

მნიბნობარი

'06

სახარტოტოტოტო
ტოტო ტატატატატ
სახარტოტო
მარტოტოტოტო
სარტოტოტო
მარტოტოტოტო
ოტატო

გამოცის
1980 წლოცან

თბილოტი
2006

კვანახაი „მწიგნობარი“ მომართვარეს
 წიგნებსა და წიგნის უმცირესობებს,
 გიგანტოტიტანებსა და გიგანტოტიტანებს,
 კიბეებს წიგნის სახაროში, სხვადასხვა
 ქვეხისა და მხარის მწიგნობარებს.

მთავარი რედაქტორი
 ნოდარ ტაყაიძე

სარედაქციო საბჭო:

- ლალი ასალოანი
- შოთა კოციაშვილი (პასუხისმგებელი მდივანი)
- ლადო ბინაშვილი
- გივი შიდაძე
- ლია ნაფარიანი
- მინილ ქაშირაძე
- მინილ ქარაიანი (მთ. რედაქტორის მოადგილე)
- ველი ლელუცა
- როსტომ ჩხიძე
- ზურაბ ქუხუნიანი

შეატვარი
 ანზორ თოფჩია

გარეკანის პირველ გვერდზე: ვუხსტავოსის H-2074
 ხელნაწერის ილუსტრაცია (XVI-XVII სს).

© საქართველოს დღის ქვეყნის სახელმძღვანელო მწიგნობარო
 ქვეყნო, თბილისი, 2006.

ბიზიანი გვამდნიძე

გელატიის აკადემია - რენესანსულ-
კლასიციზმური კულტურის სათავეებთან

საბურთო გავლერებული გამოიქმა „რენესანსულ-კლასიციზმური კულტურა“ შევლევართა წრეებში წამოკრალი ბევრი კითხვის საკანია. ამიტომ საქმაროდ ეთელი, მის შესახებ რამდენიმე შენიშვნის გაკეთებას.

თავდაბირეულად იმის თაობაზე, თუ როგორაა გავებული „რენესანსი“. საკითხი თითქოს მარტივია. იგი ქართულად „აღორძინებას“ ნიშნავს. სინამდვილეში კი საქმე უფრო რთულად დგას. ამ ტერმინის დამამკვიდრებელ იტალიელ ეზარის (1511-1574) იგი ესმოდა, როგორც „სიძველეთა აღორძინება“. იველისხმებოდა „კლასიციზმი“ ვიქტის რომის სიძველეები. შემდეგ რენესანსის მნიშვნელობა გაფართოვდა. მასში შევიდა კლასიციზმი ელზინიზმის ხანაც. თანაც იგი არ შემოიფარგლა მხოლოდ იტალიით და საბერძნეთით. აღორძინების პროცესი გაფრცელებს გერმანიაზე, საფრანგეთზე, ნიდერლანდებზე, ესპანეთზე, ინგლისზე. გასარკვევი გახდა ისიც, რენესანსი ამოელი ძველი კულტურის მიღწევათა აღორძინებას ნიშნავდა თუ მისი რომელიმე დარგისა (მაგ., მეცნიერების, ლიტერატურის, ხელოვნების). იგი მარტო დასავლეთ ევროპას ეხებოდა თუ ძველ აღმოსავლეთსაც. რადგან ის ახალი დროის ნაყოფია, მისი წინამორბედი შუა საუკუნეები ნუთუ ამდენად ბნელი ხანა იყო, რომ ანტიციკლობა ისე უარყო, ვეელაფერი ხელახლა ახაღორძინებელი გახდა.

ამ კითხვაზე ნ. ი. კონრადი ასეთ პასუხს იძლევა: „შუა საუკუნოებრიობა, ანუ შუა საუკუნეების სამყარო მისი რენესანსული დროის დადგომამდე სრულეებითაც არაა პრიმიტივი, სიმბლუ და უშეცრება, როგორც ამას ცდილობდნენ ჩაეგონებინათ თავისთავისა

და თავიანთი თანამედროვეთათვის რენესანსის პუმანიტები. ესაა გრანდოზული კულტურა, ხანა, როცა შეიქმნა ხელაუქმნელი „მემკვიდრეობის განუყოფელი ფასელობანი“ (12.269). ეს დებულება შეიძლება უდავო არ იყოს, მაგრამ მასზე დათანხმება უფრო შეიძლება, ვიდრე უარყოფა. დასაბუღებულ ავტორს თავისი მოსაზრებების დასაბამუობლად მკვალითებიც მოაქვს, მისი თქმით, იტალიელი პოეტის, არისტოს (1474-1534) „მშავი როლანდი“ არაფრითაა უკეთესი ან უარესი „სიმღერა როლანდზე“. ოღონდაც, ერთის შექმნის დროისათვის მთავარი იყო „მოქმედება“, მეორისა კი - „მოქმედი“, ანუ შუა საუკუნეების ეპოსი უმღერის გმირობას, რენესანსული ეპოსი - გმირობის ჩამდენ ადამიანს.

სხეებზე უკეთ შესწავლილი იტალიური რენესანსის ყველაზე მნიშვნელოვან ნიშნად მის მიერ ადამიანის პირველ პლანზე წინ წამოწევას მიიხსენებს. ადამიანი დადგა ყველაფრის ცენტრში, როგორც დიდი უფლებების მქონე უმაღლესი ღირებულებების კატეგორია. ყველა სხვა დანარჩენი - საზოგადოება, ისტორია, სამყარო ღირებულება და მნიშვნელოვანი იმდენად, რამდენადაც მათ შეეხება აქეთ ადამიანთან.

ამითვე ირყვევა „რენესანსისა“ და „პუმანიტის“ ურთიერთმამართების საკითხიც. რადგან აღორძინების ხანის ადამიანი მისთვის დამახასიათებელი ღირსებითაა (ეაგეაცობა, კეთილშობილება, მეგობრობა, სიყვარული, სულიერი და ფიზიკური სრულყოფილება) წინ წამოწეული, რენესანსი და პუმანიტში ტოლ-სწორნი არიან. უფრო მეტიც, ისინი სინონიმებს წარმოადგენენ.

დაეუბრუნდეთ ზემოთ დასმულ საკითხს - რენესანსი დასავლური მოვლენაა თუ აღმოსავლური?

მართალია, რენესანსის შესახებ მსჯელობა დასავლეთში (იტალიაში) დაიწყო, მაგრამ, როცა ისტორიული მეცნიერება არაჩვეულებრივად გაფართოვდა და მსოფლიო მნიშვნელობისა გახდა, რიგი აღმოსავლური ქვეყნების (მანეთის, არაბეთის, ირანის, საქართველოს) კულტურების ღრმად შესწავლის შემდეგ დადგინდა, რომ აღორძინება აღმოსავლეთში უფრო ადრე დაიწყო, ვიდრე ევროპაში, ისიც აღსანიშნავია, რომ რენესანსის თეორეტიკოსები

დასავლეთში მოგვეღიწინენ ამ პროცესის დამამთავრებელ ეტაპზე (ვაშარი მოღვეწიობდა XVI საუკუნის I ნახ.), ხოლო ჩანური აღორძინების მამამთავარი ხან იგი 768-824 წ.წ. ცხოვრობდა. ამ დროს კი რწენხანსი მის ქვეწანამი მხოლოდ იწვებოდა. მიუხედავად ამისა, ეს პროცესი დასავლურ მოვლენად უფრო ითვლება, ვიდრე აღმოსავლურად. ამის მიზეზი ის ვახლავთ, რომ ისტორია, როგორც ცოდნის დარგი, აღმოსავლეთში უფრო ადრე ჩამოყალიბდა. მაგრამ ევროსაში მისმა განმამოგადობელ პრავემატულ მეცნიერებად ჩამოყალიბებამ მნიშვნელოვნად გაუსწრო წინ აღმოსავლეთში მის ასეთად გადატყვევას.

ვევლათყერი ეს ხელს არ უშლის ვადართ, რომ რწენხანსი იყო მსოფლიო ისტორიული პროცესი. ვოველ შემთხვევამი, იგი აღმოსავლეთში აღმოცენდა და განვითარდა ხანგრძლივი, განუწყვეტელი ისტორიისა და კულტურის მქონე ხალხებში. მამასადამე, აღორძინების ეპოქის საყობი ადარაა ერთი რომელიმე ქვეწანის, თუნდაც რეგიონის პრობლემა, იგი ვადატყვეულია მსოფლიო ისტორიის კუთვნილებად.

როგორც ვთქვით, რწენხანსის განმამღერული მთავარი ფაქტორია პუბანიშმა, მაგრამ მისთვის დიდმნიშვნელოვანია დამოყიდებულება ისეთ მოვლენებთან, როგორებიცაა რელიგია, ფილოსოფია და რაციონალიზმი.

წინამდებარე ნარკვევის თავისებურება არ საქიროებს ახლა მათზე მხველობის გამართვას. ამიტომ წვენ ამ საყობიზე ქვემით, შეძლებისდაგვარად, მეწიერდებით ველათის აყადებისთან მამართობამი. აქ კი ვეინდა აღვნიშნოთ, რომ ახალ დროში აღმოსავლეთის რწენხანსის პირველ თეორეტყოსად დიდი ქართველი მეცნიერი შალვა ნუკუბიძე გვეღიწინება. მართალია, იგი აღმოსავლურ რწენხანსს, უმთავრესად ქართულ მასალაზე (ძირითადად „ვეწხისტყიოსანზე“) დაყრდნობით ამუშებდა, მაგრამ მისმა მოსაზრებებმა საწოველითი აღიარება პოვეს და აღმოსავლური რწენხანსის კელევის ზოვად-სამეცნიერო პრობლემად ვადატყვევა გამოიწვიეს (იქვე, 209).

რწენხანსი ახალი, ევოდალურისაგან განსხვავებული იდეოლო-

გადა. ამიტომ შეიძლება საკითხი ასე დაისვას: იგი შეიძლება მხოლოდ კაპიტალისტურ საზოგადოებაში ჩამოყალიბებულიყო. მაგრამ თუ მას განვიხილავთ, როგორც პროცესს, აღორძინების ჩახახვა-განვითარებისათვის მზა ბურჟუაზიული საზოგადოების არსებობა აუცილებელი არ არის. იგი ამ უკანასკნელთან ერთად ისახება განვითარებული ფეოდალიზმის წიაღში და შეიძლება თეორიულად გაფორმდეს რენესანსის საწყის ან დამამთავრებელ ეტაპზე. ზემოთ ვთქვით, რომ ეს ასე მოხდა ჩინეთის (ხან თუის) და იტალიის (ვაზარი) მაგალითებზე. ამასთან, პუმპინის რენესანსული დონის მიღწევისათვის აუცილებელია კულტურულად დაწინაურებული და, რაც მთავარია, ფართოდ განათლებული საზოგადოების არსებობა.

რა ვითარება იყო ამ მხრე საქართველოში?

განათლებისა და მეცნიერების განვითარებას წყნს ქვეყანაში ხანგრძლივი ისტორიული ფესვები აქვს. საოჯახო აღზრდისა და მწიგნობრობის დანერგვის წინარეჟისტიკანულ (ფარნავაზისდროინდელ) ტრადიციებზე რომ არაფერი ვთქვათ, დოკუმენტურად დასტურდება ფაზისში, IV საუკუნეში უმაღლესი რიტორიკული სკოლის არსებობა, ხოლო პეტრე იბერი (411-491) და მისი ძაძა დიდი ბაგური, ძლიერ სახელგანთქმულნი იყვნენ ბერძენ ფილოსოფოსთა წრეებში.

ნუცუბაძე-მონიგმანის მიხედვით, პეტრე იბერი იგავე ფსევდო-დონისე არეოპაგელი გახლდათ, რომლის ნამხრევეც საფუძვლად დაედო ევროპული რენესანსის ფილოსოფიურ კონცეფციას. არეოპაგისტიკა (და, საერთოდ, ნეოპლატონიზმი) იყო პლატონის ფილოსოფიის ქრისტიანობასთან შერეების ცდა. მან დიდი როლი შეასრულა ქართულ სინამდვილეშიც, რამდენადაც ა. ლოსიევის მართი "ქართული რენესანსის საფუძველს ნეოპლატონიზმი და, განსაკუთრებით, პროცესს ფილოსოფია წარმოადგენდა".

განათლებისა და მეცნიერების სფეროს ახალი აღმავლობა დაიწყო ბაგრატ III-ის (975-1014) მიერ ძლიერა, ერთიანი ფეოდალური მონარქიისათვის საფუძვლების ჩაყრის შემდეგ, ხოლო დავით აღმაშენებელმა (1089-1125) არა მარტო დაამთავრა ქვეყნის პოლიტიკური გაერთიანება, არამედ დიდად იზრუნა ქვეყანაში განათლე-

ბისა და მეცნიერების თვისობრივად ახალი დონის მიღწევასათვის. დაეთის ვარჯად ესმოდა, რომ ბისა სახელმწიფოს სამოვადო-ებრივ-პოლიტიკური სიმტკიცე მხოლოდ სამხედრო-ადმინისტრაციულ ძალაუფლებას ვერ დაეყარებოდა და აუცილებელი იყო ეკლესიასთან ერთად მის იდეოლოგიური მხარდაჭერა განათლებისა და მეცნიერების მიღწევის დაწესებულებებისაგანაც ჰქონოდა. ეს ინსტიტუტები კულტურის სფეროში მომუშავე კადრების მომზადებასაც უზრუნველყოფდნენ.

სასულიერო და საერო საქმეებისათვის კადრების აღზრდა მანამდეც არ იყო უგულვებელყოფილი. მას ზოგჯერ ორგანიზაციულად გაფორმებული სახეც ჰქონდა, რიგორც ქვეყნის შიგნით (სასწავლებლები ოშიის, ობნისის, ხანძისის, ბერთის და სხვ. მონასტრებთან), ისე საზღვარგარეთ (შავი მთა, ათონი...), მაგრამ ისინი ვერარ მასუბობდნენ განვითარების თვისობრივად იმ ახალ ეტაპს, რომელიც საქართველოს პოლიტიკური გაერთიანებისა და საერთო-კაცკასიური მრავალეროვანი სახელმწიფოს შექმნის შემდეგ წარმოიშეა. ამიტომაც იყო, რომ დიდმა რეფორმატორმა მეფემ თავის დონისძიებათა სისტემაში ერთ-ერთი უპირველესი ადგილი დაუთმო უმაღლესი სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულების დაარსებას. მან ამისათვის ყველაზე შესაყერ ადგილად ცნო შშენებარე გელათის მონასტერი და არა რომელიმე უკვე ტრადიციის მქონე ტაძარი ან საეანე. ეს, აღბათ, განაპირობა იმან, რომ რუს-ურბნისის საეკლესიო კრებამ (1104 წ.) კი განდევნა ეკლესიიდან „დიდებით აღზევებულნი“, მაგრამ ძველი ეკლესია-მონასტრები „ქება-აეანა-კთავან“ იმდენად განწმენდილნი არ იყვნენ, რომ ყველაზე სათუთი საქმე ახალგაზრდობის აღზრდისა მათ მინდობილათ. გელათში კი ამ მხრივ რაიმე შეფერხება არ არსებობდა.

დაეთ IV-სათვის, რომელიც ბიზანტიური საქარისეაციო ტიტულეზზედაც კი უარს ამზობდა, საგულისხმო იყო ისიც, რომ უცხო ქვეყნებში განათლებამაღებელი ახალგაზრდობა რაოდენობრივი და, მათ უფრო, თვისობრივი მახასიათებლებით ვერარ კამყოფილებდა წარმოქმნილ მოთხოვნებს. ეს აუცილებელს ხდიდა ადგილზე დაწესებულყო ეროვნული კადრების მომზადება. ეს გახლდათ დროის

მოთხოვნა, რამდენადაც ქართული ცივილიზაცია, რომელიც ბაზა
ნტიურის გავლენის სფეროში მყოფიდან თანდათან მის მტრულად გრ
მოდოდა, დიდად საჭიროებდა ეროვნულ თვითშეგნებაზე დაფუძნე
ბულ განათლებასა და მეცნიერებას. ეს, ცხადია, უნდა მომხდარიყო
არა კარნაყეტალობისა და იზოლაციის გზით, არამედ მოწინავე
კულტურის მქონე ხალხის მიერ უცვლელ მღწეულის ათვისებისა და
ეროვნულ ნიადაგზე გადამუშავების საშუალებით.

დავითი ამ საკითხს საფუძვლიანად ამზადებდა. ეს სამგასმით
აქვს აღნიშნული აღმამკნებლის ისტორიკოსს. მისი თქმით, მეფემ
დაიწყო მშენებარე მონასტრისა და მისი სასწავლებლებისათვის ქო
ნებრივ-მატერიალური ბაზის უზრუნველყოფით. შეარჩია ყოველად
„შუენიერი და ყოველითურთ უწყალებლო“ ადგილი და იქ „გააბ
ართხა ტაძარი ყოველად წმიდისა და უფროსად კურთხეულისა
ფედისა ღმრთისა“. მზუნა, რომ იგი „ნეთთა სივეთითა და სიმრ
ველითა და მოქმედლობისა შეუსწორებლობითა... წინანდელთა ქმრ
ლთაგან აღმატებული ყოველთა“ ყოფილიყო (11.329-330), უბოძა
ლეთისმშობლის სახელზე აგებულ ტაძარს და მის სამსახურში
მყოფთ ღიბარიტ ბაღვაშის „უშკვიდროდ დარჩომილი“ მამული, გა
უჩინა „უზრუნველი ტრაპეზი“.

გელათის სამონასტრო კომპლექსის მშენებლობა ხანგრძლივი
პროცესი იყო. დავითი მის დასრულებას ვერ მოესწრო. მაგრამ,
როგორც ირყევა, მთავარ ტაძარზე ადრე, მისგან დასაყვლითი,
აღმამკნებლის მითითებით ააგეს დარბაზული ტაძის ვრცელფართო
ბიანი შენობა, რომელშიც დაახლოებით 1106-11010 წ.წ. მუშაობა
დაიწყო გელათის აყადემიის სახელწოდებით ცნობილმა უმაღლესმა
სკოლამ.

გელათის აყადემა მონყობილი იყო ბიზანტიისა და ევროპის
უმაღლესი სასწავლებლების მსგავსად. ეს დასტურდება იოანე პე
ტრიწის მიერ პროცლე დადოხოსის (410-485) ნაშრომისთვის –
„კავშირი ლეთისმეტყველებითისათვის“ დართული კომენტარების
„ბოლოსიტყვაობით“. კრძოდ, დადგენილია, რომ გელათში, ისევე
როგორც ბიზანტიის უმაღლეს სკოლასტყურ სასწავლებლებში,

ისწავლებოდა იგივე „ტრიუუმ-კადრიუმი“ ანუ „შეადო თავისუფალი ხელოვნება“. სახელდობრ, ტრიუიუმი შედგებოდა: გრამატიკის, ფილოსოფიის (დიალექტიკის) და რიტორიკისაგან; ხოლო ოთხეული: არითმეტიკის, გეომეტრიის, მუსიკისა და ასტრონომიისაგან. იოანე პეტრანი იქვე არა მარტო განმარტავს თუ რას წარმოადგენს ეს დისციპლინები, არამედ აჩვენებს მათი სწავლების მეთოდებსაც. ამ უმაღლეს სასწავლებელში, გარდა სასწავლო მუშაობისა, მიმდინარეობდა სამეცნიერო და მთარგმნელობითი საქმიანობა. მიუხედავად იმისა, რომ აქ შექმნილი ლიტერატურული პროდუქციის უდიდესმა ნაწილმა ჩვენამდე ვერ მოაღწია, იგი მარცხ იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ მათ გარეშე შეუძლებელია ვეროვნად ეიმსჯელოთ განვითარებული ფეოდალური ხანის ქართული კულტურის ძირულ პრობლემებზე. ეს კი განაპირობა იმან, რომ გელათის ტაძარი დავით მეფეს არ ჰქონდა წარმოდგენილი, როგორც მხოლოდ ლეთისშახტურებისა და ღოცვა-ვედრების აღუღინების წმინდა ადგილი, რასაც კარგად აჩვენებს მისი ისტორიკოსის მონათხრობა. მეფე დავითმა „მოიგონა აღმშენება მონასტრისა და დაამტკიცა რომელიცა გამოირჩია მადლმან საღმრთოთმან აფვილსა ყოვლად შუერნიერსა და ყოველითურ უწყელულობა... და მანვე მუნვე შემოიგონა კაცნი პატრიოსანნი ცხოვრებითა და შეწყულნი ყოვლითა სათნოებითა“ (იქვე).

მეფის ზრუნვით, განაგრძობს ისტორიკოსი, ეს ახალი ტაძარი და მასთან არსებული უმაღლესი სასწავლებელი გადაიქცა „ყოვლისა აღმოსავლისა მეორედ იერუსალიმად, სასწავლოდ ყოვლისა კეთილისად, მოძღურად სწავლულულებისად, სხუად ათინად, ფრიად უადრესად მისხა საღმრთოთა შინა წესთა“ (იქვე, 330-331).

ეს პაპერბოლა თითქმის ყველა ქართველ მწიგნობარს აქვს აღწერილი, ენაც დავით აღმაშენებლის თემატიკას შეხება. ასევე ყველა მათგანი შეთანხმებულია, რომ აქ იერუსალიმი მართლმადიდებლური რწმუნისა, ათინა კი - ცოდნის, მეცნიერების სიმბოლოდაა მიჩნეული. ეს მარტივად, ხოლო უფრო ღრმად თუ ჩახედავთ, ამბობდა ნ. ბერძენიშვილი, იერუსალიმის გვერდით მოტანა ათინისა, რომელიც ქრისტიანობისათვის არავითარ სიდიდეს არ წარმოადგე-

ნდა, დროის მოთხოვნითაა განპირობებული. ისტორიკოსი დარწმუნებულია: „სიბრძნე, მეცნიერება მხოლოდ საეკლესიო-სარწმუნოებრივი ცენტრიდან კი არ გამოდის... არამედ სიბრძნის წყაროა ათინაც - წარმართული კლასიკური მეცნიერების ეს მსოფლიო ცენტრი“ (1.42). მეორე იერუსალიმად გელათის დასახელება იმით აიხსნება, რომ „იერუსალიმი არა მარტო ყოვლისა აღმოსავლისა, არამედ ყოვლისა დასავლეთისა, თუ ქაყნის ვეელა მხარეთა სიბრძნის წყარო იყო, ასე რომ, ზენი ისტორიკოსი ამბობს: გელათი მთელ აღმოსავლეთში იერუსალიმობას გასწევს, ათენობას გასწევს (იქვე). „ფრიად უაღრეს მისსა“ კი ნიშნავს: „გელათის როლი საქართველოში არ ამოიწურება, მან მთელ აღმოსავლეთს უნდა მოჰფინოს ქრისტიანული სწავლა, ქრისტიანული თეოლოგია.

აი, როგორ ესმოდა გელათის აყადების დანიშნულება დავითის ისტორიკოსს, მამახადაძე, მამინდელ საზოგადოებას და, უპირველეს ყოვლისა, მეფე დავითს.

მაგრამ, ქართულ მოამბროვნეთა ხედა რომ მარტო აღმოსავლეთისაკენ არ იმხირობოდა, შესანიშნავად აჩვენა იოანე შავთელმა. მან ხოტბა შეასხა გელათს (უფრო მის აყადებას), როცა „ახალი რომი“, „ელადა“ უწოდა მას, რაც დავითის ისტორიკოსის „ახალ ათინას“ უდრის. მაშინ, შალვა ნუცუბიძის განმარტებით, „ახალ ათინას“, თავისი იდეით, დამზობის შემდეგ პირველი რომი უნდა შეეცეპლა, ე. ი. მეორე რომი გამხდარიყო (7.288). ქართული წყაროები არ იხსენიებენ მეორე რომს. ისინი „ახალ ათინას“ ამჯობინებენ, რაც „ახალ რომს“ ნიშნავს. ამას შეიძლება ის გამართლება შეიძლება, რომ მათ სურდათ ხაზი გაესვათ ამ ცნების კულტურულ-საგანმანათლებლო და არა პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობისათვის.

ა. შავთელმა, პოეტისათვის დამახასიათებელი ლაკონურობით, მოხდენილად გაგვარკვია, თუ როგორი იყო მისი თანამედროვე ქართული ცივილიზაციის ორიენტაცია. საეჭვო რომ არ ვახდეს, პოეტი იერუსალიმსა და „ყოველსა აღმოსავლეთის“ აღარ ახსენებს. იგი შენატრის ვლადას, „ახალ რომს“, ვინაიდან „უფროს იქნა მყოფთა ყოველთა“. ე. ი. ანტიკური დროიდან დაწყებული და

ქრისტიანობით განმტკიცებული ორგანული კავშირი დასავლურ ცივილიზაციასთან ვრძელდებოდა. გელათი, კულტურის ეს ახალი ცენტრი, „ახალი რომი“ შენატროდა ვლადის ე. ა. ამის წარმოჩენილია გელათის აფხალი არა მარტო ქართულ ცივილიზაციაში, არამედ ნაწილებია მისი, როგორც ამ ცივილიზაციის დასავლურ რთან დამაკავშირებლის მნიშვნელობაც.

ეს მისია, რომელიც გელათის აყადებისას მისმა დამფუძნებელმა დაუსახა, თანე შეთელის დროს უკვე აღსრულებული ჩანს. მართალია, როგორც ახლა დადგენილია, იოანე პეტრიწმა, არსენ ივალთოელმა და, სერთოდ, გელათის ფილოსოფიურ-ლიტერატურულმა სკოლამ თავისი პროდუქციით დაამტკიცა, რომ არ დღლატობს ქრისტიანულ ღვთისმეტყველებას, პირიქით, იღვწის ნეოპლატონიზმის მართლმადიდებლობის სამსახურში ჩაყენებისათვის, ეს გარჯად აჩვენა მისე ვოცებერიძემ იოანე პეტრიწის მაგალითზე.

თანე პეტრიწი „ქრისტიანული სქოლასტიკის ისტორიაში და მწიგნობა ამ მიმართულებას, - წერდა იგი, - რომელიც ვადწყვოტა ფილოსოფია პოზიტიურად გამოყენებია... სქოლასტიკის ასეთ მიმართულებას შერაგება მოუხდა ფილოსოფიასთან... ამ საქმეს ჩვენში პეტრიწი ათეული წლებით ადრე იწყებს ევროპულ სქოლასტიკაზე და მამსადაძე, შეაქვს ქრისტიანულ თეოლოგიაში ის განახლებების სინათლე, რომელიც შემდეგ დასავლეთში რენესანსის ეპოქის მზედ ამოვიდა“ (9_XXVI-XXVII).

გელათის აყადებაში პეტრიწის მოღვაწეობით ქართული სობრძინისმეტყველება ერთბაშად ამდღდა მისი თანადროული ბიზანტიური ფილოსოფიის დონემდე. მისი ორიგინალური თხზულება „კანმარტებაში“ არისტოტელიზმისა და პლატონიზმის დაპირისპირების სკოთის, რომელიც მთავარი პრობლემა იყო ბიზანტიურ ფილოსოფიაში, ნეოპლატონიზმის ნაადგზე წყვეტდა. ამისათვის, პეტრიწს დასჭირდა პროუღეს მოძღვრება. ამ მიზნით თარგმნა მან „პლატონური ფილოსოფიის „კავშირნი ღვთისმეტყველებითნი“ („თეოლოგიის ელემენტები“), რომლის პეტრიწისეული კომენტარები დედანს აღემატება და პლატონის, არისტოტელესა და პროკლეს შეხედულებანი პეტრიწისათვის მხოლოდ საბაბია რაღაც

დამოუკიდებელი და საერთაშორისო აზრის გადასაშლელად“ (იქვე, LI).
რაც შეეხება ცალკეულ ამ ფილოსოფოსთან იოანე პეტრიანის დამოკიდებულებას, არისტოტელე მას სჭირდება, როგორც ლოგიკოსი ზოგიერთ არსებულის დადგენისათვის, „დეთაქმბრივი“ პლატონით იგი მოხიბლულია, რადგან სწორედ მასთან ამობრწყინდა ლოგოსის ის ხიზაილე, რაც ქრისტიანობამ ღმერთად აქცია. პროკლეს ვი იგი იყენებს როგორც არისტოტელესა და პლატონის „სიმფონიის“ მომხრეს, მაგრამ იოანე პეტრიანი ხშირად ეკამათება და ემიჯნება მას, თუ დაადოხოსის აზრი ამ მიზნით არ გამოდგება.

უკვე ვთქვით, რომ რელიგიასთან და ფილოსოფიასთან დამოკიდებულება რადიკალური პრობლემა იყო რენესანსულ მსოფლმხედველობაში. ამ ორ ფენომენთან მიმართება სხვადასხვაგვარად განიხილებოდა დასავლურ და აღმოსავლურ რენესანსში. აღმოსავლური რენესანსის ადეპტები უარყოფითად ეპრობოდნენ ბუდიზმსა და ღაიოსიზმის ფილოსოფიურ კონცეფციებს. მაშინ, როცა ეს მოძღვრებები, როგორც კულტი, მათ არ აინტერესებდათ. ისინი ბუდიზმში და ღაიოსიზმში ეპრობოდნენ ფილოსოფიურ კონცეფციებს, რადგან მხოლოდ იგი მაინცდათ სერიოზულად. ასე ჩამოყალიბდა მძლავრი აღმოსავლური რენესანსული ფილოსოფია.

დასავლურ (იტალიურ) რენესანსში ასეთი რამ არ მომხდარა. რელიგიასთან დამოკიდებულებაში ყველაზე რადიკალური, რასთანაც აქ გვაქვს საქმე, ესაა რელიგიური ინდიფერენტობი, რომელიც, სეკულეზმით, გულგრილობასა და ურწმუნობაში გადაიზარდებოდა. რაც შეეხება ფილოსოფიას, პლატონით გატაცება აქ მხოლოდ XV საუკუნეში შეიმჩნევა, და ისიც ცალკეულ პეპანისტთა შორის.

აუცილებელია აღვნიშნოთ, წერს ნ. კონრადი, ერთი განსხვავება ამ ორ ისტორიულ მოვლენათა შორის: „ჩინეთის აღორბინებამ შექმნა თავისი დიდი და ორიგინალური ფილოსოფია; იტალიურმა კი ორიგინალური ფილოსოფიური სისტემა ვერ წარმოშვა“ (12.219). ევროპაში ასეთი შეიქმნა მხოლოდ განმანათლებლობის ეპოქაში (XVII-XVIII ს.ს.) და იგი დაიწყო დეკარტმა (1596-1650).

ფილოსოფიური ცოდნის წინ წამოწევის თვალსაზრისით გელა-

თის აკადემია უფრო აღმოსავლურ რენესანსს მიეკუთვნება. უფრო დასავლურს. ამის დასაბუთება სპეციალისტებისათვის მიუგვირდვია: პლატონთან და არისტოტელესთან დამოკიდებულების შესახებ, ვფიქრობთ, გამოთქმულთაგან ყველაზე კემპარიტი და მაყიოა გ. თევზაძის მოსაზრება. მისი თქმით, პეტრიწი არის ახალი ეპოქის წარმომადგენელი შუა საუკუნეების ფილოსოფიაში. იგი, განსხვავებით წინამორბედებისა, უარს ამბობს ინტერპრეტატორობასა და ავტორიტეტების მოსაზრებების განმეორებაზე და ორიენტირულად გაიანთებს მსოფლმხედველობრივ პრობლემებს. ანტიურ ფილოსოფიაში ის ხედავს სამ ძირითად მიმართულებას – ეპიკურელები, პერამათეტეოსები და პითაგორისა და პლატონის მომხრეები. პირველ ორს იგი უარყოფს. არისტოტელეს კი ცნობს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა იგი ეთანხმება პლატონს. არისტოტელეს „ორგანონს“, „ფიზიკას“ და „მეტაფიზიკას“ პეტრიწი მადალ შეფასებას აძლევს იმდენად, რამდენადაც ეს დიდებული თხზულებები მისთვის წარმომადგენენ დამხმარე საშუალებებს პლატონის ფილოსოფიის იდეათა განმსაზღვრელად. „Само себя учение Аристотеля, в отрыве от платоновского, для Петрици недостаточно, т.к. оно негонит творческую причину из сущего.“ წერს გ. თევზაძე (15.6).

არისტოტელეს მომხრეებს ქართული მეცნიერი ვმიჯნება იმის გამო, რომ ისინი ყოველგვარ შტებებს ღოგიას (სალოგაშის) უძევებდნარებენ. პეტრიწის რწმენით, პროფეს დამსახურება სწორედ ის არის, რომ მან დაამტკიცა პერამათეტეოსების პრეტენზიების ღოგიური უსაფუძვლობა. გამოხატავდა რა უღრმეს პატივისცემას არისტოტელეს გენიალობისადმი, პეტრიწი მასში მანც ადამიანს ხედავდა. პლატონს იგი ღვთაებად თვლიდა ამიტომ ვერ ხედავდა შედროდა პლატონს. ეს მას ღვთისგმობად მოაჩნდა. არისტოტელეს არასოდეს უწოდებდა „დიდს“, მით უფრო „ღვთაებრივს“. პლატონს კი არა ერთხელ ამკობდა ამ ეპოქებშით. „Специфика позиции Петрици здесь заключается в том, что он старается не согласовать Платона и Аристотеля, а подчинить второго первому“, – მიუთითებს გ. თევზაძე (იქვე, 7). მამსადაძე

პეტრიწის ნატურა „ვარისტოტელურა“, არ მოუთითებს მის სრულ თანხმობაზე სტავროფლიან, არამედ ნიშნავს, რომ ზეღსაყრდელ ძირობებში იგი შეიძლება არისტოტელესოდენა გამხდარიყო.

რაც შეეხება რელიგიასთან თანე პეტრიწის დამოუკიდებულებას, იგი, როგორც ეთქვით, საესებით შეესაბამება ქრისტიანულს კ. კეკელიძის მტკიცებით, მის ნაწერებში ადვილი არა აქვს „არავითარ გადახრას ქრისტიანული დოგმატიკიდან, არავითარ გადახრას წარმართობისაკენ, იწება ეს ბერძნული თუ ქართული“. მთელი მისი შემოქმედება ამის დასტურია. გაუგებარი და მოულოდნელიც კი იწებოდა სხვაგვარად რომ ყოფილიყო (2.300).

მართალია, არსენ იყალიბდეს უმთავრესად არისტოტელეად მიახნევენ, რაც თითქოს რეაქციონერთა ბანაკში ვოფნას ნიშნავდა, მაგრამ ეს სრულიადაც არ იყო ასე. არსენს დოგმატიკური შეხედულებები ხელს არ უშლიდა ყოფილიყო თავისი დროის მოწინავე მოღვაწე, დავით აღმაშენებლის თანამოაზრე და თანამებრძოლი. მის მიერ „დოგმატიკონის“ შედგენა, ვიორგი ამარტოლის „ხრონოგრაფის“, „ადიდი სჯულისცანონის“ თარგმნა და არსენის ორიგინალური ნაწარმოებები აჩვენებენ ამ ინტერესების სფეროს, რაც იყალიბდეს ამოძრავებდა.

ველაფერი ამის გამო იყო, რომ ნ. მარი ვერ კიდევ 1909 წელს წერდა: „შვითე, მეთერთმეტე საუკუნის ქართველები ფილოსოფიის სფეროში დაინტერესებულნი იყვნენ იმავე საკითხებით, რაც ანტერესებდა იმდროინდელი შოაფლიოს თავებს, როგორც აღმოსავლეთში, ისე დასავლეთში, ამ განსხვავებით, თუნდაც ვეროპელებსაგან, რომ ქართველები სხვებზე ადრე ემსახურებოდნენ ფილოსოფიური მხრის ყველაზე უფრო ახალ მიმდინარეობას და იმ დროისათვის ხანამეუო ტექსტურალური კრიტიკით აღჭურვილნი მუშაობდნენ უშუალოდ ბერძნულ დედნებზე“ (13.61).

მართლაც, თანე პეტრიწის „კემარნი ღვთისმეტყველებისთის“ ქართული რედაქცია არის ამ თხზულების დღემდე ცნობილი ძირველი თარგმანი. ამასთან, მთარგმნელს ხელი აქონდა ბერძნული ორიგინალი, რომელიც 100 წლით უბეველესია, ვიდრე პროკლეს „თეოლოგიის ელემენტების“ სენამდე მოღწეული ხელნაწერები (16.52).

ასეთი ფაქტორი უნდა აღინიშნოს: პროფეს წიგნის პეტრიწისეული თარგმანი ქართულიდან სომხურად უთარგმნიათ 1248 წელს (292) მ. ნუცუბიძე ველათის აყადების განხილვად, როგორც რენესანსული განათლების ცენტრს. ცნობილია, იგი მრავალ სფეროში უძებდა არგუმენტებს აღმოსავლური რენესანსის თავისი თეორიის დასამტკიცებლად. ასე უნდა იყოს ამ შემთხვევაშიც ველათის აყადების რენესანსულ სახეზე მაშინ შეიძლება ღაბარაკი, თუ პეტრიწის პროგრესულ ნეოპლატონიზმს რენესანსულ მოედნად წავთვლით. თუმცა ამ შემთხვევაშიაც განხილვებულ აქედმაქოსთან მოაგეჭრე აღმოუჩნდებათ, რადგან მას მაშინა, რომ პეტრიწი წარმართობისკენ გადახრამი უფრო შორს მიდიოდა პროფესთან შედარებით: „в всех тех случаях, когда Прокл говорит о „едином“ как начале бытия, автор ареопагитики ставит понятие единого христианского бога. Петрици же более решительно поворачивает к языческому миропредставлению“ წერს შალვა ნუცუბიძე (14,137). სინამდვილეში, თანე პეტრიწი შეურყეველი მართლმადიდებელი ქრისტიანი იყო. ამაზე თუნდაც ქრისტიანული დოგმატიკის ნოუანსებისადმი მისი დამოყიდებულებაც შეტყველებს. დ. მელიქიშვილმა ვერაღებდა მატეკა ცნება „პირველის“ პეტრიწისეული გაგების კანონიერ სახესტეს. მისი აზრით, პეტრიწს ამ საკითხზე მსჯელობა დასჭირდა იოანეს სახარების პირველივე ფრაზის არასწორი თარგმნის არსებობის გამო, სადაც ეს ფრაზა ასე იღერდა: „პირველთაგან იყო სიტყვა“, რაც, პეტრიწის თქმით, იმის მაგალითია, თუ როგორ „განიცხადების სიტყვის მოქმედება“. „პირველის“ ასეთი ხმარების გამო შეუცნობელი რჩება პოტენციური სიტყვის ძე ლოგოსის - ქრისტეს განხორციელების საიდუმლო წმინდა წერილში, ბუნდოვანი ხდება მარი და საფუძველი ექმნება ერთარება წმინდა სამების მწვალებლურ გაგებას. ი. პეტრიწი გეათავიშობს, უთარგმნით, რომ სიტყვა „დასაბამითვე“ იყო და არა „პირველთაგანი“. ხოლო ფრაზა ასე გამოვა: „დასაბამსა შორის იყო სიტყვაი“. ეს თარგმანი მშვენივრად შეესაბამება მომდევნო წინადადების აზრს: „და სიტყვაი იგი იყო ღმრთობა თანა და ღმერთი იყო სიტყუაი იგი“. ასეთი გაგებით, წერს დ. მელიქიშვილი, „სიტყვა

მამისა ღმრთისა თანამებუნებათა რიგში მხოლოდ პირველი კი არ არის, არამედ „სინამდვილეში იგი „თანადუსაბამო“ „თანაფერხი“ და „თანამებუნებენება“ მამისა (5. XXII). როგორც ვხედავთ, ეს თარგმანი ვეღვა კრისტიანულ-კანონიკურ მოთხოვნას შეესაბამება. წარმართობისათვის აქ ადვილი აღარ რჩება. ი. პეტრიჩის ნაშრომში ასეთი კანონიკური მსჯელობანი ზეუღლებრივ ჭეშმარიტებას წარმოადგენენ. ამდენად, ვფიქრობთ, მათი ავტორის წარმართად წარმოადგენა ჭეშმარიტებასთან შორს დგას.

რაც შეეხება შ. ნუკუბიძის დებულებას, რომ „Петрици ушедший дальше них (იტალიური აღორძინების იდეოლოგიებზე, – გ.მ.) в деле воспитания античного мирозозерцания, является идеологическим предшественником грузинского ренессанса в XII веке. Воспроизведя в своих писаниях ареопагитский „Грузинский“ неоплатонизм. Петрици дал основное направление грузинской поэзии XII века“ (14.147), ჭეშმარიტად ვასამართლებლია.

ეს დიდი სამუშაო კი ჩატარდა გელათის აკადემიაში, რომლის არსებობა, როგორც შეცნობებისა და განათლების ცენტრისა, საზოგადოების პუბლიცისტიკის პირობებში დიდად უწყობდა ხელს რენესანსული იდეების განვითარებას. მართალია, მისი შემაფერხებელი რელიგიური სქოლასტიკა ვახლდათ, მაგრამ სინათლე რომ მოლად ჩამქრალი არ იყო, ეს უფრო კარგად XII საუკუნის ქართულ პოეზიაში, განსაკუთრებით შოთა რუსთაველთან ჩანს. იგი კი, როგორც დ. მელიქიშვილი ამტკიცებს, „მთელი თავისი მსოფლმხედველობით (და დიალექტიკით) ორგანულად იყო დაყავმარებული სწორედ გელათის სკოლასთან“ (4.25).

მანგანასა და გელათის აკადემიები თავისებური შეაღწეული რგოლები იყო დოგმატიკური სწავლებიდან პუბლიცისტურზე გადასასვლელად. პირველის კლასიკურ მაგალითს წარმოადგენდნენ IX-X საუკუნეებში დაარსებული ბაღდათისა და ბასრას აკადემიები. XI საუკუნის შუა ხანებიდან მუშაობდა მანგანას აკადემია, ნახევარი საუკუნის შემდეგ – გელათისა, ხოლო XV საუკუნეში დაფუძნებული ფლორენციის აკადემია უკვე აღორძინების ეპოქის პირში ვახლდათ.

გელათის აყადების ლიტერატურული სკოლა განაგრძობდა და განავითარებდა ზედმიწევნით თარგმანის ამ ტრადიციებს, რომლებიც შე მოაბე დაამკვიდრეს დიდი მოღვაწეებმა ვიოტი დაჯუდე ბულმა და ეფრემ მცირემ. გელათში მოხლამდე არსენ იფლოთო-ელმა და ითანე პეტრიწს ეფრემ მცირესთან შეშაობის სკოლა ქო-ნდათ გაელილი და არაერთი თარგმანის აქტორები იყენენ. აქ მათ შექმნეს ელინოფილური მიმართულების ლიტერატურული სკოლა, რომელსაც საყოთარი ფილოსოფიური მიმართულება, დამოუკიდე-ბელი, ორიგინალური ენობრივი სტილი და თარგმნის მეთოდოცა გა-ანდა. გელათის აყადებაში ნათარგმნი პროფექციის თემატური სტრუქტურა გვიჩვენებს, რომ ამ სკოლის ძირითადი პროფილი იყო ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ხასიათის ლიტერატურა. ისიც „შეიძლება თქვას, რომ გელათის სკოლაში დასრულდა ქართული ეპიგრაფიკის განვითარება“ (იქვე, 18-19).

21
22
23
24

იგივე აქტორი გელათის აყადების ბედს ასე განსაზღვრავს: „მი-უხედავად თავისი დიდი მისწრაფებებისა და მის მიერ შექმნილი უზარმაზარი ლიტერატურული პროფექციისა, ეს იყო პატარა ე-ნული-ჩიბი, რომელმაც ბიზანტიის დაცემის შემდეგ, თავისი გე-ოპოლიტიკური ეთარების გამო, გაემიჩი ვერ დაამყარა ევროპულ კულტურულ სამყაროსთან და ამიტომ ვერ საერთო და ვერ გა-მთლიანდა ამ საერთო პროცესში, რომელიც ევროპული რენეს-ანსის სახელითაა ენობილი“ (იქვე, 25).

სხვა თვალსაზრისით განსაზღვრული მოუღწეა და ცალკე შესწავ-ლას მოითხოვს გელათის აყადების ელანული კონფესიური ხასიათის დაპირისპირებებში. საქმე ისაა, რომ ამ აყადების აქტიური საქმი-ანობის წლებში ახალი ძალით იფეთქა ბრძოლამ ქალკედონისტ-დო-ოფინიტებსა და ანტიკალკედონისტ-მონოფიზიტებს შორის. გელათის აყადება წარმოადგენდა ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს იდეოლოგიურ ცენტრს, რომელშიც იწრთობოდა თვორიული იარაღი, მიმართული მონოფიზიტების წინააღმდეგ. შემოხვევითი არ უნდა იფოს, რომ აქ შეიქმნა „დიდი ხეულისკანონის“ ახალი თარგმანი, სადაც შეკრებო-ლია მსოფლიო საეკლესიო კრებების კანონიერი მახალება.

გელათის აყადების ეველამე თვალსაჩინო მოღვაწე უთოოდ თ-

ანუ პეტრიწი იყო. მას განსაკუთრებული დიდებით მოიხსენიებდნენ მთელი შუასაუკუნეების მანძილზე. ეს დიდება ეკუთვნოდა გელათის აკადემიასაც. ახე რომ, ამ უმაღლესი სახწავლებლის ადგილისა და მნიშვნელობის შესაფასებლად შეიძლება გამოვიყენოთ იორანე პეტრიწის შესახებ მ. ვოგიბეროდის სრულად ტექმძარატი შემდეგი სიტყვები: „შეიდა საუკუნის მანძილზე საქართველოს ზელში ეჭირა ამ კაცის მიერ XII საუკუნის დასაწყისში ვადმოთარგმნილი და გაეცთებული მეცნიერება, სწავლობდა და იმუორებდა მას. ამ საუკუნეების მანძილზე არა მარტო ქართული ეკლესიის განუფრული სახელმძღვანელო იყო პეტრიწი, არამედ პეტრიწის ნაწერებში განსწავლული იყო დიდი შოთა რუსთაველი. პეტრიწს სწავლობდნენ მწიგნობარი ქართველი მუფეები“ (9. XXXIII).

დავით აღმაშენებლის მიერ დაარსებულმა აკადემიამ XVI საუკუნის დამდეგს შეწევიატა საქმიანობა. ამ დროიდან გასული ზეითი საუკუნე იყო ქართველი ხალხისა და მისი სახელმწიფოებრიობის ძნელბედობის ხანა. ფეოდალურად დაშლილი საქართველო ფიზიკური განადგურების საფრთხის წინაშე იდგა და კულტურის ისეთი მაღალი სფეროს, როგორაც მეცნიერებბაა განვითარებისათვის ძალები ამკარად არ ყოფნიდა.

თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ კლასიკური ხანიდან (XI-XII ს.ს.) მომდინარე რენესანსის და პემანობის იმპულსები არასოდეს ჩამკედარა და XVI-XVIII საუკუნეებში კულტურის წინსვლის პროცესი მის ცალკეულ დარგებში კვლავაც გრძელდებოდა და, მიუხედავად დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრივი ერთეულების არსებობისა, ქართულ სამეფო-სამთავროებში მომდინარე კულტურულ-შემოქმედებითი პროცესი ხავრითო-ეროვნული, ქართული კულტურის განვითარების პროცესი იყო. პოლიტიკური გათიშულობის პერაოდშიც ქართული ენის საფუძველზე შექმნილი კულტურული ერთობა ცალკეული ქართულ-ეთნიკური ერთეულების კულტურად არასოდეს დანაწევრებულა.

ამ ფაქტის ხაზგასმა იმიტომ მკვეანია საჭიროდ, რომ XIX საუკუნეში, როცა რუსეთმა საქართველოს სახელმწიფოებრიობა და სავლესიო ავტოკეფალია მოშალა და რუსიფიკაციის ყოვლის-

წამლევადი პროცესი წამოიწყო, ქართულმა კულტურამ და მეცნიერებამ შეინარჩუნა სავითო-უროვნული სახე და არა თუ გადაურჩა სრულ განადგურებას, არამედ რიგ დარგებში (ლიტერატურა, მეცნიერება, ხელოვნება) მოწინავე პოზიციებზეც გამოვიდა.

XX საუკუნეში კი დავით აღმაშენებლის შერს საფუძვლზე ჩართლმა საწმემ ფროუბი გამლა. დიდი იუანუ უაუანისუილის ლეაწლით ვერ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი შეიქმნა, რასაც უმაღლესი სასწავლებლების ქსელის ფართო გამლა და მეცნიერების განვითარების შედეგად საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დაარსება მოსყვა. ქართულ უმაღლეს სკოლას და მეცნიერებას ახლა კრძმისული პერიოდი უდვას, მაგრამ გეწმამს, რომ ქართველი ხალხის კულტურული ტრადიციები თავისას ვაიტანს და წყნაიის დამახასიათებელი შროული მეცნიერების დონეზე ვაიწა შენარჩუნებული იწება.

გამარჯობის წინათაბათა

1. ნ. ბერძენისუილი, საქართველოს ისტორიის სკაიბები, ტ. VII, თბ., 1974.
2. თ. კუკუაი, თბილუ პეტრიწის შროლმშედეგებისა, თბ., 1971.
3. კ. კაკაბიძე, აქელი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, თბ., 1960.
4. დ. შელეპიშვილი, გვლას საბინსტრა-ლიტერატურული სკოლა (აკადემია), ქუბ-პრამეწ, ტეო, 1993, №2.
5. დ. შელეპიშვილი, წინასწარი შენაშენები, წყნსო „ა. პეტრიწი განსარტება პროლე დიადოხისის აღვისმსტედეგების საუუდეგებისა“, თბ., 1999.
6. რ. შეტრევილი, დავით აღმაშენებელი, თბ., 1990.
7. შ. ნუსუბიძე, კრტყული სარყყყები, თბ., 1965.
8. შ. ნუსუბიძე, ქართული ფილოსოფიის ისტორია, II, თბ., 1958.
9. თბილუ პეტრიწი, შრომები, ტ. I, ქართული ტეაწტეო გამოსტეა და გამოყდეუა და ლექსიონის დავითო ს. ვაქსნიშვილისა, თბ., 1940.
10. თბილუ პეტრიწი, შრომები, ტ. II, ქართული ტეაწტეო გამოსტეა და გამოყდეუა დავითო ს. ნუსუბიძემ და ს. ვაქსნიშვილისა, თბ., 1937.
11. ქართლის ცხოვრება, ტეაწტი დავითოლი გვლა ძირითადი ხელნაწერის მსხვედრო ს. ვაქსნიშვილის შერს, ტ. I, თბ., 1965.
12. А. И. Конрад, Запад и Восток, М., 1972.
13. Н. Марр, Иван Петрицский Грузинский неоплатоник XI—XII в.в., ВВосток, т. XXI, 1909.
14. Ш. И. Нушубидзе, Руставели и восточный ренессанс, Тб., 1967.
15. Г. В. Тевзадзе, Вступительная статья в кн. „Петрици, Рассмотрение платоновской философии и Прокла Диадоха“, М., 1984.
16. Ш. Хидашели, Вопросы Грузинского ренессанса, Тб., 1984.

გერარდ შარაძე

დიდი ძარბოვნილი ემიგრანტი

1975 წლის 24 აპრილს, დილით, ხანმოკლე ავადმყოფობის შემდეგ საფრანგეთში, ქალაქ არპაჟონის საავადმყოფოში 82 წლის გარდაიცვალა დიდი ქართველი ემიგრანტი, ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწე, მრავალმხრივი მეცნიერი და გამოჩენილი რუსთაველოლოგი ეიქტორ ნოზაძე. ანდერძის თანახმად, 26 აპრილს, დაკრძალეს პარიზთან ახლომდებარე დაბა ლეველის ქართველთა სასაფლაოზე.

... ეიქტორ ნოზაძე დაიბადა 1893 წლის 17 სექტემბერს, ზემო იმერეთის სოფელ წირქეალში, საჩხერის მახლობად. მის დედ-მამას - ივანე ნოზაძეს და ალათი გაფრინდაშვილს ოთხი შვილი ჰყავდათ: ეიქტორი, მარო, ვიორჯი და პავლე (პალიყო). ამათგან მარო (ივანე მჭავარიანის მეუღლე) შედარებით ადრე გარდაიცვალა, პავლე (პალიყო) ნოზაძე 20-30-იან წლებში საკმაოდ ცნობილ ფუნქტურისტ პოეტად ითვლებოდა, რომელიც 1937 წელს იქნა რეპრესირებული, ხოლო ეიქტორი და ვიორჯი ემიგრაციაში მოხდნენ...

პირველდაწყებითი სწავლა ეიქტორ ნოზაძემ საჩხერის ორკლასიან სასწავლებელში მიიღო, რომლის დამთავრების შემდეგ მშობლებმა ის შეაყვანეს ქუთაისის სამოქალაქო სასწავლებელში, აქედან კი მაშვეთ ქუთაისში, სადაც ეიქტორმა 1910 წელს ჩააბარა გამოცდები ქართული გიმნაზიის შეცქვხე კლასში. ამ დროს გიმნაზიის დირექტორი იყო ცნობილი ქართველი პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე ოსებ რცხელი, რომელიც მაღალი პატრიოტული სულისკვეთებით ზრდიდა თავის მოწაფეებს. ქუთაისის ქართულ გიმნაზიაში სწავლის ბედნიერ წლებზე და გიმნაზიის დირექტორ ოსებ რცხელზე ე. ნოზაძემ დაგვიტოვა მშვენიერი მოგონებები.

ვიწმინაში ვიქტორი ერთ-ერთ საუკეთესო მოწაფედ ითვლებოდა. მისი ძმა ვიორჯი ივინებს:

„ვიქტორი ცხრა წლით ჩემზე უფროსი იყო. მე რომ ქუთაისის ქართული ვიწმინაის უძეგროს კლასში შემიყვანეს, მას იგივე ვიწმინა დაამთავრებული ქონდა. როდესაც მასწავლებელმა იასონ ნიკოლაიშვილმა ჩემი ვეარი სასკოლო წურნაღში ამოაქიოხა, მკითხა:

- ვიქტორი შენი ძმა ხომ არ არის?

როდესაც პასუხი მოეახსენე, გაიღმა და მიიხრა:

- იმედი მაქვს, სწავლამაც მას დაემსგავსები. - შემდეგ მიუბრუნდა მოწაფეებს და მიმართა:

- ამ ბიჭის ძმა იყო ჩვენი ვიწმინაის საამაფე. წაბაძეთ მას! ისწავლეთ კარგად და რომ გაიზრდებით, შრომლებს და სამშობლოს გამოადგებით...

... იმდროინდელი რუსული სამოსწავლო ადმინისტრაცია ქართულ ვიწმინაის აღმაცერად უყურებდა. ბრალდება იყო: რუსულ ენას საცმარისად არ ეუფლებიანო.

ყოველ წელს, კავკასიური მასშტაბით, ხდებოდა კონკურსი რუსულ თემაზე და მოხდა უცნაური ამბავი: ამ კონკურსში ვიქტორმა პირველი ადგილი დაიკავა. ამით ასწია პრესტიჟი ქართული ვიწმინაის, ქუთაისურებში თურმე ამ ამბავმა დიდი სიხარული გამოიწვია.

ვიქტორის ახალგაზრდობიდანვე ქონდა ვატაცება, თნი წერისა. ერთხელ მეგობრებთან საუბრის დროს უთქვამს: „ახვა ჩემი ბუნება, შელანი რომ არ მქონდეს, ჩემი სისხლით დაეწერდი“.

1913 წელს ვიქტორ ნოზაძემ ოქროს მედლით დაამთავრა ქუთაისის ქართული ვიწმინა და „სწავლა განაგრძო მოსკოვის უნივერსიტეტის ფილოლოგიურ (ზოგი ცნობით, იურიდიულ) ფაკულტეტზე. სწავლასთან ერთად ის ებმება რევოლუციურ მოძრაობაში და აქტიურ არალეგალურ მუშაობას ეწევა. 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ საქართველოს მოამურებს, მაისში ვიქტორი უკვე ტფილისშია და სოციალ-დემოკრატების გზით „ერთობაში“ თანამშრომლობს. პარტია მას ქუთაისში მთაველენს პარტიული პრესის ხელმძღვანელად. ხოლო 1919 წლის ბოლოს, ვიქტორ ნოზა-

ექტორ ნოშაძე

რეთ, სახელდობრ, ევროპაში გაგზავნის შესახებ, რომელიც, ევროპული ცოდნით შეიარაღებული, უნდა დახმარებოდა მთავრობას მომავალში, სახელმწიფო მმართველობის საქმეში. ამ გადაწყვეტილებით ნაგულისხმევი ახალგაზრდების ჯგუფი, დაახლოებით 70 პირის შემადგენლობით კიდევ გაემგზავრა ევროპისაკენ 1920 წლის დასაწყისში. ეს ჯგუფი განაწილდა მთელ ევროპაზე, მაგრამ მისმა დიდმა უმრავლესობამ აირჩია გერმანია“.

ქართველი ახალგაზრდობის აღნიშნული ჯგუფიდან რამდენიმე პირი, მათ შორის ექტორ ნოშაძე, გაემგზავრა ლონდონისკენ (1920 წელს ლონდონიდან მოწერილი ვ. ნოშაძის რამდენიმე წერილი გამოქვეყნდა ლიტერატურულ საქართველოში“, 5. VIII. 1988), მაგრამ სულ მალე ექტორი დაბრუნებული გახდა ლონდონიდან გადასულიყო ბერლინში, საიდანაც, უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ, 1928 წელს, გადასახლდა პარიზში. აქ მან დაიწყო რედაქტორული და ეურნალისტიკური მოღვაწეობა; ჯერ ი. მანწყავასა და

ძეს, სხვა 70 ახალგაზრდასთან ერთად. დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობა აგზავნის საზღვარგარეთ სწავლის გასაგრძელებლად. გაზეთ „ერთობაში“ ეწინააღმდეგებენ მთავრობის „მოსკოველის“ ხელმოწერით ათავსებას, ქუთაისში ფაქტობრივად რედაქტორობდა ადგილობრივ გაზეთ „სოციალ-დემოკრატს“. ზოლო შემდეგ, თბილისში მიბრუნებისას, ერთხანს მთავრობის გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ რედაქტორი იყო.

ერთი ავტორის სიტყვით: ...

მთავრობამ გამოიტანა გადაწყვეტილება ქართველი ახალგაზრდების მთელი ჯგუფის საზღვარგა-

ედ. პაპუასთან ერთად ხელი მოკიდა დიდფორმატიანი სამეცნიერო-ლიტერატურული და პოლიტიკური ჟურნალის „კავკასიონის“ გამოცემას, რომლის რედაქტორი, კორექტორი, აქტორ-თანამშრომელი, ამწობი და ვისპედიტორი ერთსა და ამავე დროს თვითონ ვიქტორი იყო სიყვდილამდე, ხოლო ამას გარდა, სხვადასხვა დროს დააარსა ჟურნალ-გამზეთები: „ორნატი“, „თეთრი გიორგი“, „ქართლოსი“, „მამული“...

ემბ ათეულ წელზე მეტი ვიქტორ ნოზაძე თავაუღებელივ დღე და დამ ფუტყარით ემსახურა ქართულ კულტურას – ისტორიას, ლიტერატურას, პოლიტიკას, პუბლიცისტიკას, საგამომცემლო საქმეს თუ ჟურნალისტკას... მან თავის ხალხს დაუტოვა უმდიდრესი მემკვიდრეობა, რომლის სათანადო აღწვსება-დაფასება მომავლის საქმეა!

სამართლიანად წერს ერთი მისი თანამედროვე: „მთელი შენი სიცოცხლე საქართველოს საქმეს შეაღიე, შენ სხვა ცხოვრება არ გქონია, არ გეცალა პირადი ბედნიერებისათვის, შესანიშნავი გაცეითილი დაგვიტოვე იმისა, თუ როგორ თავდაღებით უნდა ემსახუროს ყოველი პატიოსანი ქართველი თავის წმინდა მოვალეობას. ეყვარებოდა დაასრულე ეს ღამისი, შინაარსიანი ცხოვრებას“.

ვიქტორის უმცროსი ძმა, გიორგი ნოზაძე, გვაწვდის საყურადღებო ცნობებს ვიქტორის ფსევდონიმების შესახებ:

„მის ბიბლიოთეკაში შეყინებული და შენახულია მის მიერ გამოცემული ჟურნალ-გამზეთები. აქედან აღვაღვიჩე ვიქტორ ნოზაძის ფსევდონიმები. ახლა, როდესაც ის ამ ქვეყნად აღარ არის, შესაძლებელია მისი გამოქვეყნება და ვიქტორის ინტერესობლებული არ იქნება. ესენია: ბ. კარდანი, ბ. ბებურიშვილი, ე. სოსანი, მოძველი, ნიერისხელი, თამაზ ჩილაია, ლივხუხი, დონაური და აღმათ სხვა, რომელთა აღდგენა ვერ შეეძელი“ (იხ. „კავკასიონი“, XVIII, 1976, გვ. 12).

ჩვენ სამუალება მოგვიყვია გაცევი ვიქტორ ნოზაძის სხვა ფსევდონიმებიც, სახელდობრ, თამარ ვარდანიძე და მკათხველი (შტრ. „კავკასიონი“, XXI, პარიზი, 1986, გვ. 88-90).

საინტერესოა ვიყოფეთ, როდის, სად და რა შემთხვევის გამო

დაიწყო ვიქტორ ნოზაძემ რუსთაველოლოგიური ნაშრომების წერა. ამის შესახებ სანდო ცნობებს ვეაწვდის მისი ახლო მეგობარი და თანამშრომელი მიხეილ ქავთარაძე:

„ვიქტორ ნოზაძემ ვუფხისტყაოსნის „ჩხრეკანი“, ასე ეძახდა იგი თავის სამუშაოს, ბერლინში დაიწყო, ომის უკანასკნელ წლებში. მაშინ მას გარკვეული ვადა ამ მუშაობისათვის ჯერ კიდევ არ ჰქონდა. საერთოდ ამ საქმის დასაწყისი, ასე ვიქცაო. „ლოლაგური შემთხვევა“ იყო. ლოლაგური – იმიტომ, რომ ის, რაც მან გააკეთა, სწორედ მოსალოდნელია მისგვარი ტიპის კაცისაგან, ხოლო შემთხვევა ის იყო, რომ მას ხელთა ჰქონდა ვუფხისტყაოსნის ინგლისურა თარგმანი მარჯვრი უორდრობისა. ვიქტორმა თარგმანისა და ორიგინალის შედარებით დაიწყო მისი „ჩხრეკანი“. ეს მისთვის, თითქმის დროის მოკლეა და გრძელა გართობა იყო. თავიდანვე მისი ყურადღება მიამხრო იმან, თუ როგორ არის ინგლისურად თარგმნილი სხვა და სხვა ტერმინები, ცნობები, გამოთქმები.

ქუბნის დროს შენიშნა მან ვუფხისტყაოსანში, რომ ფერს ასე დიდი ადვილი უკავია და ამ მოუღწეხს დაარქვა მან „ფერთამეტყველება“, რაც შემდეგში მისი წიგნის სათაურად გადაიქცა. ხოლო სიტყვა მეტყველების ქართულ ენაში არსებულმა გამოქვეყნებამ მას სამუალება მისცა იგივე სიტყვა სხვა, შემდეგი ტომების სათაურებშიც გამოიყენებულყო“.

აქვე მის. ქავთარაძე ვრთ კომიყურ სიუჟეტსაც მოგვითხრობს: „ცნობილია, რომ ინგლისური ენის სწორი კვლის დაუფლება უცხოელისათვის ფრიად ძნელია. ვიქტორს, საერთოდ, დიქცია არ უყარგოდა და მისი ინგლისური გამოთქმა რა უნდა ყოფილიყო. და აა, ვრთხელ, როდესაც ვიქტორი უორდრობის თარგმანიდან ადვლუბს იწერდა და ამისათვის ტექსტის საჭირო ადვილს ხმამაღლა კითხულობდა, მის შორიახლო მეგდომმა დაასაბლისმა, რომელიც ამერიყელი გერმანელი იყო, თავის ქალიშვილს გადაუწერწილა: „ფერი დაუფდე! როგორ წარმოვიდგენდი, რომ თურმე ქართული ინგლისურს ჰგვანებდაო“.

როგორ მუშაობდა ვიქტორ ნოზაძე? მოუესმინოთ კვლავ მის ქავთარაძეს:

სამხრეთ ამერიკიდან ჯერ ესპანეთში (1960 წ.), ხოლო 1963 წელს „საფრანგეთში დაბრუნებული ექტორ ნოზაძე, ისეუ თავის მის, გიორგის ოჯახში ცხოვრობდა, სადაც მას ნეთიურად მის მიერ უზრუნველყოფილს და მორალურად მოვლი პარამის ქართულ-ლობის მიერ მხარდაჭერაღეს, თავისი მუშაობისათვის ნორმალური და წამახალისებელი პირობები ქონდა. უკანასკნელ წლებში, ნოზაძეები პარამიდან ლევილის ქართულ მამულში გადმოსახლდნენ. ქართული სტამბაც ამავე მამულში მღვარ ერთ-ერთ მეროსამია მოთავსებული.

ასე რომ, მისი მისე მუშაობა - ლინოტიპზე ტექსტის აწყობა, იმით მაინც შეუმოსებუქდა, რომ მისი მეორე სართულზე შოფი ოთახიდან ქვევით ჩამოსულს სტამბამდე მისასეულელად ორი წუთი-და სქირდებოდა.

ექტორის ოთახის ფანჯრები ზეისავე დაქანებულ ბაღს გადაყურებდა, რომლის გადღმა ტყიანი ვორაკები მოიანს და ამ ოთახში სავეტილი მუშაობდა იყო. თავი რომ მარტო არ ევრძო, მის კაღმის წრამისს და ფურცლებს შრიაღს ორ კაღამი ჩახბული ორი წვეილი ჩიტი ვხმსურებოდა, რომელთაგან ერთი წვეილი იამონური ბელბულებსა იყო, მეორე წვეილის ჯიში არ ვიცი.

მის ფანჯრებზე გარეთა მხრიდან ხარი იყო მიმაგრებული, ზარის ბაწარი ქვეთა ხართულამდე ემუქებოდა და ასე ატყობინებდნენ მას სადიღის დროა, ვანშმის დროაი”.

ზემოთ უკვე ვთქვით, რომ რუსთაველის უკვდავი პოემის მეცნიერული თანმიმდევრობით „სხრეკას“ რაფორც მას უკვარდა თქმა, ექტორ ნოზაძემ ომის უკანასკნელ წლებში მოკიდა ზული. თუმცა აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ დაწერის 750-ე წლისთავეს მან ჯერ კიდევ 1937 წელს პარამში მიუძღვნა ევრნად „ქართლოსის“ საგანგებო მე-11-12 ნომერი, რომელშიც დ. კარაქაშვილის, ივ. ჯავახიშვილის, პ. ინგოროვეას, კ. ჭიჭინაძის, კ. ცინცაძის, მ. ვოგიბერიძის, ეუკ. ბერძის, დ. ჯანელიძის და სხვათა წერილების გვერდით დაბეჭდილია მისივე ნარკვევი: „ვეფხისტყაოსანი - ეროვნობის კავშირი“.

თითქოს არის იმამი რაღაც სიმბოლური, რომ „ვეფხისტყა-

ოსნის" გმირებიერთ მან ერცული გეოგრაფიული არული შემოიარა - საფრანგეთი, გერმანია, ავსტრია, ინგლისი, არგენტინა, ჩილე, ბრაზილია, ესპანეთი და ბოლოს, ისე საფრანგეთი და ამ ოცდაათწლიან „ველად ვატრის“ მეტად მძიმე პირობებში, ყოველგვარი ხელშეწყობის გარეშე, მარტოდმარტომ, დიდი ნიჭისა და ურყევი ნებისყოფის წყალობით, შექმნა და სამშობლოს დაუტოვა ვექსი მონუმენტური ტომი, რომელთაც იგი ვზადებდა თვითონვე აწყობდა და ბეჭდებდა კიდევ. ესენია:

1. ვეფხისტყაოსნის ფერთამეტყველება, ბუენოს-აირესი, 1953 (1954);
2. ვეფხისტყაოსნის ვარსკვლავთმეტყველება, სანტიაგო დე ჩილე, 1957;
3. ვეფხისტყაოსნის შხისმეტყველება, სანტიაგო დე ჩილე, 1957;
4. ვეფხისტყაოსნის საზოგადოებათმეტყველება, სანტიაგო დე ჩილე, 1958;
5. ვეფხისტყაოსნის ღმრთისმეტყველება, პარიზი, 1963;
6. ვეფხისტყაოსნის მიჯნურთმეტყველება, პარიზი, 1974 (1975).

ამ უკანასკნელი მეცხვე წიგნის გამოცემას ავტორი ველარ მო-ესწრო: წიგნის სულ ექვსი ნაკვეთიდან სამი უკვე დაბეჭდილი მქონდა, ხოლო მეოთხე ნაკვეთის აწყობდა, რომ იგი მოულოდნელად ავად გახდა და სულ რაღაც რვა დღეში ვარდაიცვალა. ამ ამბის თვითმხილველი მოგვითხრობს: 1975 წლის შუა აპრილი იყო, ... წავედი, ვნახე, თბილერბში ვახვეული ლინოტიპის უჯდა, ძლივს ღა-პარაკობდა... ვუთხარი: ვექტორ, თუ ვინდა, რომ საქმე ვანაგრბო - საჭირო დროსაც უნდა ვაჩერდე მეოქი, ისევე ბეველებურად წი-გნის დასრულების აუცილებლობა ახსენა (მექქარება, ზომ უნდა დავასრულო ბოლოს და ბოლოს ეს წიგნით), მაგრამ დაუმატა: მა-როღაც ცუდად ვარ, რამოდენიმე წუთის სამუშაო დამრჩა და მერე დაეწეებო. რამოდენიმე დღის შემდეგ საავადმყოფოში ვადიყვანეს. 23 აპრილს ვრძნობა დავარვა; ბოდეამი ლინოტიპის მუშაობაში ხმა-რებულ ფრანველ ტერმინებს ბუტბუტებდა. 24-ს ვარდაიცვალა“.

აწერბული დარჩა „ვეფხისტყაოსნის მიჯნურთმეტყველების“ მე-
 ოთხე ნაყვეთის ბოლო ნაწილი და მეხუთე და მეექვსე ნაყვეთები. ეს
 საქმე ბოლომდე მიიყვანა მეცნიერის ძმამ – ვიორჯი ნინაძემ, რომე-
 ლიც თავის მეუღლესთან – ლიდა შარაშიძესთან ერთად სიყოცხელე-
 შიკ არ აყლებდა თავის უფროს ძმას ზრუნვას და დახმარებას. ვ.
 ნინაძე ამ წიგნისთვის დართულ შენიშვნაში წერს: „ჩემი ძმის ექტორ-
 რის რუსთველოლოგიური შეყვიდრობა ამით (გამოქვეყნებული 6
 ტომით) არ ამოიწურება. მან დატოვა ნახევრად დამუშავებული სახით
 მის მიერ განზრახული სხვა შრომის მასალები, რომელთა შორის: 1.
 „ვეფხისტყაოსნის სიმრწინამეტყველება“ დამთავრებული ჩანს (მას შე-
 მდეგ ეს შრომა გამოქვეყნდა ე. „კავკასიონში“, XVIII, პარიზი, 1976
 წ., მაგრამ იგი დაუსრულებელი აღმოჩნდა); დანარჩენთა სათაურებია: 2.
 ვეფხისტყაოსნის გონებათმეტყველება; 3. ვეფხისტყაოსნის სულთმე-
 ტყველება; 4. ვეფხისტყაოსნის შიგნითმეტყველება; 5. ვეფხისტყაოსნის
 ფსიქოლოგიის მუტყველება; 6. ვეფხისტყაოსნის ნებათმეტყველება; 7.
 ვეფხისტყაოსნის საზოგადოების ცნებანი; 8. ვეფხისტყაოსნის ცნება-
 ცნობა; 9. ვეფხისტყაოსნის ესთეტიკა; 10. ვეფხისტყაოსნის ტანთმე-
 ტყველება; 11. ვეფხისტყაოსნის გულთმეტყველება“.

ჩვენში ნაყლებად არის ცნობილი ღრის ცოდნით, იშვიათი გონება-
 მახელობითა და ვეფხისტყაოსნის მიხედვით დაწერილი ექტორ ნინაძის
 ცალკეული რუსთველოლოგიური გამოყვეყნანი, აგრეთვე, ნარყვეყები
 საქართველოს ისტორიის ამ თუ იმ საყთისზე, რომლებიც სხვადასხვა
 დროს ამეტყვებოდა ზოვეერ წიგნაყებისა თუ შრომტყების სახით, ზო-
 ვიერ კალე სტატოებად საზღვარგარეთის პერიოდულ ორგანოყებში
 (შავალითად, „ვეფხისტყაოსანი – ეროვნობის კეყმირი“, 1938; „გამოყვე-
 ბანი ვეფხისტყაოსნისა“, 1971; „კაცი ვარ, აღამიანი ვეფხისტყაოსნის
 მიხედვით“, 1981; „ლიდა ქეყეყვაბე“, 1937; „საქართველო კავკასიაში
 და მისი გეყი“, 1939; პარიზის „აღამიანთა მეხუეყში“, 1939; „პრძილა
 მესხეთის ვამო“, 1939; „ნაბოლეონი და საქართველო“; დაუბეტყდაყო
 თხზულებებიდან: „გარდასულ ვამთა საქმენი და ამბაყნი“, 1958; „ვაყე-
 ფმადველა (მეიორე მოფონება)“, 1962; „ოსიებ ოყხელა“ (მოფონება),
 1967; „ღეტოლევილითა საბეაღენი“ (1971) და სხვ.). ამასთან, გამოსიყე-
 მდა ეურნად-გამიყოყბს.

ცალკე უნდა აღნიშნოს ვიქტორ ნოზაძის რედაქტორობით მარ-
 ზში 1966 წელს, რუსთაველის დაბადების 800 წლისთავისადმი მი-
 ძღვნილი, „კავკასიონის“ საგანგებო ტომის გამოცემა; რომელშიაც
 სხვა ავტორთა საყურადღებო წერილებთან ერთად, გამოქვეყნებუ-
 ლია ვ. ნოზაძის ათზე მეტი რუსთაველოლოგიური ხასიათის ნა-
 რკვევი-დაკვირვება „ვეფხისტყაოსნის“ ამა თუ იმ ადგილის გასაგე-
 ბად. მათ შორის აღსანიშნავია „ამ საქმესა დაფარულსა ბრძენი დი-
 ვნოს გააცხადებს“, „ლეოპარდუს, მანთურა, ტივრ, ვეფხი“, „მოლი
 რამე წამოიხსნა“, „ერთ კატასა ეხოცდი ღომსა“, „მოწყულითა
 მოხილი“, „მზე მამრუნეებს, არ გამოშვებს“... „მისთვის გულს ღა-
 ხვარ სობილი“ და სხვ. აქვეა დაბეჭდილი მისი უაღრესად საინტე-
 რესო გამოყვლევა „დანტე-რუსთაველი“ და მისივე რეცენზია ლ.
 თაქთაქიშვილი-ურუშაძის წიგნზე „მარჯორი უორდროპი“...

როგორც სათანადო წყაროებიდან ირყევია, „ვიქტორ ნოზაძის
 საქმიანობა ამით არ ამოიწურება; მისი აქტიური და ნაყოფიერი
 დახმარებით იცემოდა ქართულ-გერმანული ლექსიკონის რვეულები
 ციურახში, სადაც იგი ყოველი გამოცემის წინ მიემშაურებოდა
 ხოლმე და გარდაცვალებულ კატა ჩხეჩელის მიერ წამოწყებული
 საქმის გამგრძელებელ შვეიცარიულ პტივეცემულ ქალბატონებს
 - იოლანდა მარშვეს, ლეა ფლურის და დოქტორ რუთ ნოიკომს მო-
 როგ საბოლოო რედაქციისათვის ავტორიტეტულ კონსულტაციას
 ამყვლებდა“.

ამას აღიარებს ციურახის უნივერსიტეტის პროფესორი ერნსტ
 რიმი: „ვ. ნოზაძემ ბერი დრო და შრომა შესწირა მისი მეგობრის
 ვ. ჩხეჩელის მიერ წამოწყებულ ქართულ-გერმანულ ლექსიკონს.
 უიმისოდ ეს ლექსიკონი ასეთი ხარისხის სრულყოფას ვერ მიაღწე-
 ვდა. ჩვენ მისი უზომოდ მაღლობელი ვართ...“; ამასვე მოწმობს
 ციურახელი ქართველოლოგების - ლეა ფლურის, იოლანდა მარშვე-
 ვის და რუთ ნოიკომის სიტყვებიც:

„როდესაც 1963 წელს კატა ჩხეჩელი გარდაიცვალა, თავდაპო-
 რეულად ისე ჩანდა, თითქოს მის მიერ წამოწყებულ ქართულ-გერ-
 მანულ ლექსიკონზე მუშაობა უნდა შეწყვეტილიყო. ეს იქნებოდა
 ფრთხვად სამწუხარო, რადგან ამ ნაშრომის ბრველი ეცხა რვეულის

გამოქვეყნებამ ცხადყო მათი საჭიროება ქართულ ლექსიკონოლოგიაში - მით უფრო, რომ ენათმეცნიერების სამყაროში მას დიდი სიხარულით და მადლობით შევხვდნენ.

გარნა ასე მოხდა, რომ ჩვენს მიერ აქამდე არჩახული დოქტორი ვიქტორ ნოზაძე ციურისიში ჩამოვიდა - თავისი ახალგაზრდობის ჭეშმარიტის და სტუდენტობის დროის ამხანაგის (კოტა ჩხეწყელის) საფლავის მოხანახულებლად - მისთვის უკანასკნელი პატივის მისამღვევებლად. და, როგორც ამგვარ გარემოებაში უნდა მომხდარიყო, ჩვენი საუბარი შეეხო გარდაცვალებულის მუშაობას და იმ სამწუხარო უპერსპექტივობას, რომელიც ამ მუშაობის გაგრძელებას ესახებოდა.

დოქტორი ენოზაძე გვისიმენდა და ბერს არას ამბობდა. ჭარბ სიტყვათა მოუბარი კაცი არ იყო. მხოლოდ თავისი უკან გამგზავრების წინ, ჩვენდა ფრთად გასაყვირვებლად გამოგვოცხადა: „თუ თქვენთვის მისაღებია, ვიშეელოთ ლექსიკონის დასრულებას“-ო. დღეს შეუძლებელია სიტყვებით გამოთქმა იმისა, თუ რამდენად ბედნიერი ვიყავით ამ წინადადებით. მალე გამოაშუარავდა, რომ ჩვენ შესანიშნავი თანამშრომელი შევიძინეთ, რომელიც სამუშაოს დასრულებამდე (1974 წ.), თავზედ აღებულ ამოცანისადმი უტეხი ერთგულებით და სამაგალითო თავდადებით ჩვენ გვერდით გვედგა. ჩვენ ვიცოდით, რომ მრავალჯერი მგზავრობა-პარჩხსა და ცოფრახს შორის დ-რ ე. ნოზაძისათვის ხშირად ძნელი უნდა ყოფილიყო მისი ხანდაზმულობისა გამო, მაგრამ ყოველი მისი მოხვედა ჩვენთან, მუდამ გასახარებელ შეხვედრას წარმოადგენდა. ახალი ბეჯითობით და დროს დაუკარგავად, კვლავ განახლდებოდა ლექსიკონზე მუშაობა. ჩვენ თანა გვეყვოდა აღამაზნი, რომელიც თავისი დიდი უნარით შხარში გვევფა და მუდამეამ თავისებურ თავმზიანობით ცდილობდა ჩვენთვის ამოცანის სიმწელე გაეადვილებინა მამხნ, როდესაც მას არც საყუთარი თავსატეხი პრობლემები ავლდა და იგი იძულებული იყო მრავალი გვემა გვერდზე გადაეფეა და ლექსიკონის წარმატებისათვის თავისი დრო შეეწირა...“ (იხ. „კავკასიონი“, XVIII, 1976. გვ. 18).

ამ უკანასკნელ ხანს გამოქვეყნდა ვიქტორ ნოზაძის მიერ შევიცა-

რიიდან (ცურისი) გამოგზავნილი რამდენიმე წერილი, რომლებიც მოწმობენ თუ როგორ ზრუნავდა იგი თავისი 50 წელზე მეტი ხნის მეგობრის - კატა ჩხეციელის წამოწყებული საქმის ბოლომდე მისაყვანად.

საბჭოთა პერიოდში ქართველი მეცნიერული სამოგადოებრობის სასახელიოდ უნდა ითქვას, რომ გარკვეული კრიტიკული დამოკიდებულების მიუხედავად იგი მუდამ სათანადოდ აფასებდა და ღირსეულ პატივს მიაგებდა ვიქტორ ნოზაძეს, როგორც მეცნიერ-რუსთველოლოგს და რუსთველოლოგიურ ლატერატურაში შესაფერისი ადგილი ქონდა მიზნული ვ. ნოზაძის ნაშრომებს მათზე მითითება-დამოწმებით. მაგრამ, სამწუხაროდ, ამ ბოლო დროს ეს დამოწმება აღარ ხდებოდა. თუმცა, საქმეში ჩახედული სპეციალისტისთვის დიდ სიმწელეს არ წარმოადგენს ჩვენში დაბეჭდილ რუსთველოლოგიურ გამოკვლევებში დაუმოწმებლად ვ. ნოზაძის შრომათა ვაგულენა-გამოყენების ამოცნობა, ან კიდევ, მასთან ფარული გამათი-პაექრობა.

ეთიკალისწინებით რა ვიქტორ ნოზაძის რუსთველოლოგიურ გამოკვლევათა დიდ მეცნიერულ მნიშვნელობას და მათ ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობას, დაინტერესებულ მკითხველ სამოგადოებებს უსათუოდ უნდა შეაქნადონ 1950-60-იან წლებში ამერიკისა და ევროპის კონტინენტებზე გამოცემული ვიქტორ ნოზაძის რუსთველოლოგიური კორპუსა დარწმუნებული ვართ, მისი გამოცემა დიდად შეუწყობს ხელს რუსთველის გენიალური პოემის უკეთ შესწავლასა და გაგებას და, რაც მთავარია, რუსთველოლოგიური კვლევა-ძიების ახალი კუთხითა და სიღრმით წარმართვას.

შრავალი წლის მანძილზე დაუდალავი შრომათა და მეცადონებით, ვიქტორ ნოზაძის აწ განსვენებული ძმისა და რძლის - ვიორჯი და ლიდა ნოზაძეების - ხელშეწყობით, ვიქტორ ნოზაძის უმდიდრესი არქივი და სტამბა ჩვენს მიერ დღეს უკვე საქართველოშია ჩამოტანილი და ინახება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ეთნოგრაფიის მუზეუმში. ხოლო დიდი მეცნიერის თხზულებათა ავტორბულის გამოცემაზე, ნუმი ხელმძღვანელობით, მუშაობს რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტე-

რატურის ინსტიტუტის ემიგრანტული მწერლობის განყოფილება.
ექტორ ნობადის საგვარეულოს თანადგომითა და ხელშეწყობით
2005 წელს უკვე გამოიცა აღნიშნული ავტობიუტის პირველი
და მეორე ტომი. ეფექტობით, ბოლომდე შეიყვანო ამ წამოწყებას
და ხვეს მკითხველს მალე ხელთ ექნება დიდი ქართველი ემიგრან-
ტის ლიტერატურულ-მეცნიერული მემკვიდრეობის თხზულებათა
სრული კრებულის ავტობიუტული.

ციხეშვიტმანუშელეტი

„ცხოვრება ძირია, ხელოვნება და მეცნიერება მასზედ ამოსული შტოები არიან“, – ილიას ამ ხატეყებს მეტ-ნაკლებად XIX საუკუნის ყველა ლიტერატურული ჯგუფი იზიარებდა. მათ უფრო „ძირი აინტერესებდათ და მისი რევოლუციური („მუხამე დასი“) თუ არარევოლუციური (ხალხოსნების „ხალხში გასვლა“) გარდაქმნისთვის იღვწოდნენ. ზოგჯერ გადაჭარბებითაც კი აფასებდნენ მეცნიერებისა და ხელოვნების როლს საზოგადოებრივი ცხოვრების გარდაქმნაში.

პირველი ქართული ლიტერატურული დაჯგუფება, რომელმაც სრულად გაცნობიერებულად უარყო გაყვალული გზა, უარყო სოციალ-პოლიტიკური იდეალები (ეროვნული – არა!) და „წმინდა ხელოვნების“ მსახურება და ქართული მწერლობის „მსოფლიოს რადიუსით“ გამართვა მოიწადინა, „ციხეშვიტმანუშელეთა ჯგუფი იყო.

სამჭოურ „ოფიციალურ“ კრიტიკაში გაბატონებული მოსაზრებით, ციხეშვიტმანუშელეთა ჯგუფი ოდენ ნეგატიური მოუღენა იყო, ანტიხალხური, იდეალისტური (ანუ „უიდეო“), ფრანგული და რუსული სიმბოლისმის უხესური მამაყეა, მათი დაგვიანებული გამოძახილი. განსაყუარებული ხიმეყეართი უნდა თქმულიყო, რომ ეს ჯგუფი „უნიადგოვ“ აღმოცენდა!

არადა, „ციხეშვიტმანუშელეთა“ დღეს გვესახება, როგორც სრულიად კანონზომიერი რეაქცია იმდროინდელი სოციალურ-პოლიტიკური ვითარებისა და 10-იანი წლების ჩინში მომწყედული ქართული ეპიგონური მწერლობის მიმართ.

მართლაცდა, საქართველოში 1905-1907 წლების რევოლუციის მომდევნო წლებში რუსეთის დამსჯელი ექსპედიციები თარეშობდნენ. ილიას მკვლელობამ გამოუხწორობედი ღაბზარი ჩასტა ქართული საზოგადოების ეროვნულ ცნობიერებას და ერთიანობას, საქართველოს ინტელიგენცია გაუთავიებელი პარტიული კანტლიაობით

დაქაქსულდო; ლიტერატურის სარბიელზე ძირითადად ეპიგონიზმი, მიმბაძველობა გამეფებულდო; მალე უმაგალითო მისწტაბის სახაგლი - პირველი მსოფლიო ომიც დაიწყო.

ახეთი ვითარება სწორედ რომ ნოყური ნადაგი გახლდათ რავინდარა მოდერნისტული თუ ავანგარდისტული მიმართულებების აღმოცენებისათვის.

საგანგებო კულევას საჭიროებს ვაჭა აბამიბის, არჩილ ვოიროვბის, ვრიგოლ რომბიბის ფილოსოფიურ-ესთეტიკური ნაშროვის უდიდესი ზეგავლენა ახალგაზრდა ქართველ პოეტებზე. მათ ვა გაუკაფეს XX საუკუნის 10-იანი წლების შემოქმედებით ნოვაციებს. განსაკუთრებული აღნიშვნის დარსია ვრიგოლ რომბიბის საჯარო ლექციები, რომელთაც მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრეს „ცისფერი ორდენის“ ჩამოყალიბება.

დასავლეთი ევროპისა და რუსეთის „ახალ პოეზიას“ ზიარებულ მომავალ ციხეერაწილებს აერთიანებდა ეპიგონური პოეზიის სიტყვითი. უწინარეს ვოელისა კი, ბრწყინვალე პოეტური ნიჭი და ახლისმამიებლის მხარტი, ახალი, აუთვისებელი თემებისა და ახლებური ფორმებისკენ ლტოლვა.

ე. წ. „ქართული სიმბოლიზმი“ ანუ „ცისფერი ორდენი“ 1915-1916 წლების მიჯნაზე წარმოამყა. ამ დროისთვის ფრანგული სიმბოლიზმი უკვე ისტორიის კუთვნილებად იყო მიყული, რუსული სიმბოლიზმი ვა თავისი არსებობის უკანასკნელ დღეებს ითვლიდა. ამ სკოლათა ვარსკვლავებს ელვარება დღემდეც არ დაუკარგავთ. მამინ ვა ვერლენის, მალარმეს, რემბოს, ვერპარინისა და მებერდისკის, ბალმონტის, ბრიუსოვის, ბელისა და ბლოკის სახელები ხალოცაე კერპებად გავხადათ. ვარემოვბაც ხომ ამასვე უწყობდა ხელს.

ისტორიამ დაგვანახა, რომ სიმბოლისტური მიმართულების დამყვიდრებას წინ უსწრებდა სოციალური თუ კულტურული კრიზისები. ფრანგულ ლიტერატურაში სიმბოლიზმი კომუნის დამარცხების შემდეგ ჩაისახა; 80-იანი წლების რუსული ეპიგონური ლიტერატურა, ნადსონის მეთაურობით, რუსული სიმბოლიზმის ძირბერს ვაღერი ბრიუსოვს ვლასიკური პოეზიის კრიზისად ესახებოდა. უუ

შველია ისიც, რომ 10-იან წლებში დამდებლებული და დაქვეითებული იყო ქართული კლასიკური ლექსი.

მწელია ელდასარაოთ ე. წ. „ქართული ხიმშიონის“ მტკიცე და ერთიან იდეურ-ესთეტიკურ მრწამსზე შეყობრ მსოფლმხედველობაზე. ცისფერყანწელთა ჯგუფმა უფრო ნოვატორობისაკენ სწრაფით, შინაური ინტიმიით, უანგარო შეგობრობით, ორგანიზაციული მოღვაწეობით და ახალგაზრდობისათვის ნიშანდობლივი სიბამამით განიმტკიცა მდგომარეობა, ვიდრე ხიმშიონისხადმი ერთგულებით, დასაბუთებული იდეურ-ესთეტიკური სისტემათა და შესაბამისი პოეტური პროდუქციით.

ზემოთქმული „ცისფერა ორდენის“, როგორც სრულყოფილი ლიტერატურული „სკოლის“, სისუსტეზე მტკიცელებ შილოდ და სპეციურ ლიტერატურაიმპოდინობაში ფებმოცილებულ მირს მისი უნიადგობის და ესიგონისმის შესახებ, საფუძვლად ეერ გამოადგება. ობექტური პირობები ქართული მოდერნისტული, ავანგარდისტული თუ დეკაფენტური ლიტერატურული ჯგუფის შექმნისათვის ნამდვილად არსებობდა. რეკლუციური მძინვარების, რეაქციის პეროოდის რეპრესიებისა და პირველი მსოფლიო ომის დასაწყისი იყო სწორედ ის ნიადგი, რომელმედც შეეძლო აღმოცენება სწორედ დეკაფენტურ-სიმოლისტურ მიმართულებას. ამას დაერთო ის რეალური საყრახე, რასაც უსდდა ქართულ პოეზიას „საყუთარ წყნში დუღილი“. უფრო თანამედროედ რომ ეთქვას, ობლაციონისში და ეპიგონისში.

10-20იანი წლების სხვა ქართული სალიტერატურო დაჯგუფებანი ეჭხა, შვიდი, ანდა სულაც 13 წლის დაგვიანებით შეიქმნა. მთხედავად „ცისფერა ორდენის“ მიმართ პოლიტიკური თუ ლიტერატურულ-ესთეტიკური „დიდი მტეობისა“, ისინი დიდად იყენებ დაეალებულნი „ცისფერა ორდენისაგან“.

ცისფერყანწელთა ჯგუფი ანუ როგორც თვითონ მოიხსენიებდნენ თავს - „ცისფერა ორდენი“ - 1915-16 წლების მთხნაზე ქუთაისში შეიქმნა. ჯგუფის სახელწოდება მათ პირველ ბეჭდურ ორგანოს, აღმანახ „ცისფერ ვანწებს“ უკავშირდება (პირველი ნომერი გამოიცა ქუთაისში 1916 წლის 28 თებერვალს, შვორე - იქვე, იმავე წლის დეკემბერში, რედაქტორი - პიოლო იამშვილი).

სარბიელზე გამოსვლისთანავე ჯგუფი ავანგარდისტული სოცლ-ბოსთვის დამახასიათებელ თვითდამკვიდრებას ანუ თვითდამკვიდრებას შეუდგა.

დასაწყისისათვის მათი მოქმედების არეალი საცმოდ შეხლუ-დული იყო: „ცისფერ ფანქებში“ გამოქვეყნებულ დეკლარაციებსა (პაოლო თაშვილის „პირველთქმა“, ტაცთან ტაბიძის „ცისფერი ფანქებით“) და მხატვრული პროდუქციის ერთ ნაწილში ფართო მკითხველმა საზოგადოებამ, არცთუ უსაფუძვლოდ, უწინარესად, გამოწყევა და ახალგაზრდული სიბავშვით დაინახა, წინაპართა დეაწლის დაუფასებლობა და უარყოფა მკრეხელობად მიიჩნია. აღმანახის გამოსვლამ მიუღესარე ქუთაისში, როგორც ამბობდნენ, მუხის გაეარდნის ეფექტი იქონია. თუ ამდროინდელი ქუთათური საზოგადოების „სტაგნაციას“ ვაეითუაღისწინებთ, ეს არ იყო ურთუო ხაქმე!

„ცისფერ ფანქებში“ თთაეითუე გამოქუნდნენ მუეარეეღნიც და დამუეახებელნიც, რომელთაც განჭუროტეს ჭაბუე მუამოსხეთა შემოქმედებითი პოტენციადი და „დეკონონებულ“ ლიტერატურულ ნორმათა „ხელეოფის“ მუდელობაც დადებით მიუღესად მიიჩნიეს. უწინარეს ყოვლისა, ესენი გახლდნენ დეაწლმოსილი და გაეღუ ნიანი კიტა აბამიძე და ცისფერუანწელთა უფროსი მუეგობარი და მესტრო ვრიგოლ რომაქიძე.

1916 წელსეე ცისფერუანწელთა განზრახუა, ყოველევირეული სალიტერატურო განუთის „ცისფერი ფანქების“ გამოეეებისა, ვერ განხორციელდა, რადგან „ქართუელთა შორის წერა-კითხვის გამავრციელებელმა საზოგადოებამ“ ნება არ დართო ამ „გაუყვევილი მიმართულების“ ჯგუფს ესარგებლა მისი სტამბით.

ცისფერუანწელეებმა საეარო გამოხვლებს მიმართეს; სწორედ საეარო გამოხვლებმა თეატრსა თუ კაფეებში მოუტანა მათ უეეკარი პოპულარობაც და საზოგადოების მოზრდილი ნაწილის მზარდაჭერაც. თუმეცა, 1916 წელსეე, ახალგაზრდა პოეტთა მიერ დეკადანისისა, საერთოდ, და, ვერძოდ, სიმბოლიზმის, აგრეთვე „წმინდა ხელოენებისადმი“ ხოტბის აღუღენამ, ბოპემურმა განწყობილუბებმა, ლიტერატურული „თამაშისა“ და პოზიორობისაეეენ სწრაფეამ, ახალგაზრდულმა ეპატაემსა, მკრეხელურმა გამონათეეაშებმა

ქართულ კლასიკოსთა მიმართ ოდიოზური სახელი მოეხვეჭა ჯგუფს. ამასთან, შეუშნეველი არ დარჩენილა მისი მხატვრული ღირსებანი: ნოეციებისადმი ლტოლვა, ქართული ლექსის ფორმის სრულყოფისაკენ სწრაფვა, ახლებურა, აუთვისებელი თემებისა თუ სახეების შემოტანა და დამკვიდრება. გართულებული მხატვრული მშროვნება, დეკაფენტური განწყობილებანი თითქოს „ისტორიული აუცილებლობითაც“ იყო განპირობებული. უკვე ითქვა, რომ მიმადეულებმა წიხში მოაშწყვიდეს ქართული კლასიკური ლექსი.

1916 წლის დამლევს, როცა ქუთაისში „ცისფერი ვანწების“ მეორე და უკანასკნელი ნომერი გამოვიდა, მას უწინდებური ვნებათაღელვა და მძაფრი კრიტიკა აღარ გამოუწვევია.

ცისფერყანწელთა აღიარებისა და აღმავლობის პერიოდი იწყება საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდში, 1918 წლიდან. მათს დახვედვით საქართველოდან დედაქალაქს მოაშურა ქართულმა შემოქმედებობამ ინტელიგენციამ. დაიწყო, როგორც სერგო კლდიაშვილი იფარებდა, „დიდი ვადმოსახლება“ ქუთაისიდან თბილისში. ცისფერყანწელთა ძირითადმა ძირითაც თბილისში დაიდო საბოლოო ბინა.

დიდი წარმატებით ჩატარდა მათი პირველი სადამო თბილისში, კონსერვატორიის დიდ დარბაზში. ქუთაისშიც და თბილისშიც დაისტამბა მათი ეურნალ-გამოთვები, 20-იანი წლების დასაწყისში, მათი ლიტერატურული „მტრების“ აღიარებითაც კი. ცისფერყანწელებს ხელთ ვსერათ ჰეგემონია ქართულ პოეზიაში.

ცისფერყანწელთა ბეჭდვით ორგანოებს „ცისფერი ორდენის“ ძირითადი ბირთვი შეურვეობდა. პირველ რიგში, რა თქმა უნდა, პაოლი იამპილის „ცისფერი ვანწების“ რედაქტორის, ჯგუფის აღიარებული მოთავეის ორგანიზატორული ნიჭი და შემოქმედებითი სითამამა აღსანიშნავი. ვალერაის გაფრინდამუილი ხელმძღვანელობდა იმ დროისათვის ერთ-ერთ საუკეთესო ეურნალ „მოცნებებ ნაიმორებს“ (გამოდიოდა 1919-1924 წლებში ქუთაისსა და თბილისში); გამეთ „პაროიადს“ (თბილისი, 1920, 1922, 1924 წ.წ.) ტიტყიან ტაბიძე რედაქტორობდა; გამეთ „სახტოისს“ (თბილისი, 1922-23 წ.წ.) – ვიორჯი ლეონიძე, გამეთ „რობიციისს“ (თბილისი, 1923 წ.) სარედაქციო ყოლვევა განაგებდა. ქუთაისში ცალად და-

რჩენილმა სანდრო ცორციემ დიდი ვაჭაბუკეებით, მაგრამ მაინც დაე-
არსა ქუთაისში „ცისფერყანწველია“ გამოცემილმა „კარჩხობი“
გამოსცა „ახალი შწერლობის ანთოლოგია“, ვალერიან გაფრინდა-
შეილისა და კოლაუ ნადირაძის პირველი პოეტური კრებულები,
სტეფან მაღარაშვილს ლექსთა ქართული თარგმანები, საყუარაო მი-
ნაიჭერაძის კრებული „მოყარულები“, მისევე რედაქტორობით
გამოვიდა ეურნალი „მშვილდოსანი“ (ქუთაისი, 1920 წ.).

„ცისფერყანწველია“ ეურნალ-გამათეებში ბევრი ისეთი ავტორის
გვარი ვახულება, რომელიც „ცისფერ ორდენს“ ორგანიზაციულად
არ განეყოფებოდა პაოლი იაშვილი 1922 წელს გამოქ „პარზიკა-
დში“ ათ „ცისფერყანწველს“ ჩამოთვლიდა: კრიგოლ რომაქიძე, ტა-
ციან ტაბიძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი, კოლაუ ნადირაძე, სანდრო
ცორციემ, აღი არსენიშვილი, ნყოლი მინაშვილი, ვიორგი ლვინიძე,
შალვა აფხაიძე და პაოლი იაშვილი, ტაციან ტაბიძის თქმით, „ცო-
სფერ ორდენში“ 13 წევრი იყო („პარზიკადა“, 1924 წ.); 1924 წელს
პაოლიც ამ რიცხვს იტოვებდა „ცისფერყანწველებს“ იყენებ აგრეთვე
სერგო კლდიაშვილი, რაფელ ვეცხაძე, შალვა კარსელი, ივანე ყიფი-
ანი, ლელი ჯაფარიძე, ვიონ სავანელი და ზოგიერთი სხვაე, მაგრამ
ჯგუფის მოთავის, პაოლი იაშვილის მიერ 1922 წელს დასახელებული
ათი პოეტი უთუოდ სული და გული იყო „ცისფერი ორდენის“.

მიუხედავად იმისა, რომ კრიგოლ რომაქიძეს, მის სალექციო,
თეორიულ თუ მხატვრულ შემოქმედებას, დიდი წვლილი მიუძღვის
პოეტურ სოციალიზმის დანერგვასა და ახალგაზრდა პოეტთათვის გუ-
ნის მიცემასა და წახალისებამში, მიუხედავად იმისა, რომ პაოლი
იაშვილი ათი ცისფერყანწველის ნუსხას კრიგოლ რომაქიძით იწყე-
ბდა, ხოლო ტაციან ტაბიძე ცამეტ „მოცაქელთა“ (ანუ ჯგუფის წე-
ერთა) შორის უპირველესად „მოღერინძის ქადაგს“, მათ უფროს
მეგობარს და იდეურ მოამბავონებელს ასახვლებდა, დღევანდელი
გაგებით, კრიგოლ რომაქიძე უფრო „სამატრო თაყუჯდომარე“ გა-
ხლდათ „ცისფერი ორდენისა“ და არა ვრობინოვნიული ლიდერი,
ანდა, თუნდაე რაგითი წევრი!

კრიგოლ რომაქიძის გარეშე შეუძლებელია „ცისფერი ორდე-
ნის“ სრულყოფილი „ჯგუფური პორტრეტის“ წარმოსახვა.

80-იანი წლების მეორე ნახევრიდან, მას შემდეგ, რაც გრიგოლ რომაძის ტამუდადებული სახელი მეცნიერულ „პრინციპში“ მოხვდა, ზოგმა კრიტიკოსმა, თავის დროზე სულ ბღღეარა რომ აღინა „ფამისტ“ რომაძის, ახლა, მედროეეთა წესისამებრ, ცისფერანწელთა ჯვეუთის მოთავედ აღიარა იგი. თუმცა, საბუთიანობის ვარემე ამგეარ განცხადებას უფრო დეკლარაციული ელფერი დაქრავდა და, ამდენად, ნაგლებად ღირსსაყნობი იყო.

საქმე ის გახლავთ, რომ გრიგოლ რომაძისა და „ცისფერი ორღენის“ ურთიერთიმძარეთება თავად რომაძისქმ 1916 წელსვე ამცნო საზოგადოებას.

აღმანახის პირველ ნომერში (გარდა მანიფესტებისა: პაოლო იამუილის „პირველთქმა“, ტაციან ტაძიძის „ცისფერი ვანწებთ“) დაბეჭდილი იყო გრიგოლ რომაძის, პაოლო იამუილის, ტაციან ტაძიძის, ეალურიან გაყრინდამუილის, ღადო ვაყარაძის, ივანე ვიფიანის ლექსები, ვალაყტიონის, ოსებ გრიმამუილის და სიყო ღორიქიფანიძის თხზულებათა „საეკეო მამარულეუბის“ აღმანახში გამოქვეყნება საზოგადოების ერთმა ნაწილმა მტკიენეულად აღიქვა; საყვედურებიც შეკადრეს მათ. თუმცა უსაფუძვლოდ: ცისფერანწელთა რიცხვს ისინი არ მიეკუთვნებოდნენ. საცნაურია, რომ ამ ღროსათეის ვალაყტიონი ოღია ოყუეყეას წერს: საბოლოოდ დავმორღით ერთმანეთს მე, ვაყრინდამუილი და იამუილიო.

ახალგაზრდული ეპატაეითა და ნებისმიერა ზერზით, „მეხის ვაყარდნის“ ვეექტის მოხდენის სურვილით, ძირითადად, პაოლო და ტაციანი იყენენ შეკერიბიღნი. სწორედ ამიტომ, ქართული კრიტიკა უპირატესად პაოლოს „პირველთქმის“, მისივე ლექსების („პაოლო იამუილს მომეწინა ყვითელი დანტე“ და „ღარიანული“) და ტაციან ტაძიძის ჯრკელი წერილის წრეგადასული ღანბღვით ქსყოფილღებოდა.

აღმანახის პოეტური განყოფილება გრიგოლ რომაძის ლექსით „პირენას სიმღერთ“ იწყებოდა. დღეს წყენს ვურადღებას უფრო მიძღვნა „თ-ღ კიტა ამაძიქს“ და წითელი ხაღებაეით გამოყოფილი რიითა იპყრობს, ვიდრე ლექსის ღირსებანი.

მნიშვნელოვანია ის ვარემოება, რომ გრიგოლ რომაძისქმ ამ ღრო-

ასათვის უდიდესი პოპულარობა ჰქონდა მოპოვებული სალიტერატურო მულტიპრობით და ფილოსოფიურ-ესთეტიკური თუ ლიტერატურულ კრიტიკული წერილებით (უფრო ნაკლებად - ლექსებით!). ცისფერყანწელებს, ცოტა გაუბრალოებით რომ ვთქვათ, სახელოვანი მაგისტრი უფრო ესაქმნოებოდათ, ვიდრე პოეტი - თანამოსახვრე.

ტიციან ტაბიძემ ასე წარმოაჩინა ვრიგოლ რობაქიძე: „სამბოლიზში ჩვენში შემოიტანა ვრიგოლ რობაქიძემ. რობაქიძეზე არ გამართლდა საერთო დებულება, რომ ყოველ სოციატორს წინ ედობება გაუგებრობის გაღაგანა. მას არაფრად დაედგინა ბევრ დირებულებათა გადაფასების კადნიერება.“

... ვრიგოლ რობაქიძეს უთხრეს თავისი დისტურნი აზრები ვორეკიძემ და ცოტა აბამიძემ. ამ ორი პიროვნებით იწერება ქართული ესთეტიკური კულტურა ვრიგოლ რობაქიძემდის“.

მოუხედავად ვრიგოლ რობაქიძის ერთგული თანადგომისა და ქაბუც „ცისფერყანწელთა“ დიდი თავანისტეკმისა მის მიმართ, მათ შორის გარკვეული დისტანცია სუფევდა.

გაზეთ „სახალხო ფურცელში“ (1916 წ., 1 აპრილი) მივაყვლიე ვრიგოლ რობაქიძის წერილს, რომელშიც სწორედ ეს დისტანციაა მონიშნული: „ამ დღეებში ქუთაისში გაიმართება ჩემი ლექცია „ცისფერი ყანწების“ შესახებ. ბევრსა პერნია, თითქოს მე მარტო „დამცველის“ როლში გამოვიდით. ეს მოვლესებელია სიმართლეს. მართალია, მე, პირადად „ცისფერი ყანწები“ მნიშვნელოვან მოვლენად მიმაჩნია ჩვენს ლიტერატურაში, მაგრამ ისიც მართალია, რომ ამ აღმანახის შედეგისათვის საერთო რედაქცია არ ვოფილა გამართული (ყოველი მათგანი იქ მხოლოდ თავის ნაწარმოების პახუხისმგებელია) - და ამისთვის იქ გამოთქმული პრინციპები ჩემთვის საგაღდებულო არ არის და არც რომელიმე მხატვრული ნაწარმოებია იქ მოთავსებული ჩემთვის უთუოდ მოსაწონი: ზოგი პრინციპი მისაღება, ზოგი - არა, ზოგი ნაწარმოები მოსაწონია, ზოგი - არა. სწორედ ამის გასარკვევად ვამბობ ლექციის წავითხვას ქუთაისში, როცა „ცისფერი ყანწების“ გარშემო ასეთი სმარი ატმოსფერო შეიქნა, მოვალეცა ვარ, როგორც აღმანახის მონაწილე, საჯაროდ ვთქვა ჩემი სიტყვა“...

ქუთაისის თეატრში 6 აპრილს გამართული ლექციის თაობაზე დაწერილებითი ანგარიშაც გამოქვეყნდა (იხ. ვახუთი „სამშობლო“, 1916 წ., №330), საიდანაც ჩანს, რომ ლექტორი ზომიერებასა და წინდაზღვეულებას იხედა - აღმანახს ობიექტურად და კრიტიკულად წარმოვედგინა. მაგალითად, „... პაილო იაშვილის მანიფესტში გრიგოლ რომაძიძე მხოლოდ ფანჯილურ გატაცების ნაყოფს ხედავს. დარიანის ლექსებში ნიჭიერ ავტორს ეძებს, ხოლო თვის ლექსების შესახებ აცხადებს, ზომიერების სამღეარგადაჭარბებულად მიმანხაო. ... გრიგოლ რომაძიძე ამბობდა, როდესაც „ცისფერი ყანწები“ თავის მოვალეობას ვეღარ შეასრულებს, სენ თვითონ დაეაშხვრევო მათო“...

რომაძიძე კი არ „კანუღვა“ „ცისფერყანწელებს“, განსხვავებული სამოვადოებრივი მხრის საამებლად კი არ „უღალატა“ მათ, არამედ, ღია წერილითაც და ლექციითაც მოახდინა ფაქტის კონსტატაცია. მისი როლი „ცისფერ თარღენში“ ერთობ განუიადებულად იყო წარმოიჩენილი. თანაც, რომაძიძე სამღვილად არ იყო ერთადერთი, ვინც მხარს უჭერდა „ცისფერყანწელებს“ და ცდილობდა იმ სასტიკო არუაღის გაქარწყლებას, ვამუკა პოეტები რომ მოეკცა.

უნადო პიროვნული თუ ლიტერატურული რეპუტაციის შქონე კიტა აბამიძემ, ვერ ქუთაისის კაფე-საჩაიუმ გამართული საჯარო გამოსვლისას ახსნა „ცისფერყანწელები“ ობსტრუქციისაგან, შედგომში კი ცნობილი წერილი „გონს მოდიო!“ გამოაქვეყნა:

„დაუბინებელი ჩემი მტრები ვეირიან: კიტა აბამიძე „ფუტურისტია“, კიტა აბამიძე „ფუტურისტებს“ მეარველობს და სხე.

... კიტა აბამიძე „ფუტურისტებს“ არ მეარველობს იმიტომ, რომ არ იყის, სად არიან ჩვენში ფუტურისტები, ამ მხრის ევროპული მნიშვნელობით. თუ „ცისფერ ყანწების“ მწერლებზე ბრძანებო, ისინი თავისთავს ხომოლისტებად თელან და არა „ფუტურისტებად“.

... ის მიმართულება, რომელსაც ეს მწერლები ემსახურებიან და გამოხატავენ, მიმანხა ჩენი მომავალი ლიტერატურის ერთ ფრიად მნიშვნელოვან საძარკულად.

ეს იმას კი არ ნიშნავს, რომ ვეღლაფერა მომწონდეს „ცისფერ ყანწებში!“ - არა, არ მომწონს...

ჩემი მფარველობა მხოლოდ იმაში გამოიხატა, რომ სამოვადოებს ვთხოვე ამ საბჭოთაშრო საღამოზე: „ნუ ავიწყლებთ ამ შერჩევებს ახლად, რომელთაც „ცისფერ ყანწებში“ მიუღიათ მონაწილეობა და რომელთაგან ზოგიერთს უკვე საბატიო სახელი აქვს მიხეცქილი ჩვენში-შეთქი. ძველი და ახალი ყოველთვის იბრძვის, ახალი ძნელი შესათვისებელია, მაგრამ ცხოვრება ეს მანაც თვითნებებს მას; მხოლოდ ვეღვაფერი ეს არ უნდა მოვიწინოთ ახალში, მოვიწინოთ ის, რაც მოსაწინია და დასავგობი ეს დავგმოთ-თქო“ (გან. „ჩვენი მეგობარი“, 1916 წ., №15).

ესა აბამიბე ხუმრობით იმსხაც შენიშნავდა, „ფუტურისტი“ არა ვარ თუნდაც ამის გამო, რომ ორმოცდახუთის ვადავცილდით. ვრიგოლ რომაქიბეც ხომ მრავალი წლის შერე, ემიგრაციაში შენიშნავდა: — „ცისფერი ორდენის“ შეთაურის არასოდეს ყოფილვარ, მათი უფროსი მეგობარი ვიყავით.

ცნობილია ისიც, რომ ვრიგოლ რომაქიბე სადაც ვოფაში უფრო განოსახსწორებული, ევროპული ტემპერამენტის კაცი ვახლდით და ჭაბუც პოეტთა ბოქმურა მისწრაფებანი და სქანდალურა გამოხედვები ხრულადაც არ იზიდავდა.

მათი ვეღოთადი, წრეველ ხივეარულსა და პატეისცემამე დაფუნებული ურთიერთობა ვრიგოლ რომაქიბის საზღვარგარეთი წახელამდე ვაგზბელდა. იყო წერილმანი ვაუგებრობებაც, შემოქმედებითი თუ პირადული, იყო „მიმდინარე პოლიტიკური მომენტით“ ანუ ძალადობით განპირობებული სპარული „საყარო“ წერილიც, რომელიც „ფამისტ“ რომაქიბისაგან გამოხეჩავდა მის ყოფილ შეგირდებს.

ფაქტობრივად ეს „მოღერნისმის ქადაგი“ ვრიგოლ რომაქიბე „ცისფერყანწელთა“ მარადიულ ვერვად დარჩა; უცხოეთში ვადაბვეწილი მესტრო, რომელიც ვარვად იცნობდა კომუნისტთა ხრიებს, მუდამ განსაკუთრებული ტკვილით, სითბოთი და ხივეარულით მხსენებდა პაილოს, ტკვიანსა და ეალერაან ვაფრინდამიელს.

„ცისფერმა ორდენმა“ ეს ვიდვე ერთხელ დაამტკიცა ის უძველესი ჭეშმარიტება, რომ ძალა ერთობაშია. ვეუფო თითქმის ათორდე წლის მანძილზე „პევეზონი“ იყო (ამას პრილეტარული შერჩევებიც

კი აღიარებდნენ), მაგრამ 1924 წლიდან ჯგუფი ფაქტობრივად იხურკითა და წარსულის მოგონებებით ცოცხლობდა. ამბავ საყვარლად არ საუბრობდნენ (არც შეიძლება). მაგრამ უმეტესად, რომ ჯგუფის არსებობამ 1924 წლის ამბოხების უსასტიკესი ჩანძობის შემდეგ მართლაც დაკარგა საყრდენი, ის მართლაც „უნადავო“ და ხელმოკარული (გადატანითი მნიშვნელობით) აღმოჩნდა.

ღირსსაყვარელი იყო ისიც, რომ სისხლიანმა ტერორმა პაოლო იამვილის 20 წლის ძმა შეიწირა; პაოლოს უმწვავესი შემოქმედებითი კრიზისი დაუდგა. შემდეგში ხერჯო კლდიაშვილი და მალუა აფხაიძე იგონებდნენ: 1924-25 წლებში პაოლო წინანდებურად აღარ იღწროდა „ცისფერია ორდენის“ სიმტკიცისათვის, ჯგუფის ფაქტობრივი დაშლაც სწორედ ამან განაპირობა.

თუ როგორ დამთავრდა სამი „ცისფერუანწელებისთვის“ „დამკერული ეპოქის პრიცესში უშუალოდ ჩაბმა“ – ვეღვას კარგად მოეხსენება: პაოლო იამვილი, ტყვიან ტახტზე და ნიკოლო შაჩიშვილი 1937 წლის რეპრესიებს ემსხვერპლდნენ. „ცისფერია ორდენი“ კი გაქრა ლატერატურის ისტორიიდან. მისი მოხსენიება მხოლოდ უარყოფით კონტექსტში თუ მოხერხდებოდა.

დღესდღეობით გაცხადებულა „ცისფერია ორდენის“ დადებითი როლი XX საუკუნის ქართული პოეზიის განვითარებაში. თავის დროზე სახლეს მოწვეურებული ცისფერუანწელები ცდილობდნენ ქართული პოეზიის კუთვნილებად ექცათ მსოფლიოს ე. წ. „ახალ პოეზიაში“ გაბნეული სახეები; ზოგი მათგანი „გადმოქართულდა“ და ორგანულად შეერწყა ქართულ პოეზიას. ზოგი კი მიეწივებამ მოაცვა. მათი თანამედროვე კრიტიკა (კეთილშობილურნი და ობიექტური, ზოგჯერ მტრულად განწყობილნი კი) სათანადოდ აფასებდა ჯგუფის როლს იმდროინდელი „დედალიზისა და დანქმენდის“, „ფორმისა და ქაოსის ბრძოლის“ პრიცესში.

თავიანთი „მოუღენის“ პირველ წლებში „ცისფერუანწელები სიმბოლანისის ერთგულებას ფიქსულობდნენ. შემდეგ, როცა მათ უკვე დაიპყრეს ქართული პოეზიის პარნასი, საოცარი ველზეიწრობა დასწმუნდათ: მათ მხატვრულ შემოქმედებაში (იველისხმება ჯგუფის

შეპოქმედება მილიანად და არა ზოგიერთი ცალკეული პოეტისა) უფრო ხშირად უგულვებელყოფილია სიმბოლიზმის დოგმატი. უბრალო და ცუდი: მათს თეორიულ წყაროებში სიმბოლიზმის მეტრები თუ მკადა დადი აღფრთოვანებით იხსენიებიან, თვით ლიტერატურული მიმდინარეობისადმი ურთველება აღარ ჩანს.

ჯგუფის ზრუბულური კლავა მიგვანიშნებს, რომ „ცისფერი ორდენის“ „ქართულ სიმბოლიზმთან“ გაიგივება არ არის მართებული, მისი უკლექტობი (გადაბრა ფუტურისმისა და დადასმისაკენ). თანმიმდევრული იდეურ-ესთეტიური სისტემის უჭინლობა და ურთიერთდამოპრაცხაე, ზოგჯერ სიმბოლიზმის საწინააღმდეგო მოსმარებათა ხოხუე ვაძლეეს მტკიცე საფუძველს იმისათვის, რომ „ქართული სიმბოლიზმი“ შილოდ პირობით ტერმინად მივიჩნიოთ.

„ქართული სიმბოლიზმის“ პირობით ტერმინად აღიარება ოდნავდაც არ ამცირებს ცისფერყანწელთა ძალეზად გამოჩინულ, მკვიდრად შეკრულ და ძლიერ დაჯგუფებას. ეს იყო პრეცედენტი ქართულ ლიტერატურაში, როცა ახლისმადიებელმა პოეტურმა ნიქმა, გაცნობიერებულმა დახაელებმა ორიენტაციამ, ინტერესთა თანხვედრამ, შინაურმა ინტენსი და მეგობრობამ შექმნა ჯგუფი და ასეო სიმალეზე მიდა კადეც.

„ცისფერი ორდენის“ უკლექტიურობა, ერთი მხრით, ამ ჯგუფის, როგორც ლიტერატურული ჯოლის, სისუსტეს მოასწავებდა, მეორე მხრით კ, მისი თავიდათაე მიზნისათვის – ქართული პოეზიის ნოვაციისათვის – ფართო გასაქანს იძლეოდა. ცისფერყანწელებმა სიმბოლიზმს მიმართეს, რამეთუ საქართველოში მშობლიური პოეზიის „სიოფლიო რადიესით გამმართეელი“ ძალა არ ეგულეობდათ; ხოლო როცა პოეტური წარმოსახვის განახლებისათვის რეღენება ვერ მოთავსდა სიმბოლიზმის არტაზებში, არც სიმბოლისტური დოგმების რღეკვას მორიდებან.

ასეთი იყო „ცისფერი ორდენი“: წინააღმდეგობრივი, უცხოური მოღერი „იმბების“ მიმღეკარი, ერთი მხრით, და მშობლიური შეწერლობის წრეფელი მოამაგე, მისი წინხვლის მოსერნე, ქართული პოეზიის განახლებისათვის ეკაროსნული ლაშქრობის მეწინაეე, მეორე მხრით.

მაინც რა ხიბლი ჰქონდა, ან რა „დანამაული“ მოუხლედა „ცო-
სვერ ორდენს“, აღმანახის პირველი ნომრის გამოსვლისთანავე
უზომო პოპულარობა (პოზიტიურიც და ნეგატიურიც) რომ მო-
იპოვა და დღემდე დევნილის საბურველში რომ მოაღწია?

თავის დროზე, მოუღმარე ქუთაისი შეხანხარა პაოლო იაშვი-
ლის „პირველიქმის“ სიტყვებმა: „ვცოცხლობი სიმოვრალეში და
გვწამს ყოველგვარი ორგანო... კადიებო დამსხვრვეის მშენიარე-
ბას. ვარეყოფი წარსულს“...

„პირველიქმის“ ავტორი, ახალგაზრდა მკოსანთა სახელით, ქა-
რიველ ხალხს მიმართავდა: „ქართულ პოეზიას დაეპატრონეს საცო-
დავი მომღერლები ავადმოყოფი ხანგებთა, ვითელი მისწავლებლები
– დმერთის ქადაგების და პატროსნებისა, საქართველოს უსხეო
ხალხმა სთამამის მშეყნება დაკარგა და ხელოვნების შეუყნებას
განუდგა; მაგრამ ოცნებადაყარველ ხალხს მოუვლინენ უკვდავი
ძმემა, ახალგაზრდა მკოსნები, რომელთაც ბრძოლა გამოუცხადეს
უწმაღესი ხელოვნების მტრებს, დავისწყების ზღვაში გადასროლეს
წარსულის ოქროს გვირგვინების ძეარევისი მარგალიტები, ცეცხლს
მისცეს ყველაფერი, რაც წარსულმა განადოდა; სამავიჯროდ კი
ქართველ ხალხს აღუთქვეს განახლება, სათელი მომავალი: „საქა-
რთველოს ღანდურ არსებას მოუველინეთ სვეს ახალი სხევისი-
ლებით და ოცნებადაყარველ ხალხს ვასწავლით გაწმენდილ გმას
მომავლის ცისვერ ტამრისვენ“.

პაოლო იაშვილი პირდაპირ მიუთითებდა „განახლების მკოსა-
ნთა“ ძმებზე – ფრანგ პოეტებზე: „საქართველოს შემდეგ უწმა-
ნდესი ქვეყანა არის პარია... სადაც ვიყური ვატყეებით ვამბა-
ნობენ სეწი ღოთი ძმები – ვერლენი და ბოდლერი, მაღარძე,
სიტყვების მესაიდუმლე და არტურ რიმბო, საიამეთი მოვრალი,
დაწველილი ჭაბუკი“.

„პირველიქმაში“ ხმობლისტურ თეორიათა გამოძახილიც
გვხვდება: ხმობლისში შემეყნების ორ გმას აღიარებს: ლოვეყურს,
რომელიც ვარეგან მოვლენებს აწესრიგებს და ინტელექტურს, რო-
მელიც სამყაროს არსს წყება. ხმობლისში აღიარებს ინტელექტის
პრინციპს ლოვეყამე და პოეზიას ანუ ინტელექტური შემეყნების ვრო-

ერთ სახეობას სამყაროს უმაღლეს სინთეზურ შემეცნებად მიიჩნევს. ამიტომ ვეველამ უნდა აღიაროთ პოეზიის, ხელოვნების ქვეშევრდომობა: „პირველთქმს ჩვენი არის მზამური, იგი აღუღებული ფოლადივით დასწევას თქვენს ველს, უწმინდესი ხელოვნების მტერსო, თქვენ, ესაყ არ ვწამო ხელოვნების შეფობა და მისი მაღალი ტახტის წინამუ არ აღიარებთ სამუდამო ქვეშევრდომობას“. პოლოთ იაშეილი იმასაც დასძენს, რომ განახლებბის მფობახნათა „პოეზია ვამბარია მახეილი ინტუიციის აღურობით“.

ვერლენმა სამროგრამო ღექსში „პოეტური ხელოვნება“ მოითხოვა „მუსიკალური“, თუნდაც ვაუგებარ სიტყვათა ხმარება პოეზიაში. ამბს გამოძახილს ეხედებით „პირველთქმასშიც“. „ჩვენ ვესურბს შევექმნათ ვაუგებარი და საოცარი სიტყვები“...

ენ მორეასის „სიმბოლიზმის მანიფესტში“ ერთვან ვკითხულობთ: „სიმბოლიზმს ესაქაროება ენა თამამი შემოქმედისა, რომელიც ისევე ხესტად ისურბს მინანში სიტყვას, ვითარეა თრეიელი მშეილდონები ფრთოსან ისრებს“. შეველართ „პირველთქმის“ ფრეკემენტს: „ჩვენ ედიღებით სიტყვას ახალს, ჭეკერს და ისეთ ვახედულს, როვორც მფეურა ხელის ვაფრენა ვაგეცებულ დირეფორსა“.

ცხადია, პოლოთ იაშეილი კარვად იცნობდა სიმბოლიზმის თეორიულ წანამძღერებს, მაგრამ იგი, უწინარეს ყოვლისა, „ეისეფერი ორდენის“, უპირველესი „მთავარსარდელი“ იგი, ხოლო „როვორც თეორიული, ისე შემოქმედებითი ბრძოლის უმთავრესი სიმძიმე ტაციან ტაბიძესა და ვალერიან ვაფრინდამეილბს დააწვა მხრებზე“ (შალვა აფხაიძე).

სწორედ ტაციან ტაბიძის წერილში „ეისეფერი ვანწყბით“ („ეისეფერი ვანწყბი“, №1, 2) ეხედებით ცდას, ვამართლოს სიმბოლიზმის მოუღენა საქართველოში, სადაც „ატორი მახლონი დღეს მალეყას ვადადის ჩვენს ლიტერატურაში. იგი მრავალსახანია, მრავალფეხიანი და კომპარეით აწეეს ქართულ სინამდვილეს... თუმეა სიმბოლიზმი... ელასიკურ შეოლად იქეა და ერთი თვალთ უწარებს ვადეც თაყის საფლავს, ... ჩვენში სიმბოლიზმს დამეც არ ვაუოეია, მხოლოდ ახლა იწეება ხამების ვახსნა, მხოლოდ დღეს ხდება ეს შეველთება“ (ნიმანდობლივი ფეკტია, რომ ახალგაზრდა ავტორის ეს უკანასკნელი

მოსაზრება უწინააღმდეგვება კიტა აბაშიძისა თუ ვრეაულ რომაქიძის
 თვალსაზრისს ქართული სიმბოლიზმის გენეზისის თაობაზე

სიმბოლიზმის ცნების განსაზღვრისას ტიცთან ტაბიძე რეში დე
 გურმონის ხელეცებს იშველიებდა: „სიმბოლიზმს ახასიათებს: ინდი-
 ეიდუალიზმი, შემოქმედების თავისუფლება, დასწავლილი ფორმ-
 ულების უარყოფა, ლტოლვა ყოველივე არაბეეულებრივისადმი,
 უცნაურობისადმიც კი“...

შეიძლება ითქვას, რომ ვერნალ „ცისფერ ვანწებს“ ორი მანი-
 ფესტი პქონდა: „პირველიქმა“ და „ცისფერი ვანწებით“. შემდეგში
 დაბბეცდა ვრეაულ რომაქიძისა და ვალერაან გაფრინდამუილის
 ერთობ ღირსაცნობი ლიტერატურულ-ესთეტიკური წერილები, რო-
 მელთაც „ცისფერი ორღუნის“ გეზი განსაზღვრეს; მაგრამ ზემოხსე-
 ნებულ ორ მანიფესტს მანც სხვა ეფექტო გაანზდა.

ამ დროისათვის ხასოგადოება კარგად იცნობდა რუსი ფუტური-
 სტების შემოქმედებას. 1911 და 1914 წლებში საქართველოში გა-
 იძარათა ვოფუტურისტ იგორ სვეერიახინის (ცნობულ სიმბოლისტ
 თეოდორ სოლოუგებთან ერთად), შემდეგ ვო კუბოფუტურისტების:
 მადაკოესკის, დავიდ ბურღიუკისა და ეახილი კამენსკის ლიტერატუ-
 რული ხალამობი. 1914 წელს რუსეთში გამოიცა წიგნი „იტალი-
 ური ფუტურაზმის მანიფესტები“, რომლის ფრაგმენტები ქართულ
 პრესაშიც გამოქვეყნდა.

ამ მეამბოხე პოეტებს არაფრად უღირათ „სამოგადოების გე-
 მოვნებისათვის სიღის ვაწნა“. ცისფერუანწელთა გამოსვლებშიც
 კრიტიკოსებმა. უწინარეს ყოელისა, ეს ტენდერცია შენიშეს და
 სასწრაფოდ ფუტურაზმის იარღიეთ შეამკეს ახალი მიმართულება,
 თუმცა ტიცთან ტაბიძემ წერილში „ცისფერი ვანწებით“ მკაფიოდ და
 არაორაზროვნად გამოაცხადა ქართული სიმბოლიზმის „მოულენა“.

კრიტიკოსთა უმეტესი ნაწილის აბეგარ დაბნეულობას ხელი იძა-
 ნაც შეუწყო, რომ პაოლი იამუილის „პირველიქმაში“ აღმოჩნდა
 ბეერი რამ საერთო იტალიური ფუტურაზმის მანიფესტებთან, ერთბ
 კრიტიკოსმა, არცთუ უსაფუტლოდ, „პირველიქმას“ „სიმბოლი-
 სტურა მართლწერის მიხედვით შესწორებული „მარსეტო“ უწოდა.
 აღსანიშნავია ისიც, რომ ტიცთან ტაბიძე ზემოხსენებულ წერილში

- „ცისფერი ვანწების“ - სიმბოლიზმისა და ფუტურაზმის დაპირისპირებას არ ახდენდა და ზოგჯერ თავის მოსაზრებათა განსამტკიცებლად ფუტურაზმის ავტორიტეტსაც ეი იმედიოდა. „ახალი ფაქტორისტების ტერმინოლოგიით თანამედროვე კულტურა წარმოადგენს უზარმაზარ ქაღაჩს“... ამ კიდევ: „მოძველ დიდ ქართულ მხატვარში უნდა შეხედეს რუსთაველი და მაღარამე, რუსთაველი მე შენის როგორც ქართული სიტყვის შემტრები ერთეული და მაღარამე ამეც მართი ევროპის პრეზენტაციის და ფუტურაზმის“. ამ ფრამაში ფუტურაზმი განხრებულა როგორც „მომავლის ზელოვნება“, ე.ი. სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით და არა როგორც ლატერატურული მიმართულება, რომელიც მამის საქართველოში არ არსებობდა და ახლად ფეხადებულ სიმბოლიზმს მტრატყდაც არ ესახებოდა.

„პირველიქმისა“ და შემოსხენებული „იტალიური ფუტურაზმის მანიფესტების“ შეპირისპირებისას მართლაც შეინიშნება თანხედნელობა, რომელაც შეუძლებელია შემთხვევითა იყოს.

პოლო იამელი, ცხადია, კარგად იცნობდა ფუტურაზმის მანიფესტებს; მარინეტის მანიფესტს, რომელიც 1909 წელს პარიზის გაზეთ „ფიგაროში“ გამოქვეყნდა, ის პარიზშივე გაეცნობოდა. „ცისფერი ორდენის“ მოთავეს პირადი ნაცნობობა ჰქონდა ივორ სევერიანიანთან და უღადამერ მთავოუცესოსანაც.

უბარეველი, რაც განახტყავს „პირველიქმს“ არამტოუ ფუტურაზმის, არამედ სიმბოლიზტურ სკოლათა საპროგრამო მანიფესტებისაგან, ესაა სამშობლოს სიყვარული, საქართველოს განახლებისა და წინსვლის დაუოყებელი სურვილი;

„საქართველოს ფირუზ ზელეს გადავეცი წვენი აღხარება, წვენი წმინდა პირველიქმა.

... მოფრინდა სურვილი ოქროს ფრთებით და აიტაცა წვენი სიმღერა, რომელიც ამიერიდან იწნება მარადა, ისე როგორც წვენი ქვეყანა. საქართველოს ხალხო, დაეინებულო, მაგრამ დიდებით დაგვირგვინების დირსო!

... უდიდეუნი თვისება არსებობისა არის სიამავე - ამადლდეკერი წვენი და თვითშეგვარებით აოცებდეს ქვეყნიერებას“...

საპროგრამო ხასიათისა „ცისფერი ვანწების“ უსათაურო ლე-

ქსიც, რომელშიც კლასიკური ხელოვნების უარყოფი მოუჭი სა-
კმაოდ რეალისტურად გადმოგვკეცს „სიმბოლისტური კაბადონის“
ერთ-ერთ თეზისს:

მალი ამჟღავნებს მოქმედს ვითარებას
კაცობა შექმნის, მაგრამ ვარა, შექმნის ვარა,
რა უნდა, რომ სხვისთვის სხვისთვის მხოლოდ ერთ არა
და რომ წარსულს ვერ გადმოცე მე ანდასტა...

მალიმ ესეც არ იცნობს და, თავისი უროტიკული ლექსებისა-
თვის მეტი სიმძაფრე რომ მიეცა, ლიტერატურულ მისტიფიკაციას
მიმართა - „ელენე დარიაის“ სახელს ამოუფარა, მაშინ ამ არა-
რსებული პიროვნების არსებობაში უჭვავ კი არაეის შეგპარვია.
ცხადია, ქუთაისელები თანაბრად აღამუროთა „პარველოქსიმ“, ზე-
მოხსენებულმა ლექსმა და, განსაკუთრებით, „ქართველი ქალის“
„ურცხემა“ ლექსებში. ამიტომ, სწორედ მალიმ იწვინა „ციხეური
ორდენის“ წინააღმდეგ მიმართული შემოტყვევის მიუღი სიმძიმე,
ტიციან ტაბიძისა და ვალერიან გაფრინდამუილის საპროგრამო წე-
რდლები თუ ლექსები კი შედარებით სრულში აღმოჩნდა.

„ციხეურეანწლებმა“ საწაიელს მალიწეს: აღმანახმა უმაღ-
ლიძური ქართული პრესის უწრადლება, განუთი „ქეენი მეგობარი“
თუნებოდ: ეს ერთი ხანია, ქუთაისში „მუბებს ამტერვეერ“ „ცი-
სეური ვანწების“ გარშემო... მოხუცმა თუ ხანში შესულმა, ახალგა-
ზრდამ თუ უხესურმა, დეკარგეს სულის სიმშვიდე და ქუთაისში
ომა, ქუთაში გამართული იმი“...

გასაოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ ციხეურეანწლებს უწველო
ბოძულარობა მოუხევეკა სწორედ იმდროინდელი პრესის გაუთავე-
ბელმა და წრეგადასულმა გამოხდომებმა.

„ციხეური ვანწების“ მეორე და უკანასკნელი ნომრის გამოხველ-
სას უკვე შერბილდა ის მტრული გარემოცვა, რომელიც სანდა-
ლურ სახელს უხევეკდა გვეფს, ამასთან, შეუქმნეველი არ დარჩე-
ნილა გვეფის დადებითი როლი ქართული ლექსის განახლებისა-
თვის, ევროპული ორთენტაცია პოეზიაში, შერწყმული მშობლიური
მწერლობის წინსვლის დაუწყებელ ენიან - სრულიად მისაღები

აღმოჩნდა. ცისფერგანწყლით სხვა პერიოდული ორგანოები წინა-
აღმდეგობას აღარ აწელებოდნენ; მათ უმეტეს, რომ მათი ვატი-
ფური ტონიც მკვეთრად შერბილდა.

„ცისფერი ორდენი“ ის-ის იყო შევიდრდებოდა, როცა ტაყთან
ტაბიძემ წერილში - „ცისფერი ვანუბით“ უარყო იდეალიზმის
გაფიქტაშება: „ცისფერი“ ფერია რომანტიზმის... ფილოსოფიურმა
იდეალიზმმა იმაში ნახა გამოსავალი. საქართველოში „ცისფერ ვა-
თებს“ დრო წითელი პიონდა, ქართველებისათვის ეს და მიწა სა-
მუდამოდ არასოდეს არ გაყრილან... გულგრილად ვუცქერთ ახლაც
მატერიალიზმის და იდეალიზმის დუელს... ხეენში უკვე შერბილენ
სული და ხორცი“.

ტაყთან ტაბიძემ იდეალიზმს „ქეშნაროტი ქართული მოფლმხედვე-
ლობა“ არე იდეალიზმისა და მატერიალიზმის ნათავი დაუბრახხარა.

ახლად მოედუნებოდა ქართველმა სიმბოლისტებმა ფრანგულ სი-
მბოლისმს მიაპყრეს მზერა; მათი მესტრო გრიგოლ რომაქიძეც
ხომ დიდად აფასებდა ახალი ფრანგული მოქმების კარაფებს.
ტაყთან ტაბიძე მოითხოვდა: „მოსვალ დიდ ქართველ მხატვარში
წდა შეხედეს რუსთაველი და მადარამე“ და ბოლღერის „ბოროტ
ვაეიოლებს“ რვაგადა ბესიყის ბაღში („ქალღვას ქალაქები“).

ვაფთხის ვარდი მე ბრუდობს
სიყუე ვამბო,
ბესიყის ბაღში ვრეყ ბოლღერის
ბოროტ ვაეიოლებს...

ან კიდევ:

.. და მე სანდობს მკეცხეს,
ვათომ სანყათი
საღა დიდი დანვევალა
და შინაბანი
მამე მხედარში, მუხლმკერული
და უსმეჯრო
მოქმთან: რეჟის, ვრედა,
ქალ ვრედაბანი...

(„უდაბუბონი“, 1916).

პაოლო აამეილი, რომელიმაც ტრიპტიქი - სამი სონეტი უძღვნა ფრანგ პოეტებს („მალარმე“, „ვერლენ“, „ვერპარს“) აცხადებდა: „ვერლენი, ბოდლერი და მალარმე, ამ სამებაში მე ვიყავი მივერს“...

სიმანდობლივია ეკლერიან გაფრინდამეილის „Interieur - პორტრეტი“ (1916 წ.):

აქნაუბ სსხოვლს ერუბელს წს მოუთხალ ხელით.
გადიუბლი ბოდლერს, ვადეკოთხე მის „მარტობას“.
შეცვლას ღანძის უცხო ღანძის „სხე მოველით,
შესოცურდით, ახლობელი, კეცხადესი მობას“.
— აუბელ თეაღებს და გაქტებს ღანძის ღრუბელი,
სეშ წს ბოდლერი, ვადამლელი ვით სხარებს;
ვაფურ თეაღებით შესომხედაქ სეშ ერუბელი.
სინამეფეღებს დასრუტებს დასტარებს...

„ახლობლობა“, „მობა“ ვიორგი ღეონიძესთან კიდევ უფრო ღრმავდება: „არტურ რემბოსთან ბოროტ ტყუპად ჩახუტებული, მადგამენ ვეირგეინს თეიმურაზ და ჭეუჭეაეაძე“ („ავტობორტრეტი“).

ციხეფერყანწყელებს მოქხაში ფრანგული ორიენტაცია შმობლიური შწერლობის დღღატად არ ესახებოდათ: „სიმბოლიზში სეენში რომ უცხოეთიდან მოდის, ამაში არაფერი საფრისზე არ არი, სეენ ვეკით, რომ ისტორიულ ღროში საქართეული იმყოფებოდა ბეერი სხეა და სხეა კულტურის ვავლენის ქვეშ. ბეერი ვადმოუღდა იმას ბერანულ, არაბულ, სპარსულ კულტურის, ბეერი იმათთვისაც ვაუტანებია, იმას არაფერი დაუმღდა რუსთაველისათვის შეექმნა „ვეფხისტყაოსანი“. როცა ხალხი იღებს სხეისგან რამეს, იმას თავის ბრამეში ატარებს. ნაციონალური ანერჯეკციის ძალით ვრი ითეისებს იმას, რაც მის ვროუნულ თავისებურებას ვეფება, რასაც იმასთან ახლობელი კავშირი აქვს“, - წერდა ტეციან ტაბიძე.

შალეა აფხაძის მოსახრებით, „მართალია, სიმბოლიზში რო ვორცე შოღლა დისავლეითიდან მოვიდა სეენში, მაგრამ მის უმაღლეს განეითარებისათვის არსად არ არის ნიადავი შზათ ისე, როგორც სეენში. აქ უკვე ვავლენათელია პერი სიმბოლიური შემოქმედების ელემენტებით; აღმოსავლეთის თეალეწეღენი მისტიციზში, პა

ერში გაფანტული სახეები, სპარსეთიდან მოტანილი ფერები და შეტყვევლი ხმები" („მეოცნებე ნიაშობები“, 1919 წ.).

ევროპული ორიენტაციის მიღებით „ცისფერყანწველები“ ფიქრობდნენ ბოლო მიუღიო მშობლიური ლიტერატურის ჩამორჩენილობისათვის, მოესპოთ მისი „მისწაყვტილობა და საყუთარ წვეწში დუდილი“. მათი ფიქრი „პოეზიის მსოფლიოს არესაყენ“ იყო მიმართული. ცისფერყანწველია პატემოყვარული, იმეფროულად, ღრმად პატრიაიტული სწრაყვა ქართული პოეზიის მსოფლიო სარბიელზე ვაყვანისა - ქართული კულტურის გამარჯვებასაყ მოსწაყეებდა უთოოდ: „პოეზია, - აყვანალი ეტნოგრაფიიდან და ეროვნულ პროვინციალიზმიდან უნივერსალურ ფორმამდე უფრო ამყვრებს ეროვნულ ხერხემალს და ამართლებს ერსაყ“, - კუიოხულობთ „პაროყადში“ (1922 წ.).

ისიყ უნდა ითქვას, რომ მიმეყალი ცისფერყანწველები ახალ პოეზიის უმთავრესად რუსეთში (ტაციან ტაბიძე, შალვა აყხაიძე, სანდრო ცირევიძე...) და საყვრანგეთში (შალო იამყილი) ეხარნენ, თუშყა იმ დროისათვის, 10-იანი წლების ევროპაში, ხომოლიზმმა უკვე დათმო პოზიყია და არის გარყვეული კანონზომიარება მასში, რომ ქართულ პოეტთა მნიშვნელოყანი ჯგუფი ვაიტყაყა არა ფეტურისმმა, დადაიზმმა ან აყმეზმმა თუ იმეყინიზმმა, არამედ სწორედ „დრომოტყმულმა“ ხომოლისტურმა მიმართულებამ.

ცისფერყანწველია ქედმობრა დასაყლური ახალი პოეზიის მიმართ არ ნიშნაყდა „პონურ მიბაძეას“ ყოველივე უცხოურისადმა, მშობლიური ქვეყნის სპნახიოდ. პირიქით, მათი საბოლოო მიზანი იყო ქართული მწერლობის წინსყლა ევროპული პოეზიის სახლეთა ათვისების გნით, მისი გამართყა „მსოფლიოს რადიყსით“.

„შყარაა წინა მზაში ევროპა შეშოალებს ვარებს და ამ დროს წყენ უნდა დაყვხდეო შეტყურეული ეროვნული შეტყყენებით, ეროვნული კულტურის ყველა ფოლექტმშყურული, რომ იყოს მთავარი შორეული, რომელზედაყ მოყხეყვა ახალი იდეებთ“. - წყრდა ტაციან ტაბიძე 1916 წელს („ციხფერი ყანწები“, №2).

შალო იამყილის შრით კ: „უდიდეხი მიზანი და ოყენება ქართული პოეტის უნდა იყოს, რომ მან, საყვემ და დამძიმებუ-

ლმა ვრის ყველა ხმებით და ისტორიის რაინდული ეპოქებით, გააგონოს მთელ ქვეყნიერებას „ერის მკლაველი ღრადლი“ (საბო-
ბტრიონი“, 1922 წ.). „ცისფერყანწელებმა“ თავისებურად ვარდა-
სახეს ნაცემანური მესიანიზმი: „დღეს იწყება ძირიანად შეცვლა
ქართული აზროვნების, ... დამონებული სული უბრუნდება თავის
ძველ ბუდეს, რამდენადაც გაიზრდება ეროვნული შეგნება, იმდენ-
ად წევს ეუახლოვებით წარსულს და ინაკვობა ქართული იდეა,
...საქართველოს ეროვნული აღდგომა უნდა იქნეს აღდგომა ღმობის
ძველი ქართული იდეით“ (ტიციან ტაბიძე, „ცისფერა ყანწებით“,
1916 წ.), მესიანური სულსიყვეობაა გამგლავნებული გიორგი ლე-
ონიძის წერილში „ქართული მესიანიზმი“: „ჰანგინამა კეკასიამ
აღარ ვაგვიშვა და მიგვაღურსმა ჩახუთილ ქედებს, მაშინ წევს
დავარქვით ამირანი და რვეანშისათვის შეექმნით ტიტანური ენ-
რჯა“ („ბახტრიონი“, 1922 წ.).

ყველაზე რაიოდოქს ხიმოლისტად სახელდებული ვაღერიან
გაფრინდაშეილი მსიარუბდა ნაცემს აღოცომს; ქართულ მწერლო-
ბაში უთებდა ორ საწყისს — აბოლიონურს და დიონისურს და
ასყნიდა: „კოსმოსის ზუდაბრო ნათელია და მშვენიერია, არიან
პოეტება, როვორც პუშკინი, რუსთაყველი, რომელნიც გვაჩვენებენ
ამ ზუდაბრს, გვაბრძევენ სხივებით და სიბარულით აართოლე-
ბენ წევს ცქერას, ეს არის პოეზიის აბოლიონური სახე, ...კოსმოსის
ქემშარტი საფუძველი, მისი მარადი დასაწყისი არის უსახური
და მახინჯი ქარსი, რომელიც იმალება მსოფლიო ყოენის ს-
ღრძემა, ეს არის პოეზიის დიონისური სახე, ...დღევანდელი პოეზია
არის პოეზია ქარსის, რადგან ქარტურაა თვით ხამოვადობრივი
ცხოვრება... პოეტის დანიშნულება იმაშია, რომ შეადგლოს თავის
პიროვნებაში ორი სტიქია, ...თანამედროვე ქართული პოეზია ყანწე-
ლების ხაზით აღრმავებს თავის შინაარსს და ფორმას, ის მიდის
ქარსის წყედადში, მაგრამ ზურვი გამაგრებული აქვს რუსთაყე-
ლით“.

ეს მორეახი ვანსაყუორებულ ყურადღებას ანიჭებდა სიტყვას
პოეზიაში; იგი „ზუსტ სიტყვას“ მოითხოვდა, რუსი ხიმოლისტები,
პოეტებისა და ველობაზე, აღიარებდნენ მჟიდრო კეკობრს სიტყვის

გარეგან ვარსსა და მის მნიშვნელობას შორის და სიტყვის მავთურობაზეც მოგვანიშნებდნენ.

პაოლო იაშვილის „პირველიქმში“ „გაუგებარი და სარცარი სიტყვების“ შექმნის მოთხოვნა სწორედ სიტყვის მავთური ძალის აღიარებას მოახსენებდა. ვრთვლ რომაქიქემ „სიტყვის მავთის“ ამეე სახელწოდებას სტატია მიუძღვნა: „ქერუებე ბეელად ორი ერთ შერეალებდნენ: ჩეეულით და უჩეეულით. უჩეეული სიტყვა მხოლოდ შეწირულებმა იცოდნენ, ამ სიტყვას პქონდა მავთური ძალა“ („მოუცნებე ნამორები“, 1922 წ.).

ციხფერეანწელები დასავლური ურბანისმის აბოლოგებებად და ქართულ ხინამდეილები მის ერთ-ერთ პიონერებადაც მოგვევლინენ: „პირველიქმის“ ავტორი მოითხოვდა: ქვენ გეინდა, რომ საქართველო გადაიტყეს უსახლერი, მოუცნებე ქალაქად, სადაც ცოცხალი ქერების ხმაურობა შესცელის ჯეეულიანი ეელების ზურმუხტობას“ ...ტიციან ტაბიძეს სიმბოლიზში „ქალაქის ღვიძლ შვილად“ მიამნდა.

„ციხფერი ვანწების“ შორე სიმერში დაბეჭედა პირველი ურბანისტული ლექსები: პაოლო იაშვილის „უარმფენებე ქალაქში“ და კოლაუ ნადარაძის „აენიანი ქალაქი“.

სიმბოლისტებმა პოეზია ქერუბია ქეეებას გაუთანაბრეს; მოგვის ქეეების ხანაეელოდ, ისინი გარემოების შესაეერ ნიღბებმაც ორებდნენ: ფართო ვასაქანი მიეცა „ცხოერების თეატრალიზაციას“.

ამის გამოძახილია ტიციან ტაბიძის „ნიღაბის აბოლოვია“: „ქართულ ხალხში ცხოვრობს უედავი აქტიორული სული, იმას უნდა შედამ სხვა იფოს, იმას უჯარბ თეატრალიზაცია ცხოერების. ...ქართულ ხალხს უჯარბ ნიღაბი, სიმბოლიზში სწორედ ფილოსოფიაა ამ ნიღბის და ამიტომ სიმბოლიზში ზეენში აუცილებელია“.

სიმბოლიზმის დოგმატის ერთეულება ციხფერეანწელებს კლასიკურისა, საერთოდ, და, კერძოდ, წარსულის, ქართული მწერლობის „უარყოფასაც“ აეალებდა, მათ დამოეიდებულებას წინამორბედებისადმი შეიძლება ეპეგრეაფად წარუძღეეს ტიციან ტაბიძის სიტყვები:

ძველ პოეზიას კაცხვრად ვახერხებ ნიღბს,
მაგრამ სხვა სიყვარული თვალის უკმა...

ციხეფრეანწელთა მიერ წინაპართა დეაწლის უარყოფამა უთუოდ არის არტისტული პოზიორობის, ნიღბის სიყვარულის მომწიტი; თუმცა ნიცმეს „პაროლი“ - „ხეყდილი განახლება“ - მათთვის მისაღები იყო.

გავისხვროთ ვალაყტიონის სიტყვები „ვალაყტიონ ტაბიძის ვერნალის“ მანიფესტიდან: „ამერიდან ქართული ხელოვნების დევიზია: განახლება ან სიყვდილი“ (1922).

წარსულის მოღვაწეთა უარყოფა პირველად ტიცთან ტაბიძის წერილში „ციხეფრეი ყანწებით“ გამოუღინდა.

60-იანი წლების თაობათა პრისოლა ტიცთან ტაბიძეს წარმოდგება რიფორც „ძველი ქართულის და ახალი რუსეთის იდეოლოგიების“ პაექრობა, როცა „ქართული პოეზიის ვეაუღს დაუნწებს შეყელა რუსულ ხორბლად, ...მწერლობა გაიხადეს სამიტინეო ზაღად და პოეზია ვანუთათ“... ავტორმა, თუმცა დავმო ილიასა და აყაის შეხვედულება პოეზიის შესახებ, მახვილის მიელი სიძლიერე მათი ეპიგონებისადმი მამართა: „აყაის და ილიას ის უპირატესობა პქინდათ, რომ მოქალაქეობრივ მოტივეებში ხანდისხან ნახულობდნენ ნამდვილ პოეზიას, შემდეგ მათმა შუოღამ მიიღო კარყატურელი სახე“.

„საქართველოს პანთეონში ახალი მართალი არმინით უნდა ვამბოშოს ყველა პიედესტალი, გადაყასდეს ყველა ღირებულება“ - აცხადებდნენ „ციხეფრეანწელები“ (ბარრყადი, 1924 წ.).

რუსთაუელის „ამპარტაყანი სახელი“ (ვალერიან გაყრინდამუღლის სიტყვებთა), რა თქმა უნდა, შეუბღალაეი დატოვეს: „რუსთაუელმა ვამპარყვა სამუდამოდ: „წარსულში, აწმუოში და მომავალში, რა არის აქ მიზეზი ვამპარყვების? ...დეყალური ფორმა, ღრმა შინაარსი, პოემის უნივერსალობა და ამავე ღრის უროყნული ხასიათი“... ან კიდევ: „პოეტიყა რუსთაუელის ... წინ უსწრებს ვეროპის იდეას ხელოვნების თვითმიზნობის“ („რეპიყინი“, 1923 წ. და „ბარრყადი“, 1922 წ.).

სოციალური საკითხით დაინტერესებას „წმინდა ხელოვნების“ მომხრე ცისფერყანწელებმა „სამოციანელით“ და „ყოფილ“ თეოდორე „ტუმსარიტად მესაფლავე იყო მე-19 საუკუნე საქართველოში. პოლიტიკური ხერხების საბედისწერო დაქმნამ... ესოფტეური კულტურა გააქრო“, - წერდა სანდრო ცარციაძე (მარჯაყაძე) 1920 წ.). მათი მხრით, შეედა იღია, რომელმაც „სამუდამოდ დაწველა „ერისიელი ვარკვანი“ და „ტახელი ხმები“. აკაკი, რომელმაც „ვარკვანობის საყვიროთ“ ძალიან ბევრი იყვარა“ („ცისფერი ყანწები“, №2).

ვსიგონური პოეზიის ძირითადი წყარო აკაკის პოეზია იყო; აღმათ ამიტომაც, ცისფერყანწელებმა მუხიც ძირითადად მას დაატყვედა: „საიდუმლო ბარათის ჩვენი საუკუნე აღარ უძახებებს და აღმართ-აღმართ სიარული ისე წელი იყო, რომ მწერრეალამდის ვერ მოაღწია“ („ბახტრაონი“, 1922 წ.); აკაკი ვითომცდა „ზერვლე აღმაფრენით“ გადიოდა ფონს; „იღიას პოეზიას მანც აქვს გულტურა, ...როცა აკაკი წეროთელი მოყლებულია ლიტერატურასაც კო“... („ბახტრაონი“, 1922 წ.).

ქედობორა აკაკის პოეზიის წინამუ და პროტესტო მისი ვსიგონების მიმართ ამყარად გამოსტყვივის სანდრო ცარციადის სიტყვებში: „მისმა მოწაფეებმა ვერ ვაივცეს მისი „აღმართ-აღმართი“ და „სულელი“ და თმაგათოთრებულეები დღეში ლექსავენ მიმდინარე ცხოვრების ფელოსოფიას...“ („მოყენებუ ნამორები“, 1921 წ.).

„ქართულის დედან“ ძუბუბები დაუმრა“, - ამ სიტყვების ატორი პაოლო იღიას პართუნების მიმართ მოწინებასაც ამფავენებდა: „იღიას უშველა დიდმა ტკუნამ და ვრანდიოზულმა ნებამ, არა პოეტის სახელმა მისცა მას ნახვეარი საუკუნის დიტატატორობა საქართველოში“ („ბახტრაონი“, 1922 წ.). „ჩვენათის უზერხულია იღიას ბრუნლე ლექსებით“, - წერდა ვიორჯე ლეონიძე; იღია ასცდაო „ნამდვილი პოეზიის რყალს“, - კერბ უკრავდა ტაციანი.

პრადოქსულია იღიას პოეტობის „უარმოივი“ „ცისფერყანწელების“ აღტაცება იღიას პრინთ: „პროზამა იღიას ვაქტეს XIX საუკუნის საქართველო“ (ვიორჯე ლეონიძე). „ქართული პრინთა შექმნა იღიამ და დღეჟის მისი პრინთა არაა დამლეული“ (ტაციან ტახიძე).

ცისფერყანწულთა მიერ წარსულის მწერლობის უარყოფა, ხელისუფრობისა და ლიტერის პოზის ელფერი რომ დაძვრავს, აქედანაც ცხადდება, რომ ამ საკითხში ისინი სრულიად არათანმიმდევრული იყვნენ.

მაგალითად, ტყციანი, რომელიც აღიას და სხვა სამოციანელებს „ჭურში ჯდომის“ უსაყვედურებდა, თვითონვე საცხებით გამოირყენებდა ამ ბრალდებას: „აღია ჭავჭავაძემ თავისი დევის ხელით სრულიად გადატეხა ეს სტილი (იგულისხმებდა „მოციხეის წერილების“ სტილი, რომელიც თითქოსდა მანამდე არსებობდა ქართულ ლიტერატურაში - ლ. ა.) და ჩვენ გვაქვს უკვე ახალგაზა მწერლობის ვერობის მასშტაბით. ...ჩვენში რომ განხდნენ დადასტვები, ისინივე უარყოფენ, აღია ჭავჭავაძის დიდი ფიგურა რომ გამოაკლდეს, მეცხრამეტე საუკუნე მამინ თქებოდა სამუდამოდ დაძვნილებული“ („ბახტრიონი“, 1922 წ.).

ჯგუფმა მალევე „გადასინჯა“ თავისი დამოყიდებულება XIX საუკუნის მწერლობის მიმართ; ის ხომ შექანიურად გაემაჯნა ქართული მწერლობის უწყვეტ მთლიანობას: ეს ჰგავდა იმ ტოტების მოტეხას, რომელზეც თავად იჯდა... ერთადერთი გამოსავლისი ვაგა-ფმაველა იყო, რომლის გწიის დაფასების პროზორიტეტი (იმეამინდელი კრიტიკისაგან განსხვავებით) კრივირლ რომაქიქეს და „ცისფერ ორდენს“ გკუთნის: „ვაგა მოცეხულია, როგორც შია, როგორც მზე, როგორც პლანეტა, ...პოეტები მის გრძობენ, როგორც ადამიანი მხესა და ღმერთის“, - წერდა ვაშეთი „ბახტრიონი“, რომელმაც, პაოლი ამშვილის თქით, „ვაგას დიდებული გამამანია“ წამოიწყო.

20-იანი წლების დასაწყისისათვის ცისფერყანწულებმა ძირითადად უარყვეს მტრებელური გამოხდომები ქართული მწერლობის მიმართ. ახალგაზრდული ესტაგე, ვეექტური ფრამებით ენგლიორობა წარსულს ბარდებოდა.

ცისფერყანწულთა გულისყური, ჯგუფის არსებობის მთელ მანძილზე, ნეგატიურად და პოზიტურად მუდამ ქართული მწერლობისკენ იყო მიპურობილი. „დევებით - „საყედილი ვანახლებდა“ - მათ მკორე ხნით უარყვეს ქართული მწერლობის მონადოვარი, რათა ვეროპული პოეზიის უახლეს მიღწევათა გამოხმაურების შემდეგ, კვლავ მისკენ მიემართათ თვალთახედვა. აუ წამოადახეს კიდევ ქართულმა ფულტურისტებმა ცისფერყანწულებს ამგვარი „ფერისცვა

ღება": „ხალხი, მოხული აბსოლუტური ნილიზმით ლატერატურაში, თანდათანობით იხოქებენ ყოველი სახელის წინაშე ჩვენი ძველი შერლომიდან და დღეს ხელხან-საბა ორბელიანის, ილიას და ვაჟის ავტორიტეტს ებღუტებიან“, - წერდა ბესარიონ ფლენტი (ვახ. ტრიბუნა, 1923 წ.).

ციხვერყანწელთა დახასიათება არ იქნება სრული, თუ ორიოდე სიტყვით არ შევხებით მათ ბოქმურ განწყობილებას. ისინი ვატყებულნი იყვნენ ინგლისური „ფენდომით“, ფრანგი ვ. წ. „აქწველილი პოეტების“ ზოგჯერ მართლაც დაწვედილი ცხოვრებით, რუსი სამშოლისტების დევებით - „Тюрьма жандов“, ამ დროს სხვადასხვა ერაოვნების პოეტთა ერთი საერთო ნიშანთვისებაც - საოცარა, უცნაურობებით აღსავსე მოუწყობელი ცხოვრება, მათი ბოქმური მისწრაფებები იყო.

სამარტეხონა პოეტისთვის სხვა კარგია
 გარდა თვითმკვლელობის.
 არა მშრის ვფო ვატქორ პოეტი, არ ვაფო,
 მე მარტეხონა დავიდუბო, როვორც პოეტს.
 სამარტეხონა პოეტისთვის სხვა კარგია გარდა სიკვდიის.
 არა მშრის ვფო სენაოფო, როვორც ვოფო,
 მე მარტეხონა დავიდუბო, როვორც პოეტისა.
 სამარტეხონა პოეტისთვის სხვა კარგია
 გარდა ქუცისა.
 დღევრბელ მღვარტეს მარტეხონა ისე დაფორფო,
 ... მე შევადრება პოეტისთვის რამე ხელხანა:
 მისთვის ვაწამე სამუცხობი ეს კარგია.
 სოფია ქალაქი ილუოვოლი და თვითმკვლელობა!..

- ეკითხულობთ ვაღეროიან ვაფორინდამუცილის „ბოქმის მონოლოგში“ (1922 წ.).

მე შესხმრება ვაფე „Монпарнаზი“ -
 სენაფი ბესერ პრისტეტეტეტებს.
 შერზე ოცნებას ვერან მომხარავს
 და დღესაც დვინით დავაიუოქტრა.
 ... არ მარდა მოვდექე პატრიატეფო.
 მარდა ვაფიცე საქრიაფელოს შერს.
 სდაც, მარტეხონა, დამარტეხონა,
 დღეს იქ ვამხმობ სანა ვაანეს-
 (ტყეაქან ტანთე, ოკდესანა აბრელი, 1923 წ.).

მა კანტოს პრაფული,
საქმი ტარხვი
და დოუარტის
ქალაქს ქრუმი მე - სულხანა

- წერს ქალაქში დაყარული „ვახუტეშვილი“ შვილი დედის (პოლო იამეილი, „წერილი დედის“, 1916 წ.).

... გაიდა... შუბლვ გარდაიყვანა პოეტო პოლო იამეილი -
პოქოსისთვის ზეგრა იწყალა,
მეგრამ არ იყო მისთვის საშუალო
(პოლო იამეილი, უსათაურო, 1918 წ.).

ეს ის დროა, როცა პოეზია და ლენო დაახლოვდნენ, როცა ვეელაფერი, რაც უცნაურობის, სახელის მიმზიდველობას იყო მოკლებული, მოხვედრებულად მაინცდათ, დრომოქმულად ათელებოდა ცხოვრების მოწესრიგებული, სეულებრივი მდინარეებაც.

ცისფერყანწელთა ისტორია ეს არის ისტორია ბოქმის, - წერდა ტაციან ტაბიძე „მოუცნებე ნაამოარებში“ 1923 წ.

პოეტებისა და ლენის სახელოეთ საქაროველოში აღბათ ვერავის გააკვირვებ, თუშეცა თანამედროვეთ მინც ქროთარებოდათ „ცისფერყანწელთა“ „ჯგუფური“ ბოქმური მასწრაფებანი, ენამწარე კრიტიკოსები პოლო იამეილს „ცისფერი ვანწების“ თამადას უწოდებდნენ (გამ. „კომუნისტა“, 1923 წ.).

1923 წელს დაიწყო ვ. წ. „მიწასთან დაბრუნება“, ეს ლომუნეო, თავად ვალერიან გაფრინდამშვილის განცხადებით და აღიარებული თვალსაზრისითაც, ვეელაშე „ორთოფოქს-სიმპოლისტად“ სახელდებულ ავტორს უკავშირდებოდა, თუშეცა არანაყლებ მნიმჭნლოყანთა გრაფოლ რომაქიძის ერცელი კრიტიკული წერილი - „დაბრუნება მიწასთან, როგორც კერძო ბარათი“...

„ცისფერი ორდენი“, რომლის აქტიური, ჯგუფური ქმედება ფაქტობრივად, 1924 წლიდანვე მიხაელდა, კეღარ „დაუბრუნდა მიწას“... „მიწას დაუბრუნდნენ“ ცალკეული „ცისფერყანწელები“ - ტრადიციული ლექსებით, რომელთა უძრავლესობა ტოლს არ უდებდა „ძველ ლექსებს“, „ეარციით ვა არა, - სისხლით რომ წერდნენ“ (ტაციან ტაბიძე).

კობე ანთაძე, მერაბ კალანდიაძე

ქრისტიანულ-ბაზილიკური მონუმენტული მემკვიდრეობის ხარისხის ანალიზი

ქართველი ისტორიკოსები დიდი ხნის მანძილზე ამყოფებოდნენ ტრადიციურ-ბიზანტიურ სახელმწიფოს და მისი იდეოლოგიის ძლიერი წესის ქვეშ, რაც, არსებითად, გამოიხატება ან მკვეთრად ზღუდავდა სერიოზული, ანალიტიკური, მეცნიერული გამოკვლევების შექმნას. პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო ისტორიული მოვლენებისადმი მრავალფეროვანი მიდგომა. განსხვავებული აზრი იმდენად იშვიათად, სასტიკად იდეცებოდა, მნიშვნელოვანწილად სწორედ ამით ახსნიებოდა ის ფაქტი, რომ საბჭოთა ისტორიოგრაფია და მისი შემადგენელი ნაწილი – ქართული ისტორიოგრაფია საბოლოო ჯამში ხაზში მოექცა კრისტალური (სისვედილი) ხასიათი მიღო.

მარქსისტული იდეოლოგიის მონობილიამ, მისი ყველზე უფრო უარესი დოგმატიკურ-ორთოდოქსული, საბჭოურ-ბიზანტიური, ლენინურ-სტალინური ინტერპრეტაციით, ევრაზიური სივრთე მოუტანა ისტორიულ მეცნიერებას და დამორიებული იყო თვით ავთენტური მარქსიზმისაგან. რა თქმა უნდა, არაფერს უარყოფს ქართველი ისტორიკოსების კონკრეტული გამოკვლევების მნიშვნელობას, მათს ფასეულობას. იქ კი, სადაც იწყებოდა განზოგადება, გვერდს ვერ აუვლიდი გაბატონებული იდეოლოგიის მონობილიას. ისტორიკოსთა ერთმა ნაწილმა ასეთ პირობებში მინაგანი ებეჭრაცია არჩია და უწერო თემატიკის, კონკრეტული ხეუფეტების დამუშავებას მოკიდა ხელი. ამის კარგი ნიმუშია ავადმყოფის ნიკო ბერძენიშვილის მოელი რაფა შრომები.

არის კრიზისის ხევა მიზეზები და ამხეც უნდა ითქვას. საბჭოთაო მახალის მნიშვნელოვანი ნაწილი მკვლევრისათვის ხელმძღვანელო მელი იყო. ეს, ცხადია, სეროზულად აფერხებდა ისტორიული კვლევის პროცესს და ართულებდა ამა თუ იმ ეპოქის ადეკვატური ისტორიის შექმნას. ამას ემატებოდა ისიც, რომ მიუღი რიგი თუ მები ტაბუდადებული იყო. თათქმის შეუბლებელი იყო უახლესი საზღვარგარეთული ლიტერატურით სარგებლობა. ფაქტობრივად, არ არსებობდა არანაარი საერთაშორისო კონტაქტები. საერთაშორისო კონგრესებში, სამსოზიუმებში, კონფერენციებში მონაწილეობა მინიმუმამდე იყო დაევაილი. არადა, ასეთი კონტაქტები აუცილებელია და ძალზე ამდიდრებს მეცნიერის პოროზონტს, მის თვალსაწიერს. ასე აღმოჩნდა ქართულ ისტორიკოსთა დიდი ნაწილი მოყოლით ისტორიული მეცნიერებისაგან მოწყვეტილი, მოევათილი. ქართული ისტორიოგრაფია დიდი ხნის განსაელობაში საყუთარ წყენში იბარშებოდა და ეს მის წინსეულას რიდი წაადგა.

ერთი იდეოლოგიის მონაბოლიამ ფართო ასპარეზი შეექმნა მეცნიერებამი ადეილი გითი საბრულის მოტრფიალეებს, დოგმატიკოსებს. მათი ერთი ნაწილი თავის მათეარ ამოცანას ხედაედა ისტორიული მატერიალიზმის ძაროთადი დებულებების ილუსტრაციამი. მორე ნაწილს კი კიდევ უფრო შორს შეტობა და იქმნებოდა უბარატეხად იმ მომენტში არსებულ პოლიტიკურ კონიუქტურამე მორგებული ნაშრომები. მიუღი ამ სიტუაციის კომბში მფეომარეობდა იბამი, რომ, როგორც კი იეელებოდა ეითარება, ეს შრომები საბჭოთა სახელმწიფოსათვის მიუღებელი ხეფბოდა, ადარვის სჭირდებოდა და უბრალი მკვლავტურად იქეეოდა. სტალინის ხელმძღვანელობისას ხოტბას ასხამდენ სტალინს და ილამქრებდენ ობოზიკის წინააღმდეგ, ნ. ბრეშნიკის დროს დაიწეეს სტალინის ლანბლეა და ბრეშნიკის განდილება. შუმევე, როდესაც კომპარტის გენერალური მდიენის პოსტი ლ. ბრეჟნემა დაეეავა, ხელი მომეეეს ბრეშნიკის აუადხეხეხას და გუნდრუკს უმეეედნენ ლ. ბრეჟნეს.

მეტად დბადლი იყო მეცნიერული გამოეეეეეების შეფასების კრიტერიუმები. მიდეეეამი იყო მეტად მარტიეი. ნაშრომი, რომელეც დახეხმდეული იყო ციტატებით მარქსიზმის კლასიკოსების თხზულებ

ბებიდან და ხავეთარი შირი არსად ჭაჭანებდა, წარმატებით ვადო-
 რდა ფონს, მაგრამ, თუ ვინმეს უნდებოდა არამშაბლონური, ორივე
 ნაღური მოხაზრებები, მას აუცალვებლად ექმნებოდა პრობლემები.
 და იწყებოდა „ხელუების გადაგრეხის“ ესოდენ ნაცნობი სცენარი.
 მოთხოვნილება იყო არა მოამზოუნე ისტორიკოსებზე, არამედ შტა-
 მბის მოვეარულეებზე, თუ ვინმე ვაბედავდა არატრადიციულად,
 არასტანდარტულად მიდგომოდა საკითხს. მზად იყვნენ, უმაღლეს
 ეფოდათ. ისინიც წინააღმდეგობას უწევდნენ ამის საუკეთესო ნი-
 მუშია პროფესორ უშანგო სიღამონიძის სადოქტორო დისერტაციის
 არგელიე ამტყდარი არაუგანსადი აგიოტაგი. უ სიღამონიძემ გა-
 ბედა და არასტანდარტულად, არატრადიციულად გაამუქა საქა-
 რთველის უახლესი ისტორიის რიგი საეანძო საკითხებია. ქართულ
 ისტორიოგრაფიაში პირველმა გაუჭეა ხაში 1918 წლის 26 მაისის
 დამოუკიდებლობის აქტის პროგრესულობას, რომელსაც საბჭოთა
 ისტორიოგრაფია საგულდაგულოდ წესმალავდა, დემილით უვლიდა
 გვერდს (იხ. მკალანდაძე, პროფესორი უშანგო სიღამონიძე, თბ.,
 2004).

მავე 1972 წლის შემოდგომაზე საკავშირო პრესაში, კერძოდ,
 „ლიტერატურნაია ვაზეტაში“ დაიბეჭდა ა. იაყოელევის სტატია
 მეტად მევიარადა სათაურით „ისტორიკოსების წინააღმდეგ“ (ეს
 სწორედ ის იაყოელევი, შემდგომში ვარდაქმნის და დემოკრატიზა-
 ციის შთავარ არქიტექტორად რომ მოგვევლინა), სტატიის ავტორი
 ხმას იმადლებს ისტორიული მოვლენებისადმი ფოველგვარი მრავ-
 ვალუარიანტაანი მიდგომის წინააღმდეგ, მათ შორის, კინც მის
 რისხეას ვერ გადაურჩა, იყო ახალგაზრდა ისტორიკოსი, საქართვე-
 ლის კ ეცის ერთ-ერთი პასუხისმგებელი პირი, დოცენტი როინ
 მეტრეველი, განსაკუთრებით გაულზიანებული ა. იაყოელევი მის ნა-
 შრომს „თამარ მეფის სახე ხალხურ შემოქმედებაში“. რომელიც
 დაიბეჭდა 1970 წელს იურნალ „ლიტერატურნაია გრუხაში“. ეს
 არის ორიოდოქსულ-მარქსისტული კრიტიკის საუკეთესო ნიმუში,
 რომელსაც დღეს არაუთიარო ღირებულება არ გააჩნია. ის ამკარად
 ვაურისხებია ქართული ისტორიკოსის პატრიოტულ ხელისუფლო-
 ბას და კლასობრივი პოზიციებიდან უდაკება.

ქართული მკვლევრის ნაშრომში ფასეულია ხალხური შემოქმედების წინ წამოწევა, რომელიც იმხანად პროფესორ მ. ბახტინის წიგნის წყალობით, პირველად იკვებდა ფეხს და რომელმაც შემდგომში თავისი გავლენა იქონია „ანალების სკოლის“ ფრანგი ისტორიკოსების, პირველ რიგში ვი ვაგ ლუ ვოფის შემოქმედებზე. რა თქმა უნდა, ა. იაკოვლევმა თავის სტატიამში ამ საკითხზე კონკრეტულად არ მიახლოვდა. ეს არცაა გასაგებო. მისი ამოცანა ხომ სულ სხვა რამეში მდგომარეობდა. ამ მიზანს კი, უნდა ითქვას, მან შესანიშნავად გაართვა თავი.

დღეს ვეღააყვართ ეს დიდილის მომგვრელია, მაგრამ მაშინ ბატონ უმანგის გუნდის ღირსეულ მეცნიერულ პაექრობაში მოპოებული სამეცნიერო ხარისხი, ხოლო ბატონი როინი უმაღლესი სამთავროს და ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში გადაიყვანეს სამუშაოდ.

დახვეული ვეროპის ისტორიაში იმდენხანე პროცესები ძირითადად დასრულებული ხანით არის წარმოდგენილი. ანალოგიური მოვლენები, რომელსაც ადგილი ჰქონდა საქართველოს ისტორიაში, ხშირად დაუსრულებელი ხანისაა, რაც უპირატესად, განუწყვეტელი საგარეო აგრესიით იყო გამოწვეული, რომლის მსამუშაოებასაც საბჭოთა ისტორიოგრაფია ვეროვნად არ აყვასდა და სოციალურ-ეკონომიკური ფორმაციებისა და კლასობრივი ბრძოლის წრდილში მოჭუნდა ხოლმე ადგილს, ამიტომ ამ თემატიკის შესწავლა ყოველთვის პერსპექტიული იყო და ვფიქრობთ, ასე იქნება მომავალშიც.

რანკემ და პოზიტივისტებმა რაც ვაყვითეს მსოფლიო ისტორიისათვის, უზარმაზარი ფაქტობრივი მახალის შვერთების თვალსაზრისით, იგივე ვაყვითა ივანე ვავახიშვილმა საქართველოს ისტორიისათვის. რა თქმა უნდა, ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, თითქოს მან ბრძანად ვადმოიღო ვეროპული ისტორიოგრაფიის საუკეთესო ტრადიციები. ივანე ვავახიშვილის მიდგომა ვეროპული ისტორიოგრაფიის მიღწევებისადმი შემოქმედებითი დამოკიდებულების საუკეთესო ნიმუშია. იგი თითქოს მართლაც ახლოს დგას რანკესთან და პოზიტივისტებთან, მაგრამ ამ მიმართულებისადმი

მისი მიუთუნება მანც დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს. აქ ცხადია, მხედველობაში გვაქვს ის გარემოება, რომ უდავნიშვილი, რამყენა და პოზიტივისტებისგან განსხვავებით, არასოდეს შემოიფარგლებოდა პოლიტიკური ისტორიის პრიმატით და საყმაოდ დიდ ადვილს უთმობდა საზოგადოების განვითარების მრავალ სხვა ხეყროს. ეს კი სერიოზული წინგადადგმული ნაბიჯი იყო.

ერთი უკიდურესობიდან — მარქსისტული იდეოლოგიის მონოპოლიიდან მეორე უკიდურესობაში — მის სრულ იფიორიარებაში გადავარდნას არაფერი ხეყეთის მოტანა არ შეუძლია. ბუნებრივია, მარქსიზმს, ისევე როგორც ყველა სხვა ისტორიოგრაფიულ მიმდინარეობას, გააჩნია თავისი ძლიერი და სუსტი მხარეები და ის არ წარმოადგენს საბოლოო ჭეშმარიტებას. როგორც არწმუნებოდა საბჭოთა ისტორიოგრაფია, მისი ძლიერი მხარე მდგომარეობს იმაში, რომ შესანიშნავად აკრიტიკებს თავისუფალი შეწარმოების და საბაზრო ეკონომიკის მსყაერ მხარეებს. ეს ეხება, აგრეთვე, მარქსის მიდგომას საზოგადოებისადმი, როგორც ერთიანი სისტემისადმი, და მის მიერ მიითთებული ისტორიის განვითარების მიულ რიც მამობრავებულ ძალებს.

რას გეთავაზობს ამის სასაცლოდ მარქსიზმი?

ის პრაქტიკულად აეთარებს სოციალისტური თანამშრომლობისა და გეგმიანი ეკონომიკის იდეას. ეს კი, როგორც ცხოვრებაში გვიჩენა, კიდევ ერთი მაენე უტოპია იყო, რომელაც დავეარჯვინდა ტოტალიტარული სახელმწიფოს შექმნით და მისი საყადალო შედეგებით.

სერიოზულად მოიყოლებებს მარქსიზმის ისტორიის ფილოსოფია. დღეს უკვე მოძველებულია მარქსისტული მოძღვრება სოციალურ-ეკონომიკური ფორმაციების შესახებ, ბაზისის და შედნამწის თეორია. არ გაამართლა არც ახალ საწარმოო ურთიერთობებზე მხოლოდ პროლეტარული რევოლუციის გზით გადასვლის იდეამ. პროლეტარიატის თანდათან გადატყუებაზე საუბარი მხოლოდ XIX საუყუნის მუა ხანებისათვის თე იყო დამავრებელი და არა XX საუყუნისთვის. გამოარყვა, რომ მარქსისტული მოძღვრება ამყარად არ შეესადაგებოდა XX საუყუნის ისტორიის რეალიებს, მარქსიზმი

ცხოვრებას მოწყდა და ფიასკო განიცადა. აი, ამ გაცოტრებულ მარქსიზმს, ისიც მისი ყველაზე უფრო უარესი ფორმით — საბჭოთა ბოლშევიკური ინტერპრეტაციით, ვეჩინსებდნენ XX საუკუნის განსაყვარებაში.

არის თუ არა გამოსავალი ნიხიდან, რომელშიც თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფია აღმოჩნდა? რა თქმა უნდა, არის. ქართული ისტორიოგრაფიის კრიზისიდან გამოყვანის საქმეში დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ სიახლეების, ნოვაციების კარგად გაცნობიერებას, განხრებას, რომელსაც ადგილი ჰქონდა XX საუკუნის ისტორიოგრაფიაში. ეს ახალი იდეები, ევროპულ-ამერიკელი ისტორიოგრაფიის მიერ დავროვადი პოზიტიური გამოცდილება, ვფიქრობთ, სერიოზულად დაგვეხმარება ქართული ისტორიოგრაფიისათვის ძალად თავს მოხვეული მარქსისტული რეჟიმის დაძლევაში, დღეს ვაცხადებთ მეტად უნდა მიუგედოთ ყური ისტორიულ მეცნიერებაში არსებულ სიახლეებს.

ვერ ვიტყვი, რომ ამ თვალსაზრისით ქართულ ისტორიოგრაფიაში არაფერი ცვლინდება, სასიყვარო ძურება ნახვლად შეიძლება და ამის დაქანაობა უსადურობა იქნებოდა. მისახალმძებელია ის დიდი დაინტერესება, რომელსაც ქართველი ისტორიკოსები ძიწენ საფრანგეთში „ახალი ისტორიული მეცნიერების“ მიმართ, ფრთხილ სიმტკიცით, რომ ამ საქმიანობაში აქტიურად აღმოჩნდნენ ჩამბული რეფორმ უფროსი, ისე უმცროსი თაობის ისტორიკოსები. ვანსაყვარებით ფასეულია ახალგაზრდა თაობის აქტივობა, რადგან მათი მხროვნება მარქსისტული იდეოლოგიით არ არის დანაკვიანებული.

ქართულ ისტორიოგრაფიას სწორი აქცენტები აქვს დასმული და უმთავრესად ორიენტირებულია არა ევროპული ისტორიოგრაფიის მოღწევების უბრალო კომპარატივზე, არამედ ცდილობს, შემოქმედებითად მიუძღეს საქმეს და გამოარჯვოს ამ სიახლეებიდან რომელი გამოადგება ქართულ ისტორიოგრაფიას. მოუხვდავად ამისა, ვასაყვარებელი ვერ ვადევ ბევრია ვიძღვარებო, რომ ქართველი ისტორიკოსები შემდგომში ყურადღებას მიაქცივენ სხვა ისტორიოგრაფიულ მიმართულებებს და მიმდინარეობებს.

თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფიის მთავარი ამოცა-

ნაა ისტორიული მეცნიერების თეორიული საფუძვლების ძირფუ
სეიანად განახლება, დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს ისტორიის
ენოსეოლოგიური, ებნეტემოლოგიური საკითხების განხრებას. უ
ლდასმით უნდა გაეაზნოთ ისტორიული მეცნიერების ზოგადი და
სპეციალური მეთოდები. ყველაფერ ამის გათვალისწინებას ძალიან
დიდი მნიშვნელობა აქვს ქართული ისტორიოგრაფიის ნორმალურ,
მეცნიერულ გზაზე დაბრუნებისათვის. თუ გვიჩნდა, რომ ფეხი აუუ
წყობ თანადროულობას, საერთაშორისო ნორმებს და მოთხოვნებს,
ამის გაყოება აუცილებელია და დროულია.

ამრიგად, სამჭოთა მარქსისტული იდეოლოგიის დომინანტობამ
ქართულ ისტორიოგრაფიას მეტად არასახარბიელო შეწყვიდრობა
დაუტოვა. ამდენად, მეცნიერული გამოყვლეეების ხარისხის, მე
ცნიერული ფონის ამაღლება განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს.
დღეს აუცილებელია მეცნიერებაში კრეკურენტუნარიანი გარემოს
შექმნა წინააღმდეგ შემთხვევაში წარმოუდგენლად მიგვაჩნია ქა
რთული ისტორიოგრაფიის წინსვლა.

განმეცემლობა „ინტელექტი“

ძნელი წარმოსადგენია ცხოვრება უწიგნოდ. წიგნი მისწავლებელიც არის და მეგობარიც, გზის გამნათებელი და რცხებათა საუფლოს შემქმნელიც. კარგად უთქვამთ, ოჯახი უწიგნოდ იფიჭვა, რაც სახლი უსარკმლოდ.

სვენს წინაპრებს შესანიშნავად ჰქონდათ ყოველივე ეს გაყნობიერებული. მუხუთე საუკუნის ასურულ თხზულებამი ვკაიხულობთ: მხოლოდ 15 უბს აქვს დამწერლობა, სხვები კი არ განირჩევიან ელერებისაგან და დამრწიან რიგორც უწურწი პირუტყვიანთ“.

ამ თხუთმეტთა შორის ქართუელობაც მოიხხენიება.

სამოუადოებრივი ცხოვრების ჯედა ეტაშე ერთნაირი რიდი იყო წიგნისადმი ინტერესი, სისხლიანი ეპოქები ფრთების ფართოდ გამღლის შესაძლოდობას არ თხუიოდა, მაგრამ ერთი ამკარაა, მისი სიყვარული არახდრის გამქრალა.

პირველი ქართული წიგნი 1629 წელს გამოიცა რომში. საქართუელოში კი სტამბა 1709 წელს დაარსა ვახტანგ VI-მ. „ამ დროს აღმოსავლეთ საქართუელის არც ერთ მუხობელ ქვეყანაში არ იყო შემოღებული წიგნის ბეჭდვა. ცნობილია, რომ თეთი თრანში მეცხრამეტე საუკუნემღის ზელით წერას მომართუენენ“ („ქართული წიგნი“, ტ.1).

აღსანიშნავია, რომ 1913 წელს რუსეთის თვალწიეწერელ იმპერიაში უამრავი წიგნი დაიბეჭდა სხუადასხუა ენაზე, და ამ, ქართული გამოცემები, რაოდენობის მხრივ, მეორე ადგილზე აღმოხნდა.

არც ამის გახსენება იქნება ზედმეტი, რომ ოთხმილითინან საქართუელოში მრავალი წიგნი დასტამბულა ორმოცდაათიათასიანი ტირაჟით; მსგავსი რამ სარცენებოა გაცილეებით მრავალრიცხოვანი ბეური ერისათვის.

ქართული პოლიგრაფიის სიძლიერე და ჩვენი მესტამბეების
 ოსტატობა აღრიღანე იყო ცნობილი, როგორც მაუთიანებრ,
 „ვახტანგის სტამბის წიგნები უბეტეს შემთხვევაში მიდიდრულად
 გაფორმებულნი არიან. მართალია, მათი შემკულობანი თითქმის
 მთლიანად დასაყვლით ვეროის სტამბის წიგნებიდან ვადმოლებული
 ჩანს, მაგრამ ამ შემკულობათა ორნამენტებსა და კომპინაციებში,
 განსაკუთრებთ საძეფო ღერბებისა და ვახტანგის პორტრეტების
 გაფორმებაში, ორიენინალური ქართული შემოქმედება ჩანს“
 („ქართული წიგნი“, ტ. I).

XIX საუკუნის მიწურულს სტოკჰოლმში ვაიმართა
 ორიენტალისტთა სიმპოზიუმი. როგორც „იერიის“ კორესპონდენტი
 თუნცება, შეეცია-ნორვეგიის მეფეს აღმოსავლურ ენებზე დაბეჭდილი
 უამრავი წიგნი მიათოვეს. ხელმწიფემ ოხინი უნივერსიტეტებს
 ვადასტა. მხოლოდ ათი ვეელამე საუკუთოსო დაიტოვა პირადი
 მიბლიოთეკისათვის და მათ შორის „ვეუხისტყარისინო“.
 იგულისხმება ქართველიშვილბხეული გამოცემა, 1838 წლისა.

მეოცე საუკუნის მიწურული უნიშენლოვანესი ხანაა ჩვენი
 ქვეყნის ისტორიაში. საქართველომ დამოუკიდებლობა მოიპოვა.
 კომუნისტურ დიქტატს წერტილი დაესვა, წიგნის გამოცემის საქმეშიც
 ფართო პირიშორტი ვადამიღია. აღრე წიგნის გამოცემის საქმე
 მონობოლიშორებული იყო ვეელაიერს პარტია და ხელბხეულება
 წყნატდა დღეს ნებისმიერ მოქალაქეს შეუძლია დააარსოს
 გამოცემლობა, თუკა სათანადო მონაცემები აქვს. შედეგმაც არ
 დააყოვნა. არაერთ კორპორაციას ჩაეყარა საეუბველი. მათ შორის
 გამორჩეულია „ინტელექტი“, მისი დამფუუნებელი ვახლდაეთ
 კახმეც კუდაეა - კაცო ამ საქმისაგენ მოდრეკალი, ვანათლებული
 და აღლოიანი.

სახელწოდებად „ინტელექტის“ შერჩევა შემთხვევითი როდია.
 იგი მივეანიშნებს, რომ გამოცემლობა მბზნად ისახავს შეითხველითა
 თვალსაწიერის ვაფარათობას, მათ აღზრდა-ვათიეთნობიერებას.
 ეს კი, ერთი მხრივ, სახელმძღვანელოების გამოცემით, ხოლო
 მეორე მხრივ, სხედასხევა დარგის საშენიერო თუ მხატვრულ-
 კრატეული ნაწარმოებების მებლიაკითი მიდწევა.

„ინტელექტი“ 1994 წელს ჩამოყალიბდა მან, უწინარეს ყოვლისა, ხელი შეუწყო არაქართული სკოლებისათვის ქართული ენის სახელმძღვანელოების ბეჭდვას. ეს შიშის გამოწვეულა ქვეყნის გახლდათ. ვერ ერთი, გამოცემლობა მხარში ამოუდგა მოაზრობას და ხელი შეუწყო დიდი პოლიტიკური საქმის მოგვარებაში. ხუფნი ქვეყნის მოქალაქემ, იწყება ის რუსი, სომეხი თუ მებრძოლენელი, უნდა იყოფეს სახელმწიფო ენა; ამიტომაც დროულად უნდა დავუბაროთ მათ, მუორე მხრივ, სახელმძღვანელოები, როგორც წესი, შედარებით დიდი ტირაჟით გამოიცემა. ეს კი ფინანსური მხარის გაუმჯობესების ერთ-ერთი საშუალებაა.

თავდაპირველად მხოლოდ დაწყებითი კლასის სახელმძღვანელოები იბეჭდებოდა, სამი წლის შემდეგ კი გამოიცემლობამ ყველა კლასის მოთხოვნა დააკმაყოფილა „ქართულ ენას“ „საქართველოს ისტორია“ მოყვა და ა.შ.

„ინტელექტი“ თანდათან აფართოებს მოქმედების არეალს. უკვე თვით ქართული სკოლებისთვისაც ბეჭდავს სახელმძღვანელოებს, მეთოდურად სრულყოფილი და ტექნიკურად მომზადებული არაერთი წიგნი გამოიცა ფიზიკისა, ქიმიისა, მათემატიკისა, უცხო ენისა...

დღეს სამედიადე ქარს გამოიცემლობათა კლასიფიკაცია უნივერსალურ და დარგობრივ გაერთიანებებად, მთავარია, თუ რა დონისარებს, მერამ არცთუ იშვიათად გადასრები იმდენად ძლიერია, რომ კლასიკური სახე ფერმტრთაღდება. ეს არსებობისთვის სახსრების ძიებით, თვით ცხოვრების სპეციალური არის მოტევირებული, ამას იმტომ მოგასხენებთ, რომ თავიდანვე ნათელი იყოს: „ინტელექტი“ არ იეცება ვიწრო ნაკვეთში.

გამომცემლობის ხელმძღვანელობამ მართებული გადაწყვეტილებები მიიღო. საკმარისი არ არის მხოლოდ ერთი განმტოების წიგნები. ძირითადი მხანი სხვა ვითაც მიიღწევა, ამან განაპრობა სამეცნიერო-პოპულარული ლიტერატურის სერობის დაარსება ფართო საზოგადოების მოწონება დაამსახურეს უკვეკვლის წიგნმა „დრო და კალენდარი“, შ. საბამუელის „ისტორიშია ყველასათვის“, ვ.ნიკობაძის „სამეაროს ფარულმა განზომილებებმა“ და სხვ.

ეს ბოლო დასახელების წიგნი იმითაც არის საყურადღებო.

რომ ზეწი თანამემამულის ვიორგი დვალისა და მისი კოლეგების სენსაციურ მიზეზებს შეეხება. ვ. დვალის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი დაამთავრა და აქვე დაიწვა დიხერტაცია ფიზიკის მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად. შემდეგ იტალიაში შემოიბოდა, ამგანად კი ნოუ-იორკის უნივერსიტეტში მოღვაწეობს. სამუელის - ქართველი ვიორგი დვალის, ბერძენი საეპ დიძიძელის და ირანელი წარმომადგენელს ამერიკელს ნიმა არგანი-კამედის მოსახრებით, ხაყარო სულაყ არ არის სამგანხომილებთანა, ვაცალვებით განმტოვებადია. ეს ითვლება საუკუნის ერთ-ერთ ვეულზე დიდ აღმოსენად. ხსენებული იდეა საფუძვლად დაედო ვლეიტარული ნაწილაკების ფიზიკის განვითარებას და დღეს ამ მისაროვლებით უხარმშარი ვლევა წარმოებს.

ცხადია, თავიდათავია სამოგადოების ინტერესების შექნობა და შენაბამისად მოქმედება. ეს კი სულაყ არ ველისმობს აუდიტორიამდე დამუქსას. პირუტყ აუცილვებლია მეთხველია ამადლევა ვიქის მოთხოვნებამდე. რაც არცთუ იოლი საქმეა, მათ უფრო მამის, როცა გამოსცემლობა ნაბუქი პრადუქციის რეალმაკიადან შექმნილი თანხით სულტმელომს.

ველა მოთხოვნა თუ სერვილი როდი აღიქმება სოციალურ დაცეობად. ამის ნამდვილად თვალისწინებს „ინტელექტის“ ხელმძღვანელობა და ისეო გამოცემებს ვეთამობს, რომლებიც ერის წინსვლას ვსაფუძვრება.

მისასაღმებელია „ინტელექტის“ ღტოლვა სერვიების გამოცემისაყენ. ამ შექმნივევა, ცეკლიზაციის პრინციპიდან გამომდინარე, ვრთულები სისტემის ქნიან და ცალკეული აღიქმება როგორც კანონზომიერების თავისებური გამოვლენა. ასე და ამრიგად, არა მხოლოდ თვალსაწიერი ფართოვდება, არამედ წიგნის აღქმა უფრო განმტოვებადი და სიღრმისეული ხდება. შობამედილევა ძლიერდება.

„ინტელექტი“ მეთხველვებს სათემობს ნობელიანტია ას ტომს. ხეგამოცემლო პრექტის ავტორი ვახლავი ვანსვე ვლადიკა უკვე დაბუქვადლია თარმტე ტომს: თეხე ბეჩინის „მოთხრობები“, აღუქსანდრე სოლენციენის „თენ დენახოვიენის ვროი დლე“, ბორას პასტერნაკის „ექში ვივაიო“, ულიამ ფოლენერის „ვამტაცებლები“ და სხვა.

უპეტესობა თარგმნილია ფუნდამ. რედაქციამ შექმნა მუხიდა საუკეთესო ლიტერატორები, შზა ანდრონიკაშვილმა კრამულოდან გადმოაქართულა ეკვიპტელი მწერლის ნაჯობ მამუფხის „მირამირა“, მამუკა ბუცხრაიციემ ებრაულიდან გადმოიღო მშველ აგნონის „ედი და ეინამი“, ბაჩანა ბრეგვაიქემ ფრანგულიდან თარგმნა ანატოლ ფრანსის „ბატონ ფრომ კუანბარის მხრები“ და ა.შ.

გამოსაცემად მზადაა ფიზიკის, ქიმიის, ფიზიოლოგია-მედიცინის დარგის ნობელიანტების ნაშრომები, თუ მათ შესახებ კომპლარული ნარკვევები. ბუერის მომცემაა წიგნი „მუხვედრები ნობელიანტებთან“, რომელშიაც სახელგანთქმული პიროვნებების ხასიათიყაა გამოყვეთილი - ნობელიანტები მრავალი რაკურსით!

აეტორებთან ურთიერთობა მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს გამოცემლობის წარმატებებს. „ანტელექტის“ საქმიანობა ამ მხრივაც სანაშემოა. კ.კუდაყასა და მისი თანამებრძოლებსათვის მწერალი მხოლოდ შექვეთა როდაა, არამედ, უპირატესად, შემოქმედა, რომელიც ფაქტ დამოყიდებულებასა და მეგობრულ ხელგაწვეუნას მოითხოვს. გამოცემლობაში მისედა აეტორისათვის დღესასწაულის ფარდი უნდა იყოს.

დაეცხებები ლეეან ბრეგვაიქს - მწერალსა და მეცნიერს, რომელიც „გელათის მეცნიერებათა აყაღების ჟურნალის“ სწავლული მდივანია: - წეწი მრომები 2003 წლის იანვრიდან „ანტელექტში“ იმეცტება. გამოცემლობა ყველა თანამედროვე მოითხოუნას აყაყოფილეს. აქ იღეწიან სპეციალისტები, რომლებაც ვოველითვის მზად არიან დაეკეხმარონ კონსულტაციებით, პრაქტიკული გარჯითაც. ამიტომ ვართ მათდამი უდრმესი პატივისცემათი გამსჭვალულნი.

ფართო საზოგადოება გულგრილი ვერ იქნება იმ საქმისადმი, რომელსაც სათავე დაუდო „ანტელექტმა“. მხედველობაში მატებს „ასი ლექსის“ სერია, საგამომცემლო პროექტის აეტორია კ. კუდაყა-საგამომცემლო გგაფუ: ეტელეში, ნ.კულოშვილი, მ.წიყელაური, მ.წიქარიშვილი. უკვე დათბეჭდა ვალაყტიონის, ტციანის, მირზა გელოვანის ანა კალანდაძის, მურმან ლეებანიძის, აგრეთვე ნეფო სამაღამიელის, მუხბრან მაჭაყარიანის, მორის ფოყხაშვილის და სხვათა თხზულებები. „ასი ლექსის“ („ქართული პოეზია“) სერია

ეწარღვებას იძურობს პოლიგრაფიული სისადაე-სრულყოფილი (გარკეანის დინამიკა ილია ხელაიანი). ავტორთა პორტრეტები და მოკლე წინათქმები კიდევ უფრო მამზადებელ ხდის გამოცემებს.

„სიტყვებს“ განზრახული აქვს „კისფერყანწელთა ახი ლექსის“ დასტამბვა. უკვე დაწყებულია მუშაობა მრავალმხრივ საინტერესო კრებულზე – „ახი პოეტის ახი ლექსი“. ერთი სიტყვით, მკითხველი მაიღებს მხოლოდ საუკუნის ქართული პოეზიის რარიტეტულურ ანოლოგიას.

ახლა ენახით, როგორია გამოცემათა დინამიკა. პირველ წელს ორი-სამი წიგნი დაიბეჭდა, 2005 წელს კი – 200-ზე მეტი.

ეს წინსვლა რამდენიმე გარემოებით არის შეპირობებული. გამოცემლობამ მიიზიდა კვალიფიციური სპეციალისტები, დაიხვეწა ცალკეული რგოლების ურთიერთობის ფორმები, ოცდახუთეკაციანი კოლექტივი სამური რატებით მუშაობს. არსებითაა ისიც, რომ გამოცემლობას საკუთარი სტამბა აქვს, თუმცა იგი უკარგურობით ვველა შეგვეთას ვერ აუღის. განმტკიცდა ურთიერთობა ქაღალდის მომწოდებელ და წიგნით მოვაჭრე ორგანიზაციებთან.

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ გაორმაგდა ცალკეულ გამოცემათა ტირაჟი. სახელმძღვანელოები დაახლოებით 5-10 ათასი ცალი იბეჭდება, პოეზიის კრებულები კი ათასი.

დღევანდელ უროულეს პირობებში ეს, მართლაც, გამარჯვებაა.

მკითხველს მოხწონს გამოცემათა არა მხოლოდ მანაარსი, არამედ მხატვრული გადაწყვეტაც. გარეგნული სახე, ბეჭდვის კულტურა. ამასთან დაკავშირებით ერთ ფაქტს ვაგისიხებ. ბატონ კახიშვილს სახოვეს გამოცემა წიგნისა „უხეხავი სიქველუ“ იგი მიძღვნილია ცნობილი მეცენატის ბიძინა ივანიშვილისადმი. ტექსტი აიწყო მასალეები დამამზად განლაგდა. გრაფიკულ-ტექნიკურ მხარეს წინი არ დაუღება. და აი, დაწყვიტა წიგნის მაგარი ვადასი ჩასმა მოისურვა. გამოცემლობის დირექტორმა შორს დაიჭირა ეს თხოვნა – ობიექტურიდან წიგნს მაგარი ვადა არ მოუხდება, არ მსურს, კოლეგების არიბი დიმილი დაეფიხახუროს. პრინციპული და შეუვალი აღიბინდა. ეს მაღალ პროფესიონალიზმზე, საქმისადმი დიდ სიყვარულზე მეტყველებს.

„ინტელექტი“ სისტემატურად მონაწილეობს წიგნის მსოფლიო ბაზრობაში, რომელიც ფრანკფურტში იმართება ეოველწლიურად, საქართველოს იქ ცალკე სტენდი აქვს. გერმანიაში „გამგზავრება“ მხოლოდ პროდუქციის წარმოშენას როდი გულისხმობს, აქ ხდება წიგნის გამოცემაში არსებული უახლესი მიღწევების გაცნობა და დაცვალიანება, რაც მოაყარია, ფორმდება ხელშეკრულებები გამოცემათა თარგმანის უფლებათა მოსაპოვებლად.

საგანგებო „კრიტიკა“

მეოცე საუკუნის დამლეტ ნიემსს ძერ ნაწინასწარმეტყველო ნაიღონში ძაღლიან გვიან, ვახული საუკუნის მიწერულს ქსტეკრა სევის ცნობიერებას, ნაიღონში კრახისის ნაშნაა, თუ გაეზიარებთ გამოთქმულ მოსაზრებას, უნდა ვაღიაროთ, რომ ქართული საზოგადოება დრმა მოყოფამხედველობრივ კრახისს განიცდის, ძვერამ გვეძიებება იმავე ნიემსს ნათქვამი, რომ კრახისს „დრმა განცდებით თან მოატქს სულიერი მოწიფელობა“. გვიანდა, „ქართული ეპისტემის რადიკალური კრახისიდან“ გამოსვლა უახლოესი მოძაელის საქმედ მიუძნითო, ევროპული გამოცდილებით, „ნაიღონში საზოგადოების ინტელექტუალური მოძრაობის ერთერთი მძლეერი სტიმულია“. მოძვალში იქნებ ამგვარი სტიმულით ახსნას სევის უხადრეკი ყოფისთვის უწვეულო, ერთი მუხედეთი, უკნაური ფაქტი – ბოლი წლებში ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში წარმატებით განხორციელდა რამდენიმე ლიტერატურათმკონდნობითი ვერნაღისა თუ კრებულის გამოცემა მით რიცქეს შუეშტა ახლანან გამოხული ლიტერატურული აღმანახი „კრიტიკა“. ვერნაღი ძართიადღე მოშაღდა მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურის განყოფილებამი, რედაქტორია ამავე განყოფილების ვამტე ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი მანანა კვატანტირაძე (სარუდაქციო საბჭო: ღალი ავალიანი, ვერამ ბენამულია, თეიმურაზ დოიამულია, თამაზ ვასაძე, შაყა ჯოხაძე).

აღმანახის წინათქმამი მანანა კვატანტირაძე უესტაღ მონიშნავს იმ აქცენტებს, რომელზედაც ორიენტირებული იქნება ახალი გამოცემა: უშთავრეხი ამოცანა დასახულია: „ლიტერატურული პროცესების მიღმა კრიტიკამ ის ეექტორი უნდა დაახნახოს, საითაც მიუღივარო, საზოგადოებრივი ცნობიერებისა და კულტურის სერკის ძართიადი მიძართულელები უნდა განსუერიტოს“. შეითხველი გაეცნობა ლიტერატურის აღტერნატიულ შუეასეებებს, რედაქტორი კრიტიკის თავისუფელებს ცენზორად შხოლოდ პროფესიორაღიანსს, ვეშოვნებასა და მოქალაქეობრივ პოშიციას ასახელებს.

რუსთა „თელისმწიმი“ შეთხველი გაეცნობა ვასული სოცურის ლიტერატურულ პროცესებს სამპოთა და პოსტსამპოთა კულტურის სივრცის კონტექსტითა დავითიხილადის წერაღში („დემოთლოგობაციის ფუნქციის შემოტანა ახალ ქართულ პოქთაში“) ახალი ქართული პოქთის სოეციები ტრადიციასთან დაპირისპირებულ ვა არა, ამ ტრადიციის გადარჩენის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან და სწორ გზად არის მისწეული. ავტორი ხამს უსვამს, რომ სემბისმთერი ავანგარდი არაა მხოლოდ სოეცია, არამედ ტრადიციის პრეზერვაციაც, მისი დაცვა პროფანისტული ტენდენციებისაგან“. ქართული კრლიბრის ფუნქციის წარმონჩენის შემდეგ სტატის ავტორი ალტერნატიული ლიტერატურის სეფროსაც ექება.

თეიცაალური ხელოვნების მსგავსად, ავანგარდსაც გაანთა აუცალეუბელი იერარქიულობა. ალტერნატიული ლიტერატურის იერარქიულობის მოხსნის შემდეგ გამოცდილი და გამოუცდილი მწერალი ერთ რანგში ემდებოდა. „ალტერნატიული ლიტერატურა ხელოვნებისათვის უცხო პოლიტიკური ავტორის მატარებელი ხდება“. ეს ვა იწეებს ნაძლიბობს და ღირებულებების დევალივაციას, რაც ახალგაზრდა ავტორთა შემოქმედებაში მასობრივად წარმოქმნის პაღის, მდარე გემოვნების ლიტერატურას. „ალტერნატიული ლიტერატურა მიმდინარე ლიტერატურულ კონტექსტშიც აყერხებს პოსტმოდერნისტული რელატივიზმის ესოტეციის შესწავლას“. სანტერესოდ არის გაზრებული ალტერნატიული ლიტერატურის ანდერგრაუნდთან და შესაბამისად, მათი თეიცაალურ ხელოვნებასთან მიმართების სეცობა. ახალი ქართული პოქთის კატეგორიზაცია ითვალისწინებს ტრადიციულ მწერლობასაც და მის ფუნქციად აყადებობში სახელდება.

ბელა წიფურია XX სოეცურის ქართულ ლიტერატურაში რამდენიმე კულტურული სივრცის იფენტიფიკაციას ახდენს (ბ.წიფურია, „კულტურული იფენტიფიკაცია XX სოეცურის საქართველოში“). უწრადსაღება ავტორის მოსამზება, რომ მთელი სამპოთა პერიოდის მანძილზე ერთდროულად სამოდე კულტურული სივრცე თანარსებობს, ეწინააღმდეგება და ამასთანავე, ვარჯეულწილად გადაეარავს კდეე ერთმანეთს: სამპოური კულტურა, საციონაალური

ნარატივის კულტურა და ალტერნატიული კულტურა სტატია სამკოორი კულტურის თავისუფალი ინტერპრეტაციის შესახებ ნიშნობა. ის არსებით საკითხზე დააფიქრებს მკითხველს და საყმათოდაც განაწყობს. სადაეოდ გვეჩვენება ავტორის მოსაზრება, რომ „პოსტსაბჭოთა პერიოდში ნაციონალური ნარატივის კულტურას აუკლებლობით აღარ უკავშირდება ეროვნული იდენტუფიკაციის პროცესი“. ეთნოციური სიახლის ეფექტის შეხუბტებაც უფრო ზოგად მახასიათებლად ჩანს, ვიდრე მხოლოდ ნაციონალური ნარატივის კულტურის კუთხილება.

ვიდრე პოსტსაბჭოური პერიოდის პროზისა და პოეზიის პოსტმოდერნისტულ მანერებზე ისაუბრებდეს, კრიტიკოსი ღვან ბრეგაძე საინტერესო მიგნებებს გვთავაზობს ქართული პოსტმოდერნის ისტორიიდან. მუხრან მაჭავარიანის 50-იანი წლების ერთ-ერთი ტექსტის ანალიზის შემდეგ თქვენ დაიჯერებთ, რომ პოსტმოდერნიზმის მხატვრული მანერით შესრულებულ საქრესტომათიო ნიმუშს გვეყვანით. კრიტიკოსის აზრით, მუხრან მაჭავარიანის პოეზიაში წარმოდგენილია მეტატექსტი, პოსტმოდერნისტული ინტერტექსტუალობა. ანუ ძველი ტექსტების „გადაწერა“, თეხისადმი ირონიული დამოყადებულება, პოსტმოდერნისტული მერწმობელობის თავისებური გამოვლენა. პოსტმოდერნიზმის ვლემენტები (და არა ტექსტები, მ.გ.) დაბეჭნილია რეეზ ინანიშიელის, ვერამ დონანამეილის, ვახტანგ ვაეახაძის, ნარა გელამეილის და სხვათა შემოქმედებაში. სტატიაში ერკლად არის განხილული პოსტმოდერნისტული მხატვრულ-შემოქმედებით ტენდენციები პოსტსაბჭოურ ლიტერატურაში.

აღმანახის ორიენტაციასა და ძირითად სათქმელზე ვარჯვეულ მინიშნებას წარმოდგენს რუბრიკით „Memoria“ დაბეჭდილი წერილება: მანანა კვაჭანტირაძის „სიმღერაში (ვა) დარჩენილება“ და ღელა წიქარიშიელის „მწერლობა - ჭა ვადარჩენისა“.

ღირებულებათა ახალი სისტემის ჩამოყადებების მტკიცეულ პროცესზე საუბრობს მანანა კვაჭანტირაძე, როცა ივლევს ბესე ხარანაულის მაგიურ ტექსტს „ქედრების სიმღერას“. ავტორი საგანგებოდ ეხება სათაურში გამოტანილ პარადოქსს, რაც, თავის

მხრივ, ფიზიკურ და მეტაფიზიკურ სამყაროთა ერთიანობას მოიპოვებს. ქართული მითოსი და ვაეა-ფშაველას პოეზია კარგად იცნობს ხელეობისა და ამ ტექნის პარადოქსული ურთიერთკავშირის თემს. ბესიკ ხარანაულისთვის ყველაზე ფასეული ხსოვნის კატეგორიაა ხსოვნის აუცილებლობას ამძაფრებს დროთა კავშირის რღვევა საუკუნეთა მიჯნაზე. „მკვდრების სიმღერა“ მძაფრად გავრძნობინებს გარდასულთა წინაშე ტრაგიკული პასუხისმგებლობით დატვირთული სიცოცხლის ხამხამს, რაც ამავე დროს საკუთარი თავის მიჯნების საშუალებაც არის. ბესიკ ხარანაული ამბობსავე მოქუფფათა ღანდებს აცოცხლებს, პნელში, შამშიღში, შამსა და შონობაში მანც რომ მღეროდნენ და... გადარჩნენ.

გასული საუკუნის 90-იან წლებში საქართველოს ტელევიზიის ტელეუილემების სტუდიაში დოკუმენტური ფილმი გადაიღეს ანა კალანდამიხე. ერთი ეპიზოდი ფშაველა გადაღებული, აახსარის ხატში პოეტი ფშაველეს ესტუმრა. ფშაველესმა მოიღებინეს ბებოსათ თეკემ, ტრაგიკულად დაღებული ორი ვაჟის დედამ, იცეკვა - ხეცდილს უნდა ეაჯობოთ, ფილმში შევიდა ეს კადრი, ფშაველი ქალი თავდავიწყებით იცეკვავს აახსარის ვორზე, ხეცდილს კლავს, აღბათ, ასეთი ქართველების ღანდები გამოიხმო ბესიკ ხარანაულმა, მათი რეკვიემი დაგვიწერა, კრიტიკოსი ეს დაგვეხმარა, წარხულის თათქის დაუფერებელი გამოცდილება კარგად გავვემზრებინა.

ქართული ენოსის ყოფის შენახვის, გადარჩენის თემს აგრძელებს ღელა წიქარაშვილი თავის სტატიაში, რომელიც ნუგზარ შატაიძის პრიზაულ დისკურსს განიხილავს. კრიტიკოსის მხრით, „ბერის მოახრობის“ სიტყვიერ სიერცეში მწერალმა საუკუნოვანი შრომითი კულტურა გადაინახა (გადაიწერა), მხატვრულმა სიტყვამ შეიძინა კულტურის არქაული ცნობიერების მიღმა დარჩენისაგან, დავიწყებისაგან მხსნელის, გადამრჩენლის ფუნქცია.

რუსრიკა „ვეტორები“ თანამედროვე სალიტერატურო პროცესის ძირითად აქტენტებს წარმოაჩენს, რამდენაზე წელაა, შაყა ვრობაძე, საბჭოთა კულტურის კონტექსტთან მიმართებით, იყვლეს აქტუალურ თემს - პიროვნების ბუდი ტოტალიტარულ სამყაროში, სტატიაში „სახეღისწერო რეკვიემი“ აქტენტა გაციობულია

ტრადიციულ ღირებულებებზე ქართული კულტურის სიერცემი, კერძოდ, განხილულია ზაორა არსენიშვილის რომანებში წამოჭრილი დრამატული თემა – ხელოეანი ადამიანების ხეყრა საბჭოთა ეპოქის სელისშემხუიველ სამყაროში. კრიტიკოსი რომანების მრავალმრიანი ტექსტის ხიღრმეებს სწელებს და ცდილობს, ამოიყიბოს მუსეკალურ ღირებამი ჩაბირული „საიღეშლო“, ხანაღნო მასაღას აეაროებებს რომანებში გამოყენებული ეპიგრაფები, რომელთა ტექსტებში ხან მინაშებთა, ხანაც გამჭვირეაღულ აყიბებთა შწერღის მთავარი საოქმელი.

მაეა ჯოხბე ვახელი საეყენის საბჭოერა ჯოფობთის მხატერულ ისტორიას აანაღბებს. ღრომ ტახე მოხსნა, აყრადღელი თეებბეც აღარ არსებობს, ზაორა არსენიშვიღის რომანებთ თებებბს აქტეუაღობით არ იყეაღეებს გბას მეთბხეღისიყენ. აქ წარმოწნღი სამყარო იფნტიფიყირებულია ღრობთან და შწერღის მხატერული ისტატობით მსაერად მეეეაგრბობთ საბჭოთა სიერცეში ვახელი საეყენის 30-იან წლებში დატრადღებულ ფანტასმეყორიას.

ინეა მღღორაეას წერიღი თთარ წხეიბბს რომანებბ ეღღებბა. მეოეე საეყენის „ქართღის მატეანე“ – ბე შეიღლება მოეხბხეწითი ქართული პრობის ერთი გამორწეული წარმობადეყრღის შემოქმედებბ; თე საბჭოთა პერიოდში თთარ წხეიბბს საოქმელი საეარგებოდ შექმნღი სტღლით იყო შეეერული, 90-იანი წლებბიდან შწერაღბს თეიბმზადეღის პობიციიდან შექმნა დოეუმენტერობით აღბეჭდიღი საქართეღღოს მხატერული ისტორიას; ინეა მღღორაეა გამოეოფს, ერთი მხრივ, „ქართღის მატეანის“ კონეპტეუალურ მონახბბს, მეორე მხრივ ეო გამორწეებს რომანებში მოეეებული საქართეღღოს სეღიერა ცბოერებბის სრულიად აბალ ეტბას. მოეღუნათა ცხელ ევალბე გაღმოეეებს ქნბიდა პუბლიციბტერობბს საფრობებს, მეღღეეარი აღნბმზავს, რომ შეიღლება თთარ წხეიბბს რომანებბს წინააღმღღეობრიეო გრწობებბი აღბრას მეთბხეღბს, მაერამ ერთი რამ ცხადია, შწერაღბს თთავი აართდა პუბლიციბტერ ნეეღს და „შექმნა ვარეზობეეული“ სინამღეიღის სრულეფასოეანი მხატერული ანბეჭეო“.

ღალი აეაღბანის წერიღი იმ ეეეღბს ვაერბეღება, რომელიე

გასული საუკუნის 90-იან წლებში შექმნილი ნარატივების თემს იყვალვის. ამჯერად მკვლევარმა წარმოვეყიფინა კოტე ჯანდიერის პროზაული კრებული „ეული ბიჭების ცხოვრებიდან“ მართებულად შენიშნავს ავტორი, რომ კოტე ჯანდიერი იმ იშვიათ მწერალთა რიცხვს მიეკუთვნება „ვლიტარულიც რომ არის და პოპულარულიც“. მწერლის პერსონაჟები მისივე თაობის წარმომადგენლები არიან. ისინი ვაცრეებული იმედების ეამმა, ამორფულმ თანამედროვეობამ ერთგვარად გააუცხოვა დროსთან; სამწუხაროდ, საუკეთესო წლები ოდენ დაკარგულ თუ გაფლანგულ დროდ ექცათ. ღალი ავადიანი კოტე ჯანდიერს ქართული მწერლობის ტრადიციათა ნიხებულ გამკრახელვლად მოიხიუეს. განსაკუთრებით გამოარჩევს მწერლის ენობრივ პოზიციას, თუმცა ტრადიციულობა ხელს არ უშლის „ოსტატურად გამოიყნოს პოსტმოდერნიზმის მხატვრული მანერა“.

ღირიულ ტექსტში ნადებული მზის ამოცნობა რომ უადრესად დელიკატური საყთობა, ერთხელ კიდე შევეახსენა ზოია ცხადიამ ვიგი სულაყაურის პოეტური კრებულის „ქუჩის ბიჭების გასავრზად“ განზილვისას და ხაინტურესო ინტერპრეტაციაც შემოვვთავაზმა. ვიგი სულაყაურიც იმ თაობის წარმომადგენელია, რომელმაც ვველამე მეტად იყენა საბჭოური ნარატივის დასასრულის პოლიტიკური და კულტურული შედეგები. მკვლევრის მზიით, პოეტური მკრძნობლობა ვიგი სულაყაურთან ზომიერად გაწონასწორებულია, რადგან მინაგინად ვველავეერი პოლიომე გარცილია. წერილის უმთავრესი მზიი ის არის, რომ ავტორმა პოეტის მრავლისმეტველი ტექსტებიდან არისი ზედაპირზე ამოიღევა შეხლო.

პოსტმოდერნი რომ ბუნებრივად ხაიწერა თანამედროვე ქართულ ხალიტერატური ხერცივში, ამ მოსაზრებას უბარველესად ავა მოზიილადის პოლო წლების ნამუშევრები ადასტურებს. მალისან ხარბედიას „კრახულების ვოთიყა“ ავა მოზიილადის „სანტა ესპერანსას“ უწვეულო ამეხით გავერებულ სამგაროს გვაცნობს. კრიტიკოსმა გევერზნობინა ის ცოცხალი შთაბეჭდილება, რასაც რომანის ზღაპრული დასაწყისი, ღვეგინდება, ძველი ღიტიერატურული ტექსტების ოსტატური, მახეილგობიერული კომენტარები, უცნაური

ისტორიები შორეული ლიტერატურული ეყვებით. კლექტორში და ლალი, შემოქმედებითი თავისუფლება ქნის.

ნარა გელაშვილის მოთხრობის ახალი წყობა შეხვედრებთან ნონა კუპრევიშვილს თავის წერილში: „წუთების დრო და გულისძირის ამოსული ბაღაბი“. მკვლევარი პოსტმოდერნისტული ფილოსოფიის კონტექსტში მოაზრებს გახელი საუკუნის 80-იანი წლების ბესტსელერს. მისი მართი, „ამბრის“ ახალი გამოცემა ოცდამეერთე საუკუნის მეთხველს სეგარულის მიუხედავად ანბანს შეასწავლის.

იფანტოფიციის პრობლემის იყვლეს ადა ნუსაძე ოთარ ჭილაძის „ტყის თეატრი“, განსაზღვრულია იფანტობის, როგორც პრობლემის, არსი, მკვლევარი გამოყოფს ფსიქო-სოციალური იფანტობის კრიზისის რამდენიმე მხარეს და იფანტოფიციის პროცესში ჩართულ თითქმის ყველა პროცესულ ასპექტს წარმოაჩენს.

ნესტან სულავას წერილი გულო კობიაშვილის ნოველებს განიხილავს შერლის მროვნებისა და შოფლხევის საფუძველი რქმენა, ხასოება და სეგარულია. სახარებისეულ სათხოვბათა უხეჯავსობა ნოველებს მეტაფორულ მროვნების განსაზღვრავს. საინტერესო ფაქტია, „გოქალური ძვრებით ამღვრეული საუკუნის დასასხრული“ იხე გათათებაა შერალმა, რომ უხეჯე სამრდო აღო თემათა მრავალფეროვნებით გამოჩრეული საგუთარი შემოქმედებისათვის. პროფესიონალი მეთხველი კარგად იცნობს ნესტან სულავას, როგორც ძველი ქართული ლიტერატურის წარმატებულ მკვლევარს. სასიამოვნოა, რომ ამჯერად მან ეურადღება თანამედროვე შერლის მხატვრული ისტატობით გამოჩრეულ სამგაროზე შეახერა.

ციხანა გენქეხაძის წერილი ეღვრება ოთარ ჭილაძის ბოლო რომანს - „გოლორი“. მკვლევარი საწარმოებს „საქართოელოს ტრავედიანე შექმნილ უცნაურ რომანს“ უწოდებს. რუსულ სალიტერატურო კრიტიკაში გამოთქმული მოსაზრებების საინტერესო მიმოხილვა წარმოგიდგინა აეტრანმა, გამოცემათა იხ გამოჩრეული ინტერესი, რაც გამოიწვია რომანსა რუსულ კულტურულ სეგრეცმა. რომანი განხილულია ქართულ კლასიკურ შერლობისთან მიმართებაში და მინიშნებულია მისი საეკობრით სათქმელი.

მრეკა იმნაიშვილის რეცენზია ეურნალ „XX საუკუნეს“ მიმოიხილავს. მკითხველს სრული წარმოდგენა ექმნება ეურნალის აუკარგებუ ხანგახსულთა ის ფაქტი, რომ ეურნალი შეიქმნა ქართული ყოფის უწყეაეუბი კრახისის, კულტურათა ვაქუბის წყეუტის პირობებში, ეურნალის წარმატებით შექლი მკითხველისთვის თანადგომის ვამოხატეა შწერლიობის შხრიდან.

სეწი ლიტერატურათმცოდნეობა ნამდვილად ვანიცდის თეორიული ლიტერატურის ნაგლებობას და სახამოეწნა, რომ რედაქციამ მკითხველს ეს ინტერესიე ვათევალისწინა, აღმანახი „კრიტიკა“ აქეუწებს საინტერესო თეორიულ სტატიებს რუბრიკით „XX საუკუნის თეორიული შხრის კლასიკა“. სიერციის პრობლემის აქტუალურობა ვასული საუკუნის მეორე ნახეურიდან შვიდროდ დარეკემირდა ჟნობრიუ სიერციის ვაეუართეობისა და დიეერეწეიაციის პრობლემის. ამ საეიბებს ებლენება ეწარ ეწეუტის „სიერციე და ეწა“ (თარეგმანი ინსა ხხეიბისა) და ამეუე აეტორის „ლიტერატურა და სიერციე“ (თარეგმანი ეეეეწა ქელიეიბისა).

აღმანახში დამტუდილია ეეკამ ბენამვილის ესეისტერი ხასიათის წერილი „ეწიორები“. კრიტიეოსის შხრით, თთარ ქელიბის „ეილირი“ „XX საუკუნის ეეწდამტერი ეროვნული და სიეიორ კულტურული ვილიხეობა ვაეეერებული ქშილებაა და XXI საუკუნის ქართული შწერლიობის დდი ლიტერატურული რეალობების შაკეე“. აეტერი საინტერესო მოსახრებებს ვამოიეეამს ზაირა არსენამვილის რომანის თაობაზე და ნაწარმოებს „ინტენსიური ლირიული ხაწეისებით ამბუღსიორებულ პოეტურ რომანს“ ეწიოდებს.

ეეეიკრობთ, აღმანახში „კრიტიკამ“ მკითხველს თანამედროეე ქართულ შწერლიობაში მიმდინარე ეედილეებებისა და ტენდენციების საინტერესო სპექტრი შესთავაშა. აღმანახის სახელწოდება კრიტიეოს შემოქმედებითობასთან და თავისოეუღლებასთან ეროდ, აღიარებს ეწის, ლიტერატურისა და კულტურის წინაშე შის მოქალაქეობრივ პასუხისმეგებლობასაც; „კრიტიკა“ არ აბიერებს ლიტერატურული შოდის მოშახურებას, ლიტერატურულ სიერციეში შისადები ნიშა მარადიული ღირებულებების სამსახური იქნება.

მანია ნიონიძე

შეპო ნაბახაზარი

(ზურაბ ჭუმბურიძე - 80)

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, იანე ვეკუაშვილის სხელობის ანთროპის სხელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, წლების მანძილზე რუსთაველის სხელობის ქართული დოქტორატის ინსტიტუტის განყოფილების ხელმძღვანელი და აკადემიის წევრის სხელობის ქობის სხელმწიფო უნივერსიტეტის არსებული ბაღის კლდეის ცენტრის დირექტორი, კლდეის მეცნიერებათა ყაფის ქობის დამფუძნებელი, ქართული და ქართველური ენის სხელობისტი, ტექნიკური, აკადემიის და სხე კლდეის დირექტორი მოწვე და მათი სხეის დამფუძნელი გამგებლებელი მისივე თანხის დამხმარის სხეში, შერეული კლდეის წევრი, ბერის ზურაბ ჭუმბურიძე 80 წლისა.

სხელოთა კლდეისტი უკლდეის სხელობისტი მეცნიერის და კლდეისტი ამ სხელოთა თანხის და სხე დამხმარისტი სხელოთა სხელობისტი თანხის მის მრავალმხრივ შერეულ და შერეობილ მოღვაწეობის, რისი შედეგითაა კლდეისტი ყველა მტკიცებულებისთვის განყოფილი სხელოთა წევრები: "კლდეისტი ქართული", "სხელოთა კლდეისტი", "ქართული სხელობისტი კლდეისტი", "სხელოთა ქართულითა ენისტი", "სხელოთა სხელოთა", "რეისტი კლდეისტი კლდეისტი, კლდეისტი სხელობისტი სხელობისტი ენისტი.

სხელოთა ზურაბის წლების მანძილზე გამომხველი ახალი კლდეისტი დირექტორული ბიბლიოთეკის ადმინისტრაციის "სხელობისტი" სხელობისტი სხელობისტი მეცნიერის სხელობისტი და მისთვის წველი უსხელოთა ქობისტი სხელობისტი დამხმარისტი სხელობისტი და სხელობისტი ამსხელობისტი (რეისტი).

თუ ადამიანი დირექტორული ენისტი, მისთვის ვეველი ასევე განსაკუთრებულ მნიშვნელობის და სხელობისტი იქნის კარგია, როცა

კაცმა იცის დროის ფასი, უქმად არ ვარგავს არც ერთ წუთს და საქარმავეს უხვი ნაამბავართი ხელდა.

ოც წელზე მეტია მას შემდეგ, რაც შოთა მრუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის ტექსტოლოგიის განყოფილებას სათავეში ჩაუდგა სწორედ ახეთი დეაწმომოსილი პაროქნება ზურაბ ჭუმბურიძე. მან თავისი კეთილშობილი და უნაგარო ბუნების, მშვიდი, სამართლიანი და მოუკერპოებელი ხასიათის წყალობით განყოფილებაში თბილი და საქმიანი ატმოსფერო შექმნა. მისი პუნქტუალობა და საქმისადმი გულისხმობური დამოყადებულება ყველასთვის სამაგალითო და მისაბამია.

ბატონი ზურაბის სახელი ბავშვობიდანვე მესმოდა. ის და დედაჩემი, ეთერ ბახიაშვილი, ერთად მუშაობდნენ თბილისის ივანეჯანიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ძველი ქართული ენის კათედრაზე. დედა ვოველითვის პატივისცემით იხსენიებდა ბატონ ზურაბს და განცვიფრებული იყო მისი შრომისმოყვარეობით. არაერთხელ უთქვამს, ათახი საქმე რომ ჰქონდეს და კიდევ ახალი, რამე დააეაღოს, უარს არც იმზე იტყვის და დროულად და კეთილხანდისებრად შეასრულებსო.

წლები რომ გადიოდა, დედაჩემის კამბეჭის თაროებზე თანდათან მრავლდებოდა ზურაბ ჭუმბურიძის წიგნები: „ქართული სალიტერატურო ენისა და სტილის საკითხებს“ „სალიტერატურო ენა და შერელობა“ შეემატა, „როგორ განხდა სიტყვას“ - „რა ვქცია მენ?“, „ლიტერატურულ წერილებს“ კი - „ძველი ქართული ხელნაწერების თავგადასავალი“. უმრავლესობა ისეთი უბრალო და მომზიბეღელი ენით იყო დაწერილი, რომ ბავშვებს მართლა გეიზიდავდა. მაგრამ ინფორმაციულობაზე უფრო შიშვნელოვანი მათში ის ემოციური მუხტი იყო, რომელიც ახალგაზრდა მკითხველს ქართული წიგნისა და მშობლიური კულტურის სიყვარულს უღვივებდა.

ბატონმა ზურაბმა გონიერულად შეარჩია კითხვა-მეცების ფორმა, რომელიც ველამე სახალისოა პატარა მკითხველისათვის. არ შეიძლება მოზარდის ყურადღება არ მიიპყროს ისეთმა ხანტერქრო კითხვა-ქვესათაურებმა, როგორებიცაა: რამდენი ენაა მსოფლიოში?

რომელი უნებია ყველაზე ძველი? საიდან წარმოდგება თვეებისა და დღეების სახელები? როგორ განსდა ესა თუ ის სიტყვა? და ა.შ. ბატონი ზურაბი ისე მარტივად და გასაგებად უბნის ბავშვებს სიტყვის პოლისემანტიურობის, ზმური შესატყვევების, სტილური ელფერის არსს, რომ შეუძლებელია ვერ გაიგონ და არ გაითავისონ. იქვე ფაქობად ესაუბრება „სარველა სიტყვების“ არსებობის შესახებაც და იმათათვე იწყებს ზრუნვას მომარდის ენის სიწმინდეზე.

რომელ ბავშვს არ დააინტერესებს მისი ახლობლების სახელითა ეტიმოლოგია, მშობლიურა სოფლის თუ ქალაქის სახელის წარმომადგლობა? ამის შესახებ ისინი ბატონ ზურაბის წიგნში „რა გქვია შენ?“ კითხულობენ და იგებენ ვეღვაყებს ამა თუ იმ სახელის შესახებ - უცხოურია თუ ორიგინალური, რას ნიშნავს, რას უკავშირდება და სხვ. ბატონი ზურაბის ხელმწიფლო წიგნები გაფორმებულია გემოვნებითა მერწყული, საინტერესო ილუსტრაციებით. პოპულარული ენით დაწერილ ტექსტში კი ღამსიად არის ჩართული პოეტური ფრაზები და ციტატები.

წიგნით „ძველი ქართული ხელნაწერების თავგადასავალი“ ავტორი უკვე მომრიდელ მკითხველს უბედურესი ქართული წერილობითი ძეგლების სამყაროში უკაფავს ვებს. იგი დიდი სიყვარულით უყვება მათ დამწერლობის წარმომადგლობის შესახებ, უბნის, რით, როგორ და რაზე წერდნენ ძველად, რამდენნაირი დათარიღება არსებობდა, მოთხრობს ზანშეტი პალიმნესტებისა და ლექციონარის, ოთხი სხვადასხვა ოთხთავის, ხინური მრავალთავის, ოთხე ოქროპირის ცხოვრების თარგმანის, პეტრიწონის ქართული მონასტრის ტაძვონის, „ქართლის ცხოვრებისა“ და „ვეფხისტყაოსნის“ სხვადასხვა ხელნაწერების ისტორიას. ეს ვოველადე წვენი წარსული სულიერი და მატერიალური კულტურის ის უმნიშვნელოვანესი ფურცლებია, რომლებთან ზიარებითაც წვენ საკუთარ ფხვებებს ეპყარებთ და თვითმოყოფად საბეს ვინაძმუნებთ.

უნივერსიტეტი დასახელოთ ვერობული უნებისა და ლიტერატურის სპეციალობით დაეამთავრე. ამბტომ ბატონ ზურაბს წემთვის ლექციები არ წაუკითხავს, მაგრამ სწავლის დამთავრებიდან

რამდენიმე წლის შემდეგ სამუდამო მომეცა უფრო ახლოს გავცნობოდი მას. როდესაც ბატონი ზურაბი ლექსტორის ინსტიტუტის ტექსტოლოგიის განყოფილების გამგედ დაინიშნა, ახალდაწყებული იყო ილია ქაქუცაძის თხზულებათა აკადემიური გამოცემის (ოცტომეული) მომზადება. რადგან მე სამსახური არ მქონდა, სამუშაო ვა განყოფილებაში ძალიან ბევრი იყო, ბატონმა ზურაბმა ხელმეურულებით ამიყვანა ლაბორანტად. იგი საქმეში ისეთი ობიექტური და მოუკერძოებელია, რომ ჩემს ოყვანობს სიახლოვის მიუხედავად, მუდმივ თანამშრომლად გაფორმებას არ დამპირებდა - ვერ ენახოთ, როგორ ავაწყობთ საქმესო.

კლასიციოსის თხზულებათა აკადემიური გამოცემის მომზადება ძალიან შრომატევადი და თან ფაქტში საქმეა. ჩვენ გვეუბნებოდა დიდი მწერლის მხატვრული, პუბლიცისტური და ესპოტოლარული ტექსტების შეკრიბვლად დამუსტება, აღჭურვა სამეცნიერო აპარატით, ეარანტებით, შენიშვნებით, შეცდომის დამწვბაი გამოიწვევდა იმას, რომ თითბოციათასზე მეტი მკითხველი (ასეთი იყო მაშინ ამ წიგნის ტირაჟი) დამახინჯებულ ტექსტს ან არასწორ ინფორმაციას მიიღებდა. ბატონი ზურაბი იყო ამ გამოცემის პასუხისმგებელი მდივანი და მართლაც უდიდესი პასუხისმგებლობით ეკადებოდა საქმეს. მახსოვს, რომ ტომის მასალებს რამდენჯერმე კითხულობდა, წყაროებს ერთმანეთს უდარებდა, თითოეულ საცკვო სიტყვას და გამოთქმას ამოწმებდა და ყოველივე ამას ისეთი ერთუხიანებით აყუებდა, რომ შეუძლებელი იყო ეს სიხალისე და მონდომება შერც არ გადავდებოდა.

ახალგაზრდებთან ურთიერთობაში ბატონი ზურაბი ძალიან თბილი და გულსისხმიერია, სიზარმაცეს და დაუდევრობას ვერ ეგუება. მაგრამ არც სტუდენტს და არც ასპირანტს საქმის კეთებისას არ ზღუდავს. იგი ყველანაირად გეახალიხებდა ინიციაციის გამოჩენისა და ინდივიდუალური კვლევისავე. საკანდიდატო დისერტაცია მისი ხელმძღვანელობით მოვაშადე და არ მახსოვს, რომ ან თავისი ანაი მოუხეოს ჩემთვის, ან მასთან შესამოწმებლად მიტანილი მასალა უმოყლეს დროში არ გაესწორებინოს და გამამხნევებელი სიტყვებით არ დაეპრუნებინოს; რომ არა მისი ასეთი კეთილგანწყობა

და თანადგომა, განყოფილების ახალგაზრდა თანამშრომლები შექანიერ შემსრულებლებლად დავრჩებოდით და შესაძლოა შეცნობიერული კვლევის ასპარეზზე არასოდეს გამოვხვდებოდით. ეს რომ ასე არ მოხდა და განყოფილებაში ახალგაზრდების წინსვლა-განვითარებისათვის უაღრესად ხელსაყრელი გარემო შეიქმნა, ნამდვილად ბატონი ზურაბის დამსახურებაა.

მოუხედავად მრავალმხრივი დატვირთვის და მოუცულობისა ბატონი ზურაბი ვაცდენის, დაგვიანების ან მცირე დაუდევრობის უფლებასაც კი არ აძლევდა საკუთარ თავს. მის არასდროს გამოუპარებოდა ენამეს პირადი წარმატება ან ვასაჭირო, უფროდა თანამოსახუბრის ყურადღებით მოხმენა, პატივს სცემდა სხვის ამრს და თავისუფალ ნებას. მასზე უმცროს და გამოუცდელსაც კი რაიმე ახალი რომ ეთქვა ან მოგან განსხვავებული შეხედულება საფუძვლიანად დაესაბუთებინა, აუცილებლად გაიზიარებდა. ეს მხოლოდ დიდბუნებოვან ადამიანებს სჩვევიათ.

ტექსტოლოგიურმა სამუშაომ სულ შალე ისე გამოიტაცა, რომ ემოციებს შინ დაბრუნების შემდეგაც ვერ უფრავდით და დღის შობებუდილებებს ოჯახის წევრებს ეუბნებოდით. ვეცდებით, რა ახალი მასალები მოვიპოვეთ, რა ტექსტები ამოვწერეთ, შევადარეთ, შევასწოროთ და გადავებუქმეთ, როგორ შეაფასა ეს ყოველივე ბატონმა ზურაბმა და რა ახალი დაეალებები მოძეცა, ასეთი რამ უტყობა, ხშირად მუირდებოდა და ერთ დღეს აღმოვჩინე, რომ ჩემი სამი წლის ქალიშვილი თავის თოჯინებს „ზურაბობანას“ ეამამებოდა და საქაღალდეში ჩაწყობილი რაღაც „ჩაბებუდილებები“ მოაქონდა მისგან. ეს აღბათ სიტყვების „შობებუდილების“ და „ბებუდის“ მსხველი კიბრიდი იყო. სხვათა შორის, როცა ჩემი ქალიშვილი გაიზარდა და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ჩაირიცხა, ბატონი ზურაბის სტუდენტობა მოუხდა, რასაც დღემდე დიდი ხიბოთი და სიყვარულით იხსენებს.

ბატონი ზურაბის ორგანიზატორული ნიჭის და პიროვნული თვისებების წყალობით განყოფილებაში საქმე გარკვეულ აწყო-სამუშაო ისე ნაწილდებოდა, რომ ოპტიმალური შედეგი მიგვეღო. თითოეულმა იცოდა თავისი კონკრეტული საქმე, მის შესასრულებლად

განკუთხილი დრო და ცდილობდა, შესაბამისად გაცეკობინა მველაფერი. ცალკეულ საკითხებზე ხშირად ვმსჯელობდით განყოფილების სხდომებზე. წლიური გეგმით გათვალისწინებული სამუშაოს პარალელურად ვმუშაობდით ზოგად და თეორიულ საკითხებზე.

ილია ჭავჭავაძის თხზულებათა აკადემიური გამოცემის მზადებისას დაკრძოვილი გამოცდილება ბატონმა ზურაბმა არასიყუდელებრივად შეაჯამა თავის წიგნში „ილია ჭავჭავაძის ენა და ტექსტის დადგენის ზოგიერთი საკითხი“, რომელშიც გაანალიზებულია ქართული კლასიკოსის ენობრივი თავისებურებები და ის პრობლემური საკითხები, რომლებიც ვზადავება გეხვედებოდა აკადემიური გამოცემის მზადების პროცესში. აქ ვრცლად არის განხილული ორთოგრაფიული რეფორმის, ენის გახალსურებისათვის ბრძოლის, ძველი ქართულისადმი ილიას მიმართების, ლექსივის გამდიდრების სხვადასხვა ეჭების, ცალკეული ავტორაფების, ავტორის სიცოცხლისდროინდელი გამოცემების და ენობრივ ნორმათა დადგენის საკითხები.

ილია ჭავჭავაძის შემდეგ ჩვენს განყოფილებაში ბატონი ზურაბისავე ხელმძღვანელობით მომზადდა აკაცი წერეთლის, ალექსანდრე ვანბევის, ვიორგი ლეონიძისა და პოლიკარპე კაკაბაძის თხზულებათა აკადემიური გამოცემები. ამჯერად კი მიმდინარეობს მუშაობა ვაგა-ფშაველას თხზულებათა გამოცემაზე და ტექსტოლოგიის საკითხების თეორიულ კრებულზე.

თანამშრომლებთან ურთიერთობაში ბატონი ზურაბი იშვიათად იყენებს თავის თანამდებობრივ უფლებამოსილებებს. იგი ცდილობს ყველა პრობლემური საკითხი განსალი კამათით და ობიექტურ მტკიცებულებათა შეჯერებით გადაჭრას, როგორც ფაქტში ბუნების, მგრძობობიარე ადამიანებს სწვევით, მას სხვის შეხლუფვას და შეჭირვებას საკუთარი თავის გამეტება ურწევნია. განყოფილების თანამშრომელთა მიერ შესრულებული წლიური თემების კითხვის გრაფიკის შედგენისას ყველა ჩვენგანი მისთვის ხელსაყრელ დროს ირჩევდა. ბატონი ზურაბი კი ბოლომდე სულგრძელად გვაცდიდა დღეების გადინაწილებას და ბოლოს მშვიდად თანსმდებოდა, რომ

ჩვენს მთერ დაწუნებულ დროს წაეკითხა თავისი თემა, როცა ბატონ ზურაბს, როგორც განყოფილების გამგეს, შტატების შექმნა დაეკადეს, თანადგომის ნიშნად, რამდენიმე თანამშრომელთან ერთად თავადაც სახვეარ განაცეცხმე გადაიღა.

ბატონმა ზურაბმა წყნის ველში ჩადება არ იცის. მე მინახავს, როგორ შეხვედრია მასთან თხოვნით მსულ ისეთ ადამიანებს, რომლებსაც მხოთის ვული ჰქონდათ ნატკნი, სხვათხოვნოდ გაოცებული დაერხნაილვარ ისე თბილად და ვუღისხმბიერად მოუღია ისინი და რაც შეუძლო, ვველაფერი გაუცეცხმია.

მღიერ ვნებათაღელვას იწყებს ადამიანებმა, როცა მათ ამხულენ ან ვრიტყებენ ბატონი ზურაბი ასეთ სიტყვათებსაც უადრესად ვანსაღად ხვდება. თუ ვრიტყა ვსამარაღლია, ის მოული ძალისხმვეით ცდილობს მოკამათის დარწმუნებას თავის სისწორებაში, მაგრამ თუ ვრიტყაში სიმარაღლის მარცეალი მანც ურეუა, არც ამის აღიარება უჭირს, რითაც ვადე უფრო მადღდება ვველას თეაღში, სწორედ ასეთა მოუკერძობეღობა არის ვველაზე მწიშენეღოვანი თვისება და არა მხოლოდ ბაროვნების სულიერი ზრდისთვის, არამედ მეცნიერების წინხვლისთვისაც.

ბატონი ზურაბის ინტერესების არეალი ძაღზე ვრცეღლია იგი არასოღეს შემოივარეღება ერთი ვაწრო სევერითი და იდილოლოგურ მეცნიერებათა სხეადსხვა ასექტებს მოიცავს ასეთება: ლიტერატურათმკოდნობა, სტილისტიკა, თეორიული ვრამატიკა, ტექსტოლოგია, კოდიოლოგია, ონომასტიკა, ლექსოლოგია, ვტიმოლოგია და სხვ. ძაღზე ნიშანდობლივი იგი სემბის ის დღეღბა, როცა წლის ბოღოს თავს უვერადით განყოფილების თანამშრომეღლია თორმეტი თვის სამეცნიერი მუშაობის შეღვევებს, ბატონი ზურაბი ასაღვათეცეცხმებული წყნების და ნაშრომების სუეთად ვადწერაღლ ისეთ ვრბელ საის მოიგანდა ზოღმე, რომ ძაღაუნებურად შევერცხეებოღა მის ვვერადით შენი მწარი ნაღვაწის გამოუწია.

ვადიოღა წლები და სემი წყნის თაროებს ისეე ვსატებოღა ზურაბ ქუმბერიდის ასაღი გამოცეცხმება: „მაღლი დეღაწისა“, „დეღაწა ქართული“, „სუ დავაღვებთ ძვეღბა გნასა“ და სხე. მათ შორის ვანნდა „ქართული ენის“ ორი სახელმძღვანელოც მე

10 და მე-11 კლასებისთვის (რომა გაძევავს თანავტორებით), ბატონ ზურაბს უყვარს ახალგაზრდებისთვის წერა და ვინც ამ წიგნებს უკრავდებოთ წაიციოთავე, მიხედავთ, რამოდენა ვრცობა და გულისხმობრებაა მათში ჩაქსოვილი.

ბატონი ზურაბი დირხეულად აფასებს წინამართა ნაღაწს გამოცემით „ქართული წიგნის მოამბეწი“ მან უდიდესი ბატონი თავი იმ ქართულ მეცნიერებსა და სამოგადო მოღვაწეებს რომლებმაც დიდი წვლილი შეიტანეს ქართული წიგნის დაცვის, აღწერისა და გამოცემის საქმეში. მათ შორის არიან მარი ბროსე, დავით წიბინაშვილი, დიმიტრი ბაქრაძე, ალექსანდრე ცაგარული, თედო ჟორდანიას, მისე ჯანაშვილი, ალექსანდრე ხახანაშვილი, ექვთიმე თაყაიშვილი, ნყო მარი, ივანე ჯავახიშვილი, კორნელი კეკელიძე, თოსებ ყიფშიძე, აყი მანიძე, სიმონ ყაუხჩიშვილი და ილია აბულაძე.

ამ მამართულებით მნიშვნელოვანი შრომა აქვს გაწეული თვით ბატონ ზურაბსაც. ის მონაწილეობდა ხანური და უდაბნოს მრავალთაყების, სეანური ენის ქრესტომათიის, საქართველოს სხვადასხვა კუთხეების თავადათა და მხანურთა თყახების აღწერილობათა სესხების, ქართული ანბანების, ილია ქავჭავაძის, ვაყ-ფმბველას, ეახილ ბარბოვის, თოსებ შქველიშვილის თხზულებათა გამოსაცემად მომზადებამი.

დაულალავი შრომის შედეგია ის ლექსიყონები, რომლებიც ერთვის „უდაბნოს მრავალთავს“, სულხან-საბას „სამბრძნე საცრუსას“, ნყო ლომოურის საბავშვო მოთხრობებს და ა.მ.

ბატონი ზურაბი თანამართ ინტერესით ივლეეს როგორც კონკრეტულ ენობრივ-გრამატიყულ საყითხებს, ისე ზოგადი ენათმეცნიერების თოროულ პრობლემებს. მას შესწავლილი აქვს მეყენახეობისა და პერუელის ლექსიყა, სალიტერატურო ენისა და პერსონაყთა მეტყველების თავისებურებანი, აქვს საინტერესო ტომონიმოყური ძიებანი, საგულისხმო ნამრომები შეოყადის წარმოებამე, ხმანათა უღლებამე, მეშველ ხმანებე, ვრძელ ხმოვნებე ქართულურ ენებში და სხე. ამის ვარდა ის აღიარებულთა სეანური ენის საუყეოესო სეციალისტად და უამრავი ნამრომი აქვს მიძღვნილი სეანური გრამატიყის ცალყეული საყითხებისადმი.

ერცული და მრავალფეროვანია მისი ინტერესების არაადი
 ლიტერატურათმცოდნეობის დარგშიც. მას აქვს წერილები როგორც
 ძველი, ისე ახალი და უახლესი მწერლობის წარმომადგენელთა
 შემოქმედებაზე მათ შორის არიან: შოთა რუსთაველა, თეიმურაზ
 ბატონიშვილი, ილია, აკაკი, ვაჟა-ფშაველა, იაკობ გოგებაშვილი,
 დავით ქლდიაშვილი, ვაოროგი ლეონიძე, ლადო ასათიანი, შოთა
 ნონიანიძე, დემნა შენგელაია და სხვანი. ამას ერთვის მრავალი
 ხანტერესო პუბლიცისტური წერილი სხვადასხვა აქტუალურ და
 პრობლემურ საკითხებზე. ბატონი ზურაბი დღესაც ახალგაზრდული
 შემართებით აგრძელებს მუშაობას ეველა ამ მიმართულებით და
 მისი რამდენიმე ასეული სტატიისა და ათობით წიგნის ნუსხას
 ძალი-ძალ უმატება ახალი თემატიკა.

ბატონი ზურაბი დიდი ქართველი მეცნიერის, თბილისის
 სახელმწიფო უნივერსიტეტის ერთ-ერთი დამაარსებლის, აკაკი
 შანიძის ხელმძღვანელობით გაიზარდა და ჩამოყალიბდა მეცნიერად.
 ბატონმა აკაკიმ 80 წლის თებილის შემდეგ კიდევ ოცი წელი
 იღვანა და მრავალი მნიშვნელოვანი სამუშაოთა გამძღვრა
 ქართველი მეცნიერება. უკუბრუნებო ბატონ ზურაბს, დღევანდელით
 და შრომისუნარიანობით თავისი მასწავლებლისთვის ვაჟივით
 მეტოქეობა.

წმინდა ილია მართალი ამბობდა, რომ სიჭაბუკე მოვლუ ხნის
 სტუმარი მხოლოდ ფიზიკური სხეულისთვის არის, „დროთა ბრუნვა
 მხოლოდ ხორცს ერჩის“, ადამიანი კი „ხატებაა ლეოთებისა ვანა
 ხორციოთა? ადამიანს... ერთი რამ სხვა მოამძღვრება, რომლითაც
 იგი ადამიანობს, ვით ვრძიო მღეთისა. ის ერთი - სული და გულია,
 უკუბრუნელობის ნიჭით და ღრნით დაღოცვილი... შესაძლოა ხორცი
 დაბერდეს... სული და გული კი ისევ სვეაოდეს, ზეგარდბო მადლით
 შექმოყენილი და მრავალფერად ვადამლილი“.

ბატონო ზურაბ, პარისშირ ყოფნისას ძალიან მერიდება
 თქვენდამი სიყვარულისა და პატივისცემის ამჟაად გამოხატვა. არ
 ვიყავ, ვრძნობთ თუ არა, მავრამ ეველას ძალიან გვიყვარხართ და
 ვეველანი ენატრებდით, რომ თქვენი რჩევა-დარიგება, თანადგობა და
 მზრუნველობა არასოდეს მოგეკლებოდეს. გეინდა, სერს გვერდით

იყო, გეამბნეუებდუთ და გეაფხიზლებდუთ. ძალიან გვიხარია, რომ კვლავ მხნედ და ენერგიულად გამოიყურებით. დიდხანს იცოცხლოთ თქვენს გულისხმიერ შეუღლესთან, თბილ და მოსოფთარულე ქალიშვილებთან, საძესა და შვილიშვილებთან ერთად. ვისურვებთ, რომ დამერთოს ეგ „ცხოველმყოფელი სიკაბუკე“, სულისა და გულის მხნეობა არ მოგაგლოთ.

ბაქრაი. ზეზაბა ბენიშვილის სახელობის ზოგადიან სკოლაში (1997-2005 წლები) ¹

ქართული მანქანი („უფროსი“), „ეთნოლოგიური ძეგლის“, VI, 1997.

უკრაინის და უსსრ-ის მკვლევართა გამ. „ბერევი უროენისა“, №1(18), იანვარი, 1997.

უკრაინის ვისე გოროსა ვარა გამ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 23.III, 1997, თანატურის აღმასთან „წიგნობათა - 1997“

ქართული ენა X კლასის სახელმძღვანელო (ბ. ვახტანგის თანაავტორობით), 1-ლი გამ., „განათლება“, 1997; მე-2 გამ. 1998; მე-3 გამ. 1999... მე-8 გამ. 2005.

განმარტურა გვარების ქართულმა „ქართველური მეცნიერების“, II. ქუთაისური სკოლები (მასწავლებლის მასალები) ქუთაისი, 1997.

აღიშნის თანხა 1100 ლლამ „სატეა“ მხლართური საზოგადოების ვერხლად, №1, 1998.

ეთნოლის რაქმრად ვარცხელეთა მეტი აღმასთან „წიგნობათა-98“.

უფროსის ზესა თუ ტექნოლოგიის თეგებისა? ვერს „ესკაია“, №10, 1998.

ვარა თეგების ქართული (მასალები გვლოენათა გვართის ისტორიისათვის), „ქართველური ინოვაციები“, I. ვლენესა ბროგი ფ. ვრთელისმულის დასაფების 75-ე წლისათვის, თბუ, 1998.

სამსაღის კლტურის კავკასიამი (ენობათა მასალები მსხველით) „ქართველური მეცნიერების“, III. ქუთაისი, 1999.

საგვარსტეო ცხმავლის სახელმწიფო ზედაეფიური ინსტიტუტის „შრომათა კრებულა“, ქაორა, 1999.

ქართულ ვარაღეთა გვარების სტრუქტურა კრებულა „საქართველო-ისრაელი“, 2006. საქართველოს მეტ. აკადემიის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის გამოცემა თბლისი, 1999.

ქართული ზედა და შურა. III სავრთამობისი ქართველოლოგიური სამსაღების მასალები, თბუ-ს გამ., 1999.

¹ ბატონი ზურაბ ქუპურისის სამეცნიერო შრომების ბიბლიოგრაფია გამოქვეყნებულა ა. ვეგისიშვილის სახელმძღვანელო თბუ-ს ფილოლოგიის ფაკულტეტის შურე გამოცემულ კრებულში „წამოცნარების სკაიბების“ №3, თბ., 2001. რეკ ვთავისობი შრომა ბოლო ათ წელისაღმა გამოქვეყნებულა სამსაღების სახ.

კუმბოსიძე ზენკერა "გაიგოდა კინაძე" (ტრეხელი). ისტ. გამ., 1999.

კობელი დავითა - ზენკერი და სხვადასი მოღვაწე ვერხ. "ქართულენოვანების საკითხები", №2, 1999.

ქართული ენა XI კლასის სახელმძღვანელო (ჩ. ვახტანგ თამარაშვილის) გამ. "განათლება", 1999; მე-2 გამ. - 2001... მე-5 გამ. - 2005.

მხრეთის თავდასა და მხარეთა რეაქტის ფორტიტაშური გამოცემა პროფ. ზ. კუმბოსიძის რედაქციათ გამ. "ჯალი". თბ., 1999.

ქართული ზღაპრების კვლევა (სამხლი ზენკერული გამოცემა). ისტ. გამ., 2000.

ი და უ ხმელაშუასანი სახელეს სენურში „კარლამ თოფურია-100“ (საოხლოო ტრეხელი) 2001.

დავითაშვილი სახელი (პროფ. ი. თამარაშვილის დამატეხიდან 95-ე წელსოიუს გამო). „საქართულენოვანი საკითხები“, №1, 2001.

ამ მსახური-75 ვერხ. „პეტრეი ეროვნებისა“, №6-7, 2001.

რეცენზია ევროპალიშვილის წიგნზე „ქართული სმის უკვლელების ხსენება“. ისე ძველი ქართული წის კავებრის შრომები (ტრეხელი). ტ.30, 2001.

წერების წარწერების გამო. „წიგნობარა-01“, 2001.

სახელურანი ვარის დარსველი შილი „ეთი ვორდანი-90“ (წერალების ტრეხელი) 2001.

ქართული კვანების რეხელად დარსტრეხელ ვორმისა მტრობისაშვიის „დარსტრეხელი ძიგნისა“, XXII, 2001.

ტრეხელი წიგნი წიგნი (ვახტანგი კრეტეშვილის „სენი წიგნისოფელი“) გამ. „კალმისობა“, №1 (56), იანვარი, 2002.

ქართული „სარეცენზიული“ (სამხლი ზენკერული 75) გამ. საქართველოს რეცენზიული“, 27/II, 2002.

რეცენზია მარტვილი (რეცენზია პროფ. კ. დარსტრეხელი სენურ-ქართულ-რეხელ დარსტრეხელი) ვერხ. „ქართულენოვანების საკითხები“, №1, 2002.

ქართული დარსტრეხელი ქართული კვანისაშვიის ზენკერული კავების ვერხელი, №2, იანვარი, 2002.

მრეცენზია ევროპალიშვილის „სმის ხსენება-90“ (შრომების ტრეხელი). 2002.

მარტვილი „სმისა“ (პროფ. ჯ. რეხისისაშვილი მარტვილი ტრეხელი). 2002.

სახელობისაშვილი პროფ. ქართულურ ენებში ისე ძველი ქართული წის კავებრის შრომები, ტ. 29, 2002.

რეცენზია სენურისაშვილის სამშობლე „საღატრეხელი ქართულის მტრობისაშვიის საკითხები“, ისე ძველი ქართული წის კავებრის შრომები, ტ. 29, 2002.

რეცენზია ე. სლოვიკის სამშობლე „სენურისაშვილის წერალობისა ძველები“ (X-XVIII ს.ს.) თბ. ტრეხელი. ისე ძველი ქართული წის კავებრის შრომები, ტ. 29, 2002.

უკვლევი მტრობისაშვილი გამ. „კალმისობა“, 9 (64), ნოემბერი, 2002. ვადარსტრეხელი ტრეხელში „დარსტრეხელი კვანისაშვილი“, 2003.

მარტვილი და კვანურული სახელი სტრეცენზიისაშვიის ქართულურ ენებში ვერხ. „ქართულენოვანების საკითხები“, №6, 2002.

რა ენისა შერხ. მარტი ზენკერული გამოცემა გამ. „დარსტრეხელი“, 2003.

წინასტეხევისაშვილი წიგნისაშვილი ვორმისაშვილი „საოხლოო დარსტრეხელი“ (1911-1923).

ქრეული გამოსაცემად მოამზადა, შეამუშავა და კორექტურები დაურთა ცხსს
ფონდებში, 2003.

ყაღვების თამბ გაყვების თხ წერლის გამო გამ. „ლიტერატურული
საქართველო“, 6-12/VI, 2003.

წერი კვლით დაი და შედგინა, ქალბატონი დიდი მისილია წერი
დიდი ხანმამული-ვადაჭრობის დაბალების 30 წლისთაზე გამ. „ლიტერატურული
საქართველო“, 13-19/VI, 2003.

თან ქვეთა-80 გვლით შექმნერებაა ყაღვების ვერხლი, №8, 2003.

შეგობის მისიის ციფლა ხესამულის ვადაყვების გამო გამ. „
ლიტერატურული საქართველო“, 10-16/IX, 2003.

წილი წილის თყვადასხვალი აღმზისი „შეგობისა-04“, 2004.

ხანური ტყე („ტყეა“) და ტყე („ანი“, „ტყე“) თხ ძველი ქართული ქს
ყაღვების შრომები, ტ. 31, 2004.

არწლითული „კახსამანის“ შროლოგი და ვახლოგი აღმზისი „ლიტერატურა
და სხვა“, ნოემბერი, 2004.

ქართლ-კახეთის თყადია და აწხურთა თყებში ფორტობისუი გამოყენ ზ.
ქუმბურიაშ რედაქციით გამ. „ლიტერატურა“, 2005.

შპრის დაცვა

„ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერები

„ვეფხისტყაოსნის“ ქართულ ერთან ერთად უდიდეს ისტორიული ქარტეზილები გადაიტანა და მანც, დამკვეთთა და კალღერაფთა დიდი შრომისა და რუღუნების შედეგად მისმა ხელნაწერებმა წყნამღე დიდი რაოდენობით მოაღწია. აღრიცხულია 190-ზე მეტი ხელნაწერი და ხელნაწერის ფრაგმენტა. ცალკეული სტროფებისა და სტრიქონების სახით — 30-ზე მეტი მინაწერი¹.

პოემის წესხათა ვრდო პართავან შეკრთვება და წიგნსაცავებში დაბინავება XIX საუკუნის 80-იანი წლებიდან იწყება. ამ საქმეში განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების, საეკლესიო მუზეუმისა და საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების დამსახურება.

ამგვად „ვეფხისტყაოსნის“ წესხათა უდიდესი და უწინმწელოვნესი ნაწილი დაცულია ყად. კ. კაკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში, სადაც თავმოყრილია აღნიშნულ საზოგადოებათა და აგრეთვე საერთოვ ინსტიტუტის (აღრე მუზეუმის) მიერ მოპოვებული ხელნაწერთა ფონდები. ბერა, მათ შორის ძველი რუღაქცეების შესკველი წესხა, ინახება ქუთაისის ნ. ბერბენიშვილის სახელობის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ და საქართველოს გლეონიძის სახელობის ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმებში, საქართველოს მეცნიერებათა ყადემიის ცენტრალურ ბიბლიოთეკაში, ხოლო საზღვარგარეთ — რუსეთის მეცნიერებათა ყადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის საწყრ-

1 საშობი შესრულებულია შობა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ მრავალტომეულისათვის.

2 ვეფხისტყაოსნის ხელნაწერთა მრავალრთობზე უმრავო საშობი გამოცქენებულია. აღწერილი და მეტ-საღესი სტრამათა და სეთართოთა შესწავლილია ცველა მთავნი. მათი აღწერისათვის იყენებოდა, რუღაქცეული ჩართის თვალმბრძობით დიდაცებული და მართადა ლიტერატურის მართავებით განხილული ნ. ყაიშივილის წყნმა - წერილები და გამოველევები, I, თბ., 1984.

პეტერბურგის განყოფილებაში, ოქსფორდის ბიბლიის სახელობისა და პარიზის ეროვნულ ბიბლიოთეკებში. „ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერები უფრო გამოცემებიდან მომდინარე, ვაჭებს აგრეთვე „საქართველოს“ ცენტრალურ და მოსკოვის ლიტერატურისა და ხელოვნების სახელმწიფო არქივებში, საქართველოს ეროვნულ, აკადემიკოსების სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, სანქტ-პეტერბურგის მსაღვთაო-მეცნიერების სახელობის ეროვნულ ბიბლიოთეკებში, „ვეფხისტყაოსნის“ ყველმური ტექსტის დამდგენ კომისიაში, აკადემიკოსების არქივში, კრიტიკოსი (მაგ., კიკეჩინაძის) ოჯახებშიც.

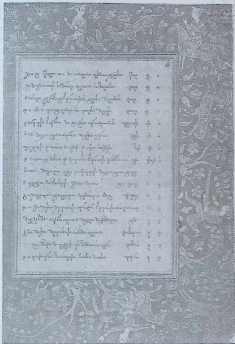
ამთა სოვეს „ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერებიც შეუწირავს არ მოუღწევია არამცოთ დედანს, არამედ სხუთ ნუსხასაც, რომ უახლოვებოდეს რუსიეელის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის დროს. პოსტელიანი იუწყება, რომ მას უნახავს ვრავილ წერეთლის კუთვნილი მსხვილი, მრგვალი შედარული ეტრატზე ნაწერი ხარვეზების მჭინე ნუსხა, რომლის გვერდები წითელი მელნით შესრულებული ნაწილებით, კუთხეები კი აღმოსავლური ვიდიის ნახატებით ყოფილა გაფორმებული. პ. ოსიელიანი ასახელებს მჭინე ძველ ნუსხასაც, რომელიც მას ნიყოლობს ელიზბათელიის ოჯახში უნახავს. მკვლევარი მას თავდამარველ მელნობელად კონსტანტინე I-ის ძეს, ალექსანდრე დიდს, ხოლო ვადანწრობის თარიღად 1440-იან წლებს მიიჩნევდა¹.

არხეობის სხვა ცნობაც, კონსტანტინე მარტვილელის (ოდიშარიას) მიერ „ვეფხისტყაოსნის“ დაწერის 750 წლისთავის მომწყოში საიუბილეო კომიტეტის თავმჯდომარისადმი 1935 წელს ვაგზავნილ ვანცხადებაში ჩამოთვლილია სიძველეთა სია, რომელიც მას 1914-1915 წლებში არტანის შარის ქართველ მამამდიანთა გამოყობთვისას შეუდგენია. კერძოდ, სოფელ ორკანში ვინმე ოთარ ბეგ შერვაშიძეს მასთავის უჩეჩნებია პერგამენტზე ნაწერი და წულგანი 1436, წელით დათარიღებული „ვეფხისტყაოსანი“².

თუ რამდენად მართილია ეს ცნობებია, დამეუთოებით ოქმა ძნელია ამეამად წყენს ხელი არსებული პოქმის ხელნაწერები XVII

1 ვახ „Kavkaz“, 1870, №13, გვ. 2-4.

2 ვიორგი ქავთარიადე, სამი ფურცელი ანატოლიური დღიურიდან, ვახ „ლიტერატურული საქართველო“, 9-15 ნოემბერი, 2001, №45, გვ. 14.

Handwritten text in a cursive script, likely Persian or Arabic, arranged in a list format within a rectangular frame. The text is organized into approximately 15 rows, each containing a line of script followed by a small number or symbol on the right margin. The script is dense and characteristic of historical Islamic manuscripts.

საუკუნესა და მომდევნო ხანას (მათ შორის XIX საუკუნის მერვე ნახევარსაც) განეკუთვნება. თარიღიანთაგან ყველაზე ძველია ლუკან დიდიანის კარზე მამუკა თავაქარამუილის მიერ 1646 წელს გადაწერილი ნუსხა¹ (H599). უთარიღოა, მაგრამ პალეოგრაფიული და რედაქციული მონაცემების მიხედვით მასზე ორი ათეული წლით ადრინდელია მოსკოვის საგარეო საქმეთა სამინისტროს არქივიდან ჩამოტანილი ნუსხა (H2074). ამ უკანასკნელზე უფრო ადრინდელია ახალციხის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმიდან წამოღებული ხელნაწერი ფრაგმენტები (Fr-114), რომელიც ორი დამახინებული ფურცლისაგან შედგება და ქალაქის კვიპრიანისა და კალიგრაფიის მიხედვით, XVI საუკუნის მიწერულსა თუ XVII საუკუნის დასაწყისს განეკუთვნება².

კიდევ უფრო ძველია პოემის სტროფებისა და სტრაქიონების მინაწერები.

XII-XIII საუკუნეების ნუსხურით ეტრატზე შესრულებულ ხაღღესასწაულოს (S3480a) არმაზე მხედრული ასოებით მიწერილი „ვეფხისტყაოსნის“ ორი სტრაქიონი:

„ქ ვი სოფლო რაქსი მარტუბ, რამან ხარ, რა სხე გქონო,
ყოფლი შენი მამქოსილი საი დაგტა ნებურ ტარო“ (951.1-2).

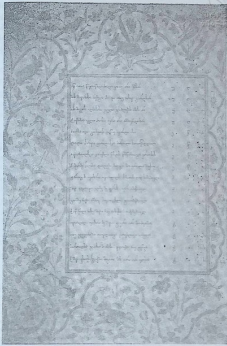
თ. ბრეგვაძე, რომელმაც მიაგნო და შეისწავლა ეს მინაწერი, ხელწერის მიხედვით მას XIV საუკუნისად მიიჩნევს³.

X საუკუნის ეტრატზე ნაწერ პერიოდის სახარების არმაზე ნუსხურით მიწერილია პოემის ერთი სტრაქიონი: „მაროღად იტყვოს მოციქულა: შიში შეიქმს ჩაეყარულსა“ (1045.4). რომელიც ასეთი ორიოვრაფიითაა წარმოდგენილი: „მაროღად იტყვოს მოციქულა შიში შეიქმს ხიყვრულიასა“; ჩანს, იგი მიწერილია ეინზე იორდანეს მიერ, რომელიც იქვე აღნიშნავს: „ყოფელიასა ვისმე იორდანეს“

1 მ-17 საუკუნის სხვა თარიღიანი ნუსხებია: H 757 (1671 წ.), H 54 (1680 წ.), S 2829 (1688 წ.).

2 იღია აბულაძე, შრომები, II, თბ., 1976, გვ. 206-219, რ. პატარაძე, კვიპრიანის და ქრონოლოგია, ვერ. „ცენტრი“, 1965, №4 გვ. 132; მახიფე, „ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერთა კვიპრიანისზე, კრებ. მრავალთვი, V, თბ., 1975, გვ. 56-57.

3 თ. ბრეგვაძე, „ვეფხისტყაოსნის“ კიდევ რამდენიმე ტარეხი ძველ ხელნაწერთა მინაწერებში, კრებ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის შრომები, IV, თბ., 1962, გვ. 93-94.

فصل اول در بیان کلیات	۱	۱
فصل دوم در بیان اقسام	۲	۲
فصل سوم در بیان احوال	۳	۳
فصل چهارم در بیان اسباب	۴	۴
فصل پنجم در بیان احوال	۵	۵
فصل ششم در بیان احوال	۶	۶
فصل هفتم در بیان احوال	۷	۷
فصل هشتم در بیان احوال	۸	۸
فصل نهم در بیان احوال	۹	۹
فصل دهم در بیان احوال	۱۰	۱۰
فصل یازدهم در بیان احوال	۱۱	۱۱
فصل دوازدهم در بیان احوال	۱۲	۱۲
فصل سیزدهم در بیان احوال	۱۳	۱۳
فصل چهاردهم در بیان احوال	۱۴	۱۴
فصل پانزدهم در بیان احوال	۱۵	۱۵
فصل شانزدهم در بیان احوال	۱۶	۱۶
فصل هجدهم در بیان احوال	۱۷	۱۷
فصل نوزدهم در بیان احوال	۱۸	۱۸
فصل بیستم در بیان احوال	۱۹	۱۹
فصل بیست و یکم در بیان احوال	۲۰	۲۰
فصل بیست و دوم در بیان احوال	۲۱	۲۱
فصل بیست و سوم در بیان احوال	۲۲	۲۲
فصل بیست و چهارم در بیان احوال	۲۳	۲۳
فصل بیست و پنجم در بیان احوال	۲۴	۲۴
فصل بیست و ششم در بیان احوال	۲۵	۲۵
فصل بیست و هفتم در بیان احوال	۲۶	۲۶
فصل بیست و هشتم در بیان احوال	۲۷	۲۷
فصل بیست و نهم در بیان احوال	۲۸	۲۸
فصل سی و یکم در بیان احوال	۲۹	۲۹
فصل سی و دوم در بیان احوال	۳۰	۳۰
فصل سی و سوم در بیان احوال	۳۱	۳۱
فصل سی و چهارم در بیان احوال	۳۲	۳۲
فصل سی و پنجم در بیان احوال	۳۳	۳۳
فصل سی و ششم در بیان احوال	۳۴	۳۴
فصل سی و هفتم در بیان احوال	۳۵	۳۵
فصل سی و هشتم در بیان احوال	۳۶	۳۶
فصل سی و نهم در بیان احوال	۳۷	۳۷
فصل سی و دهم در بیان احوال	۳۸	۳۸
فصل سی و یازدهم در بیان احوال	۳۹	۳۹
فصل سی و دوازدهم در بیان احوال	۴۰	۴۰
فصل سی و سیزدهم در بیان احوال	۴۱	۴۱
فصل سی و چهاردهم در بیان احوال	۴۲	۴۲
فصل سی و پانزدهم در بیان احوال	۴۳	۴۳
فصل سی و شانزدهم در بیان احوال	۴۴	۴۴
فصل سی و هجدهم در بیان احوال	۴۵	۴۵
فصل سی و نوزدهم در بیان احوال	۴۶	۴۶
فصل سی و بیستم در بیان احوال	۴۷	۴۷
فصل سی و یکم در بیان احوال	۴۸	۴۸
فصل سی و دوم در بیان احوال	۴۹	۴۹
فصل سی و سوم در بیان احوال	۵۰	۵۰
فصل سی و چهارم در بیان احوال	۵۱	۵۱
فصل سی و پنجم در بیان احوال	۵۲	۵۲
فصل سی و ششم در بیان احوال	۵۳	۵۳
فصل سی و هفتم در بیان احوال	۵۴	۵۴
فصل سی و هشتم در بیان احوال	۵۵	۵۵
فصل سی و نهم در بیان احوال	۵۶	۵۶
فصل سی و دهم در بیان احوال	۵۷	۵۷
فصل سی و یازدهم در بیان احوال	۵۸	۵۸
فصل سی و دوازدهم در بیان احوال	۵۹	۵۹
فصل سی و سیزدهم در بیان احوال	۶۰	۶۰
فصل سی و چهاردهم در بیان احوال	۶۱	۶۱
فصل سی و پانزدهم در بیان احوال	۶۲	۶۲
فصل سی و شانزدهم در بیان احوال	۶۳	۶۳
فصل سی و هجدهم در بیان احوال	۶۴	۶۴
فصل سی و نوزدهم در بیان احوال	۶۵	۶۵
فصل سی و بیستم در بیان احوال	۶۶	۶۶
فصل سی و یکم در بیان احوال	۶۷	۶۷
فصل سی و دوم در بیان احوال	۶۸	۶۸
فصل سی و سوم در بیان احوال	۶۹	۶۹
فصل سی و چهارم در بیان احوال	۷۰	۷۰
فصل سی و پنجم در بیان احوال	۷۱	۷۱
فصل سی و ششم در بیان احوال	۷۲	۷۲
فصل سی و هفتم در بیان احوال	۷۳	۷۳
فصل سی و هشتم در بیان احوال	۷۴	۷۴
فصل سی و نهم در بیان احوال	۷۵	۷۵
فصل سی و دهم در بیان احوال	۷۶	۷۶
فصل سی و یازدهم در بیان احوال	۷۷	۷۷
فصل سی و دوازدهم در بیان احوال	۷۸	۷۸
فصل سی و سیزدهم در بیان احوال	۷۹	۷۹
فصل سی و چهاردهم در بیان احوال	۸۰	۸۰
فصل سی و پانزدهم در بیان احوال	۸۱	۸۱
فصل سی و شانزدهم در بیان احوال	۸۲	۸۲
فصل سی و هجدهم در بیان احوال	۸۳	۸۳
فصل سی و نوزدهم در بیان احوال	۸۴	۸۴
فصل سی و بیستم در بیان احوال	۸۵	۸۵
فصل سی و یکم در بیان احوال	۸۶	۸۶
فصل سی و دوم در بیان احوال	۸۷	۸۷
فصل سی و سوم در بیان احوال	۸۸	۸۸
فصل سی و چهارم در بیان احوال	۸۹	۸۹
فصل سی و پنجم در بیان احوال	۹۰	۹۰
فصل سی و ششم در بیان احوال	۹۱	۹۱
فصل سی و هفتم در بیان احوال	۹۲	۹۲
فصل سی و هشتم در بیان احوال	۹۳	۹۳
فصل سی و نهم در بیان احوال	۹۴	۹۴
فصل سی و دهم در بیان احوال	۹۵	۹۵
فصل سی و یازدهم در بیان احوال	۹۶	۹۶
فصل سی و دوازدهم در بیان احوال	۹۷	۹۷
فصل سی و سیزدهم در بیان احوال	۹۸	۹۸
فصل سی و چهاردهم در بیان احوال	۹۹	۹۹
فصل سی و پانزدهم در بیان احوال	۱۰۰	۱۰۰

მ(ეუბღუნეს) ღ(მერობის)“. ა.შანიძე ხელწერისა და ორიოვრეფის გამო ამ მინაწერს XV საუკუნით ათარიღებს¹.

უნის ქებათა მონასტრის მცირე კლესიის კვლეზე უნსუ მარწეულიშვილს შეკვლილი და დამახინჯებული სათით მოწერათ ქაჯეთს ცახიდან გამოგახაჩილი ნესტანის წერლის ორი სტროფი (1300-1301):

„ქ ცახე ქა ქო მადლა, ოქსელსი ღოსე შემოაყვება,
ქა გვრამისა შუბულეს შეკვლი მარეა ოჯესთ,
მასგან ორი გუბეჩქი საბაღს არა დიდესა,
მასი შემბელია დამოცან ცეხელურეს მიღვრისთ.
სუმი, სე მოხელელ წესება სხესია მებრძოლია წესითა,
სურცა მე მოხელესე ჭართა ამსგან უარესთა,
დამბეთა, დავიშობ ჭართა ამსგან ესარქესითა“.

ეს წარწერა, რომელსაც ადრე შეეხო ნ. ნათუნაძე, პირველად მუცხაურულად გამოაქვეყნა ე. ციხარიშვილმა და ურცელად განიხილა მ. ოხაიმა, XV საუკუნისადაა მიწნეული².

XIV-XV საუკუნეთა მოჯანზე ნუსხურით ეტრატზე შესრულებული ქნის ერისთავთა მატეანეში, ანუ „მეკვლითა ერისთავთაში“, მხედრულით მიწერილია მარცხენა არშიამზე:

„ქ კოცა ცრცელითა: მუხარბი: ოქ ცოლეთა მ...“

ქვედა არშიამზე - ერთ სტრიქონად:

„არგანს უნსე მოწეულესს სყოთავი: ქე მარეც
ოჯეს: მტერსა: მოჯრო: სულთ: შო)მკლავს...“

შინაანს გაარჯვია, რომ ესენი არის ხატეულია ამის სტრიქონებზე

„მოსქია უნსე მოწეულესს სყოთავი ქე ცახეც“

—ოჯეს მტერსა მოჯრო, სულთ მოკლავ დავოუნე“ (1814.13.).

1 ა.შანიძე, თბულებანი ორმზეტ ტომად V, კუქის ტვარისს სყოთავსა ობ., 1985, გვ. 94.

2 კოლა ესმაშვილი (ნ. ნათუნაძე), რუსთაველის საფიქრისს სყოთავისა, გამ. „კომუნისტ“, 1936, 3 ავტისტო, №179 ე.ციხარიშვილი წარწერეს ამსისს რაოროდს, მასაღესი საქართველოს და კავკასიის ისტორიისა, 30, 1954 წ., გვ. 167-180; მ. ოხაიმა, „კუქისტვარისს“ ორი სტროფი უნს ქებათა მონასტრის ერთ წარწერაში, ქ კლესიისადაა მიღვრელი სარესლე ურცეული, ობ., 1959, გვ. 287-293; მახიკე, უნის ქებათა მონასტრის წარწერისს პოქია, ურ. „საქყოთა ხელოქება“, 1959, №7, გვ. 34-36.

შ. ონიანის გამოცდების მიხედვით, ეს მანაწერები კუთვნიან ვიოლეტ ბანდაისძეს და შესრულებულია XV სუკის დანაწერებში.

ჩანს, ეს სტრაქონები ზეპირად არის წაწერილი და ამის გამო ტექსტი დამახინჯებულია. მიუხედავად ამისა, ისინი, როგორც უფრო თვალსაზრისით, გარკვეულ მონაცემებს იძლევიან.

„ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერთა დიდი უმრავლესობა გამოცემებიდან არის გადაწერილი. ისეთი სუსხა თუ ფრაგმენტები, რომელიც გამოცემებიდან არ მომდინარეობს, ან მომდინარეობს, მაგრამ მისში შეტანაზედ შესულია მოთხრობის თხზულების ტექსტისა და ჩანართ-დანართების ცალკეული ნაწილები და ამდენად, მას ავტორისეული ტექსტის დადგენისათვის მნიშვნელობა აქვს. 50-ზე ცოტა შეტანა.

„ვეფხისტყაოსნის“, სუკუნეთა მანძილზე მრავალგზისი გადაწერის პროცესში, ბერძნობა ცვლილება განუცდია სხვადასხვა მომხადების შეცნობარ-გადაწერება, თავიანთი ცოდნისა და განათლების კვალობაზე, ცდილობენ მათთვის მიუღებელ და მწვანად გასაცემ ადგილებს, თხზულებს და შიგ ამტკებდნენ ნაბრ-ნაბრ სტრაქონებსა და ეპიზოდებს. ამგვარად სუკ არ მოგვცაბოებს პოემის არამცთუ ავტორისეული, ან მისთან ახლო მეგობრი სუსხა, არამედ – ისეთიც, ძალიერ რამ არ იყოს შერყენილი შემდეგარონიხელი გადაწერ-მასაველებსაგან. ვფიქრობ, ძველ ხელნაწერს, თუკი დამთარებელი არ არის, და ვუთარებულსმაც, რომლებიც ვახტანგისეული გამოცემებიდან არ მომდინარეობენ, ვარდა ცალკეული ამგვარად ჩანართი სტრაქონებისა, ბოლოს დართული აქვს ინდო-ხატავლითა ამაგი და მომღვერი დანართი ეპიზოდები – ხვარამბულითა, პოემის ვართთა ანდერძების, ვარდაცვალებისა და დარქობების ამბები.

როგორც უფრო თვალსაზრისით, „ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერებს ლაფდება ოთხ ძირითად ვეფხვად: 1. აღმურართი ვახტანგისეული სუსხის (H 757) ტომის ხელნაწერები – H 54, H 2074, Q 779, პარამული №10

1 შ. ონიანი, ინდო-ხატავლითა ამაგი ვეფხისტყაოსნის, თბ., 1982, გვ. 49-65.

2 ვიოლეტის გამოცდისა ლიტერატურული შეხვედბის №1290-4190 სუსხა, რომელიც გადაწერილია ბართველ ვიოლეტ თუმბინიხელის მიერ 1802 წელს ქ. დუბნაში. აქ პოემა მარჯვნივ ინდო-ხატავლითა ამაგი. თუ ვაფიქრობდებოდნენ მის ვეფხვადობის და როგორც უფრო სუსხე, არავითარი ნაშანაველი არ არსებობს ამისა, რომ იგი ძველ ვიოლეტის მასავეებს ჩანს. გადაწერის, შეტანებულად თუ რაღაც მსხვილი, არ ვაფიქრობდა წერა.

და სხვა 2. ზამა ციციშვილისეული (Q 1082) ტომის - S 5006, H 3061, S 4988, H 2610 და სხვა 3. ბაბუნა ბებურიშვილისეული (S 2829) ტომის - H 599, Q 930, H 3061, ბოდღეის №27, S 3077, ქუთაისური №203 და სხვ. 4. მზეხათუნისეული (ბოდღეის №17) ტომის ნუსხები - H 461, S 4499, ქუთაისური №205, Q 796 და სხვ.

ზოგიერთი მათგანში გამოიყოფა ქვეჯგუფები. ზამა ციციშვილისეული ხელნაწერის ტომის რედაქციიდან - H 740, S 3077, ქუთაისური №383, მზეხათუნისეულიდან - ერთი, H 461, ბოდღეისეული № 17, მეორე - S 4499, ქუთაისური №205 და Q 796.

ამ რედაქციებიდან, სტროფული შედგენილობის მიხედვით, ყველაზე მოყვლა 3. ბებურიშვილისეული ხელნაწერის ტომის რედაქციული ჯგუფის ნუსხები. ამის გამო ეს რედაქცია ტრადიციულად სხვებთან შედარებით ყველაზე მეტად ხანდოდ მიაჩნეოდა. ბოდღეირობიანიველი გამოყვლავეებით, უპირატესობა ეძლევა უფრო ვრცელი შედგენილობის აღმურაანთ ვასპარასეული ტომის ხელნაწერთა ჯგუფს¹.

„ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერები რედაქციულად ძირითად ტექსტსა და ვაგვრსელებებში არსებითად ერთნაირია. ეს იმის მარჯვენებელია, რომ ბოუბის ხელნაწერებს ერთიანი რედაქციული ცვლილებები მას შემდეგ ვანუცლია, რაც ავტორისეულ ტექსტს დაემატა ბოლო დანართი ეპიზოდები - ხვარაზმეულია, ვმირთა ანდერძების, ვარდაცეალებისა და დაყრძალუის ამბები².

1 ა. შანთავ, თბულებანი... V, გვ. 244-245, 327-328; მ. კახიკელიაშვილი, ვეფხისტყაოსნის ხელნაწერთა ისტორიული ვასიფიკაციისათვის, თბ., 1977; ბ. ღარიბია, ვეფხისტყაოსნის ხელნაწერთა რედაქციები ვაგვრსელებების მიხედვით, თბ., 1975.

2 ბ. ღარიბია, ვასიფიკაციული წიგნი.

მ. ლერმონტოვის თხზულებების ქართული თარგმანების ისტორიისათვის

1939-1944 წლებში გაცხოველებული საზიარისი მიმდინარეობდა დიდი რუსი მწერლის მიხედვით ლერმონტოვის თხზულებების აღსანიშნავად, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემლობის დაევალი მისი რჩეული თხზულებების ქართული თარგმანების ერთობლივად გამოცემა. წიგნში უნდა შესულიყო მწერლის როგორც პოეტური, ისე პროზაული ნაწარმოებები. ეს იყო ქართულ ენაზე ლერმონტოვის თხზულებათა კრებულის კომპლექსური გამოცემის პირველი ცდა.

მ. ლერმონტოვის ლექსების მთარგმნელებად მოიწვიეს პოეტები: კოლაუ ნადირაძე, მიქელ პატარაძე და დავით გაიქილაძე. „ჩვენი დროის გმირი“ თარგმნა გერონტი კიქოძემ, ხოლო დრამა „მასკარადი“ – დავით გაიქილაძემ. ქართული თარგმანების რედაქცია და კომპლექტირება, აგრეთვე შესავალი წერილი (მ. ლერმონტოვის ცხოვრება და შემოქმედება) დაევალი პროფ. სერგი დანელიას. წიგნის გამოცემის ხელმძღვანელობდა მამაქეძე, გამოცემლობის დირექტორი ვარლამ მიქაბე, რომელიც უშუალოდ მონაწილეობდა ხარუდაქციო საქმიანობაში.

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ როდესაც პროფ. შალვა ნუცუბიძე პატიმრობიდან გაათავისუფლეს, მოსკოვიდან მამას სწერდა: „თუ სენსაციის გუნებაზე ხარ, ლერმონტოვიდან თხზილებათვის რაიმე დამავალე და ვადმოვითარგმნიო“ (წერილი დაცულია ნემაინ-გ.მ.). უნაიდან სათარგმნი მასალა უკვე განაწილებული და ძირითადად შესრულებულიც იყო, პატარა შალვას ამ დიდ ღონისძიებაში მონაწილეობა არ მიუღია.

თითქმის ორი წლის მანძილზე მიმდინარეობდა დამატებითი და შრომატევადი მუშაობა. პოეტი კ. ნადირაძე იმ დროს ქუთაისში ცხოვრობდა და იქიდან ვგზავნიდა თარგმანებს, დროდადრო კი ჩამოდიოდა თბილისში.

მთარგმნელთა ვაკუუმი ხისტეკატურად იყრბებოდა უნივერსიტეტის

გამომცემლობაში ან სურს ბინაში. არსებებს სათარგმნო ლექსები, ახლავედნენ ერთმანეთის თარგმანებს, აეკრებოდნენ კორექტორებს, მხატვრებს და ასწავლებდნენ ამა თუ იმ ფორმებს, ზოგიერთი სწრაფი და მაღლიანად ლექსიც კი ხელახლა თარგმნეს, ასე შესრულდა ის თარგმანები, რომელთაც დღეს იყნობს ქართული საზოგადოება.

როცა მ. ლერმონტოვის თხზულებათა ქართულ თარგმანებზე მუშაობა მიმდინარეობდა, მე სამუალო სკოლის უფროს ვლასებში ესწავლებოდა. დამავალეს წიგნის კორექტურა და, ამიტომ, ყოველგვარი შვად დამუშავებული ტექსტი ჩემს ხელთ იყო. სხვათა შორის, წიგნს უნდა დართოდა ფერებში შესრულებული პოეტის სურათი, რომელსაც ვარსებო ხარისი ქრნდა შემოუღებელი. ამ ჩარჩოსთვის კლიმე დამზადდა ჩემი ნახაზის მთხვევით. მერე ეს ნახაზი გამოვიყენე ჩემს წიგნის („ქართული პოეტების ქრესტომათია“, 1954) ყდასთვისაც.

1941 წლისთვის მ. ლერმონტოვის თხზულებათა ქართული თარგმანები უკვე მზად იყო გამოსაცემად და კოლეცაც დაიწყო ტექსტის ბეჭდვა. დაიბეჭდა წიგნის ექვსი თაბაში (96 გვერდი). 97-ე გვერდიდან მოყოლებული დანარჩენი ტექსტი (ლექსები) კი მაღლიანად აწყობილი და საბოლოოდ კორექტირებული იყო. მაგრამ მკორე მსოფლიო ომის დაწყების გამო ერთგომეულის გამოცემა შეჩერდა. დაბეჭდილი თაბაზები და საბოლოო კორექტურის ხუფთა ანაბეჭდები ერთად აყნობეს მაცეტის სახეი და ჩემთან იყო დაყული.

1948 წელს, ომის დამთავრების შემდეგ, ხელახლა დაიწყო წიგნის გამოცემის საყობი, მაგრამ გამოქვეყნდა თარგმანების მხოლოდ ერთი ნაწილი - ლექსები.

ახალი გამოცემისთვის გამოიყენეს უკვე დაბეჭდილი ექვსი თაბაში. ხოლო შემდეგი (მომდევნო) ტექსტი (97-ე გვერდიდან) ხელახლა ააწყო ჩემი მაცეტის საყორექტურო ანაბეჭდიდან, ამიტომ ყველა ის ტექსტობრივი ცვლილება, რომელიც მაცეტში საყორებულ საყორექტურო ანაბეჭდის გვერდებზე მთარგმნელთა მიერ შემდეგ არის შეტანილი, გათვალისწინებულია ახალ გამოცემაში.

ახალ გამოცემაში შეტანილია სხვა ცვლილებებიც. ასე მაგალითად, ამოღებულია ორი ფოტოსურათი („ნახატები მ. ლერმონტოვისა ფანტრით“ და „ქართული ქალი“), დამატებულია „სამღერა მუფე ივანე

ვახლის ძეგე" - ახალი გამოცემისთვის მხატვარმა ბერ ვარლხიანმა დაამზადა ახალი ენა გამოცემა სტატეგული ფორცული, რომელი რაცხეთი აღნიშნულია „პირველი“, რაც მანიშნებდა, რომ გამოვიდოდა მისი ვერცხულებაც, მაგრამ გამოცემა ამავე შეწყდა წიგნის ახლად აწიბილი ნაწილის კორექტურა ვაცევა გამოცემლობის რედაქტორამ, ხოლო საბოლოო (საინტროდი) კორექტურა - მე ამტომ წიგნს აწერია: „კორექტორებს გ მექმე კ ლაბარტყეა“.

„ჩვეული თხზულებების“ უნიკალური მაცეცხა ნებთან თხახება დანარჩენი მასალები კი 60-იან წლებში ვადავეცი ავად გ ლეონიძის სახელობის საქართველოს სახელმწიფო ლიტერატურულ მუქეუმს.

რამდენიმე წლის წინ ვახეო „ახალ თაობაში“ გამოქვეყნდა ნორა ნხაყვიშვილის საინტერესო წერილი „კოლაე ნადირაძის არქივიდან“ ხარჩიფო მასაღა, პოეტის მეუღლის ქალბატონ ნორას მეორე მოვონებასთან ერთად, პირველად გამოქვეყნდა. ქალბატონი ნორა ივონებს: „1939 წლის ზაყბულის მარწრული იყო, წყენ ახლდაქორწინებულები ვაყვიით... ამა 9-10 თვე ქუთაისის ვანაძირას, საფინსიის ვადაღმა ნაქირავებ ბინაში, ვანაოღლების ქქმანე, ეცხოურობდით, კოლაემ სწორედ მამის ლერმონტოვის თარეშმა დანიყო, თარეშინდა და თბღისში უნივერსიტეტის გამოცემლობის დირექტორს ეარღამ მიქამეს უქმანოდა, ვარღამი ნაწილ-ნაწილ ბეკდაედა, პინორარსაც - ხაყბოდ ხოლოდურ თანხას ვეოგზანოდა ქუთაისში... მას კოლაესთან დიდი ხეგვარული და პატივისცემა აყავშირებდა“.

ჩემ ბბღლითოცემა დაცეულა ბატონ კოლაეს ლექსთა კრებულები, რომლებიც მან არეცა მამსქემს ამ წიგნების წარწერებდინაც ხაოღად ნანს მათი მეგობრული ურთიერთობა და ხეგვარული 1939 წელს გამოცემულ წიგნს წარწერალი აქეს: „ჩემს საყვარელ მას ვარღამ მიქამეს გულწრფელი მეგობრობით და პატივისცემათა კოლაე ნადირაძე, 18.IV. 1942 წ. თბღისი“, ხოლო მეორე წიგნს, რომლის სახელწოდებაა „დიდ ვნახთან“, შემდეგი წარწერა ამშეცებს: „ჩემს საყვარელ მას ეარღამ მიქამეს - ნამხუელ მეგობარს ჭირში უყრო, ედარე ლხინში, 25.07.1946 წ., თბღისი“.

ნორა ნხაყვიშვილის სტატეაში მოყვანილია, აგრეთვე.

პოეტისადმი ქუთაისში გავხვენილი ე. შიქაძის პირადი წერილის
ნაწივეტი, რომელიც დათარიღებულია 1941 წლის 1 მაისს
„ამაი კოლაა!“

ვატყობ, რომ საქმე ლერმონტოვის გამოცემისა ხერხიანად
ვერ მადის მე ვოველთვის შენ მურ დახმარებას ვიწყებ და,
ამისთანავე, მწამდა და მწამს შენი სურათულობა საქმისადმი.
ახლა შენ უნდა დამეხმარო და მახსნა (პოეტი არა ვარ, ეს ოხერი,
თორემ [არ] შეგაწუხებდი), მაიღებ თუ არა ამ წერილს, მაშინვე
უნდა ჩამოხვიდე. აქ მწარდები ზოგიერთი ლექსის შესასწორებლად
(შენი არ გეგონოს!), დარჩები 5 დღეს. გასამრჯელოზე მე შენ არ
გვეპირები - არახდროს მიწყენიხება და ახლა დავსაგრავე თუ
რამე მოსათავებელი გაქვს, აქ მოათავე, ოჯახს თუ ფული არა აქვს,
რომ ჩამოხვალ, ვაუგებანე, სხაფრიც, ვეიქრობ, შენ ვუბერნატორი
არა მყავხარ ქუთაისისა, რომ რაიმემ შეგაჩეროს.

ვთხოვ, ამ წერილს სურავის უწყევტებ, არ მიხდა გახმადურდეს, სურც
შენ ჩამოსვლის მიზნს ვტყვი დათაყოს და მიქელას დაწერილებით.
აქ რომ ჩამოხვალ, მაცნობე დეპემით ჩამოსვლა - თორემ სხვა
ვხას უნდა მიემართო: ან სუსტი ლექსები უნდა ამოვიღო, ან სხვა
მოვიწვიო, რაც შენთვისაც სახამოუნო არ იქნება.

შენი ე. შიქაძე“.

წერილში მოხსენიებული დავითი არის პოეტი და მთარგმნელი
დავით განილიძე, მიქელი კ - პოეტი და მთარგმნელი მიქელ
პატარაძე. იმ დროს იგი იყო ე. მაიაკოვსკის სახლ-მუზეუმის
დირექტორი.

როგორც წერილებიდანაც ჩანს, ვარლამი პარულაძე ეძაფრებოდა
არ იყო მათი თარგმანებით, ნაქარულად მაშინდა, რის გამოც
ქუთაისიდან სასწრაფოდ გამოიძახა ბატონი კოლაუ და ერთად
სამოლოო რედაქცია გაუკეთეს ლერმონტოვის ლექსთა ქართულ
თარგმანებს. აი, ეს ამბავია აღნიშნული მაშინების წერილში, და
ბატონ კოლაუს სიბოყდა, არ გაეხმადურებია ეს ამბავი, რათა
მეგობრებს არ სწყენოდათ. მართლაც, დაძაბული მუშაობის
შედეგად სულ მცირე დროის განმავლობაში სათარგმნ ტექსტებში
შესწორდა ხარვეზები და თარგმანიც უფრო დაიხვეწა.

კანკანისას

კაკასიონო, შორს მყოფო მხარე!
თავისუფლების ძეგრფასო ბინაე!
შენც თავს დაგატყდა ტანჯეები მწარე:
ომის ქარცეცხლში ოხრაე და ვშინაე!..
ნუთუ ქებაულნი, ვლდეები მისი,
შემობურვილნი ეელური ნისლით,
გაიგონებენ ჟებათა ღელვას,
სახელის, ოქროს, ბორცილის ეღერას?..
წერტქნო, აწი მშობელი მხარე
ვეღარ იბიღავს წარბულ დიდებას:
თავისუფლების ძეგრფასი არე
შავი ნისლებით დღეს იბინება.

1830

თარგმანი მ. პატარაძისა

(წიგანსწარმებველშება)

დაღვება ხანი, რუსეთისთვის შეგნელი ხანი,
დაემზობიან როს ვეირვეინნი ხელმწიფისანი,
დააეიწყებათ ხევეარული მათდამი ბრბოებს
და სისხლს და ხეედილს თავის სამზადოდ მრავალი
პბოებს;
როდესაც ბავშვებს და უმწო, უცოდველ ქალებს,
ქვესტელს დანთქული სამართალი არ შეებრალვებს;

როდესაც არგულიე მკედართა ვროუა ხომერაღეს

მოძვეწს

ჭირი წანწალით გადაუელის ნაღვლიან ხომერაღეს,
ქობმახებთან რომ ხალხს უხმოს, ის მანდილს გამღის,
უბედურ მხარეს ღრღნას დაუწყებს შამშილი შამის,
მდინარეთ ტალღებს შეწამული დაპყრავს იერი.
და იმ დღეს ქვეყნად მოუღინდება კაცი ძლიერი,
და იმ ძლიერ კაცს შენ შეიცნობ, მიხედები თანაც
მას რად უპყრია ამართული პირბასრი დანა:
ვაი შენ შამის! – შენი ცრემლი, შენი გოდება
მას ხცილს მოძვერის და არაეის შეეყოლება;
ექნება ხელი სამსნელი და მტკად ქუფერი,
როგორც მისივე მოსახსნამი, ამაყი შუბლით.

1830

თარგმ. დ. განიწილაძისა

*** საღმწი

ქმარა, არა გესურს გარეწილუბის ჩვენ შეწყნარება!
ნუთუ ავამაყო უნდა მიუცეთ სიბატრა და ფარა?
დე, უმეტრებას მათ შეასხან ღიღება, ქება,
დე, მათთვის ეღერდეს მებოტბეთა ჩანგი და ქნარი;
შენ კა, მეოხანო ჭეშმარიტო, შენ როდი გმძვინის
ოქროს გვირგვანი – ეს გვირგვანი არ არის შენი!

შრობულ მხარიდან განდევნილმა პოროტი ნებთ
შენ ეს განდევნა მიხსნიე თავისუფლებად;
ღიადი ფიქრით და ღიადი ხეშთაგონებით
გაჯილდოვებდა ბავშუობიდან ხელი უკლებლად

შენ თავად ნახე ბოროტება გულშეშხარავი
და არ დახარე ბოროტების წინაშე თავა.

თავისუფლებას უგალობდი უშიშრად მამონ,
ხეყდილით დასჯით რის ტირანი იმუქრებოდა;
შენ გწამდა მხოლოდ განაწენი ვანგების ცაში, -
სხვა შიშს არ ვრძნობდა შენი გული და არ კრთებოდა
ოდეს გალობდი. და ასევე ამქვეყნად არა
ერთი არსება, ვინც ვაიფო ეს ნუმი ქანაო.

1830-1831

თარგმ. კ. ნადირაძისა

მართლმადიდებელი ეკლესია-საგარეო მართლმადიდებელი საზოგადოება
XVII-XVIII საუკუნეებში და XIX საუკუნის დასაწყისში

ქართული ეკლესიის ისტორიაში, ისე, როგორც ყველა ერის ისტორიაში, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება წიგნის ბეჭდურად, ანუ სტამბურად გაყვანილობის ფაქტორს, რაც, შეიძლება ითქვას, რომ ახალი ეტაპი უნდა ყოფილიყო ყველა ანბანისთვის ერის ისტორიისთვის.

ეკლესიის ამ დიდ მონაპოვარს ქართული ხალხი ვერ ვიდრე 1629 წელს ქიარა იმ დროს, როდესაც მის სამეფოს არაერთი პოლიტიკური კატაკლიზმების გადატანა უხდებოდა.

პირველი ქართული ნაბეჭდი წიგნები — „ქართულ-იტალიური ლექსიკონი“ და „ქართული ანბანი ლოცვებითურთ“ — დაბეჭდა რომში. რომშივე დაბეჭდა ხუთი დასახელების ქართული წიგნი, მათ შორის მართა-მადვიოს ქართული ენის გრამატიკა, რომელიც ორჯერ გამოიცა.

„ქართულ-იტალიური ლექსიკონის“ ავტორებად თავიანთივე მითითებულნი არიან სტეფანე, პაოლინი და თეოდორაზ I-ის უფროსი ნაიფორე არბანი (იგივე ნეკოლოზ ნოდოყაშვილი). ქართველ მეცნიერთა გარკვეული ჯგუფი მასვე მიაკუთვნებს ქართული შრიფტის ჩამოსხმის პატივს.

შესდგომ, ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორიას სერიოზული საფუძველი ეყრება რუსეთში, რაც უშუალოდ არილ მეფის სახელთან არის დაკავშირებული.

ცნობილია, რომ არჩილის (1647-1713), როგორც მეფის ცხოვრება ისე წარმართა, რომ მან თითქმის მთელი სიცოცხლე ფაქტურად რუსეთში გალია და მიუხედავად საყვარელ ქვეყანაზე დიდი ზრუნვასა

სამშობლოს ვეღარ დაუბრუნდა, რუსეთი არჩილს და მის ოჯახს აღუიქამდა ოსმალეთთან სამაგო ხელშეკრულების მომზადებას და ამის შემდეგ საქართველოში დიდი პატივით გამოშვებურებას, შერამ ეს დაბრუნება ამო აღმოჩნდა და მის მოყვარ სამრუნჯაოდ კულტურულ-სამოღვაწეო საქმიანობა იქცა მშობლიური ქვეყნის საყოფიღვაწეოდ- არჩილ მეფის რუსეთში ყოფნა იმ დროს დაემთხვა, როდესაც რუსეთი, პეტრე პარველის რეფორმატიორული პოლიტიკის შედეგად უდიდეს ძურებს განიცდიდა. პეტრე პარველი თეოდ-ფურს აღევნებდა მხოფლიო ცივილიზაციას და ყოველ სასარგებლო წამოწყებას თავის ქვეყანაში სრვავებდა. მისი დახმარებით რუსეთში აყვავდა საგამომცემლო საქმიანობა. მისივე ინიციატივით ხდება წიგნებისა და მთარგმნელების შერჩევა, წიგნის გაფორმების ორგანიზაცია და სხვა. მისი ხელმძღვანელობით გამოაყენა რუსული და ევროპული ენების ანბანი, ლექსიკონები, ცნობარები და სხვ.

პეტრე პარველის მიერ შემოღებულმა ახალმა შრიფტმა გამოყენება მხოვა სამოქალაქო დანიშნულების წიგნებში, ხოლო ძველი შრიფტი მხოლოდ საეკლესიო ლიტერატურას დაეძინა. ამ დროს საყვარა საფუძველი ცალკეულ პაროქიებათა პოსტოლითეებს, რომელიც შეიფარდებოდა სხვადასხვა ქვეყნებში შექმნილი ლიტერატურით.

ახეთი იყო ეპოქის სულისკვეთება რუსეთში, როდესაც არჩილს იქ ჩასვლა და ცხოვრება მოუხდა. ეს კარგად იცოდა ეპიტანგ შეექსესესაც, რომელსაც მოვეუ ხანში ისეთივე ხედრის განთარება მოუწყეს, როგორიც მის წინამორბედს. ეპიტანგ შეექსესე მადლიერების გრძნობით მოიხსენიებს რუსეთის იმპერატორს: „გასულ წლებში პეტრე პარველის შემწეობით მრავალი ქართული წიგნი დაიბეჭდა და იფერიაში გადაიგზავნა სასულიერო თუ სხვა სამოგადობის გამოსაყენებლადო“. (აბობ. 110, 1730 ჯ. №3).

მეცნიერთა შორის დღესაც არ არის დასრულებული დავა იმის შესახებ, არჩილის დროს დაბეჭდილი წიგნები საყვარო არჩილისეული სტამბის პროდუქტი იყო, თუ ისინი სახამინო სტამბაში იბეჭდებოდა.

ამ საყვარის მფლევარს ო. კასრაძეს მაიხნდა, რომ „თუ არჩილს ესპენიაციტსკოეში სყოფიარო სტამბა პქინდა, როგორც ამის

დ. კარაჭაშვილი ირწმუნება, მაშინ რატომღა დაბეჭდა მხოვე
გარკნალებით „დაეითაინი“ სახაზინო სტამბაში და არა თავისაში?
ეს მოწმობს იმას, რომ 1703-1705 წლებში მოსკოვში ვერ
არავითარი არჩილისეული სტამბა არ არსებობდა“ (ო. კახიანი,
ძველი ქართული ნაბეჭდი წიგნი, გვ. 13).

„დაეითაინის“ შემდეგ არჩილის ოცნება იყო ბიბლიის დაბეჭდვა.
ამისთვის მან საკმაო შრომა გახწია: შეაგროვა ხელნაწერები
და ერთმანეთთან შეაჯერა, რათა გაერკვია, რომელი თავები
აქლდა ქართულ ბიბლიას, მაგრამ ბიბლიის დაბეჭდვა მან ვერ
მოახერხო. საგამომცემლო მოღვაწეობასთან ერთად არჩილი
წერდა მთარგმნელობით საქმიანობასაც. მან თარგმნა ალექსანდრე
მაკედონელის ცხოვრება, რომელიც ქართულ მწერლობაში
„ალექსანდრიანის“ სახელით არის ცნობილი, აგრეთვე, ისტორიული
ნაშრომი „ხრონიკრაფი“ და ცნობილი უკრაინელი მწერლისა და
მოამბროუნის პეტრე მოვილას ფილოსოფიური ტრაქტატი „დასარება
მართლისა სარწმუნოებისა“ (რამარიანაშვილის „არჩილის
მთარგმნელობითი მოღვაწეობა“). ლ. მენანდის მხრით, რუსეთშივე
უნდა იყოს შექმნილი „მეფეთა საქებელნი და სამხილებელნი“.

რუსულიდან ქართულად თარგმნის იდეამ განსაკუთრებული
სახე მიიღო XVII-XVIII საუკუნეებში. ამას ხელი შეუწყო
საქართველოსა და რუსეთს შორის პოლიტიკური ურთიერთობის
გამყარებამ. მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ
ქართველებმა ეს ხანა შეიმეცნეს ერთგვარ გაგრძელებად
ბიზანტიური ლიტერატურისა, რომლისაღმის ლტოლვეა ქართველებს
ადრეული საუკუნეებიდან გააჩნდათ. ხოლო, როდესაც პეტრე
პირველის დროინდელმა რუსეთმა თავისი განმანათლებლური
რეფორმებით მიუღ მსოფლიოში გამოიწვია რეზონანსი, რაღა
გასაკუთარი იქნებოდა, რომ ქართულ მწერლობაშიც ასახულიყო
საერთოდ რუსეთი და კერძოდ, პეტრე პირველის სახე.

როგორც ცნობილია და როგორც აღენიშნეთ, ამ დროს
საქართველოს ხელს უშლის, ერთი მხრივ, აღმოსავლური
ქვეყნების შემოხვევა, მეორე მხრივ - შინაგანი აშლილობა.
ამიტომაც შეძახილეთა არ იყო, რომ ნაბეჭდი ლიტერატურა და

მისდამო ინტერესი საქართველოში მამის ჩნდება, როცა ასე თუ ასე ხელი ეწყო ჩვენი ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური ხორბულებიდან თავის დაღწევას.

ამას კარგად ვაძნობდა ვერ ვიდე საქართველოში მყოფი არილი, ხილი მოსკოვიდან 1686 წელს არილის მიერ ამსტერდამის ქალაქის თავის, ბურგომისტრ ნ. ვიტცენისადმი მიწერილ წერილში გამოხატულია თხოვნა ქართული შრიფტის შექმნაში დახმარებისთვის. ლიტერატურიდან კარგად არის ცნობილი, რომ ნ. ვიტცენმა გარყვეული როლი ითამაშა ქართული სასტამბო ნიშნების სამოყალიბებში. ფ. სიხარულიძე ვარაუდობს, რომ „ნიდერლანდ მეტამპსესთან ერთად არილის შვედი დიპლომატისაგანაც მიუღია დახმარება. ასეთი პირი უნდა ყოფილიყო შვედეთის საელჩოს წევრი მოსკოვს ი. გ. შარაძე-ფელი. მისი სამუალებით უნდა მოეხერხებინა ქართულ შუეფს ამსტერდამს მყოფ სახელგანთქმულ ასოთმოქმნავე მ. კომთან დაკავშირება“ (ფ. სიხარულიძე „მოსკოვის ქართული კულტურის ცენტრის ისტორიიდან“).

მ. კომისა და ი. შარაძე-ფელის მიმოწერამ ცხადი ვახადა მათი ენერგიული ერთობლივი შრომა ქართული შრიფტის საკითხზე. როგორც ვ. შარაძე აღნიშნავს: „მ. კომს ქართველთათვის შეუთავაზებდა უფრო ღამში ასოება, რათაც მათ ძლიერ გაიხარეს“ (ვ. შარაძე, „ახლომ კომ ტოტლაფუსი და ქართული სტამბა“, 1982 წ.).

ცნობილია, რომ პეტრე პარველიან განსაკუთრებული სიასლოვით გამოირჩეოდა არილის ვაჟი ალექსანდრე. სამეცნიერო ლიტერატურაში კარგად არის ცნობილი იგი, როგორც პეტრე პარველის უახლოესი პირი, რომელიც პეტრემ ფელციტაისტრად დანიშნა. ცნობილია მისი დიდი ავტორიტეტი და ერთგულება რუსეთისადმი, თუმც მას ერთი წუთითაც არ დაეიწყება თავისი სამშობლო, ქართული შრიფტის შექმნას და 1703 წელს სასიხვი ფურცლების დამზადებას ვ. ვათვიშვილი უმუალოდ ალექსანდრე ბატონიშვილს მიაწერს (ვ. ვათვიშვილი „ამაგდარი მამულიშვილები“, საქ. საქართველო).

ამრავად, საუკუნე საუკუნეს მისდევდა და ქართული შერელობა მიჰყვებოდა ახალი დროის ქრთლეს, მაგრამ ცნობილია, რომ ტყელი

ქართული მწერლობა ვიტყვებრვის კულტურული რევოლუციის შემდეგაც კარგა ხანს იხვე და იხვე გადამწერთა და კალენგრაფია სამუალებით არსებობდა და რამდენადაც სასიხარულოა, იმდენადვე ვუღდასაწყევტია, რომ ქართულმა წიგნმა ბეჭდური სახე პირველად საქართველოს ფარგლებს გარეთ მიიღო.

1709 წელს კი ეპიტანგ შექცესმ შეძლო თბილისში გაემართა ქართული სტამბა. ამ სტამბის პირველი პროდუქტი იყო 1709 წელს გამოცემული „სახარება“, რასაც წინ უსწრებდა რთული სიორგანიზაციო პერიოდი. „სახარებას“. შექველს ორმაგი ორნამენტებით და ლეთისმობლის, ქრისტეს და ნათლისმცემლის, აგრეთვე ოთხი მხარეების გამოსახულებით, დაბეჭდილ მსხვილი ნუსხური შრიფტით, წინ უსწრებდა ეპიტანგის წინასიტყვაობა, რომელიც შიითხველს აწიყება: „სადიდებლად წიშლისა საქმისა, მე, გეარტომობით შეყის ეპიტანგისამან, მისწულმან ქებული შეყის არილისამან და დიდად სახელოვანის ქართულთა ვიორებისამან და ტემან დიდად პატრიონისა ლევანისამან და განმეგებელმან ქართლისამან პატრიონიშვილმან ეპიტანგ, მოვიყენე შეტტამე უღებუით და გაავიყო სტამბა, სახსრად სულთა წინათმულთა შეყუთასა და მამისა და დედისა წიგნის, საღბინებლად სულთს წიგნისა და შეუღლის წიგნისა წერქტის პატრიონის ასულის რუსუდამისა და ტუთა და ასულთა წიგნთა აღსამრდულად“.

ეპიტანგის დიდი საქმის თანამიხარი მსხვილ უსწროვლახელი კი თავის წინასიტყვაობაში შიითხველს ულოცავდა ამ საქმის კეთილად დაგეარგეინებას: „ყოველთა ვინსაროდენ: პირველად მიხეხე უყბოსა ამის საქმისა და ძალითა დეთისათა უყოლეულად შემასრულებელი სტამბისა ამის სამევიდრებლისა თქვენსა და იქნა კერობეით ხსენებული, განათლებული და გამეგებელი საქართველოს პატრიონიშვილი და თვით პატრიონი ეპიტანგ, ლეთის მოვეარენი და ყოულად შექნიერნი მვეიდრნი საქართველოსნი, ხოლო ყოველივე სახსარნი სტამბის დაწყებით სრულყოყამდი, მოქმედი და წინამძღობელი მე კარ უნდო მონა თქვენი უწინარეს ყოველთასა დაებეჭდეთ ესე საღბრითა და სამღუდელო წიშინდა სახარება, სიმღაბლითა გვევიდრებით თქვენ, ყოველთა დიდთა და მკარეთთა, უყოუ ცნობილი რაიმე იხილოთ სიტყუა ანუ ასო, ნუ გამქარდაეთ“.

რამეთუ უცხო ვიყავ ქვეყნისა ამის და უხმუნელი სიტყვათა თქვენთა და რომელნი წყნა მოწაფე იყვნენ ეგრეთვე გამოუცდელნი საქმისა ამის წებისა, ვითა მე ვიყავ ქართლისა, უნახავი, ეგრეთვე წყნა მოწაფენი სტამბისა. ვლოცავით, თქვენ შემინდევით სულიერათა სიყვარულითა, რათა თქვენცა მოგიტყვიოს უფალმან, ვითარცა ბრძანებს – მიუტყვიეთ და მიგეტყვიეთ თქვენ”.

ამ სტამბაში დაბეჭდილი შემდეგი წიგნი იყო „დავითნი“ და „სამოციქულო“. „სამოციქულოს“ ბაგრატიონთა ღვრბის სიმბოლიყის განმარტების მიზნით თან ერთოდა ლექსი, რომელიც ასე მთავრდებოდა:

*„სტამბის ბეჭდვანთ ფრანგი და რუსნი და შერძე ვახუდნი,
 აქ არხად იყო არიდეჲ, ურ ეხოუ მისი მახუდნი,
 ამ ბეჭდვამ ახლა მის გამო ვაუდენა ვოლნი მამხუდნი“.*

1710 წელს ეკატანგის სტამბაში იბეჭდება „კონდაკი“, „ლოცვანი“ და „თაში“. 1711 წელს კი გერმანეს „სწავლა თუ ვითარ მართებს მოძღვარსა სწავლება მოწაფისა“ ბოლოსიტყვაობა შკოთხველს განუმარტავდა, რომ „ეს არის სწავლა შეიღის საიდუბლოსი“ შემოუღებულად. ვლოცავ ვლახაკი შენი გერმანე, ფრანო ახლად მოსწავლენო, რათა იყითხვიდეუ და ზეპირად დაისწავლიდეუ, ამისივის დაუსწერე საეროსა და სოფლურის სიტყვათ, რომ საიდვილისათვის მწარაულ ზელ მიანიჭეთ და მტკიცულ დაიდოთ ვონებასა“.

რაიგორც არაერთხელ აღვნიშნეთ, ეკატანგის სტამბაში დაიბეჭდა „დავითნი“. აღსანიშნავია, რომ მის თავფურცელზე უკანასკნელად გვხვდება სახელი შესტამზე უნგროულახელისა და პირველად კი სახელი სიონის დეკანოზის შეიღის გაბრიელისა. უკანასკნელ გვერდზე მოთავსებულია ასეთი ლექსი:

*„სივისაყუდელსა შენვე რა მოდუნ, ვარსკერტს,
 მოუცხთა თუხთა სახეოთა ნახე სწავს მათ, ახვერტს,
 ვართ შოღნი ღვინსა შესუდნი მის აღარ მოიწვენს
 რა ბეჭდვა მშებავს უნრულდეს თაყს არ შეიწვენს“.*

შეძლებოდა გვეუფიქრა, რომ ამ ლექსის შინაარსი გამოხატავს სწორედ იმას, რომ მქანაემ (ამ შემთხვევაში მთელი უნგრულახელი) მიაღწია თავის ნათესაურედს (დაასრულა თავისი მოღვაწეობა საქართველოში) და ქაბის მყოფი, ღზინსა შესული, ბედნიერი თავისი ნამოღვაწით სამშობლოში დაბრუნებას აძინებს:

„მოუვარა თვისა საყოფა ნახა წადს, შაი იხვრებქ“.

ამრიგად, 1711 წელს გამოცემული „დაუთნო“ მთავრდება მთელი უნგრულახელის მოღვაწეობა საქართველოში და ასპარეზზე გამოდიან მისი აღზრდილი მუსტამეები - პირველად იხსენიება სოინის ღუკანობის შილი გაბრავლი და შემდეგ ხელმწიფის კარის ღუკანობის შილი მიქაელი.

1712 წელს ეახტანგის სტამბიდან გამოვიდა „ვეფხისტყაოსნის“ პირველი ნახეჭდი წიგნი. „აქ ახალი დაბეჭდილი ქართულს ქანსა ზედა ეამსა ამაღლებულის საქართველოს მკრობელის უფლისა ვახტანგისსა შრობითა, წარსაგებულთა მისეე მკრობელისათა, ვამარათა ხელთა ხელმწიფის კარის ღუკანობის შილის მიქელისათა, ქალაქსა ტყილისასა, ქრისტეს აქეთ ათას შიდას და თორმეტსა დასაბამითან ვიდრე აქამომდე შიდას ორას ოცსა“.

1712 წელს ეახტანგის სტამბაში გამოცემული „ვეფხისტყაოსანი“ იყო პირველი ნახეჭდი საერო ძეგლი, რომელმაც, შეიძლება ვთქვათ, საფუძველი ჩაუყარა რუსთაველოლოგიურ მეცნიერებას.

ცნობილია, რომ დღემდე მოღწეულია „ვეფხისტყაოსნის“ ასეე შეტი ხელნაწერი... მათგან ყველაზე უძველესად XVI-XVII სს. ხელნაწერს თვლის მეცნიერება.

ვახტანგისეულ „ვეფხისტყაოსანთან“ დაკავშირებით მეცნიერებაში სხვადასხვაგვარი შეხედულებანი არსებობს. მკვლევართა ერთი ნაწილი ვარაუდობდა, რომ ვახტანგისეული ტექსტი უნდა ყოფილიყო განმეორება უძველესი დაყარველი ხელნაწერისა მკვლევართა მეორე ჯგუფი კი ვარაუდობდა და ვარაუდობს, რომ ეს არის კრიტიკული გამოცემა, რომელშიც პოემის არაერთი და

ორი ადგილი გამოიმკვამლოს (უა. ვახტანგის) შეხედულებისამებრ არის შეცვლილი.

ცნობილია, რომ ვახტანგისეული რედაქციის აღდგენა გამოცემისა და შესწავლის საქმეში ვეღამე დიდი წვლილი აკად. ა. შანიძეს მიუძღვის. მასვე ეკუთვნის ქართულილოგიის, როგორც მეცნიერების, ჩამოყალიბება.

ახლა შეეხებით ვახტანგ მეექვსის და მისი მხლებლების პოლიტიკური მხნით პეტერბურგში ჩასვლას, მათ გაცრუებულ პოლიტიკურ იმედებს, მაგრამ იმ კულტურულ-საგამომცემლო საქმიანობას, რაც მათ პეტერბურგში განაგრძეს.

როგორც რუსული, ასევე ქართული საარქივო მასალები, შერჩეობაც და მოუტეობაც არაერთხელ მოგვიანრობენ ვახტანგისა და მისი ამაღლის რუსეთისაკენ გამგზავრების ამბავს.

ცნობილია, რომ ვახტანგი პეტერბურგისკენ იხსრადოდა პეტრე პირველიან შეხვედრის მიხნით, მაგრამ ცარაცისს მახლოებულ ვახტანგსა და მის ამაღლის უცრად ეუწით სმარით ცნობა, რომ პეტრე პირველი გარდაიცვლილიყო.

პეტერბურგს ჩასული ვახტანგისთვის (რომლის ამაღლის ნაწილი ასტრახანში დარჩა) ცხადი შეიქნა, რომ რუსეთი ამცამად ვახტანგისთვის ვერ მოიცილიდა. ვახტანგი იმავ წელს მოსკოვს გაემგზავრა და პრესნას დამეციდრა, სადაც მას თავისთანემი (არჩილის ოყანა) ვგულებოდა.

როგორც რუსეთის, ასევე თურქეთის წარმომადგენლები არაერთ პირობას იძლეოდენ დანმარებისათვის, მაგრამ 1737 წელს პოლიტიკურ სარბიელზე დამარცხებული ვახტანგ მეექვსე გარდაიცვალა.

1738 წელს ბაქარ ვახტანგის ძემ დარევენ არჩილის ასულის საქმოდ დიდი შემეციდრეობა მიიღო ნივეგოროდის მამრამა, რაც თავის მმას გიორგი ვახტანგის ძეს გაუნაწილა.

ჯერ კიდევ 1730 წელს ვახტანგმა იმპერატროცას წარუდგინა ვრცელი თხოვნა, რომელმაც იგი ახსენებდა იმ ქართულ ბეჭდურ-საგამომცემლო საქმიანობას, რომელმაც არჩილმა მოსკოვში დაუდო სათავე პეტრე პირველის დანმარებით. თავის მხრად, ვახტანგს

სასტამბოდ გამზადებული ქონდა სახარება, სამოციქულო, ეპიგულანა, ეპინი, კონდაკი, ტიმიონი, სენაქსარა, მთელი თვის თეენა, პარავლიტონა, მარხენი და ზატყენა.

ეპიტანვის გარდაცვალების შემდეგ იმავე წელს, ბაქარმა წარადგინა თხოვნა ხინოდის წინაშე, რათა წება მიეცათ მისთვის ქართული საღვთისმშაბრო წიგნების ბეჭდვისა. ამ დროიდან მოსკოვში წიგნების ბეჭდვის სათავეში ჩაუდგა ბაქარი.

ბაქარს რუსეთისგან მიეცა მითითება, რომ თუ წიგნს გამოცემადნენ, ქართული ტექსტი უნდა გამართოლდეთ რუსეთში ხმარებული საღვთისმეტყველო წიგნების მიხედვით. საქარობა მოითხოვდა, ქართული ტექსტის სლავურის მიხედვით გამართვისთვის ხინოდს ჰყოლოდა ქართული ენის მყოფნი პირები, რომელთაც შეეძლებოდათ ტექსტების შემოწმება. ასეთად მოწვეულნი იყვნენ: მწიგნობაროუხუცესი ქობულის თამაზის ძე, ოსებ სამეხელი და არქიმანდრიტი სეოლოზ ჯაფარიძე. ღალი მოწერიობის მიერ მიგზნებულმა ხინოდის არქივის ცნობებმა არაერთი საისტერესო მისალა მააწოდა მეცნიერებას ოსებ სამეხელთან დაკავშირებით და ცხადი ვახდა ის ფაქტი, რომ ოსებ სამეხელს ახლო ურთიერთობა ქონდა თავისი დროის უდიდეს რუს მოღვაწე თეოლოგ პრაკობოვიჩთან. სწორედ თეოლოგ პრაკობოვიჩის სტამბაში დაბეჭდა მისი „ქორეელი სასწავლო ყრმათა“.

ბუნებრივია, სხვადასხვაგვარი იყო მოსკოვსა და პეტერბურგში მცხოვრებ სამეფო ოჯახისშვილთა მოღვაწეობა: ბაქარი და ვახუშტი მოსკოვში განაგრძობენ იმ კულტურულ-ლიტერატურულ ტრადიციას, რაც მათ საქართველოში თავიანთ ოჯახში ათვისეს. ბაქარის უშუალო დაეაღლებით ქართველთათვის ითარგმნა რუსული ენის სახელმძღვანელო „ეკაფა“. ბაქარისავე ბრძანებით სემონ მაქეცარიძემ ითარგმნა ფლორიანოვის „ეოსონია“, მისავე ბრძანებით ითარგმნა ალექსი მიხვილის ძის კანონები და სხვ. მართალია, ყველა ეს ნაშრომი ითარგმნა, მაგრამ არ გამოცემულა. ბაქარის ხელვაწში ყველაზე დიდი როლი და მნიშვნელობა მიეკუთვნება მის მიერ მოსკოვში გამოცემულ „ბიბლიას“, რომელსაც დღეს „ბაქარისეული ბიბლიის“ სახელით არის ცნობილი.

„ბიბლიის“ წინასიტყვაობაში ბაქარი მოიხსენიებს არჩილსა და ვახტანგს, რომელთა ოცნება იყო მილიანი, შევსებული ბიბლიის დაბეჭდვა, მაგრამ რომელთაც ეს სურვილი ვერ აისრულეს. ბაქარს ბიბლიის გამოცემაში მხარს უმხმუნებდა მისი სწავლული ძმა ეახუშტი, რომელმაც აგრეთვე დიდი ამავე დანდო არამარტო 1743 წლის ბიბლიის დაბეჭდვას, არამედ, ხაერთოდ სასწავლო-საგანმანათლებლო ლიტერატურის გავრცელებას საქართველოში.

სამწუხაროა, რომ ეახუშტის სამეცნიერო-ლიტერატურული შრომები მის სიკვდილში არ დაბეჭდილა. 1743 წლის შემდეგ მოხერხდა მისი რეკის გამოქვეყნება რუსეთში, ხოლო 1747 წელს პარიზში დაბეჭდა მისი შედგენილი თბილისის გეგმა და ქართლის რეკა ცნობილი მეცნიერის დელილის მიერ.

ეახუშტის რეკების საფუძველზე შეძლო ქართლ-კახეთის სამეფო კარზე მყოფმა რეზიდენტმა სპურნამოემა საქართველოს გეოგრაფიული მხარის ასახვა ცნობილია, რომ ეახუშტის გეოგრაფიული ნაღვანის გამოქვეყნებას უფრო გვიან მიუქცია ჟურნალდება და ამ საქმეს სათავეში ჩაუდგა ცნობილი ქართველოლოგი-ორიენტალისტი მარი ბროსე.

ქართველ ეთნოგრაფებს მოსკოვ-პეტერბურებს, როგორც ცნობილია, მე-19 საუკუნის დასაწყისში შეუერთდა ქართველ ბაგრატიონთა ახალი წყება.

პეტერბურგის ქართულმა კოლონიამ გააერთიანა და სერაო ვით წარმართა საქართველოში ერმანეთის მოქაშე ტანტის მძიებლები.

XIX საუკუნის პეტერბურგში მყოფი ქართველების საზოგადოებრივ საქმიანობაში მალე თავი იჩინა ორმავემ ინტერესმა: თუ ერეკლე მეორეს შთამომავლობას რუსეთის მაღალი კულტურა, ლიტერატურული ვარემი და ინტერესები ხიბლავდა, იმერელ ბაგრატიონებს საშუალო ვარიერა იტაცებდა.

როდესაც უდაპარაკობი ბექდურ-საგანმომცემლო საქმიანობაზე XIX საუკუნის დასაწყისში, აქ იფულისხმება ის წრე, რომელსაც ამშვენებენ დავით, თანჯ, ბაგრატი და თეიმურაზ ბაგრატიონები. განუთომელია მათი სეუდა სამშობლოსგან დამორების გამო, მაგრამ

ამ სვედას ეროვნებად უადვილებთ დიდი სურვილი და მუდგონის
იმისა, რომ მშობელ ქვეყანას გააცნონ მოწინავე კაცობრიობის
მღწევები მეცნიერების ყველა დარგში.

ახალსხელდა უპარეულესი სპარსენაი იყო რუსული ენის
დაუცლესა. ამ მხრე პირველი პრაქტიკულ ნაბიჯს ადგამს ოთანე
ბატონიშვილი, რომელმაც სახელმძღვანელოდ აიღო 1788 წელს
კლუპატრა სარაფიანის მიერ პეტერბურგში გამოცემული სომხური
და რუსული ენის თვითმსწავლელები. როგორც აღნიშნავე
ლ. ქუთათელაძე, რომელსაც დიდი მუშაობა ჰქონდა საქარებული ოთანე
ბატონიშვილის ხელნაწერებზე: „ეს შრომა საშუალებას მისცედა
პეტერბურგში მცხოვრებ ქართველებს, რომელთაც სომხური იყოფნენ
და რუსული არა, ან არც სომხური იყოფნენ და არც რუსული, ოთანეს
საშუალებით დაეგროვესინათ რუსულ სიტყვათა მარაგი, ამასთანავე
ესწავლათ რუსული წერა-კითხვა და ცალკეული წინადადებების
შედეგა“ (ლ. ქუთათელაძე, იბატრატიონის ავტობრაფიული წესებების
მომოხილეა, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, 1959, გვ. 219).

დიდი ამბვი ვასწია ოთანე ბატონიშვილმა ლექსიკონების
შედეგნასა და გადმოქართულებამზე, მაგრამ ბუჭდური სახე მათ არ
მიუღიათ.

ბატონიშვილების კულტურულ-საზოგადოებრივ საქმიანობაში
მნიშვნელოვანი ადვილი დაიყავა ისტორიულმა თვსამ, 1905 წელს
რუსულ ენამზე დაიბეჭდა დავით ბატონიშვილის „Краткая история
и Гречин со времени перного в оной населении“. წიგნის მიზანი იყო
რუსი მკითხველისთვის გაეცნო საქართუელის ისტორია და მისი
კულტურული წარსული.

1805 წელს ვოდერძი ფირალიშვილმა (ფირალოშვილი) რუსულ
ენამზე თარგმნა „ეფესისტავოსანი“, თუმცა იგი არ დაბეჭდილა.

1812 წელს პეტერბურგში რუსულ ენამზე გამოვიდა „Псалтырь
грузинского царевича Вахтанга Хракиевича“.

წერილში ვახტანგ ბატონიშვილი თავის შუბედულებებს ავადიბებს
სახელმწიფოს, სამეფოს შესახებ, ოხენებს დიმიტრი თავდადებულს,
მხველობს მინისტრებზე, სამხედრო მარებზე და მოლოს ვებება
ბატრატიონთა ემბერარების საკითხს, ხაზს უსვამს ემიგრანტების

ტრაგედიას, რომ ისინი მოშორებული არიან შრომობიურ მარხს, საყვარელ ახლობლებს, თავიდან იწყებენ ცხოვრებას, ამიტომაც ხშირად ხდება უხეშობის მსხვერპლნი. მისი მხრით, თითოეული უცხოელი უნდა ეცადოს, რაც შეიძლება მალე გაიცნოს მისთვის უცნობი ხალხი და ეძიოს მათში სიყვარული და პატივისცემა დაამსახუროს.

1812 წელს, სამამულო ომში, ფეხზე დადგა მთელი რუსეთი, ისაყის ტაძრის კათედრიდან ისმოდა მხნე მიწოდება ამბროსი მიტროპოლიტისა პეტერბურგის და საერთოდ რუსეთის მცხოვრებთა მიმართ, მტერთან ბრძოლაში რუს მებრძოლებთან ერთად ქართველებიც ჩაებნენ. პეტერბურგში მცხოვრები ქართველები ხმას უერთებდნენ მოსკოვზე შექმნილ რუსული პოეზიის შედეგებს:

*„ყო მოსკოვა, წყად მეტარესა
შედას წელს ტროიბით საკვარესა“.*

არაერთი ლექსი უძღვნეს ქართველებმა სამამულო ომის გმირს პეტრე ბაგრატიონს, გენერალ ფანსულიძეს, მკვლს ამაყილებს და სხვებს, მაგრამ, სამწუხაროდ, მათინ ამ ლექსების გამოქვეყნებლად არავის ეცადა.

ველამე საინტერესო პაროვნებას ამ დროის ბაგრატიონებში წარმოადგენდა ტახტის მემკვიდრე დავით ბაგრატიონი.

ჯერ კიდევ ახლად ჩასული დავითის მიზანია რუს ხალხს გააცნოს თავისი ხალხის ისტორია: „Многие думают, что грузины не имели ни книг, ни типографии, а даже будто не умели ни писать ни читать“.

იგი საქართველოს ისტორიით დაინტერესებულ პარებს მოუთხრობდა თავისი წარსულისა და უძველესი კულტურის შესახებ. საგულისხმოა მისი რამოდენიმე ნაშრომიც: „ნარკვევი“, „ახალი ისტორია“ და სხვა, თუმცა მათი რუსულ ენაზე გამოქვეყნება გვიან მოხერხდა. აღსანიშნავია, რომ როგორც უკვეთი, ჯერ კიდევ 1805 წელს პეტერბურგში უკვე დაბეჭდილი იყო მისი „Краткая история о Грузии со времени первого в оной населения“.

1826 წელს დავითის დახმარებით რუსულ ენაზე დაიბეჭდა ავთანდილ თუმანიშვილის „საქართველოს ქალაქის შორის ისტორია“.

საქმოდ აღრე, 1819 წელს, დავით ბაგრატიონი ვარდაიყვალა, ქართველებმა მას სამარცხი წააყოლეს სამშობლოში დაბრუნების ილუზიები, თრიოდე სატყუით შეეცხხოთ დიმიტრი ბაგრატიონს, დიმიტრი ბაგრატიონი ეახტანგვს შთამომავალთა ერთ-ერთი წარმომადგენელთა, თუქცა რუსეთშიც იგრონობოდა ეახტანგ მუქქისისა და ვრეკლე შვირის შთამომავალთა შორის ვრთვეანი დაძაბულობა, მავრამ დიმიტრი ბაგრატიონი მალე ამყარებს მათთან სიახლოვეს და მათ შორის პოეტის სახელსაც იმსახურებს. 1819 წელს პეტერბურგში დაიბეჭდა მისი პოემა „ქოფეანის წამება“.

1820 წელს უცხო მხარის კოლეგიის მრწველი გოდერძი ფარადიშვილი (ფარადლოვი) ბეჭდავს რუსული ენის თვითმასწავლებელს: „ეს მისცემს დღესა სარგებლობასა არა მარტო ქართველებს, არამედ რუსთაცა მუნ მყოფითაი“ – დასძენდა ავტორი, მანვე 1824 წელს გამოსცა „სამოვალე მღვინობა“, ამვე წელს დაიბეჭდა გვოგრაფიული ლექსიკონი, თარგმნილი რუსულიდან ტარახი მღვდელ-მონაზონის მიერ.

ეს უკვე ის პერიოდა, როდესაც რუსეთ-საქართველოს შორის დადებულმა ხელშეკრულებამ რუსეთის სხვადასხვა სასწავლებლებისაგან ვნა გაუხსნა ქართველ ახალგაზრდებს, აქ უკვე განათლებას იღებენ არამარტო რუსეთში მცხოვრები, არამედ საქართველოდან ჩასული ახალგაზრდებიც.

პეტერბურგში ჩასული უნივერსესი სოლომონ ღოღაშვილისთვის შეცნიერების დაუფლება საშუალებაა, რათა „ევროპამან ოდესმე მქცნას იყროა საშუალობითა წერილთა საპრწმუნოთა“. მართლაც, 1827 წელს სოლომონმა დაასრულა უნივერსიტეტის კურსი და სადისერტაციო ნამურომდ წარადგინა „ლოფცა“. გამოცემა განხორციელდა ცნობილი გამომცემლის ა.ფ. სმირდინის მიერ ს.ღოღაშვილის „ლოფცამ“ უდიდესი გამოხმაურება მხოვე მოსოვუ პეტერბურგის სამეცნიერო წრეებში და იქაურ პრესაში.

პეტერბურგში სპარსეთიდან მოგვანებით ჩასული თვამურამ

ბავრატონი გრაფის ნარუბანეცვისთვის წერს ნაშრომს: „აღწერა აწინდელთა სპარსეთისა ყვესთა (ანუ შახთა) და გეარეულთა მისათვის ვაჯართასა ანუ საიდგან წარმოებენ“.

მეტერბურგში თეიმურაზ ბატონიშვილსა და მარი ბროსეს შორის მჭიდრო მეცნიერული ურთიერთობა მყარდება; თეიმურაზ ბატონიშვილი წერს მარი ბროსეს: „მე თვით გექმნები შერ თანამოსაუბრე ესე იგი კორესპონდენცია ზოგად ყოველთავე ძველთა და ახალთა საეკლესიოთა, ვინა საერთოა და სამოქალაქო ხელისუფლათა ჩვენის სწავლისათა“, ე.ი. თეიმურაზი ბროსეს მხარდება, რომ იგი თვითონ მიაწოდებდა საჭირო ცნობებს ქართული ხელნაწერებისა და მათი აღწერლების შესახებ. თეიმურაზს აღაფრთოვანებდა ბროსეს ისტორიის ქართული მწერლობისა და ისტორიისადმი.

1834 წელს მარი ბროსე „სამხრო სამოვადოების“ სამქობ წევრად აირჩიეს. ამივე ხანებში ბროსე პარიზში ლათინურად წყობილ აქციენტს თეიმურაზ ბატონიშვილის სამ ისტორიულ თხზულებას: „წამება ქოიჯან დედოფლისა“, „სიყვდილი დიდის მოურავისა გიორგი საყაბისა“ და „ეხოზრება და მოღვაწეობა უკანასკნელი მეფის ძის დავითისა“, ამ უკანასკნელთან დაყვანილებით იგი სთხოვს ბროსეს, დავით ბავრატონის ცხოვრების ამსახველ წიგნზე არ ყოფილიყო მოხსენებელი თეიმურაზი, როგორც წიგნის ავტორი: „შოლოდ მე წიგნში იხებოი, რომ ჩემს სახელი არ იყოს და არც ჩემს მერ შეიხზუა მე წიგნისა.. იტება წამყობივლით ასე იფიქროი, რომელ თავის მათ სიყვარულით მომატებელი ქებაები დაუწეროი“.

ორი სწავლულის ვაცხოველებული მიმოწერა (მეტერბურგსა და პარიზს შორის) შეეს კიფეს ქართველოლოგიის ისტორიის სათავეებს და ორივე მათგანის ახლად ფებადებულ ნაბიჯებს, რომელზედაც შემდეგ მეტერბურგის მეცნიერულმა ქართველოლოგიურმა სკოლამ საუკუნოვანი გზა განვლო.

1836 წელს თეიმურაზი ავადმყოფობდა. ამ ხანებში იგი საქართველოს ისტორიას ამზადებდა გამოცემად. თეიმურაზი გერმანიაში გაემგზავრა, ბერლინის შემდეგ მარიამბაღსა და კარლო-სბაღს ეწვია, რენის მადამოვბეც შემოიარა და ამ მოგზაურობის

ნაყოფია მისი შესანიშნავი „მოგზაურობა ჩემი ვერძის სხვადასხვა
„ადგილთა“ (ნამურობი მის ლეკოცხლეში არ დაბეჭდილა და იგი
1945 წელს გამოაქვეყნა პროფ. საბორდანიშვილმა).

1836 წელს მეცნიერებათა აკადემიაში გათავისუფლდა აღიარების
თანამდებობა. ამავე წელს პეტერბურგში ჩამოსული მარი ბროსე
აირჩიეს ამ თანამდებობაზე.

როგორც თეიმურაზისა და ბროსეს შიშობიდან ჩანს,
ბროსეს ვერ კიდევ პარიზში ჰქონია სურვილი „ვეფხისტყაოსნის“
გამოცემისა. პეტერბურგში ჩასვლისთანავე, ბროსე თადარიგს იჭერს
ამ საქმის მოსაგეარებლად.

1841 წელს განხორციელდა პეტერბურგში მცხოვრებ ქართველთა
ოცნება - პეტერბურგში დაბეჭდა „ვეფხისტყაოსანი“. პოემის
გამომცემლები იყვნენ მარი ბროსე, ნაქარია ფელავანდიშვილი და
დავით ნუბინაშვილი, როგორც გამარაბებ დასაბუთა (თეიმურაზ
ბატონიანი და „ვეფხისტყაოსნის“ 1841 წლის გამოცემა, ვრ.
შოთა რუსთაველი, 1966 წ.), ამ საქმეში ერთ-ერთი საპატიო
ადგილი თეიმურაზ ბატონიშვილის ეკუთვნის.

დომინიკა პრისტიანი (განდევნილი)

ოსებს გრძელყოფილი ამბობდა: მე-19 საუკუნეში მოღვაწე ქართველი ქალები უცნობებად დარჩნენ, ვერ დაეფასეთ, სწოვადობისაგან მივიწყებულნი არიან და მე უნდა „გავაცოცხლო“. პოეტმა სურვილი ვერ აღასრულა, მისი ოცნება გასული საუკუნის 60-იან წლებში ან განსვენებულმა ნინო ჩიხლაძემ განახორციელა. დიდი შრომა გახსნა და დომინიკა ერისთავის შესახებ მონოგრაფია გამოაქვეყნა. ამით მან მეტად საშური საქმე იტვირთა, ვინაიდან დომინიკას თანამედროვენი უკვე ცოცხალნი აღარ არიან, და ამის გამო, შესაძლევია, ჩვენი ლიტერატურის ისტორიის ვიდრე ერთი ლამაზი ფურცელი დაყარულიყო.

დომინიკა ერისთავი ნაცნობიც არის და უცნობიც, თუცა მისმა ლექსებმა დროს ვერ გაუძლო, მაგრამ სამართლიანობა მოითხოვს ითქვას: იგი იყო სამღვილი ლიტერატორი (ამ ხატუვის პარადპირი ვაგებთ), ბელეტრისტი, პუბლიცისტი, მთარგმნელი, აქტიური და ნაყოფიერი საზოგადო მოღვაწე.

დომინიკამ ფსევდონიმად „განდევნილი“ აირჩია – ილიას პოემის სიყვარულით და გაუღწიით რამდენიმე წელი თავდაცვ განდევნილით იცხოვრა. მაშინ, როდესაც ქმრისაგან დათრეუნული, ყოველმხრივ უყულებამპირითმეული, პატარაივით იჯდა სახლში. თავი თვითონ გამოითავისუფლა, თუმც შეუღლებისა და შეიღების გვარისათვის არასოდეს უღალატა და თავის თანზღუდეებს ერისთავთან ერთად მღვიანსაც აწერდა.

განდევნილის 1910 წელს გამოცემულ პოეტურ კრებულში მოთავსებულია მისი ორი პორტრეტი. ერთში უფრო ახალგაზრდაა, მეორეში – საშუალო ასაკს მიტანებული; ლამაზს ვერ იტყვი, მაგრამ შხერა ერთი და იგივე აქვს – ამეფი და შეუბოვარი. მის გეარს რომ შევეფერება ისეთი (თუმც დარობი მზაურის შეიღი იყო და არცთუ ფაფურებაში გაზრდილი), თავდაჭერა

დიდგეაროვნული ჰქონია. ვადმოცემით, ქუთაისის გუბერნატორის ქალიშვილებთან თანამქმრადილი ყოფილა და რუსულ და ფრანგულ ლიტერატურასთან ერთად ქვეყნის წესებაც მათგან ვადმოუგდა. მის საცემლობაშიც, ვარცხნილობაშიც, მოზირებაშიც ჩვენი წარხულის ხული იგრძნობა და ინტერესს აღძრავს. ამ ქალბატონს, თავის დროზე, ვორც სანდსაც უწოდებდნენ და ამორსდლსაც შვადარეს.

დომინიკა ერისთავს რაღაც სხვა ხადლი და შინაგანი ძალა უნდა ჰქონოდა, რადგან ცხოვრების მთელი შეგნებული ნაწილი იღობს, აყავის, იავობის გვერდით ვატარას; აღუქსანდრე ხახანაშვილი მოხუციიდან დაიმგვობრა და აქედან უპატრონა.

...დომინიკა ვავა-ფმადველას მეტად მკირერაცხოვან ახლო მეგობრობა წრეს ვანგუოთენებოდა, დიდი მოიელისაგან პირად ბართებსაც ღებულობდა და, მასთან ერთად ცხენზე ამხედრებული, ხშირად მეგაერობდა ან სეარნობდა.

...დომინიკას, როგორც „იერის“ თუცივაღურ კორექტორს, პატევი ჰქონდა, იავობ ვოგვესაშვილის ნაწერები, მახვე სურვალითა და თხოვნით, ესწორებისა. მოვეიანებით ახალგაზრდა ვალაქციონსაც დაუახლოვდა და თოსებ ვრამაშვილსაც.

ნინო ჩიხლაძეს თავის მონოგრაფიაში მოპეავს ვალაქციონის მოვრება: „1907 წელი იყო, ერთხელ დომინიკამ მოთხრა: საოცარია, ვალაქციონ, ახუი ახალგაზრდა ხართ და ასუი შესანიშნავი ლექსების ავტორი ბრძანდებით და ხმამაღლა ვაიმუორა წემი ლექსის ნაწევრები - „წვეული სველი დრუბლები შავი და ბნელი, სამშობლო შხარეს ვადაუყარა“. რას ფიქრობთ მოუტები, ვაფანტავთ თუ არა დრუბლებსო. - შეშეკითხა, ჩამაფიქრა ვანდევილის სიტყვებმა... მომხიბლავი ღიმილი ჰქონდა“.

დომინიკა ერისთავი დაიბადა 1864 წლის 28 თქტომბერს იმერეთის სოფელ საღომინაოში. მისი შშობლები სემოდ ვანათლებულნი ყოფილან, მამა - ხურაბ ერისთავი - ხელმოღვე მწაურის შვლი, (დავით დავიანის ნათლული) ყოფილა. მის მამრის უფროსად უბუშავენა: ლექსებსაც წერდა თურმე და სხვათა თხზულებების შეფასებაც შეუძლო, ღედა - ანა მარეგანიშვილი - ღამში და კუთიღობადილი ქალი - ძველქართულ ხელნაწერებს

ეთევანებოდა და შეიღებსაც ამ გრძნობით ზრდიდა. ასე რომ მოულოდნელი სულაც არ ყოფილა ნიჭიერი ვოკალი პოქნიით დაინტერესებულიყო. ათი წლისამ პირველი ლექსი დაწერა, როცა სოფელ ხორხის მანსიონში სწავლობდა.

დაძმებიდან დომინიკა ყველაზე მეტად ილემოს გაელენას განიცდიდა, რომელსაც საყუძვლიანი კლასიკური განათლება ჰქონია მიღებული და იმედგარეულად კარგი მოყრივე და ცხენოსანიც ყოფილა.

მამის გარდაცვალების შემდეგ, ყველასაგან მოულოდნელად, დედამ და ილემომ, მისი სურვილის წინააღმდეგ, ქუთაისელ ვაჭარსა და კომერსანტს, ქალზე ბევრად უფროს, სოლომონ მდიანს შთაბოძვეს. ეს ქორწინება უღებლო გამოდგა. ოჯახი თავიდანვე დანგრევისათვის იყო განწირული.

ნიჭიერი და აქტიური დომინიკა ოჯახში ჩაიკეტა, კითხვას დაეწყო, წერაც დაიწყო. მაგრამ მისი ქმარი ავადმყოფურად ექვანი აღმოჩნდა. ეს იყო ადამიანი, რომელიც ორმაგი ფანჯრის მხნებს შორის ამწყვეტდა ბუბებს (საკარაუდიო, ილიას „მჭაპრის წერალების“ ერთი პერსონაჟის შვავესად), მისი ახალგაზრდა ცოლი ქებაში რომ არაყის გამოღამარაყებოდა. ასეთი ყოფა დომინიკასათვის აუტანელი ვახდა და, ვორც სანდის იღუბით შთაგონებულმა, გადაწყვიტა, ქალთა დამოუკიდებლობისათვის სამდიელი პრიოლა დაეწყო. უპირველეს ყოვლისა საყუთარ თავს მიბედა: ორი შედით თბილისში ჩამოვიდა, ჩამოსვლისთანავე შეხვდა ალია ქაეჭავაძეს, რომელმაც დომინიკა სათავადამწაურო ბანკის ბიბლიოთეკაში მოაწყო, რითაც პატერიალური სიღუჭჭირისაგან იხსნა გამოუვალ მღვომარეობაში ჩავარდნილი უმწყო ქალი. ამის შემდეგ იძენად დაუახლოვდა დომინიკა ქაეჭავაძეების ოჯახს, რომ სმარად ოღლა გერამიშვილს ოჯახურ საქმეებშიც კი ეხმარებოდა.

ბიბლიოთეკაში მუშაობის პერიოდში მან საზოგადო მოღვაწე ქართველი მანდილოსნების შესახებ ცნობების შეგროვება დაიწყო; მიღე თავისი ნიჭისა და საქმისადმი ერთგულების წყალობით, ვახეო „ივერიაში“ მუდმივ თანამშრომლად - კორექტორად დაინიშნეს. აღნიშნულ ვახეთში 1893 წელს, ნყოფილს ბარათაშვილის ნემტის

გაღმოსვენებასთან დაკავშირებით, განდევილის ხელმოწერილი პირველი ლექსი დაიბეჭდა, რომელიც ასე მთავრდებოდა:

„ხოვად, დიდი მის დაკრძალვა, მეს სამშობლოში,
იყრი დუბის-მშობლის წმიდა ქალა დავეფარება,
ვეღმა საფარავს იგი მწა, სადაც მობღუნა
და სამუდამოდ გვეცხვრება, ვესამარება...“

დომინიკა ერისთავმა, იღია ქაუჭავაძის შთაფონებით, საკუთარ თავში უდადეგი ძალა და ენერჯია აღმოაჩინა; თვითგანუთარებისა და აქტიური ბუნების წყალობით XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე ქართულ საზოგადოებაში დარბეული ადგილი დაიკვიდრა. თქვა პაროქსებად, რომლის სიტყვასაც ძალა და გავლენა ჰქონდა, მისი მხანაი ვაწრო, პირადი ინტერესებიდან არასოდეს გამომდინარეობდა.

განდევილმა კატეგორიულად მოითხოვა ვაჟა-ფშაველას თებულეს გადახდა 1913 წელს გამოქ „თემში“ მის მიერ გამოქვეყნებულ სტატიით „შეოსანი ვაჟა-ფშაველა და მისი 35 წლის მოღვაწეობა“.

დომინიკას ჭომაგი იღიას სახით აღარ მკაედა, მაგრამ დიდი მასწავლებლისგან ბრძოლის ფანი და სამშობლოს უსახლფრო სიყვარული გამოჰყოლიდა. თბილისში გატარებული წლების განსჯელობაში დომინიკა ერისთავმა ისეთი ავტორიტეტტი მოიძოვა, რომ ჰროფ. აღდექანხრე ხახანაშვილისგან მოსყოიდან მიწვევაც კი მიიღო ქართული ჟის კათედრაზე სამუშაოდ. ეს ფაქტი თავისთავად ბევრს ნიშნავდა. მართალია, დომინიკას მოსკოვში გადასვლა არ მოხერხდა, მაგრამ ალ, ხახანაშვილმა მისი სახით საქართველოში დიდი და გულწრფელი გულშემატკივარი შეიძინა, რომელსაც მისი ავადმყოფობა აწუხებდა და შეუღას ცდილობდა: „ეს ერთადერთი ვაცი ვევეხარ, რომელიც მაგრე კრტად მოეარდნილი სხეს ჭეყენაში დაუღალავად შრომობ...“ - სწერდა დომინიკა.

1914-17 წლებში ქართულ ქალთა საზოგადოების (რომლის აქტიური წევრაც იყო განდევილი) მიერ დაარსებულ „სახაიებში“ ხშირად დადიოდნენ ოსებს ვრამაშვილი, კონსტანტინე გამსახურდია,

დომინიკა ერასტავა
(გარდაცვლილი)

ნინო ნაყამძე, შარიენა, დარია ახელუდიანი... იქ განხილვებოდა საქართველოსთვის საჭირობო საკითხები, იმართებოდა ცხარე ლიტერატურული პაექრობა.

„ფურცის“ ვარდა დომინიკა ერასტავა თანამშრომლობდა პერიოდულ გამოცემებში: „ცნობის ფურცელი“, „კვალი“, „თემი“, „ნობათი“, „ფასეუნჯი“, „ხახალხი ფურცელი“, „აღმანახი“, „ჯეჯილი“, „ნაყადელი“.

1898 წელს მწერალმა ქალმა თარგმნა ალექსანდრ ვრიხოედოვის პოემა „ვაი ჭკუისაგან“, რომელიც 1902 წელს ილია ჭავჭავაძის რედაქტორობით ცალკე წიგნად გამოიცა. 1900 წელს ეწერა „კვალში“ კვათხულობი: „19 ოქტომბერს ვაიხსნა თბილისის ქართულ თეატრში სქიონი კომედიით „ვაი ჭკუისაგან“, ხალხი ტანის ვრიალით ელოდა დომინიკას სცენაზე გამოხვლას“.

1904 წელს დომინიკა ერწაღ „რობათის“ რედაქტორად დაინიშნა, ხოლო 1914 წელს - „ქართულ ქალთა სწავლადობის“ თავმჯდომარედ.

განდევლილი 1929 წლის 29 თებერვს ვარდაიცივალა, სიკვდილის წინ ფანჯარასთან მივიანა უთხოვია... თურმე ქუჩაში ვადაიხვია, ვაილიდა და თქვა: „მე ეხედავ იმ ხალხს, რომელსაც შევწარე სესხ სიციციხელე არ მეშინია სიკვდილის...“ ეს იყო დომინიკა ერისთავის უკანასკნელი სიტყვები.

ახე დასრულდა სამშობლოთათვის ნაღვანი ქალის ცხოვრება, რომელსაც შიამოშველობას მიყრდნელებული ლიტერატურული მუქყიფრუობა დაუტოვა. იგი იყო ავტორი ლექსების, მოთხრობების, მინიატურების, ფელეტონების, გარვეული წვლილი შუიტანა საბავშუო პრობის განვითარებაში; თარგმანა ა. გრობოფლოვის და ტ. შვენიკოს თხზულებები.

დომინიკა ერისთავის მსატერული შემოქმედების შესახებ მინი თავიდანეე ვაიყო:

დომინიკა, პირველ ვოულთა, თავისი დროსათვის ცნობილი პოეტი იყო (ალ. ხახანაშვილი, რომინიზ ფანცხავა); 2. ვარდევილის ხყმონივი გამოთინა მოთხრობების წერაში და რომ დასუჯერდეს ამ სახელს, ბევრად უკეთესი იქნებოდა (მის. ნახიძე). ამ ორი მოსამრეხიდან გამომდინარეობს ის ფაქტი, რომ დომინიკა ერისთავი არც საუკეთესო პოეტი ვოულდა და არც დიდი პროზაიკოსი, თუტეა თანამუქროფნი ვანდევილის პოეზიაზე ხშირად აღფრთოვანებულნი სარხრობდნენ. თავის მოთოვრავადამი ქაღდატონი ნინო ხახლადე მსათობ ვლო ანდრონიკაშვილს თხზენებს: „დომინიკა ერისთავი რედაქციამს მინამ ლეპერამ გამაცხი - ეს ხყენი დიდი პოეტი ვარდევილია“ (ნ. ხახლადე „დომინიკა ერისთავი“, თბ., „სახტოთა საქართველო“, 1960, გვ. 17). ეს ნათქვამი, აღბათ, პოპულარობისა და სიყვარულის გამოვლენა უეროა, ვიდრე პოეტის შემოქმედების ობიექტური შეფასება.

დომინიკა ერისთავს, უკვე ორი შეიღის დედას, დიდი გამხედარობის წყაღობით ბედმა არეუნა პირდაპირ თღობს, აყაისა და ეყაის ვარემოცივამს მოხვედრილიყო, რომლებსაც, მისი უშუალო და მღიდარი ბუნების გამო, ძაღობან მალე დაიმეცობრეს ქალბ

ინტენსიურად დაიწყო თავისი დროის ცოცხალი კლასიკოსების კითხვა, რამაც მთელი მისი არსება მოიცვა.

ეტეობა კიდევ დომინიკას ლექსებს დღი მწერლების ანგარიშ გაუღწია. 1910 წელს დაბეჭდილი მისი რჩეული ლექსებისა და მოთხრობების წინასიტყვაობაში ვკითხულობთ: „ის მღერის ილიას და აყვის სანებზე (განდევილი, ლექსები და მოთხრობები, ტფილისი, 1910, გვ. 1).

უკომპენტაროდ უნდა გავიხსენოთ რამდენიმე ნაწყვეტი მისი პოეზიიდან: „თუ ოდესმე ჩემი ხანგი თვით გამოსცემს წერიალა ხმას – მაშინ დაეძღურ, მხოლოდ მაშინ ღებხნად შეეცვლი მწარე მოთქმას“ („რად ეიმღეროთ“); „გაენასკევე სიმსა გაწყვეტილს, ავამყენსარებ ძალადა, ვაგერაე-გამოუგრაე თითებმა, ჩაუუხმატბილუბ წყნარადა“ (უსათაურო); „დაე, დაეშიწფე, არ ვახალელო, რადგან ჩემს საუღლავს შენი თვალები სობრალულის ცრემლს დაბკურვებს“ (უსათაურო); „წყნარი დამე, ხეჯას მნათობი ნათულს ბეენს წალკოტ არე-მარესა და ვარსყვლაეთ კრება გაბრწინებული ციციკიშით აძვობს უცხო მხარესა“ (პოემა „შეივწებულის“ დასაწყისი); „ბუნება მგლოვდა ვაგეაცსა, ვანღ-ნისლით იბურებოდა, მზე შავს პირ-ბაღეს იბეევადა, ხეცა ცრემლებად დნებოდა...“ (უსათაურო); „ეიჩე წარხულს დროს სტორს და მოსოქეამს, ის აწმუოსაც ინანებსო, მცუდარს ტარილით ვერ აღადგენს, მოვლა უნდა საღს და მრთულსო“ („დილა“).

ასე იყო თუ ისე, ილია ჭავჭავაძემ დომინიკას ლექსები წაიკითხა და მოუწონა; ეს იყო განდევილის პოეტური შემოქმედების პირველი შეფასება, აღბათ, უფრო წახალისება.

განდევილის პოეზიაში შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი თემატყა: პოეტის დანიშნულება, ბუნების განცდა, პატრიოტიზმი, ქალის დამოუკიდებლობისათვის პრბოლა; ეს უკანასკნელი, ძირითადად, ავტობიოგრაფიულ ფაქტებს ვერძნობა: „ქელს არ მოუედრეე შებუქსა, რაე მტრად შემოშესა, მებრძოლოს, რადგან სახეზოდ მახელი გაულესა!“ („არა, არ ვსტორი“). „ფრთა შემსსხა ტბელ-ოცნებამ, ცას სოვრეენი ასფრინა, მზეს და მოუარეს შებაერთა, ვარსყვლაეუბობს მოძეა ბანა, საამქვეწო ცბერებსს მომბაზოთა, მომაცილა, ვარდ-ყვავილით დამამშყენა სასოცოყხლო მცირცხელი დილა...“ („ოცნება“).

ამ თვალსაზრისით საინტერესო ლექსია „ვა“: „ზღვა ამოიქცა ზეცამ დასტევა, კიდითი კიდემ დაიწყო რეცვა, მაგრამ ადამის გვრდის ნამტვრევი ამაყად იფეა სამსხვერპლოდ - ვა!“

განდეცილის პატრიოტულ ღირსებაში გმირის თემა აქტუალურია პოეტი ქალი ვაჟის ეთაფიანება და, ამ შემთხვევაში, ისევე როგორც ბუნების სურათის ხატვისას, მის ძლიერ გავლენას განიცდის: „ვინაზე ჭაბუკა, უშწოდ მინდორში ედო, ჰვედებოდა: მტრის ხმაღს ვაუბო ველ-შეკრდა, წყეულს არ შემპრალეობოდა, გმირს წართმეოდა ძალ-ღონე, ფარ-ხმალი იხრად რჩებოდა, სისხლი მოჰქეხდა ხანსქერად, გარს მორეე-გებედ დეებოდა, ბუნება ჰგლოვდა ვაგაცხა, ჯინლ-ხისლით იბურვებოდა, შხე შიეს პარ-ბადეს იხვევდა, ზეცა ცრებლესად დნებოდა...“ (უსათაურო). „ვაშა-ვაშა ბუნების წესს, რომ ნათელი მოსდევს პნელსო!“

.....აგერ მზესაც ოქროს ჯიდა ზედ დაადვა მთის მწვერვალებს, ისარი ჰკრა ცის კამარას, გადმოხედა მძინარს სოფელს, მიხსალს ვაეკასიონს, მყრდზე ნაყდ-მეუშრობელს, გადმოხედა ტვრეა ბაღისა, ქალწულავით მინამებულს...“ (უსათაურო).

განდეცილი შედარება-ეპითეტებად მარგალიტსა და ღაღს იყენებს. თეთრ-წითელი ფერი ღამსზად ვდება მის პოეზიაში და განსხვავებით „კიი ყმის“ თემატიკიდან, წმინდა ქალური ხაწყისას გამოუღენსა: „ვარდს მარგალიტით ვულ მოქარეულს“. — ეს მქარფასი ვულ-საყიდი და ფოთლიდგან გადმოგორდა ცის იბილი მარგალიტი“ (უსათაურო); „რას ვაქწევ მეფეთ მეფობას ზღვათა და ზეღთა ფლობასა, ოქროთ ნავეებსა პალატსა, ბჭუთა ღაღ-აღმასობასა“ (უსათაურო); „ღაღისა ბავთი, მწახველთ დამღავთი, მძინარე ოღნავ იღიმებოდა“ (უსათაურო).

ღომინცა ერისთავისთვის სრულიად განსაკუთრებულია პოეტის პასუხისმგებლობის საყიოხი ერის წინაშე, მისთვის მგოსანი თავისი ერის „ძლიერი მონა“. ვაეხსენით ლექსი „პოეტის ფიქრი“: „ის მეფე არის სვე-მორჭმული, ვალაღებული, მიუელი ჭაყმა თავევანსა სვემს მისს ნატერფალსა; თვით ცის მწათომიც თავის სხიეებს შიშით და ბრწოლით კვებით უაშვევს მისი სარქმლის სპეტაც საფარსა, და მეუ, პოეტი, ასე ღამირად, ასე მონურად

ქედ-მოძრეკილი ვეშინები, დაწყეთა ვისეველებ, მე, რომელსაცა მზე და მთეარე მუდამ გულში მყავს, მე, რომელიცა უსულოთაჲ აჲამეტყველებს...”

1910 წელს, როცა ცალკე წიგნად გამოიცა განდევლის ლექსები და მოთხრობები კრიტიკამ ასე შეაფასა მისი შემოქმედება: „თუ მივიღებთ მხედველობაში იმ მცირე განათლებას, რომელიც მას მიუღია და არა ხელსაყრელ და არა სისამართო პირობებს მის ოჯახურ ცხოვრებაში, სეცნ განცვიფრებაში მოყვავართ არა მარტო ამ შერჩაღი ქალის ნაყოფიერ შრომას, არამედ იმ სოციალური კითხვების ცოდნასაც, რომელიც მას სწორედ აქვს შესწავლელი და გამოსჭყეუის მისი პირობით და ლექსით ნაწერ ნაწერებში. ქართულ ლიტერატურას სამართლიანად შეუძლია მოითხოვოს განდევლის ნიჭისაგან უფრო დიდი ნაწარმოები, რომელიც უკლებლად მოიცავს სამოგადოების ცხოვრების სულებს, რომელსაც ვერ არ შეუძლია მისი კლამი“ (განდევლი, ლექსები და მოთხრობები, 1910, გვ. 1).

სამწუხაროდ, ქართველი კრიტიკოსისა და მკითხველის იმედი არ გამართლდა, - დომინიკა ერისთავი ზედმეტად იყო დაკავებული სამოგადო საქმეებითა, თუმცა პირველი მოთხრობის („მუნჯი“, 1894) გამოქვეყნებიდან მოყოლებული, მიუღია სოციალურ განმავლობაში, ცდილობდა თანაბრად გაენაწილებინა ნიჭი და უნარი ლექსისა და მოთხრობისათვის. ფაქტობრივად მერწავდა თითოეულ გზარს, ქვრდა მდიდრული, ძარღვიანი ენა, ხოლო სტილი-დახვეწილი. მოთხრობა „მარანეს“ დაბეჭდვის შემდეგ წერდნენ: შერჩაღი ვარჯი ფსიქოლოგია, სამშობლოს ერთგული და პატრიოტი, აქვს ცხოვრების ღრმა ცოდნა.

განდევლი ქართული ლიტერატურის ისტორიას შემორჩა პატარა, უპრეტენზიო მოთხრობებით: „სამთხელი დიმილი“, „ურწმუნო მომა“, „ადდგომა და მიმოთვალობა“, „თვალეზი“, „გოგია“, „განათლდი, განათლდი, ახალი იერუსალიმ“, „ცბილები“, „ფერია“ (სამოძაო მოთხრობა).

დომინიკა ერისთავის შემოქმედების გულშემატკივარმა ალექსანდრე ხახანაშვილმა ამ მოთხრობებში დაინახა მკვლანქალიურის ელფერით გამსჭვალული სულის მოძრაობის

ანალოზი" (აღ. ხახანაშვილი, ქართული სიტყვეთა შესახებ, თბ., 1911, გვ. 320), აღხანიშნავია ისიც, რომ შერატის სიტყვებს უწინებდნენ (ა. ნაკაშიძე).

"გაცეცილი სიტყვა", რაც ა. ნაკაშიძის ვარა სხვებსაც აღუნიშნავთ, ცხოვრებისეულ სამ მომენტს მოიცავს, - ეს არის სიტყვარული, ღაღატა და მოხანება. ამ სიტყვტური ხანის ყველაზე ნათელი მაგალითია მოთხრობა „თვალეხი“. ეს არის დომბიყა ვრისთავის ყველაზე ღამში მოთხრობა, რასაც, აღბათ, სწორედ ის „მეღანსქილიური სულის მოძრაობა“ განაპირობებს, რაც ასე კარგად შეაშინა აღ. ხახანაშვილმა.

აქ მოხადრის მერ მოყვლი (უერო სწორად, მოსყვდავი) არის თვალეხი მთავარი ვიროს მერ მტოვებული შვევარებულის თვალეხთან არის შედარებული: „ამ დროს საყოდავმა არემა ერთი ხამარლად დაიდრიალა, უეცრად თავი მალე ასწია და ისე დაანარცხა მიწას, მოუეარე თავისეც, მაგრამ, დავხუდე თუ არა, ასე შევინა, ცა ხამოინერა და თავზე მეყემა-მეთუჟი, არის ღამს ხახეს სამიხელი ტხევის ბეჭელი მქონდა ზეღ დისხელი, შმეცხერა, დიდრონი თვალეხი ფართოდ გაეღო და შესამრალისის ცრემლებით სტაროდა.

ღმერთო, რა წამი იყო ეს სემოვის... ვანა შეხედლი წარმომეფენა, რომ ეს უერო არსება, მოვლს ჯოჯოხეთს დაატრიალებდა სემს ვულში და ხათლად დამანახებდა იმ უბედურ შემთხვევას, რომელიც სრულიად დავიწყებული მქონდა?! - არ შევინა, მაგრამ ასე რა მოხდა...“ (ვანდევლი, „თვალეხი“, რსეული, 1911).

ამრიგად, დომბიყა ვრისთავმა, როგორც პოეტმა, ბელეტრისტმა, პროფესიონალმა და გემოვნებანამს ლიტერატორმა, ეურნალისტმა, ქველმოქმედმა, ღირსეული წვლილი შეიტანა ქართული მწერლობის, საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების საქმეში და ამიტომაც ამსახურებს პატივისცემას, იგი იყო ღამში და ძლიერი სულის ქალბატონი, დიდი ილიას მარჯვენა ხელი, აყავს ნათესავი, ეყავს უახლოესი მეგობარი, იაკობ ვოგებაშვილის ნაწერების კორექტორი და სტილისტი, მან თავისი მოყვამდებული ადგილი დაიმკიდრა ქართული ლიტერატურის ისტორიაში, იგი უნდა

ახსოვდეს ქართულ ერს. და ეს იქნება მაღლიერების გამოვლენა.
სხვა არაფერი დომინივას სიცოცხლეშიც არ სჭირდებოდა

ბანდონილი

რიგონა

ფრთა შემსხვა ტკბილ-ოცნებამ,
ცის სივრცეში ამყვინა,
შხეს და მოეარეს შემავრთა,
ვარსკვლავებთან მომცა ბინა.

საამქვეყნო ცბიურებას
მომამორა, მომაცილა,
ქარდ-ვეავილით დამომშვენა
სასიცოცხლო შევარცხლა დილა...

ხმა მასმინა ციურ დასთა,
გულზე ეანვი ვადამყვრა
და მღუმარე ხანყის სიმა
საარსებოდ ამიღვრა...

მავრამ, ბედ-კრულს, ცის სივრცეშიც
არ ამშორდა მტრის საშალა:
გონს მოვედ და ეს ვანცხრომა
მღუმარებად შემეცვალა...

აღმოსავლური ხელნაწერთა ფონდი

სსიპ-ის ცნობილ წიგნსაცემებს შორის საქართველოს კ. კვლევის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი გამოირჩეულია მდიდარი ფონდებით. აქ თავმოყრილია და დაცულია V-XIX საუკუნეების ხელნაწერი წიგნები, რომლებიც თავიანთი შინაარსით, მასალათა შრავალუფროვნებით, სსიპ-ის ფილოლოგთა, ისტორიკოსთა და ლინგვისტთა ინტერესების ცენტრშია.

ინსტიტუტში 10 000-მდე ძველი ქართული ხელნაწერი წიგნია დაცული. მათ შესახებ ზეწი სამოგადოება მეტ-ნაკლებად უფროს ინფორმაციას. ამვე დროს ინსტიტუტში დაცულია ხელნაწერთა მთელი კოლექციები სხვადასხვა ენებზე.

„წიგნობრივ“ რედაქციამ გადაწყვიტა მკითხველ სამოგადოებას მათთვის მძიმე ინფორმაცია მათ შესახებ.

ესევე აღმოსავლური ხელნაწერების შიშობილით. კ. კვლევის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის ე.წ. აღმოსავლურ ფონდს ძირითადად შეადგენს არაბული, სპარსული და თურქული ხელნაწერები. ყველაზე დიდი რაოდენობით წარმოდგენილია არაბული ხელნაწერები. მათი რაოდენობა 1500-ს აღწევს. საკმაოდ ბევრია სპარსული ხელნაწერებიც (708). უფრო ნაკლებია თურქული (423). ამვე ფონდში მცირე რაოდენობით დაცულია აგრეთვე ებრაული, სირიული და ეთიოპიური ხელნაწერები.

არაბულ, სპარსულ და თურქულ ხელნაწერებზე მეტობა - მათი შესწავლა და კატალოგიზაცია - დაიწყო ილ. აბულაძისა და გ. წერეთლის ინიციატივით ხელნაწერთა ინსტიტუტის დაარსების შემდეგ, რომელიც შეიქმნა 1958 წელს ს. ჯანაშიას სახელობის

საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილების პანაზე. ამას წინ უძღოდა ხელნაწერების სისტემაში მოყვანა:

- უპირველეს ყოვლისა, ენების მიხედვით დალაგდა ერთმანეთში არეული ხელნაწერები. მათი აღრევა გამოიწვია მყარე მსოფლიო თმის დროს ხელნაწერთა ევაუაციათ.¹

შემდეგ ხელნაწერებს გამოყო K, L და AC კოლექციები. მათი გამოყოფა მოხერხდა შემორჩენილი სათანადო დოკუმენტაციის მოძიებით და თეთი ხელნაწერების სხვადასხვა სხის წყნებების გათვალისწინებით. ამჟამად გამოქვეყნებულია K და L კოლექციების არაბულ ხელნაწერთა კატალოგები. K კოლექციის კატალოგში არაბულ ხელნაწერთა აღწერილობები გამოქვეყნებულია ამავე კოლექციის სპარსულ და თურქულ ხელნაწერთა აღწერილობებთან ერთად.²

L კოლექციის არაბულ ხელნაწერთა კატალოგი გამოიცა ორ ნაკვეთად.³

გამოსაცემად თითქმის მომზადებულია AC კოლექციის არაბულ ხელნაწერთა კატალოგი.

K კოლექცია XIX საუკუნის დასასრულს და XX საუკუნის დასაწყისში თბილისში მცხოვრები უამროდ არაბმირ აფსარ მავდ ოს-საღტანეს საყვარება იყო. სხვათა შორის, მავდ ოს-საღტანეს კალამს ეკუთვნის რამდენიმე ისტორიულ-ენათმეცნიერული ხასიათის შრომა და, მათ შორის, ქ. თბილისის აღწერა, რამდენაც გამოცემულია.⁴ K კოლექცია ვახუღი საუკუნის 20-იან წლებში გადაეცა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმს. იგი სპარსულია,

1 უფრო ადრე, საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილებაში, ვლადიმერ ფიურერმაკმ გამოიწვია სპარსული ხელნაწერების და მათი პირველადი აღწერილობის შედგენა.

2 ქ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის არაბულ, თურქულ და სპარსულ ხელნაწერთა კატალოგი (K კოლექცია) შეადგინეს ი. აბულაძემ, რ. გვარამიამ, შ. მამაცაშვილმა, თბ., 1969.

3 ქ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის არაბულ ხელნაწერთა კატალოგი (L კოლექციის I ნაკვეთი, შეადგინეს რ. გვარამიამ, ლ. მამულაძემ, ნ. განჩაველმა, თბ., 1978; Каталог арабских рукописей института рукописей им. К.С. Кекелидзе (коллекция L, выпуск II), составила Р.В. Гварамия, Н.Г. Канчавели, Л.И. Мамуля, Л.В. Самхурашвили, Тб., 2002.

4 მავდ ოს-საღტანე, ქალაქ თბილისის აღწერა ტექსტი გამოხატულად მოამზადა, თარგმანი და კომენტარები დაურთო მთა მამაცაშვილმა, თბ., 1971. შრომა დაწერილია 1901 წელს.

არაბული და თურქული ხელნაწერებით არის დაკომპლექტებული ძირითადი ნაწილი ხსარსულია (192 ხელნ.). არაბული ხელნაწერი ხელ 34-ია, მათგან 4 კრებულია, დაახლოებით ასეთვე რაოდენობისაა თურქული ხელნაწერები (37).

K კოლექციის არაბული ნაწილი, მიუხედავად მისი მკირურაციზაციებისა, ფასეულია და შემდეგნაირად განსწავლულბამე მუტყველებს. იგი თვმატურად საინტერესოა და მნიშვნელოვან ხელნაწერებს შეიცავს აქ ძირითადად წარმოდგენილია ტრადიციული სასწავლო-სქოლასტიკური და ზოგი სხვა დარგი, კერბოდ: გრამატიკა, ლოგიკა, რიტორიკა, ლექსიკოგრაფია, დოგმატიკა, მოსტიკა პოეზია, არითმეტიკა, გეომეტრია, მედიცინა, ზოოლოგია, ხელნაწერთა ქრონოლოგიური სპლერები XIV-XIX საუკუნეებს მოიცავს. გადაწერის ადგილებად სახელდება ხსარსული ტობონიმები, კოლექცია ამჟრად ხსარსული წარმომავლობისა და იგი, ასევე რაფორც სხვა კოლექციები, წარმოდგენას გვიქნის იმ წრის გამოვჩენასა და ინტერესებზე, რომელშიც ისინი იქნებოდა.

მნიშვნელოვან ხელნაწერთაგან აღსანიშნავია Ark9-იმ ხსარს „მედიცინის კანონი“, სახელდობრ, ამ შრომის IV და V ნაწილები. ხელნაწერი უაარიღია, მაგრამ პალეოგრაფიული და სხვა მონაცემების მიხედვით (მეღანი, ქაღალდი) იგი XIV საუკუნეს უნდა განეკუთვნებოდეს ასევე აღსანიშნავია: Ark1 და Ark2 - ორი ტომი ისმაილ აღ-ჯურჯანის განმარტებითი ლექსიკონის - „ქუმმარტიკა ენის შესახებ“ (1495 წ.), Ark4 - შესამდ იმ მუსა აღ-დამირის „ცხოველთა ცხოვრება“ (1569 წ.) და სხვ.

უწრადღებს იმერბის ორი ხელნაწერი, რომლებიც განეწმობით დგას მათში წარმოდგენილი ომბულებების ოფიტიოფიკია სყნოფის ხელმისაწვდომ საცნობარო ლიტერატურაში ვერ შეყველით. ამბ ვერჯურჯანობით ზოგიერთი უცხოელი სპეციალისტიც ვერ დაგვემბრა ომბულებები მნიშვნელოვანი ხსარს, ორივე ომბულების წარსიტყვაობამ ერეკლი ინფორმაციას მათ შესახებ სახელდება ომბულებით სათაური, ავტორი, დარწმის დრო, გარეგნობა მბმანი ერთი ომბულებ სახელდებო ხსარითისაა „სარეყვები მედიცინის შესახებ“ - Ark14. მის ავტორს, იმ აღი ასღარ ატ-ტამბ აღ-ღამბბ, შრომის სყნებზე

დაეღუპათ დაეწერათ შუამხედ მამ კაჯარის დროს ანუ XIX სუკუნებში. მუარე თხზულება აღჭმარა: „მსაობელი შექერა სადუქლოვითა შექანერებაში“ - Art.22 იგი 1818 წელსა დაწერილი არა ნყო იმ ამაღ ზანუდონ აღ-აყსაყის მერ. აღნიშული თყორმაცყესი და თხზულებათა ზოგადი დანსიათეს კატალოგში. შუკლებსდაცყარად სრულად არის წარმოდგენილი.

მოღიანობაში K კოლექციის ხელნაწერები კარგადაა შესრულებული და დაცულია.

L ანუ აფგალობრივი კოლექცია აერთიანებს კაცასიოდან, კერძოდ, საქართუელოდან, მერმათეანოდან, დაღესტნიოდან და საქართუელის მოსამღერე თურქეთის პროვინციებიდან შემოსულ ხელნაწერებს. ეს ხელნაწერები წლების განმავლობაში შემოდოდა კრძი პართა შემყეობით და გროვებოდა საქართუელის სხვადასხვა კულტურულ კერებში: უნივერსიტეტში¹ (Art.82-161), საქართუელის სახელმწიფო მუზეუმში (Art.163-179), საყავშირო მუეცხერებათა აყაღუბის საქართუელის ფულიაღში - ე.წ. კაცასიათმყოფნიობის ინსტიტუტში (Art.180-190) და შემდგომ ისტორიის ინსტიტუტში (Art.191-192). საბოლოოდ ხელნაწერებში თავი მოიყარა საქართუელის სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილებაში. აქედან, ბუნებრივია, ისინი მოხვდნენ ხელნაწერთა ინსტიტუტში, სადაც მათი რაოდენობა მნიშვნელოვნად გაიზარდა.

შემოსულობის მთხვევათ ნაწილი ხელნაწერებისა ქნის რამდენიმე ვაჟთს ან ქაყოლადციას. ასეო ქაყოლადციებად უნდა ჩათვალოს თურქეთის პროვინციებიდან, ძირითადად, პროვინის მხრიდან ჩამოტანილი ხელნაწერები; მერმათეანოდან, კერძოდ, ნუხის რაიონიდან შემოსული ხელნაწერები და სრდილოყავკასიური, სახელადობრ, დაღესტნური ნუსხები.

L კოლექცია მზარდია, ხელნაწერთა შემოსვლა დღესაც გრძელდება, იღონე მოლო მერითღში ეს ძალიან თყითათად ხელსა.

¹ თხზულის თუ ვერამთყოლის სახელის უნივერსიტეტში დაცული არსული ხელნაწერების ნაწილი შეგროვებული იყო უნივერსიტეტის არსებულ საისტორიო-საეპოგრაფიო სმოგადოგში და საკლებით მუზეუმში. მათე აღნიშულია ამ დაწესებულებების ბეჯელებზე.

დაღესტნური ქვეპოლიცია ყველაზე დიდია. იგი ადგილობრივი კოლეციის დაახლოებით სამეცარს შეადგენს. ამ ვარჯიშების და დაღესტნური ხელნაწერების მნიშვნელობის გათვალისწინებით აღნიშნული კოლეციის კატალოგი, როგორც მოგახსენეთ, არ საკვთოდ გამოიყა. პირველ ნაკვეთში შევიდა ყველა ხელნაწერის აღწერილობა, გარდა დაღესტნიდან შემოსული ხელნაწერებისა. მორე ნაკვეთში კ დაღესტნური ხელნაწერების აღწერილობები გაერთიანდა.

კატალოგის პირველ ნაკვეთში შესულია 386 ხელნაწერის აღწერილობა, რომელთაგან 97 კრებულია. აღწერილი ხელნაწერები, როგორც ჩანს, იქმნებოდა იმავე ტერიტორიაზე. საიდანაც იყო შემოსული, რაც გადაწერის ადგილების მითითებისას ანდერძ-მინაწერებში და გადაწერათა ნისებში (წარმომავლობის აღნიშნული სახელი) დასტურდება: ბორჩალო, ნუხა, არზრები, არდებილი, ბაბუჩიოი, ვარსი, თლთისი, ტრამბორი და სხ. გვხვდება აგრეთვე სპარსული წარმომავლობის ხელნაწერთა მკირე ჯგუფი (ArL116, 147, 149, 150, 151a, 245, 277 და სხ.). საიდან მოხედენ ეს ხელნაწერები საქართველოში, არ არის ცნობილი.¹

თუმატური თვალსაზრისით, აღნიშნული ნაკვეთი ძალზე მრავალფეროვანია. მასში ვარძობს ტრადიციული სასწავლო-სქოლასტიკური ლიტერატურა. ყველაზე დიდი ოდენობითაა წარმოდგენილი ვრამატყა, შემდეგ - სამართალი, ყვრანის შემსწავლელი დარგები, ღოცები, ჰაღისები, ღოცმატყა, ღოცყა, რატორიყა, მოუტყა, მეტრიყა, ფილოსოფიყა, სუყუნბი, მათემატყა, ასტრონომიყა. გაცილებით ნაკლებია მხატვრული ლიტერატურის ნიმუშები. თითო ხელნაწერთ არის წარმოდგენილი შედარენა, ლექსიყოლოფიყა, ბიოგრაფიყა, შევონებები და სხ. ხელნაწერები, ძირითადად, XIV-XIX საუკუნეებისაა. მნიშვნელოვან ნუსხებზე უნდა ჩითყვალის აბე ქაზიფას, სამართლის ქაზეიყური სყოლის

¹ სეკიამბროს, შემოსულია ცნობა, რომ ამ ხელნაწერთაგან რამდენიმე (ARL148-151a) აბღლისის საქომ, როგორც კონტრამსაგა ჩამართყა ვანზე მუჟ მამუღ ჰესენ ოღლი მუჟი ყული რამას და 1929 წ. ვადისყა უნივერსიტეტზე შესაძლოა ამ ნუსხების ვრითაც სხე ხელნაწერებყ იყო.

დამაარსებლის, ცნობილი კოდექსი - „დიდი სამართალი“ (Art.44/II), ნასიზადის ატ-ტესის „გეომეტრიის საფუძვლების წიგნისა და ეკვლიდის მათემატიკის აღწერა“ (Art.281/VI), აღ-მართლის „გეომატიკის საფუძვლები“ (Art.358/I), აღ-მუყაღლეების (სხვადამდელი პოეზიის ნამუშების) კრებული (Art.207) და სხვ.

დიდ შიამეკდილებას ახდენს შვიდრულად გაფორმებული არანული წარმომობის ეურანის რამდენიმე ნუსხა - Art.147 (XVIII-XIX ს.ს.), 148 (1700-1701 წ.წ.), 150 (XVIII-XIX ს.ს.), ისინი ხელოუნების ბრწყინვალე ნიმუშებს წარმოადგენენ. შატერულად არის გაფორმებული ეურანის სხვა ნუსხებიც, ღამამად არის შესული აგრეთვე არანული წარმომობის ღოცების კრებული - Art.131a (1872-1873 წ.წ.).

ს კოდექსის კატალოგის შორე ნაკვეთში აღწერილი დაღესტნის ქაგოლექციის ხელნაწერთა რიცხვი 382-ია, აქედან 132 კრებულია. ქაგოლექციის უდიდეს ნაწილს შეადგენს დაღესტანში გადაწერილი ხელნაწერები. ანდერ-მინაწერებში შიამთებულია გადაწერის ადგილები: ახტი, გერკებელი, მღარაშქენტი, ხუღუმიანსტალი, თაბასარანი, ღუნისი და სხვ., რითაც უღიხება დაღესტნელ მწიგნობართა მოღეაქრობის ფართო არეალი. გეხულება დაღესტნის ფარგლებს ვარკი გადაწერილი და შუბღომ დაღესტანში შეტანილი ხელნაწერებიც. ხელნაწერთა ქრონოლოგიური სხბუნება XVII-XX საუკუნეებია, უერო მანც - XVIII-XIX საუკუნეებია. გეხულება რამდენიმე უფრო ადრეული ხელნაწერაც, რთორც ჩანს, ასევე ვარედან შემოტანილი (არაბულ ქანბე მწიგნობრობის განვითარება დაღესტანში ფაქტობრთავად XVII საუკუნიდან იწყება).

დაღესტნის ქაგოლექცია საინტერესოა შუდგენილობის თუღისპრისით, მასში თითქმის იგივე დარგებია წარმოღგენილი, რომლებსაც წინა საკვეთი შუეაგეს, მღგრამ დამატებით გეხულება, აგრეთვე, ისტორია, ზოოლოგია და რეულტური დარგები, ამისთანავე, რაც შაგართია, არაბულ სამეაროში ცნობილი და ვაერცელეული ნაწარმოებების გერდით ქაგოლექციამში წარმოღგენილია დაღესტნელ აეტროთა სხუადასხუა ხასიათის თხზულებები, რაც, ბუნებრთვია, მის განსაკუთრებით ფახეულს ხდის, ქაგოლექცია

დამატებითი საბუთია დაღესტნის მოსახლეობაში არაბული სულეტი მემკვიდრეობის გავრცელებისა და მისი საყუთარი ლიტერატურის არაბულ ენაზე განვითარებისა, რომელიც სპეციალისტების მიერ კვლავიფიცირებულია როგორც შიშქელოვანი ისტორიული წყარო¹ და წყაროთმცოდნეობითი ხასიათის მასალა.²

საყურადღებოა, აგრეთვე, ხელნაწერების მინაწერები და აღწერებები. ისინი ხშირად ისტორიული და ვოფთაი ხასიათისაა. მათში დაფიქსირებულია დაღესტანში სამხედრო მოქმედებების დეტალები, შავი ჭარის გავრცელების, მიწისხეობების, კალების შემოსევის და სხვა შემთხვევები. განსაკუთრებულ ინტერესს ის მინაწერები იწვევს, რომლებშიც დაღესტნელთა აქტიური მწიგნობრული საქმიანობაა ასახული. მათში მოთითებულია აღიძვები ანუ სწავლეულები, რომლებთანაც და რომელთა შუამდგომლობაში დაინტერესებული პირები იღებდნენ განათლებას, მსახურობდნენ და ქმნიდნენ ხელნაწერებს; საუბარია ხელნაწერთა გავრცელებაზე – მათი ერთმანეთისათვის გადაცემაზე, ვადაცა-ვაყიდვაზე, მემკვიდრეობათვის დატოვებაზე; იხსენებიან ხელნაწერთა მფლობელები, 'ხოჯერ' მათი ხელნაწერების სიაა მოცემული და სხვ.³ მთლიანობაში ქაჯოლქეთა გარყვეულ წარმოდგენას ქმნის დაღესტნელი ხალხის ხელიერ მოთხოვნილებებსა და ინტერესებზე, მათი განათლების დონეზე, მათ ვოფაზე და არაბულ სამყაროსთან კავშირზე.

არაბულწარები დაღესტნური თხზულებები სხვადასხვა დარგის განვითარებას ხშირად მათი ავტორები, ძირითადად, XVIII-XIX საუკუნეებს ცნობილი დაღესტნელი სწავლეულები და მწერლები არიან, მუგალითაც შეგან ის იხიბილ აღუკაბული, ანუ ბუქრ აღ-ვაიმდია, მასან აღ-აღკადარა, მუსმედ ტაბარ აღ-კარანი, ვადა-რაჰმან აღ-დუშეა და სხვ. ქაჯოლქეთაში მუდარებით ჭარბად არის წარმოდგენილი

1 И. Ю. Крачковский, Арабская письменность на Северном Кавказе, Избранные сочинения, т. VI, Москва-Ленинград, 1960, с. 515.

2 М. С. Савлов, Дагестанская литература XVIII-XIX в.в. на арабском языке, Труды XXV Международного конгресса востоковедов, т.1, Москва, 1960, с. 123.

3 ცალკეულ შემთხვევებში კატალები დაფიქსირებულია კაცის უზვალზე დაღესტანთან დაკავშირებული მინაწერები რუსული მარტინებთაფურთა, 'ხოჯერ' მინაწერის კაღბოცებთა.

პოქის ნიშნები. არის, აგრეთვე, ვალექალი წერილები და ერთი
 ისტორიული ნარკვევით პირველი შთოქლი ომის შესახებ (Art. 576).
 ხელნარკვები შიშინიქლია პისან აღ-აღვადარის ლექსები, არის მისი
 დევიქ (Art. 441/II, 4.5, 404/II, 1 და სხვ.); ქვეყნის პარის აღვადარის
 (Art. 585/V, 3), დამარ აღ-ხეჩისის (Art. 469/IV), აღ-აღ-სტის (Art
 404/VIII, 2) და კოქვ სხვათა ლექსები.

ისტორია წარმოღვექლია ცნობილი დაღესტნური ქრისტიანთა
 ხელნარკვები შუქიქს შიშილის მღვდის, მესხელ აღ-კარანის ქრისტიანს
 - "შთოქლია ხილვის ექვარება შიშილის ზოქიქრი ბრძოლებში"
 (Art. 365), რომელიქ ასახულია დაღესტნის ისტორია XIX სუქუნის
 დასაქვისიდან შიშილის დაღვექვებამდე. "დაღესტანში ისლამის
 ისტორიის" არამულ ვერსიას (Art. 367), ამაღლრასმან აღ-ღუბუქის
 ისტორიულ-ლიტერატურული ნარკვევს ხექიქის და დაღესტნის 1877
 წლის აქნექების შესახებ (Art. 366-აღტორიქიქლი ხექიქა) და სხვ.

მოქლი რიქი თხიქულები ეხიქება სამაროქლებრიქ, დოქმატიქური
 და სხვადასხვა ფილოსოქიქური სუქიებებს. ცალქვ გამოიქოქა კოქხვა-
 პსუქის სიხით ჩამოქალიბებელი შვექლომა-რეკოქხნადიქები
 სხვადასხვა ლოქიქური სამაროქლებრიქ სუქიებებზე, დიაღოქის
 მონაქიღლი ცნობილი დაღესტნელი სწავლულები არიან (Art.
 561/XII, XVII; 563/IX XI და სხვ.), დასტურდება გრამატიქიქლი
 (Art. 410 და სხვ.) და ნაქიქლომბრიქ, სუქისტური შინაარსის
 თხიქულებიქ (Art. 561/XII, XVIII; 463/IX, X) და სხვ.

დაღესტნური ქიქოლოქის ხელნარკვები, ისევე როქიქრე
 სუქიოდ დაღესტნური ხელნარკვები, გარკვეული თავისებურებქით
 გამოიქრექა, კრისოდ, მათში სიორად არის წარმოღვექლი სუქიქიქური
 ნიშნები, ე.ქ. "შიშირი იმბრა", ეს არის ამხსნელ ნიშნითა მოქლი
 სისტემა, რომელიქ წერისას გამოიქნებოდა როქლი არამული
 სისტემას გოქების გისადვილებლად და მარის ნათქვსაქოქად.
 ხელნარკვების დიდი ნაქიქლი გამოიქრექა სუქიქიქური ხელწერილთ,
 რომლებსაც "დაღესტნური ნისის" უქოდებქ.

ს. კოქვქის ხელნარკვების კატალოქის მორე ნაქიქლი შვექნილია
 დაღესტნელითაქის ვასაქვს რესულ ქანზე ამბოქან დიქიქმბრქით
 აღსანიშნავა, რომ დასახელებულ კატალოქებს ხელნარკვითა

გარეგნული დახასიათება მოცემულია ქართულ და რუსულ მკვლევარებში. მკვლევარებმა მითითება სათარგმნო ანოტაციებში, გადმოცემის ადგილებზე, დარგებზე, რომელსაც აღნიშნული თხზულება განეკუთვნება, გაცილებით უფრო დაზუსტებულია, ვიდრე მოცემულია თხზულების დახასიათების და დასაბუთებისას. ისე, რომ ქართული და რუსული წიგნების არსებობა სპეციალისტებისთვის შესაძლებლობა ეძლევა ვარაუდობენ ხელნაწერში წარმოდგენილი თხზულების რაობის საკანონო, მათ უფრო, რომ აღნიშნულებს თან ერთვის სათანადო ბიბლიოგრაფია.

AC ანუ შუამთავრი ხელნაწერების კოლექცია 1935 წელს ხ. სხენცელმა და გ. წერეთელმა გადასცეს საქართველოს სახელმწიფო ბიბლიოთეკას; მათ ხელნაწერები შუამთავრებს სამარხებში, ბუხარაში და შუა აზიის სხვა კულტურულ ცენტრებში მოგზაურობის დროს. შუამთავრი არაბული ხელნაწერი 680-ია, მათგან ძალიან ბევრია კრებული. აქაც დიდი რაოდენობით არის წარმოდგენილი ტრადიციული ხასწავლო-სქოლასტიკური დარგები. განსაკუთრებით ბევრია გრამატიკა, ლოგიკა, უფროსი შემსწავლელი დარგები; შემდეგ მოდის სამართალი, დოგმატიკა, პედაგოგია, მეტრიკა და სხვ.; უფრო ნაკლებია შატერული ლიტერატურა, მათემატიკა, ასტრონომია, ხელნაწერთა უმრავლესობა გადმოცემულია XVI-XIX საუკუნეებში, უფრო მეტად - XIX საუკუნეში.

კოლექციის მამულოები ხელნაწერია არაბული წიგნების კოლექციონი, რომელიც შედგენილია XII-XIII საუკუნეების ცნობილი არაბი ლექსიკონების ას-საღინის მიერ. აქ დაცულია ლექსიკონის ერთი ნაწილი (აღი - რა), რომელიც წარმოდგენილია ორ ტომად - Ar Ac 588, 589, ხელნაწერის საერთო თარიღია XVIII-XIX საუკუნეები. იმათი ხელნაწერს წარმოადგენს, როგორც ეს ლიტერატურაშია მითითებული (ე. კრაცოვსკი), შესამდე აღ-ფაისასადის სუბერგლოსისა, რომლებიც ან-ნაბაფის ცნობილ დოგმატიკური ხასაათის თხზულებს "აღ-ფაისას" უკავშირდება - Ar Ac 349 და სხვ.

სუსტათა უმრავლესობა ტიპიურ შუამთავრ ხელნაწერს წარმოადგენს. ყა. სეულეზბაი, წითელი, შუამთავრ ან ყუთული უფროსია, პრიადა, მედალიონებითა და არაბული ტყავრული ნაწერია თხელ, პრიადა აღმოსავლურ ქალაქში ხასაათი

ან ნასთაღიყისებური ნასნით. ამ ტიპის ხელნაწერები მკვეთრად გამოირჩევა სხვა არაბული კოლექციების ხელნაწერებისაგან.

ხელნაწერთა ინსტიტუტის აღმოსავლურ ხელნაწერთა ფონდში, როგორც ზეით აღენიშნება, დაცულია აგრეთვე ვზრავლი, სირიული და ეთიოპური ხელნაწერები. ესრავლი ხელნაწერების კოლექცია 37 ერთეულისაგან შედგება. აქ იფელისხმება ხელნაწერებიც და ფრავმწებებიც, რომლებიც, წყელებრივ, ნაწერია ეტრატზე, თჟათაოდ – ქაღალდზე, კოლექციამი ძირითადად ეხედება ბიბლიურ წიგნებს, ხინრად ფრავმწებულს, შერეუ რაოდენობით დაცტურდება სხვა ხახის მასალაც, კრძიოდ, აქ წარმოდგენილია: თარები Hebr. 5-11, 44, 46, 49 (ვრავნილები); ქაღაგება თარის შესწავლის სარგებლიანობის შესახებ, შედგენილი ცხხეაღის რაბხის აბრამმ პელუსისა და იხის რაბხის ელიპე ხანკლის შერ – Hebr. 29 (3 ფ. 1909 წ.) ესთერის წიგნები; Hebr. 14-17 (ვრავნილები); ესთერის წიგნის ვამმარტებები – Hebr. 24 (19ფ.); ფრავმწებები შესაქნისა და ვამოსვლიათს წიგნებიდან – Hebr. 40, 41 (სულ თიხი სტრატონი); ევლესამტე – Hebr. 12; ტებათ-ტება – Hebr. 13; ლოცვები – Hebr. 12 (1ფ.), 20-21 (ეტრატის ზოლები ლოცვებით); ვეხედება კრებულებიც: ერთი – Hebr. 3 შერეაეს თხზულებას ზოდატუების შესახებ და დიდაქტავური ხასათის ვამონათქამებს (13ფ.); შერეუმი, Hebr. 45-ში, სიმშრების ახსნაა, მიდრამული და თაღმუდური ხასათის თხზულებები და სხვა. (150ფ.) არის, აგრეთვე საისტორიო თხზულებას "შევიღას" ფრავმწებები – Hebr. 48 და ვოფთი ხასათის დოკუმენტები ვაღის ვადაღის – Hebr. 22, ქარწინების აქტების ვაფორმების და ვაუქსების შესახებ – Hebr. 26 (1855 წ.), 42 (1859 წ.) და 43. აქვე XVI სუკუნეში ეტრატზე დამტკდილი წიგნებიც: ფსალმუნი კომენტარებით – Hebr. 4 და თი ბიბლია – Hebr. 18 და 19. ფსალმუნი 1522 წელს სულნიეშია დამტკდილი. ასევე სულნიეშია დამტკდილი 1514 წელს ერთი ბიბლია – Hebr. 18, რომელსაც თარგუმი და კომენტარები ახლავს. ეს ბიბლია ხაშურთან ახლოს მდებარე სოფ. ბრეთიდან არის

ჩამოტანილი.¹ იგი ავადმძღვლების საგვარუდლო-საოჯახო საყურისა უოფილა და ცნობილი იყო "ავადიანი ბაბლია" სახელით.

ქრაული კოლეჯის ხელნაწრთაგან განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ხელნაწერი Hebr. 3 - ვ. წ. თბილისის ბაბლია. აგრე ეს ხელნაწერი სკანუში ძახებოდა სკანუიდან იგი ლეხუში, სოფ ლაღლამში, მიხედა, სადაც მას აფელობრავი მქოზრებნი რაფორე ქრაულენი, ძე ჭრისტეანენი სისწულმოჭხლად მიანენენენ და გვაღუისა და სტიხურე უბეღურების დროს გარეო გამბასეცხებენ ხოლმე, შეხვევ იყო თბილისს ქრაულია მქეუენში ჩამოტანეს, ხოლო 1951 წელს ვადაეცა საქრაუფლოს სახელმწიფო მუჭეუეს.

აგრე თბილისის ბაბლიის ხელნაწერები საყლებად იყო ცნობილი. ვახუი საყენის 60-იან წლებში იგი პარეულად მუქსაულა ვ წერეოლმს და მისი აფელოე წარმომისა ბაბლიის აგრეულ მნიშვნელოენ ხელნაწერა შორის.² ხელნაწერი შუეცეს მისეს ხუთწიხეუელს რამელებაც დიდი და პეტარა მისორაც ძღაეს. პლეოფრეოფული ძღაღმის საყუეებზე იყო X-XI საყენენში თარაღუესა ამგახე ხელნაწერი შეღეესა 169 ფურეღისიგან რაფორეც ვარეცა მას ავლა 15 ფურეღლი.³

ეზბეაღური თეაღსმზრისით ხელნაწერი შესანიშნეაი კონსონანტური ტემსტი ვანლაგებულა დიდი ფორმატის (44X37) ვარეგად დამუქეებული ეტრატის ფურეღლებზე ხამ სეეტად გამონაღლისია, წესისამებრ, რა სეეტანი პოეტური ტემსტები. იგი ხაწერაა მკეუთრი შავი ფერის მუღნიით და, რაფორეც ვ. წერეოელი აღნიშნაეს, "იშუათაი სიღამბათა და სიხუსტიით შესრულებული კალიგრაფიული შრიფტით, რამელებაც სრულყოფილეების შრეე ძნელად თე შეიძლეება პარაღელი მოქსახის".⁴ მაგრამ თბილისის ბაბლია ძირათადად მანეც სხვა თეაღსმზრისით არის ფახეული.

1 ქრაული კოლეჯის ხელნაწერების პარეულად აღწერეღობა 1968 წელს შეღეესა სანტ-პეტერბურგის (ლენინგრადის) ვ. სულტოეო-შეღერანის სხეღობის საყური ბაბლიათეოს თბორბიღელმს თანამშრომელმს ვ. ლეხეღეცა.

2 ვ. წერეოელი, მისეს ხუთი წიგნის თბილისური ქრაული ხელნაწერი აღმოსავლური ფილოლოგია, I, თბ., 1869, გვ. 21-39.

3 ასევე 60-იან წლებში იმმა, კრბო პარის თეებში, მიეღეღული იქნა თბილისური ქრაული ხელნაწერის რამელებაც ფურეღლი, მისი თბილისში ჩამოტანა ხელნაწერა მსტიტეტის თანამშრომელმს ე. კეევიძემ.

4 ვ. წერეოელი, დისკ. ხამზობა, გვ. 25.

ქრისტიანული ბიბლიის ასალი შექმნილი კრიტიკული ტექსტის გამოცემის დარკონსტრუქციისთვის მნიშვნელოვან რამდენიმე ადრეული ხელნაწერია მსწრელი¹ მათგან ფაქტობრივად უსარატესობა ეჭვებს აღუბის ბიბლიის (Codex Aleppo - 910 წლის ასლი ბეროდი). იგი ასალი გამოცემისათვის ძირითად ამოსავალ წესად მოიხმრება, ვინაიდან ეყალმაცაის თეალმბრისლი ველამე ასლის დვას ადრეულ, ტრადიციულ (აარის ბქ ამერის) ეყალმაცაისათს მერამ აღუბის ხელნაწერი დევეტურია მს თათქის მალანად ავლია მოსეს ხუნიჩეველი, რომელიც სხვა ხელნაწერებშიც შედარებით საველად არის წარმოდველილი აღნიშნული ეყალმაცაის ანალოგიურია თბლისის ბიბლიის ეყალმაცაი, ოღონდ მსში ზოვეერ გარვეული თავისებურებებს შენიშნება ეს გარემბება აღუბის ხელნაწერის თბლისის ბიბლიის ხელნაწერი შექმების სათობს აქრებს ამსობს დავემბრებით გ. წეროული წერს: "ბენებრეია, თუ დავასქნით, რომ ტექსტის მომავალი კრიტიკული გამოცემისას ხუნმასათვის (ხუნიჩეველისათვის - რ.გ.) თბლისის ხელნაწერი შეიძლება ერთერთი ძირითად წეროდ იქნას გამოყენებული, თბლისის ბიბლია სხვეალისტია დედ სტერესს თწექს საერთამბრისო მსშტამთ.

რაც შეეხება აღმოსავლური ფონდის სარიულ ხელნაწერებს, რაოდენობრივად ისინი ცოტაა - ფაქტობრივად სამი ხელნაწერია და სამივე ლოცეებს შეიცავს (Syr. 2-XVIII-XIX ს.ს., Syr 3-1875 წ. და Syr 4-XIX ს.). ერთ ხელნაწერში სარიული შრიფტით არაბული ლიტერაციული ხასიათის ტექსტებია წარმოდველილი, ანუ იგი ე-წ-კარმების ხელნაწერია (Syr. 1). ველა ხელნაწერი ქალაღმზეა მხსრულელებლი, ლოცეების შემტველ ხელნაწერთაგან ერთ-ერთი (Syr. 2) მხატვრულადაა გაფორმებული, ხელნაწერში არის უნეანი, მინიატურები მხატრებელია, წმინდანთა და სხვა გამოსახულებებით, ფრადი საღებავებით ორნამენტირებული წრეები და ვეარი, ვოველივე ეს უცხო და თავისებურია, ოღნავ პრიმიტიული.

ეთობური ხელნაწერი მხოლოდ ერთია, იგი ეტრატისაა და შეიცავს ფსალმუნთა ტექსტებს.

¹ ეს ხელნაწერებია: სანტ-სტერბურგის ხელნაწერი (1008 წ.), ბრიტანეთის მუზეუმის წესბა (IX ს.), აღუბის კოლქია (X ს.) და მსხვანის უნივერსიტეტის ხელნაწერი (X ს.), იველ გვ. 21, 22.

თამაზ ჩხეიძე

ბატონი გერონტი

ბ ე რ ო ნ ტ ი

ქ ი ქ ო ქ ე

1 2 0

გერონტი ქიქოძე პირველად ჩვენს ენაში დაეინახე სრულიად ემანუელმა. იგი ხშირი სტუმარი იყო ჩვენი სახლის მფობრე სართულზე მცხოვრები გურამიშვილების ოჯახისა. მათ ბინა ისევ, როგორც ჩვენი, ღია აივანზე გამოდიოდა და მე საშუალება მქონდა, ეზოდან დამენახა, როგორ გამოაცილებდა ხოლმე ბატონ გერონტის ქერათმიანი, ცისფერთყალება ქალი-რომელსაც ხელში განუმორებელი პაპიროსი ეჭირა. როცა ვეითხე, დედამ მითხრა: ეს - მწერალი გერონტი ქიქოძე არისო. ასე რომ, ჩემდა საბედნიეროდ, პირველი ქართველი მწერალი, რომელიც მე ვიხილე 10-12 წლის ასაკში, გერონტი ქიქოძე იყო.

არც ისე დიდი ხნის შემდეგ, თმის დროს, მე უკვე წაითხული მქონდა მისი ბრწყინვალე თარგმანები, და თქვენ წარმოიდგინეთ, „ეროვნული ქურვაიც“. ეს წიგნი ჩემი საკუთრება გახლდათ და მე სამონღად ეამყოფი ამით, მით უმეტეს, რომ მაშინ არავინ არაფერი იყოდა ამ წიგნის შესახებ (თანატოლებს ვგულისხმობ, რა თქმა უნდა). ამ წიგნმა ბევრი მხრით განსაზღვრა ჩემი სწრაფა და მომართულება.

უფრო გვიან მე შემთხვევა მომეცა გამეცნო ბატონი გერონტი, საღვთსაწიულო მაისის თაებრუდამხვევი ამხდი იფა, და აი, ზემს ქქანზე შევეყარე ბიჭების კომპანია, რომელთა შორის ერთ-ორი ჩემი ნაცნობიც უნა (ახლა მხოლოდ უანდიერო მაგონდება – ლამაზი, ტანადი ჭაბუკი). გადაუწვიტეთ გვეჭიფა, მაგრამ სად? ახლახან გაცნობილმა ზეწზე უფროსმა ბიჭმა მხარულად შემოგვთავაზა – ბატონ გერონტისთან შევიდეთ, მტრუხელობად მუწენა ეს მარი, მაგრამ დამყოლიეს: სიტკბუკით ვიყავით მოურაღნი და არას დავიფუვადით ეთავებთ დამუწილობას, სულ მადე ამ უცნობი ბიჭის წინამძღოლობით გერონტი ჭიქობის ოჯახში აღმოწნდით.

მასწინძელმა ხალისთანად მივეილო და ცოტა ხანში სუფრაზეც მივიწიე. მახსოვს, ყითლად მოჭიქული ღოჭებით შემოიტანა დასახლისმა ღვინო, და, აქ ერთი ფრანა დამამახსოვრდა: მუხედ, ტასო, – მომართა ბატონმა გერონტამ მეუღლეს, – რა კარგები, რა ლამაზები არიან, მაგრამ როგორი განსხვავებულებო, თითოეულს სხეებისგან გამოჩნეული მვეთრი ინდიეაფუალობა ამასათებო, და ერთხანს უამებროვი ერთგვარობის მიწნით, ქართველებისათვის ნიმწნდობლივ მრავალსახეობასა და ხასიათობრივ მრავალნიშნადობაზე გვესაუბრებოდა.

მაგრამ ვინ აცალა ლამაზი! თამადად დანიშნული ზეწი წინამძღოლის რომმა უდამნოს დამამგავსა ორველივ ვველაფერი, ახლა ეხედები – ლოგორა სჭირდა (ახალგამზრდებსაც სჭირთ ეს სენი). მხოლოდ მისი ხანხალაის ვაუთავებელი ხმაური ისმოდა სუფრაზე, რიღის გამო თავს უყავებდი, მაგრამ როცა მიეხედი, ამას სამველი არ დაადგებოდა (ბატონ გერონტისთან ვიჯექი და სხვის რომს ვისმენდი!), სიტყვა გაეწივეტინე, – ბატონ გერონტის

მოუწმინოთ-შეთქი, ათას რამეს კვათხუბროდი და სხვათა შორის ესეც კვათხუ: ახალგაზრდობა სულმოყოქსელად მოედის თქვენს ნაწერებს, რატომ იბეჭდებით ასე იშუაადად-შეთქი და აქ უწინაური რამ მოხდა: გერონტი ქაქოძემ, სახელგანთქულმა ქართულმა შერაღმა, სრულიად სვეულუბრივი ტიპით, ისეთით - წესილს რომ უჩიარებენ ხოლმე შინაურებს, და შესაბამისი მამყით, რაც დღემდე მახსოვს, წყნარად მოგვიგო: იცით რა, არ მამტკდავენ, ძნელად მიბეჭდავენო, ამან თავხარი დამტკა თუმცა შემდეგ გამოცდილების კვლობამუ, ამ ელდამ თანდათანობით დაყარვა თავისი ნესტარი...

კიდევ ერთხელ შევხვდი ბატონ გერონტის თავისსავე სახლში, იგი ზემო რეკომენდაციოთი იყო (აროდონ ქავეარაძესთან და დავით განხილაძესთან ერთად), კუმბროს წყვრად როცა მიღებდნენ, უფრო ზემო პირველი წიგნი „პო ძიუი“ მიუეტანე, შემდეგ კი რეკომენდაციის წახილვად ვახილე, ბატონი გერონტი ხალხით მესაუბრებოდა, რაგონე ხანს, ამან გამოთამამა და ყაბოვე, თქვენი მხრი მათხართ-შეთქი ზემო თარგმანზე, და აქაც წარმოუდგენლად მოულოდნელი პასუხი მივიღე, მასპინძელმა უფრო აიყენა კითხვები, რომლებიც ზემო გაუწიფარობის გამო კონკრეტულ პასუხს აიძულებდა, და შერე რაღაცნაირი ბიჭური გულწრფელობით მითხრა: ვერაფერს ვეტყვით, პოქხამა სრულიად არაკომპეტენტური ვარო, შესტად ასე თქვა, სწორედ ეს სიტყვა მომშველია... დღეს ეს პასუხი მისდამი ძაღდაუტანებელი თავგანისცემის თხილ ვრძობას მიღვიევეს და ამავე დროს, ერთგვარი ნაღვლიანი ირონიასათვის მიქქებეს იმით მიმართ, ვინც ვოჯვლოვის „მტკიცედ“ არის დარწმუნებული თავისი კომპეტენტურობის შეუვალობაში.

არ ეციე, ამის გამო, რომ სვენი მუსათუი წრეელი ინტიპურობით იყო განვლუბული, თუ სხვა რამ მიხეზიო, საუბარი შეუმშენელად შევბო ისეთ ამბებს, რანუ ღამარაყსაც სვეულუბრივ გაურბობან უცხო აღამიანთან, მე გაჭერებდი, შოლოდ ბატონი გერონტი განავრბობდა ღამარაყს, უფრო უშუალოდ მე მომსართავდა, შერე თითქოს რაღაც სვენებებში ვაიტაცა, ზემოდა ვახაოცრად აღუღდა და კარვა ხანს ღამარაყობდა შერე, დაუეკრებულ, ველის შემადონსებულ ამბებსა

და ვარემოებებზე, რომელიც შესახებ ვარჯჯული ცოდნა კი მქონდა, მაგრამ მხოლოდ უშუალოდ არ ვანეციდიდი. ბატონი გერონტი წამოიფეხა, ჩემსვე დაიძრა - მე ზურგიით ეადექი ფანჯარისთან და ვარჯჯად ვხედავდი მის გამოძეტველებას... - მეფობარი, რომელიც თავს აფარებს საფარბამის, რომ აფრიდოს შენიან პარობირ შეხვედრას, საცნობი, რომელიც უმხმხოდ გაძელებს. - დავუბული ხით ამბობდა ბატონი გერონტი. - არა! ეს წარმოუდგენელია. - ბარდაბირ შეხვდა და მოწყვეტით თქვა: - ტოულად გაეცებით, თქვენ ვერ გააგებთ ამას, უბრალოდ - ვერ წარმოადგენით!..

ქვევს ეხამდი, მამინვე წამოხსულდავთ, მაგრამ კიდევ უნდა მომხდარადო ასეთი რამ, რამაც ჩემთვის სამწუხარო ორბავობით აღბეჭდა ეს შეხვედრა. გამოთხოვებისას ბატონმა გერონტამ ოთახის კუთხეში მიდგმული კარაღიდან გამოიღო რომელიღაც წიგნი, აქვე მიგიდას მიუგდა წიგნზე სამახსოვრო წარწერა ვააკეთა და, - მინდა ჩემგან ხახხოვრად გქონდეთო, - ამ სიტყვებით გამოიმწროდა ხარკქარი, ეს იყო „ეროვნული ქერჯია“.

და აქ მოხდა სრულიად დაუეჯერებელი ამბავი (ვაგლას, ჩემთვისაც დაუეჯერებელი!). მე არ ხამოვართვი გამოწოდებული წიგნი, და აქვე რივორც მამის ვეიჭრობდა, აფხსენი ჩემი საქციელი: მე მაქვს ეს წიგნი, ამ წიგნს მე ვარჯჯად ვეიჭრობ. - თავმოთხედ ვანეკიხადე - კი მაგრამ, ეს გქონდეთო ჩემგან, რივორც ხახხოვარი, - ცდილობდა ჩემს ვადარჩენას ამ ვაუგონარი უტაქტობით შემცხარი გერონტი ქიქოსე. ამ ველმოწყალე თავმამიანობას მე ზეპრული სიჯიუტით ვუბსებუხე: მაქვს, ბატონო გერონტი, მაქვს ეს წიგნი!...

მამის ვავიციანობურე პირველად მიული სიყხადით, რომ კაცს მართლა შეიძლება შეუეადეს ემსკი, იმ წუთს, იმ წამსვე ვიცოდა, რომ ხამხხედ ხსილულეს ჩავდიოდა, კიბეზე კი არ ვაცხადდა ეს ჩემთვის, ქქქამო ან ხახლმს - არა! იმ წამს, მამინვე! მაგრამ ემსკი უკვე თხრიდა ჩემს ვულს... შუბლი დამხვევარა სირცხვილისვან, აღმური ამვიდა, მაგრამ არ „ვაჯტელი“. ქქა ავაგლე და თავი შეეეუმვარე, ეს „ქქა“ მარტი ერობულ არ დამცემბა თავმა, რამაც ის მიეიჭრებინა, რომ კაცი მულამ „საკუთარი“ შეეადომებს სჩადის, თავის შეეადომებს ამეორებს...

დღემდე თვალწინ მიდგას ის ოდნავ წაბნელებული ოსანი,
მაისის შზიან დარსიყ რომ დამის სინათლე ერთი სადღაც
შშეენიერა ქაღბატონი მოწყალე, ნატყფი დიმილით გვიღიმილი და
მეორედ მისვლისას, - ბატონი გერონტის უცნაურად დამძიმებული
გამომეტყველება, როცა იგი შემზარავ ჩვენებებს იგერიებდა.

დიდ კაცთან თუნდაც ერთი შეხვედრა რაღაცას გვასწავლის.
შვინი, შეც ეისწაულე რაღაც.

1985

„მშინაური უნდა წაგაგაღეს შინის...“

◆

რეკავი
ინანიშვილი
80

◆

1. ოკიოდე სიტყვა რეკავი ინანიშვილის ოკი მოთხროვებაზე.

რაც ამჯერად „მწიგნობრის“ მითხველს ეხელება, ამის გათვალისწინებით ვერაღებებს ვაჟამხვილებ რეკავი ინანიშვილის ოკი მოთხროვებაზე, რომლებიც ერთხელ ვიდრე ვაჟაფიჭრებენ იმზე, თუ რაა წიგნი ადამიანის ცხოვრებაში, და სურთოდ, როგორ შეიძლება გვესახებოდეს წიგნთან ადამიანის მიმართება, ამ მოთხროვებებში ეს თემა, რასაკვირველია, არა მუცნიერულ-კულტუროლოგიური, არამედ ფსიქოლოგიურ-ემოციური თვალსაზრისითაა გაჩრეხული.

ჯერ მე თქვენ წავიყიბთ რეკავი ინანიშვილის ერთი ნაწარმოების, - მას „სადაგელი შემთხვევა“ ჰქვია, - პირველ ამბავს. ვეფიქრობ, რომ მას მოთხროვების დასაწყისად ეს არა, ინტერვიუს ან დაადლოგის ნაწილად მიიხსენიო:

„მეც, ფილოლოგებს, ერთი სადაგელი წყეულება ვაქვს: როგორც ეს ვინმეს ხელში წიგნი დაეუნახავთ, ამ წამშივე ვეცემით - აბა,

მანერზე, რას კითხულობო, რომ არ ენახოთ. ბოძმა გავეაძვეს.
ზოგი იმას იტყვის - წიგნები გვიყვარს და იმიტომაც, მე თუქ
იმასაც დაუუმატებ, რომ გვეშინია - ესნდ სხვამ წიგნებზე მეტს
წყაითხვა არ მოახერხოს, მაგრამ არც პირველი იქნება ძალიად
მართალი და არც მეორე, ეს, უბრალოდ, წვეულებაა, ვინცა
წვეთავანის მიერ საძველ წვეულებად მონათლული, ეცდილობი
მომლას, მაგრამ ამაოდ”.

ამის მომდევნოე ორი სტრატონი ეგრევე ცხადფოეს, რომ
სწორედ მოახზობის (ის ხელ სამგვერდიანია): კითხვა დაუწყეო.

„აი, მე, საცა სამართალია, მე მანც აღარ უნდა ვიქცეოდე ასე,
რადგან ერთხელ... ვერს მივღებ?... ერთხელ ასეთი რამ ეიწნებ“.
და თხრობა იწყება.

თუმცა, არა, თხრობა ვერ ისევ სასტარტოდ ემზადება:

„ბუნას ხომ აცნობ? მხატვარაშვილს. წაყვულა ეს ბუნა
მხატვარაშვილი ფანჯრის რაფაზე და რადაცას კითხულობს, სეტყე
ასე გატაცებით რას კითხულობს-მეთქი. ზურგიდან ამოუდევტ,
ავდელუდაედი და წიგნში ჩახედე. წიგნში ეწერა, რომ წყნ,
მამყაყები, ხშირად ძალიან ცუდად ვიქცევიო. მაგრამ შემდეგ,
როცა ის საყვარელი არსება წყნს საყუთარებად იქცევა, აღრიბდელი
ზღაპრები ჩაბარებულ გამოცდასავით გვაევიწყდება. ამა გულახდილად
თქვიოთ, - გვეკითხებოდა წიგნის ავტორი, - გულახდილად თქვიო,
რომელ თქვენგანს მიუძღვნია საყუთარი შეუღლისათვის თუნდაც
უბრალო თაიფული, ისე როგორც მიუძღვნადითო...”

ამ პატარა მოახზობის წყმბან მოყოლა მტრებულობა იქნებოდა,
მას მიუღუედ, ძალიან მიუღუედ „დაეკონსპექტებ“.

მოთხრობის ვიბრი თაიფულს ყიდულობს შეუღლისთვის. „ის
თაიფული პირთავეცე მიჭირავს „ჩაგრბელებული, ცოცხებით“, ამ ღრის
მას უღდაც ხელს ჭიადებს და აბრუნებს - მისი შეუღლე აღმოჩნდა.

„გვაიღუები გვიადე, აი აქ, საყვავილუში“.

შედა ტუჩი როგორღაც უნდოდ წამოსწია, გვერდიგვერდზე
გამომხედა და ცალ ფეხზე შედგა.

მე ეს არ შესაიბოუნა, მისი ცალფეხზე შედგომა მარჯვენა
თვალის აფრენასავით მაქვს დაყდილი“.

მათ შორის იმართება დაალოვი, რომლიდანაც თუნდაც ერთის სიტყვის ამოღება, ან რაიმეს შეცვლა, მას წაახდენს. ამ ცხარე დუელით უშედეგაოთ დაილოვის ბოლოს ქალი დამხვდა: „მას მიუგებრუნდი და ახლა-ღა დაეინახე, რომ ცალ წებზე იფა ქადა ტუნსაც იყენებდა და ცრემლებიც მორვოდა“.

ახლა არ ვინდა ამ პროლოგსა და დაალოვს, ასე ვთქვათ, გვირგვინი დააღვა? და ამას თვით დიდი (დაახ, დიდი!) რევამ ინანაშვილიც ვი ხარყარ, მომავადიებულ დონეზე ახერხებს (იუმორი ნახეთ, იუმორი!). მოეუსმინოთ:

„აი, რას ნაშნავს ვეღა ეს ერთად თაემოყრილი?“

ვისურუებს, ნურც ვაციოდანა ნურასოდეს.

..... ახლა შენ მოთხარი! ვანა ამის შემდეგ ვინმეს წიგნში უნდა ჩავიჭვირებოთ კიდევ? ან ხელიდან წავვლიყო, როგორც უცით ხოლმე?! მაგრამ ერთსაც ვაყვებით და შორესაც, კიდევ ვაეიმოვრებ: ზოგმა შეძლება ისა თქვას, წიგნი გვიყვარს და იმტომთა, შე თუნდ იმსაც დაუგებტებს, რომ გვიშინა – ვინდ სხვამ წიგნზე მეტი წაითხვა არ მოახერხოსო, მაგრამ არც ერთი იქნება მოღად შართალი და არც შორე, ეს უბრალოდ ჩვეულებაა, ვეღა წიგნთაგანის მიერ საძველ ჩვეულებად შინააღიღი, კედილობით მოშლას, მაგრამ ამაოდ“.

კითხვა დასმულია, მას პასუხი უნდა გავუცეს, თუნდა, კითხვა კი დაისვა, მაგრამ ისე დაისვა, რომ ეს „ასე“ ფაქტურად ამ კითხვის პასუხია, და მანც, ვაგვადნიურლები, ვაეიმობიტებს თაეს და წიგნი ბლავევი სიტყვებით ვაგვემ ამ კითხვას პასუხს: დაახ, ამის შემდეგაც, ვოველთვის, ისევე, როგორც აქამდე, „ვინმეს წიგნში უნდა ჩავიჭვირებოთ“, თუნდაც იმტომ, რომ ამ ჯერზე სხვის წიგნში ჩაჭვირებამ წიგნს გმარს თავისი მეუღლის გასახარებლად ის „თუნდაც უბრალო ყვაიელი“ ავიდინა!..

მოთხრობის სათაურში სიტყვა „საძველი“, რასაც ვერვღია, დამანტრიგებულ, ვერადლების გამაფაციცებულ ფანდაღაა გამოყენებული, რამცე თვით ავტორიც ვაგვით მიგვანაშნებს პირველივე აშხაეში: აქ ის „სხვის წიგნში ჩაჭვირებას“ საძველ ჩვეულებად შინააღიღის და არა საძველ ჩვეულებას უწოდებს

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ

Բլբլի Բլբլիկու լիկու

(ეს ის შემთხვევაა, როცა სიტყვა „სამაგელი“ მოფერებას, დიან მოფერებას გამოხატავს).

„ვადატრიალებს“ ქვია რევან ინანიშვილის ერთ პატარა მოთხრობას, რომელსაც ესვრათაოდ უხის მაგიურა, განსაკუთრებული სიტყვები:

„ქვხეთა შორს არის, ხაფთო – აბლოს“.

ამ სიტყვებში ვერძნოდ სურათურ, რელიგიურ, ბიბლიურ სიბრძნეს, მაგრამ მათს განმარტება-კომენტარებას ვერ ვხედავ ვერ ერთსაე.

ეს ის მოთხრობაა, რომლითაც რევან ინანიშვილი თითქოს მხოლოდ კითხვებს სეამს, მათხე პასუხებს არ ვთავაზობთ.

თავად განსაუკეთ.

ამ მოთხრობის ერთადერთი პერსონაჟია ვაცო „შავი ბრგე დაბრილი ვორილასათი ბირქუმს... ვაგარა, შეუახლული ჭადართ“... სამეცნიერო ბიბლიოთეკის პატარა, სუსტეფებთან მაგიდანე მძიმედ აწყობს მხხილ, ბაღნიან მაეებს. დაბრეცული, შემამყოთებლად დაბრეცილი, შემამყოთებლად დეფორმირებული თითებთი უბეშად შლის წიგნის თხელ ფურცლებს – წიგნი ვეცოადება, – თითქოსდა შთელი ორი საათი იგუბებს პერს მყერდში, კითხულობს და წერს სუსტად ორ საათს...“

შენ, მკითხველი, იძახები და იმსაც ვრძნოდ და ხედაე, რათუნ დაძახული, ვაოუნებელი, დეპრესირებული არიან იმ სამეცნიერო ბიბლიოთეკის იმ დარბაზში წიგნზე მოძუმსეე მკითხველებიც, როცა ამ ორი საათის შემდეგ იმსაც ადევნებენ თეალურს, როგორ ოხნის ის სათეალეს, სამხე დილით ივრავს რეხი პეეეის კალოებს, ხელებს უკან აწყობს და შეხლმუჭებინილი და თეალესმარისხანე მქურაქუნებს წითელხოლეუბთან მწეანე ვეეეიმზე... „თხეთმტეი წეთის შემდეგ დაბრუნდება დარბაზში, ხსურათი გამოსწეეს სეამს, დეუდება, ვაეეეეებს სათეალეს და კელეე თითქოს ორი საათით სერჩეეებებული ობრება წიგნებსიყენ... წიგნები – ძეეელება, ახლები, დიდება, პატარები,

ქართული, რუსული, ხანძხული, გერმანული... ერთმანეთზე მოყვანილ
სწერს რადიკებს, ზოგჯერ კბილების ქრატქითაც... მხოლოდ
მსხდომი შექრთაღნი იყრებთან მისცენ..."

და ეს ასე ვრძელდება თორმეტი წლის მანძილზე, მკითხველზე
და იმ სამეცნიერო დარბაზში წლების მანძილზე მოძუმავე სხვა
მკითხველებაც ვრძნობენ, რომ უმჯეელად, უმჯეელად უნდა მოხდეს
რადიკ ასეთი...

და ამ რადიკ ასეთი ხედა აა, რა და რადეორ ხედა:

.....ერთი დღეს მოულოდნელად დაარღვეეს რეჟიმი. პირველის
ნახევარზე, როდესაც დარბაზი ყოველთვის სავსეა და ბუხის
ვაფრების ხმის ვაფრებებს კაცა, ხმერთი ადგება, ვადის მავალების
წინ, ხელებს, ხეველებისაშებრ, უკან შემოიწყოძს, მტკაცე,
დაძეჯითებული ნაბიჯებით ვაივლის, ვამოივლის, თან ეღმება,
ცოტა ხანში აქირქირდება კიდევ, მარჯვენა ხელს ვამოლის, წივრებით
საცე კარადებს შემოატარებს და პათეტაყურად წარმოთქვამს:

- ესენი კარადები სე ვვინათ! ესენი სავნებია! მუე ათასობით
ადამანების ხელდება დაშწედეულია, ხეწ ვამოძბებულები ვართ,
სათათოდ ვამოგეყავს ხელუბი იქიდან და ვვარუდინ დავითხეს
ვეწყობი.

ხელებს ისეე უკან შემოიწყოძს და ვახარებუელი წავა".

და ხელ ცოტაც და კელება.

ისტერიაა, არა? ასეა, მაგრამ მოავარი, აქ მოავარი ისაა,
რომ იდუმალეობით მოყული წივრებს მიძმული კაციისთვის წივრებში
„ათასობით ადამანების ხელუბია დაშწედეული“; არა მარტო
ზღვა ცოდნა, არა მარტო ვინების ძიებები და შედეგები, არამედ,
უნწინარეს ყოვლისა, „ათასობით ადამანების ხელუბი?“

მოავარია ის, რომ ეს „მაეი, ბრეგ, დახრალი, ვართლასავთ
პინაქქეში“ კაცი თორმეტი წლის მანძილზე, ყოველდღე, „ნახევარ
სათს, მკაცრ ყინვამეე კი, თითქმის უძრავად დგას ქვის რიყელებთან
აივანზე, დასცქერის ქუჩას, სადაც ნახევრად ვამხმარან, ვამავებულან
გწწწროუბწამტკრეული ცაცხეები, მოძოდან სხვადასხვა ვარეწობის
და ვამოხედეის ადამანები. რთხ საათზე ისეე დარბაზში შედის, ისეე
კითხულობს, წერს ვეიანობამეე, მიძლიოთუკის დავეტვაძმეე“.

რატომ, რატომ?

მიტომ, რომ დრმადა სწამს, რომ „ცოტაც და გადატრიალებს“ მოახლენს ქართულ ისტორიოგრაფიაში, თუ რა თქმა უნდა...

დაახ. ეს არ არის სიამოვნებისთვის, ტკობისთვის ვიხევა და წერა. ეს თავისებური ვეარკმაა, მიზანსწრაფული სწრაფეაა ტემპორატებისეცნ, ეს მეცნიერების მსახურებაა, ცერძოდ, ქართული ისტორიოგრაფიისთვის თავის გაწარეა...

უფიქრობ, დარწმუნებული ვარ, რომ იმ წუთებში, როცა ის კაცი კვებოდა და მოყვდა, ამ სამეცნიერო დარბაზში მყოფი ყველა ადამიანი განსაკუთრებით გატნობიერებული, თუ ბოლომდე გაუცნობიერებული, მოწინებთ იყო მის მიმართ განწყობილი.

ყველა მწერალი უნდა შეეცადოს, რაღაცით მიიწვ დაემთავების სიციყხლის აღმოყენებულ წყაძის, რაც უფრო მეტად იყბარებს ამ მისიას, მთა უგუიყბ! სხვა რა?!

2. მოვსახიგნოთ თქვითვის რბმავ ინაფიგნოვლა

რატომ კვადნიერდება და რატომ ვთავიშობთ თქვეწ, რვემ ინაწმუფლის ვეღობოფენე მყბბეღეფს, მისი ნაწარბოყებოღან წყმს მოერ ამყრეფელ ამ მისაწოფებს?

უფიქრობ, რომ ისინი მეც და თქვეწ კოფე ვრობელ გაყვბბარეცნ, დეაბოიქრეცნ, გარყვბბაწილოდ ვაყვბოყებტ და უფელ მწრბბიწრელ ვთავიშობლიან თვბბწინ თუ რბწ როყობრ ბეღებ რვემ ინაწმუფლია, რბწ როყობრ ამბობს ის, რბწ ვეფობრეს ის წყვეწ, და რბწ მოახბბოყს წყვეცბს...

მარტოობა ბვეწრს აღებბბნებს კელამს, მარტოობა და თბწდყოფილი მწრბბბობბბბობბბა ვბწსაკუფბრებბობ, ბუწეების მბბბბობ, მე სოყფლის

ვანაპირას, ვენახებში და იჯრის ქალებში ვაგატარე ჩემი ბავშვობა და იმ წყალ-ქაღალის ხმები მომღვეს ცოფვადა და მადლად.

ჩემთვის ყველაზე ახლობელი მწერალია ვაგა-ფშაველა. მისმა „ხმელმა წიფელმა“, „ამოდის, ნათღებამ“, „პატარა მწევრის ფიქრებმა“ და „მოგონებამ“ უდიდესი გავლენა მოახდინეს ჩემს ნაწერებზე - როგორც თბრობის მანერის, ასევე საგნებთან დამოყიდებულების მხრივ. ვაგა ჩემთვის დღესაც ის ბატია, ანუ როგორც თქვენ უწოდებთ, - კრპაბა, რომელსაც თავისებურ ანგარიშს ვახარებ, როგორც მწერალი და ქართული მოქალაქე.

ყოველ ეპოქას რომ თავისი სტილი აქვს, ძნელი შესაძინევი არ არის (ძნელაა ამ ეპოქების ქრონოლოგიური და სივრცეში განფენილობის მოხსენა). დააკვირდით ეგრეთ წოდებული კურტუმიული რომანების სტილს (დატკბილულ, მშვიდ თბრობას). შემდეგ კლასიციზმს, შემდეგ უკვე მომღვაკებული „ამხების“ სტილს. შორს რად გვიანდა წასვლა, ავიღოთ მუცე საუკუნის დასაწყისის ქართული პროზა: სივო ღორთიყფანიძე, ხანდრო ცირკიძე, ვაგუ ჯორჯიყია, საფო მგელაძე და სხვები... შემდეგ მახულ ვაეახიშვილი, კონსტანტინე გამსახურდია, დენია შჩეგელაია, სერგო კლდიაშვილი, კონსტანტინე ღორთიყფანიძე, პარველი, რომელთაც, ასე მგონია, შეეძლოთ კდენით ზეაწეული ვარდით გავლა ქუჩაში, მოკლე სტრიქონებს შორის ხმარად უხდებოდით ზეცისკენ თვალღების აპერობა, მფორენი მყაყრად იფურვებთან აქეო-იქით. მათი მხრები მუტი მიწიერია საგნობრიობით არის დამძიმებული.

მანყა და მანყ ვსურთ, თეითონ ჩემკან ვაძეოთ, თავს როგორ ვგრძნობ, როცა უფრო ფართო ტალღის ვკადებ ზღლს, არაფერი

არ არის საძრახველი თქვენს მიერ საყიბის ასე დაეცნებაში, და არც ამას, თუკი მე დაბეჯითებით ვაყიბებ, მეცრე ფორმა ზემა სტაქია-შეოქა. წინა პასუხში მოტანილ მაგალითს უნდა დაემატებ - შობენს, შობენი არ იყო დიდი ფორმების მუსიკალური ნაწარმოებების ოსტატი, მაგრამ წარმოიღვინეთ დღევანდელი მუსიკალური სამყარო უშობენოდ! შობენია მზის გამოთქმის ინტენსიურობა, ამ ინტენსიურობის მიღწევა ვი შეიძლება რამდენიმე სტრუქტურის კი, მე შევხებხებით ვრო კონკურსს ყველაზე მეტრე მოცულობის ნაწარმოებზე, ამ კონკურსზე პირველი პრემია მიიღო ორსტრუქციონანსი მოთხრობამ: „ყველი ქალიშვილის უსახელოები საღამურ კაბის ბეჭების ეტლზე“. ხომ ბრწყინებულა, ხომ ხაოლად ხანს ცხოვრება ქალისა, რომელიც ვახოვდა, ხელმოღვედ ცხოვრობს, მაგრამ ღაისნად, ვულისგამკენლავი ხვედით უკვარს თავისი დარბიული ოჯახი! მეცრე ფორმა ზემათის ის ხვეერა, სადაც რაღაც შეუცნობი მწერელები მიხმობენ გამუდმებით, ვრცელ მოთხრობაში თავს არეული ნაბიჯებით მოარულად ვერძობს.

ცხადზე უცხადელია, ბავშვზე დაწერილი ვოველი ნაწარმოები საბავშვო არ არის, თქვენ ვერიოზად მიგანზიათ ვბიძებურის „სატარა უფლისწული“ რომ საბავშვო ლიტერატურის რუბრიკის ქვეშ მოათავსეს, მე ვარვის ვეტყვი, ამ რამდენიმე ხნის წინათ ვროს ზეზნი მკვლევართაგანი უნარმზარ აუდიტორიის მოახსენებდა, რომ საბავშვო მხატვრობის სათავეები ღვინარღოსა და რაფაელთან უნდა ვეძიოთ, რატომ ვიქრობდა ასე? იმატომ, რომ ერთიც და მეორეც ბავშუს ხატავდნენ, ხომ მიხვდით, რომელ ბავშვებდაც არის ღაასრავი - ხედე ოქროზე, რომელაც ღვთისმშობელს უკავია ხელში.

სიტყვა „საბავშვოსთან“ ბევრი ვაუგებრობა იყრის თავს, არიან დიდი მწერელებიც კი, რომელთათვისაც საბავშვო ლიტერატურა, როგორც ვარცვეული ნაკადი, არ არსებობს, მაშატონ ამ დიდმა ადამიანებმა, ანდა, დაე სამთავალონ კაღნიერებად, და ვიტყვი:

წყობის არსებობს. ამის საფუძვლად ლ. ტოლსტოის საბავშვო მოთხრობებაც კი ეძარა. „ანა კარენინას“ ავტორი წერდა პანაწინა მოთხრობებს: „ფილიპოვა“, „ხეივანი“, „ნახტომი“, „ცურაფელი“ და სხვა. აქ ამყარად ჩანს, რომ ტოლსტოი სხვანაირად პედაგოგ ამავეს, ვიდრე „ანა კარენინაში“. ანდა რომელიც ვნებავთ სხვა საფუძვლად ნაწარმოებში. ვაიხსენეთ, როგორ უყვებოდა შვილიშვილებს ბოსტანში ბიჭის მკურნალების ტექნიკის ამბავს.

აქ ტოლსტოის წინაშე პატარა ხის, ცხოვრებისეული ცოდნის პატარა მარაგით, მაგრამ დიდი ფანტაზიის უჩარით, და მწერალი ვაფაციცებით ეტებს უმარტავებს ფრანებს, სახეებს, უმარტოებს, მაგრამ აუცილებელ შეგონებებს, თანაც ვეღვაყურს ამბობს უფრო ხსამაღლა, გამოყვებით, დანაწევრებით, ვიდრე ეს დიდებთან საუბრას დროს ვგახსიათებს. ტყვილად კი არ დაწერა მან ეს მოთხრობები საგანგებოდ დაწიებით სკოლის სახელმძღვანელოთვის.

ერთზე დაგვიანხებით: ადრე შევეთრად დამოუკიდებელი სახე არ ჰქონდა საბავშვო ლიტერატურას, ანდა კი, როცა სამი წლის ბავშვით კი „წიგნიერა“. ეს ლიტერატურა თანდათანობით უფრო გამხმნული ხდება, განსაკუთრებით ლიტერატურა ვეღამზე პატარებისთვის - თავისებურია სინთეზურობით, სადაც ცნებებთან ერთადანება ბგერწერაც და რიტმიც.

მაღლიან მღიმიანებს მწერლისადმი ისეთი დამოკიდებულება, თითქოს ისინი კიბებისა და „ხელუბლებელი“ ბუნებისკენ ეწიოდნენ თავიანთ თანამედროვეებს.

ერთზე ერთ მუერზობაში ბორცვებთანად ვეღვანენ ამწივან მუტებს, რომ შეძლებს მათ აფელას ბალი და ჯიუსალი ვაქმნებისათ. მუერზობის დირექტორის მარზე ხელი დამქრა და გამჭირდავად მოიხრა: ველი ხომ არ აფიქვლა, მამამისეულ მუტებს რომ ვეღვეთ. მუ მე მუთია, საძრახისი არაფერია, მარტო ველი კი არ აფიქვლავს იტარი კოდეც ასეთ მუტისევესა... ეს საძრახისი არ არის, განსაკუთრებით მწერლისთვის, რომლის უწყვეტა ქვეყანაზე საგნათა ბუნების ვარჯჯაა დედამწის ართა ერთად ცხოვრების ასევეტბა.

„დედამიწა ეს მარტო ჩვენ არ გვეკუთვნის, ადამიანებს, ანდა, თუ გვეკუთვნის, მხოლოდ ამ პირობით, რომ ჩვენ ერთადერთი გონიერი არსებანი ვართ სხვებს შორის. მაშინ კეთილი ვინებოთ და გონიერულად მოვეპატრონოთ ამ გასაოცარ პლანეტას“.

*

ყველა ბოლოდროინდელ ქართულ პროზაულ ნაწარმოებს შორის ყველაზე მნიშვნელოვან მოულოდნელ მიმასწია ქაბუა ამირეჯიბის „დათა თეთამშია“.

ეს რომანი თავისი დიდი ენერჯით, მძაფრი სიუჟეტით და რაც მთავარია, გაბეჯული კონცეფციებით დიდხანს იფიქრებს ქართველ მკითხველ სპონტანურობას ძლიერი განცდების ქვეშ. „დათა თეთამშიაზე“ შემოიბრა ვრცელდება მე მზევევლობაში მატეს მკითხველისა და შეხვასებლის შემოიბრა და იხვდით ვარ, იგი სპონტანუდ დამთავრდება.

ეს რა ურცელი ცრტატი ამოღებულა რვემ ამანმუღლის და ვეღერ თამტრანს დიდღვიდამ, რომელიც დასაოცრებულა რვემ ამანმუღლის სიტყვებით: „ვახვებულესა კოვედეკარა მშის მღწესის უსრველესი სწინდარა...“

ის ჯამთხერას წიგნებს: „სტეე; დრო ფიქრა სიტყვა“ და „საუბრები“, 2015 წ.

სხვისა შორის, ამ დიდღვის თავისი „მონოლოგები“ რვემ ამანმუღლის თავიდან ბოლომდე თვითონ დამწერა, ის პირთადიდ ფანქრით წერდა.

*

ვიღაც კაცი ეუბნებოდა ვიღაც კაცს: - გასაოცარ მოთხრობებს წერს ჩემი გოგონა, ვერ თორბეტო წლისაა და, თუ არ სჯობს მისი ნაწერები, „ცისკარში“ რომ იბეჭდება, ამ მოთხრობებს, არაფრით არ ნამორჩება, ძისო.

ცივისა ურუანსტელმა დამბარა სხეულმა, - თვალწინ დამიდგა, როგორ დგას გაუთხოვრად დარჩენილი, ყბებაბუსესებული ქალი თვალუბგადაწყალუბულ რედაქტორთან და როგორ დაეძებს ის რედაქტორი სიტყვებს მაგიდაზე...

მე ვაბტყვით, რატომ უწუხვარ, ბავშვებს ხელოვნებისკენ რომ უბძებებენ მშობლები, ვა, უნდათ გამარდონ მხატვრებად, მუსიკოსებად, შერეულსად

თუ ისინი კარგი ხელოვანი არ გამოიქვან, საყოფაცემო იქნებან სხვების თვალში, თუ კარგები - მამის ტანჯულნი ცხოვრებაში.

აბ, ბეთხოვენი: „ჩემი ტანჯვისაგან უქმნი სხვათა სისხარულს“.

აღრე, ახალგაზრდობაში ძალიან მშველოდუნ წიგნებო, წაეციოსთავადი კარგ რამეს და მეც გამიხსნებოდა იმგვარი წერის სურვილი. ახლა, სიბერის კარამჭესთან, თითქოსდა მრავალჯერ მსმენია ვოველ მათგანში ნაუბარი და მოწვენა მიპყრობს. მოჩსენია, ქვსამი გავიდე და, უბრალოდ, ფოთლები ცამცაშ ეუყურო. ისინი უფრო მეტს მეუბნებთან, ეიდრე წიგნებო.

ღირციის, ღირიმის წინააღმდეგ გაღამჭრება გაღამჭრებაა პიროვნების, პიროვნულის წინააღმდეგ. ამ სახის ბრძოლა ხელს აძლევს ადამიანთა თავიანთ ნებამე მართვის მსურველთ, ამ მართვის სადაეუთა მპყრობელებს. რაც უფრო მოსწყელები, დამორღები შენს თავს და ორივე ხელით ჩაებმები მპყრობელთა მიერ გაჩერებულ ფერხულში, მათ უკუოხია მპყრობელობისათვის.

სენ უვე ნაელებად გვეჯრა სიღამშობის ძალისა. ეს იმტომ, რომ ვერ ვასწრებთ ჩაწველეთ ნამდვილ სიღამშებს, ძალიან -დაყაებულები ეართ“ რადაც უფრო მსამუნელოენებთა.

ბედნიერი მწერალი... ცოცხალი ბედნიერი მწერალი უვე საყოფაცემოა. იგი უვე მოწვეუტლია მთავარს - ტეშმარტების ტანჯვით მადიებელ სულს. იგი უვე აღარ განიცდის სხვათა მოთქმა-გოდებას, აღარ განიცდის მათ მარტობას.

პოეტები, მათ შორის სემნაირი პროზაიკოსი პოეტებიც, ვოველდღოურად იტანელებან ერთი რამის შეგრძნებით: წუთებად და წამებად ათვლილ სენს საუკუნეში ისინი ვერ მუშაობენ სტაბილურად, გვემანად; დადიან, დაყალობენ და მხოლოდ მამის

მოესხდებიან სამუშაო მაგიდას, როცა მზა ღვინო, ანდა სოფლის
ნაწერასდა მოახიზებს.

სულ სხვაა რომანისტი, რომანისტი დილით დანიშნულ დროზე
დგება, მოუვდება მაგიდას და შეუდგება თანამოძიერ მუშაობას.
ყოველდღიური ნორმის შესრულება მას ვერც ვერცებზე ამოიფებს,
ეპოქის რატომმა ზის.

სრულიად გამორჩეული სახეებიც აქვთ ქენამა რომანისტებს.
თაყვას შიბნეს დიდი მასშტაბის ნგრევეები, რომელთა
საფუძვალზე შემდეგში უნდა აღმოცენდეს ახალი დიდი ნაგებობანი.
აქედან მომდინარეობს, ეტყობა, ის შორიდებულობაც, რომანს რომ
არ ევტილები არასოდეს.

მწერალი უნდა წაგაეყვას მწიარს, რომელიც ბრძოლის ველზე
დადის ღა წელულებს უხვევს დაჭრილებს. ეს მწიარი, თუთონ
გადამტანი ათასგვარი ქორ-ეარამისა, თავისი სიმშვიდით სუგემს
უნდა უწერგაეღეს სულატკაეებულესს, ათობდეს შეცაებულთ,
აწყნარებდეს, მიწისყურ ეწიოდეს აღზევებულთ, აპარამებულთ.

მე შიანც დაეწერა არ ეცი, ეისთვის, დიდებისა თუ
ატარებისთვის, მაგრამ შიანც დაეწერა ქალაქის განაპირა ხროვებში
ტანჯიით მცხოვრებს ხევზზე, ადამიანთა მიერ ჩარვეულ და მუდმივი
ტანჯისთვის განწირულ ხევზზე, ზედ შემოსხდარ ჩიტებზე,
სადრეეად დაცეწილ მათ დაბრკულ ფიოდებზე, წერობით
დაძვეალ დიდ ქიანტეელებზე.

(ეს იანთი ციტატა ამოღებულია ვერხალ „არდის“ 2001 წლის №10-დან
„ესაუბრობა შილილ დიტერატურასზე - ხელმოწერი დიდოვი რეკამ ანაბეულიან“
- ამ სუბარს სუგარ მატაძე უბეეებოდა.)

...მწერალთა უმეტესობა, საბოლოოდ, თავის სიცოცხლეს ერთ
წიგნს, თავისი შემოქმედებითი საშუალოს გამოჩნატველ ერთ მილიან
წიგნს სწირავს, ამ წიგნზე მუშაობა კი იწყება და არასოდეს არ
მთავრდება, მთავრდება რომელიმე ნაწილის დამუშავება, უფრო

ზუსტად - წყდება, რათა, ვითარების შესაბამისად სხვა ნაწილებში
წამოაწიროს სწრაფად წინ, შემდეგ ისევ იწყება თავმოყვება
ნაწილებზე ფიქრი და ზრუნვა, ისევ იწყება წიგნის ძალიანობისათვის
რუდუნება.

ამ დღეებში გამახვრა ერთმა განსწავლულმა კაცმა და ვითომდა
მხოლოდ ხუმრობით მითხრა: - რა ქართული თარგმანების ქება
აეცტება, კაცო, ამ ვაგანია კოსმოსის ათვისების უპოქაშიო, მეც,
ვათამ ხუმრობითვე მიუგავ: - ვგ შიშიდან შიდის, მემსნია, შერ,
რომელსაც ვგონია, შენი მიზნებისთვის საჭირო რაღაც მანცა
და მანც ცხრა მოისა და ცხრა ზღვის გადაღმა მოიძიება,
ძირსდაუხედავად არ გადათულო შესწნ წინ არსებული სიციცხლეცხე
და მშეცხეზრებანი-მოქი.

(ეს არის ციტატა ადგილია რეკამ ანაბეჯლის წიგნის „ღურმა შიშისის
ღრის“ (1986 წ.) ფეხობისეული წიგნისა).

ორსამ პოპოჩივილი

ტაციანს ტატიანის აპოლოგიაში

აეხედითი 1937 წელი. შინსახეობის დილეგი. ხასტიყად სცემენ ჯალათები. გამომძიებელი წუთით აჩერებს მათ და იტყვნურად ეკითხება წამებულს:

- კიდევ ეინ იყო შენს ანტისაბჭოურ დაჯგუფებაში, იტყვი თუ არა?

ხასომიხდილი ტაციანი გაბეთქელი ტუნიდან სისხლს იწმენდს და დამარცვლით ამბობს:

- გიორგი საყაძე.

ხეპრე გამომძიებელი პრძანებას გასცემს, დააპატომრონ გიორგი საყაძე.

პასუხი ტაციანის უდრეკი ბუნების, ვაგაკცური სულის გამოუღენხაა. ეამაფებოდა საქართველოს უღლის ტარება და ვაი, რომ ამის შესაძლებლობა ადრე მოუსპეს.

ერთი ხიკვდილი არ აყმარეს. მისი პოქიხის განადგურებაც სცადეს. ასეთ ვითარებაში მისი წიგნების, მათ უფრო ხელნაწერების, შენახვა ვძირობის ტოლფასი იყო. ბევრს როდი შეეძლო მსგავსი თავგანწირვა. ამიტომაც დღეს სანთლით საძებნაა მისი ავტოგრაფები. ტაციანის ხელით დაწერილი ორი სტრიქონიც კი რელიკიაა.

და აი, ბედნიერი შემთხვევის წყალობით წყნ მოვიპოვეთ „ლექსის დაბადების“ დეღანი.

1

ცისა და ქვეყნის შემავროები
შენ იაღბუში ხიდად გაღვევი
საძირველიდან დაძირენ შოები,
როცა ამირანს შეამში დევა.
მოც ალვის ხეს ყაღობად
ჩერქქის ქალი ტანადი
არ გაატრება ადვალად
სარმატელ შეფის ნაბატო.

2.

ცა შეინდის ფერა, მოაც შეინდის ფერა
მუნამულია ექსინის პონტო
სდგას იაღბუში, როგორც გრიფელი,
თუმცა ასტეებს ზეავეშმა შეროთა.
ეს არის მხოლოდ საფიქრო
ანდა მას ფიქრიც არ უნდა
გადრება მზეზე გაფენილ ფოთელ
ღექსების ზეაფა, გულს რომ დაგუბდა.

3.

ცისა და ქვეყნის შემავროები
შენ იაღბუში ხიდად გაღვევი
საძირველიდან დაძირენ შოები,
როცა ამირანს შეამში დევა.
მხოლოდ ეს გულიც იაღბუშია
უცდის ქარიშხლის ფრთებიდანგასხლას
რაიმეზე უცსკრულს მტრუდათ უშიან
და ანიშებენ წარღენის გადასვლას.

24 1935 წ.

Երևան 1954 թ.
Ը Ը
Գրականություն

Սուրբ Գրքի մասին
Գրքի մասին հարցեր
Կաթողիկոսական քաղաքում,
Երևան 1954 թ.
Գրքի մասին հարցեր
Կաթողիկոսական քաղաքում,
Երևան 1954 թ.

Սուրբ Գրքի մասին հարցեր
Կաթողիկոսական քաղաքում,
Երևան 1954 թ.
Գրքի մասին հարցեր
Կաթողիկոսական քաղաքում,
Երևան 1954 թ.

Սուրբ Գրքի մասին հարցեր
Կաթողիկոսական քաղաքում,
Երևան 1954 թ.
Գրքի մասին հարցեր
Կաթողիկոսական քաղաքում,
Երևան 1954 թ.

1954 թ. Գրականություն

ეს ავტოგრაფი მრავალმხრივ არის საყურადღებო დაინტერესო
მით, რომ ღედანს მანკრალი აქვს 1935, ხოლო წიგნებში 1936
წელი ფიქსირდება. რომელს მივანიჭოთ უპირატესობა?

ტექსტოლოგიური თვალსაზრისითაც საგრძნობი სხვაობაა.

ავტოგრაფი

წიგნები

„სახორცელოდან დაიძინე მივსი“
„სარსტელე მივსი ნახატი“
„შენამუდღა ვეხსინის პირტი“
„გადუნეს მიზე ვაუწილ ფაქილ“
და ა.შ. და ა.შ.

„სახორცელოდან დაიძინე მივსი“
„სარსტელე ლეკის ნახატი“
„შენამუდღა ვეხსინის პირტი“
„გადუნეს მიზე ვაუწილ ფაქილ“

ახლა გადავხედოთ ბოლო სტროფებს:

„მოლოდ ეს გული იაღებესა
უღის ქარაშხაღს ფროვებდას
გახხლას
ღამესხე უესრულს შტრედათ უსან
და ამანესტს წარღესის გაღხელას“.

„მოლოდ ეს გული იაღებესა
უღის ქარაშხაღს ფროვებდას რომ
გახხლას
ღამესხე უესრულს შტრედათ უსან
და ამანესტს წარღესის გაღხელას“.

არაფერს ვამბობთ პუნქტუაციაზე.

ეს სხვაობანი უფოდ დაგვეხმარება პოეტის შემოქმედებითი
ღაბორატორიის შესწავლაში.

ვაპირებოდა არ არის სხვებთანაც ინახებოდეს ტყეიანის
ხელნაწერები. ლატვიატურის ისტორიისათვის ძვირფასია
მცარე ფრაგმენტაც ვა. ამიტომ უნდა ვესწრაფოდეთ მათ
ვაპროშეურებას.

გარინაზ ბაქურიძე

ურა ჯაფარიძე - წიგნის მხატვარი

ურა

ჯაფარიძე

100

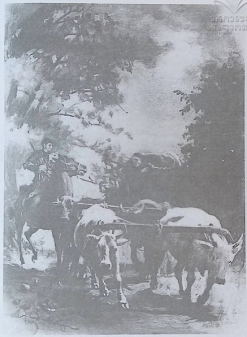
ბავშვობაში მიღებული შთაბეჭდილებები წარუშლელად რჩება ყოველი ადამიანის გონებაში და განსაყუარებული შთაბეჭდილებაც აქვს. ზოგჯერ ასეთი შთაბეჭდილება ადამიანის შემდგომი ცხოვრების გზის განმსაზღვრელადაც შეიძლება იქნეს შესაძლოა ასე იყოს შემთხვევასაც. ჩემი ბავშვობის ერთ-ერთი საუკეთესო მოვლენა უკავშირდება პირველ სტუმრობას მხატვარ ურა ჯაფარიძის სახელოსნოში. სადაც მამამ მე და ჩემს დედას მხატვრობის გასაცნობად წაგვიყვანა. მამა პროფესიით არქიტექტორი იყო. იგი თბილისის სახატვრო აკადემიის არქიტექტორის ფაკულტეტზე სწავლობდა სწორედ იმ წლებში, როდესაც ბავშვი ურა ამ სახატვრობის რეკტორი იყო; მათ მრავალი წლის

საქმიანობა და სახლოვე ვაგეშობებათ და მამს სურდა ჩვეთხსავ
ახლობელი ვაგეშა ეს დიდებელი ადამიანი.

ესადავ მახსოვს ფაქსიად მდღავებელი სახელოსნო, საბატკნით
ვაგეშებული ვაგეშები, მოღბერტზე ჩამოდებული ტილო და იქვე
სამუშაოდ ვამზადებული პალიტრა და ყუნჯაები. არგვლივ ზეოს
სადებავების ხენი იდგა და სათულ და სიბოთი ხავსე ვარების
ჩემოთის იფუნალ სურნელს ანიჭებდა.

ბატონი უჩა ვლოდა ჩვენს სტუმრობას. მამს ჩვენი თავი წარუფენა
მან კი დიდი ბატონისკენი ვაგეშეთი. დიდხანს ვაგეა ჩემს ბატონა ხელი
და დავარებთი შემოძეკვროდა. თუთონვე ვაგეობდა სახელოსნის
დასათავალოებლად, თათოველ სამუშეარს ვაგეშინდა და ვაგეშობდა
მათი შექმნის ისტორიას. შემდეგ ბატონი უჩა და მამა დასმდნენ და
დიდხანს იფუნებდნენ საშატვრო ვაგეშას და იქ ვატარებულ წლებს.
ჩვენ, ბავშვები, მოვინძლებით დავამოვებდით ვაგეშინალებულ ატტებზე
და ვაგეშავერს ატტატტებამო მოვეყავით. დამამსხოვრდა შატტვრის
მავრ წარმოაქმელი ფრმა: „რასაც ვაგეშობს ვაგეშავერს ჩემს ქვეწმის
სიყვარული მვეყობნენს. შურს, აესხი ის, რასაც ქვლივ და ვატოვდა,
რაც ჩემთვის მამობლოვია და ახლობელი“.

მეორედ ბატონი უჩას სახელოსნოს 1977 წელს ვენივ. ქართული
ხელოვნებისადმი მიძღვნილი II საერთაშორისო სიმპოზიუმის
მიმდინარეობდა. მამს მე, უკვე დამწვები ხელოვნებადმოვინე,
ვ. წებინამუილის სახელოსნის ქართული ხელოვნების ისტორიის
ინსტიტუტის თანამშრომელი ვაგეა და დამავალეს რამდენიმე
უცხოელი სტუმარი მამუევანა ბატონი უჩას სახელოსნოში.
შატტვარს შატტვობინეს მხოლოდ სამი-ოთხი სტუმრის შესახებ.
მავრამ როდესაც სხევებამ ვაგეა, თათქის ოცამდე სპეციალისტმა
მოინდომა იქ წასვლა. შატტვრის წინასწარი ვაგეშობილება უკვე აღარ
ესწარებოდა. ცოტა არ იყოს შეცებუნებული მიუეზლოდი სტუმრებს.
მავრამ ეს დამბულობა კარებშივე, ბატონი უჩას დანახვისთანავე
მოიმეხსნა – ისეთი დიდი სიხარულით, სიყვარულითა და სიბოთით
დავებედა მოულოდნელ და დაუბატავებულ სტუმრებს. რომ არ
მეოინოდა ვამბატის მოულოდნელობა, ვერც კი წარმოიფფევნდა
თუ წინასწარ შემზადებული არ იყო. ბატონ უჩას მკონდა სოცარი

Ձ.1

თეისება, შეუძლებელი იყო მის სახელოებს მყოფი მის მიმართ არ განმსჯეალებული ზედმეტებული გრძობით, თქმა იყო საოცრად თავმდაბალი, „უბრალო“ და უშუალო.

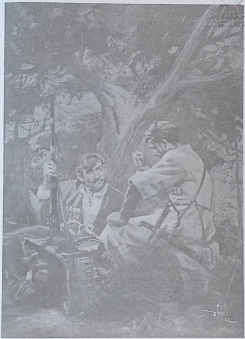
რომ არა ეს იყო განსაკუთრებული შთაბეჭდილება, აღბათ ასეთი ტყვიელანი არ იქნებოდა სემთის მხატვრის სახელოსნოში ბოლო სტუმრობა. უკვე სამწუხაროდ, მის გარეშე, წინამდებარე წერილისთვის მასალის მოსამზებლად მიემართე უ. ჯაფარიძის სახლ-მუზეუმის დირექტორის ბატონ ოთარ ჯაფარიძეს – შესანიშნავ მხატვარს და პიროვნებას. მისგან გულთბილი მიწვევა მიიღე და სემთის საქარო მასალაც ფაქტობად გამზადებული დამხედა ბატონი უნას საწერ მადეღამე (ესარგებლოს შემთხვევით და დიდ მადლობას მოეხსენებ ბატონ ოთარს დახმარებისათვის).

როგორც აღესმნეო, დღეს აქ, მხატვრის სახელოსნოში, ბატონი უნას სახლ-მუზეუმი და მასზე მზრუნველობა სახელმწიფოს აქვს აღებული. ბატონი უნას აღამახური სათბო უღაოდ გადმოსულია მისი უახლოესი ნათესავის, ბატონი ოთარის პიროვნებაში, მაგრამ მისი მზრუნველობა და რეღუნება ვერ ათბობს გაყინულ კედლებს. ვერ აღადგენს დამახინებულ სახურავს, საიდანაც წყალი ჩამოედინება, ვერ იცავს სისეელისაგან ვაფუქებულ პარეტებს, რომელიც ასე წერილდა და სეუთა ჩარჩა ჩემს მუხსავრებაში და, რაც ვეღამე ხავანგამოა, ვერ იფარავს ფერწერულ ტილოებს.

აღბათ, ოდესმე, ამის მოსახედადაც „მოიცილის ენმე“, თქმა მეტად გულსატკეპია, რომ საქაროველოში ძაღზე ძნელად ფასდება ის, რაც ნამდვილად ფახეულია, დრო ეო არ იციღის და შესაძლოა შემდგომში უკვე გვიან იყოს.

წელს უნა ჯაფარიძეს 100 წელი შეესრულდებოდა.

იგი იყო საქაროველოს დამსახურებული მოღვაწე (1943), საქაროველოს (1946) და სსრკ-ს (1963) სახლობო მხატვარი, სსრკ-ს სამხატვრო აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი (1954) და შემდგომ საყავმარო სამხატვრო

აქდემიის სამხედრო წერა (1958), შოთა რუსთაველის პრემიის ლაურეატი (1986) და შესანიშნავი პედაგოგი.

უჩა ვაფარბიძე დაიბადა 1906 წელს, ზუგდიდის რაიონის ერთ-ერთ სოფელ დარბაში, პედაგოგის ოჯახში. 1922 წელს დაამთავრა იმის რაიონის სასწავლებელი, რის შემდეგაც ჩამოიღო თბილისში და სწავლას აგრძელებს ქუთაისის სასწავლებელში, პარალელურად სწავლობს მოსკოვის სასწავლებელს სტუდენტად.

1924 წელს უჩა ვაფარბიძე თბილისის სასწავლებელი აქდემიაში იწყებს სწავლას მაგრამ მისი ვარჯიშების გამო იძულებულია მათთვის აქდემია დატოვოს სახლში და პედაგოგიურ მოღვაწეობას მოჰყვას ხელს იწყებს მუშაობას სატელეფონო მსახურით იმის სასწავლებელში. ასევე იმის აგრძელებს აქტიურ შემოქმედებით მოღვაწეობდა. მკაცრ ხნით მოუძღვარება მოსკოვში, ეცნობა მუხომედიანს და დიდი შთაბეჭდილებებით აღსავსე პრეზენტაცია სამშობლოში.

1928 წელს უჩა ვაფარბიძე აბრუნებს დაბრუნებს სასწავლებელი აქდემიაში, რომელიც 1931 წელს ამთავრებს და მუშაობას იწყებს საქართველოს იტალიური მუხომედიანის ენოგრაფიულ განყოფილებაში, ეცნობა ქართული ენოგრაფიული მსახურის მდიდარ კოლექციას.

1933-1936 წლებში მხატვარი იმყოფება მოსკოვში, მუხომედიანში იმდროინდელი კავშირების რუხი და უცხოელ გამოჩენილ ფერმწერთა სამუშაოებს. თბილისში დაბრუნების შემდეგ მუშაობას იწყებს თბილისის სასწავლებელი აქდემიაში (1936) ჯერ ასისტენტად, შემდეგ ხდება დოცენტი და პროფესორი (1944). 1939 წლიდან ფერმწერის კომპოზიციის კათედრის უცხოელი გამგეა, 1942-1948 წლებში კი - სასწავლებელი აქდემიის რექტორი. 1950 წლიდან 1973 წლამდე ხანმოკლე შესვენებებით, ხელმძღვანელობდა საქართველოს მხატვართა კავშირს.

1930 წლიდან მონაწილეობდა გამოფენებში, მისი სამუშაოები დატოვდა საქართველოს, მოსკოვის, კიევის, კომინიონის, ბაქოს და სხვა ქვეყნებში.

უჩა ვაფარბიძე ვარჯიშავდა 1988 წლის 6 ივლისს.

დაკრძალულია საბურთალოს სასაფლაო მოღვაწეთა პანთეონში.

უჩა ვაფარაძის შემოქმედებას ქართული სახვითი ხელოვნების ისტორიაში განსაკუთრებული ადგილი აქვს დამკვიდრებული. საყოველთაოდ არის აღიარებული მისი დამგურა და მორეპერტური ფერწერული ნამუშევრები, ასევე კარგად ნაცნობია დამგური გრაფიკული პორტრეტები, პეიზაჟები და სოციალური კომპოზიციები, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია უჩა ვაფარაძის დანატოვარი წიგნის მხატვრობაში. მართალია, მხატვრის დეპანდი ამ სფეროში მხოლოდ სამ ნაწარმოებს უკავშირდება, და, მათ შორის ერთი და ყველაზე მნიშვნელოვანი „ვეფხისტყაოსანი“, საბოლოოდ პოლიგრაფიულ გამოცემად არ განხორციელვებულა, მაგრამ ეს სამივე ნამუშევარი შეტად არსებითია, რადგან ისინი მხატვრის შემოქმედების სხვადასხვა პერიოდშია შექმნილი და, მხატვრული მიდგომის თვალსაზრისითაც და შესრულების ხარისხითაც, განსხვავებული და მნიშვნელოვანია.

პირველი წიგნი, ოსებ იმედამიჯლის პოემა „მზეთამზე“, მხატვარს 1926 წელს აქვს გაფორმებული. მამის იგი სრულად ახალგაზრდა (20 წლის ასაკში), პირველ ნაბიჯებს დგამდა მხატვრულ ცხოვრებაში. 1924 წელს ეწინააღმდეგებოდა „თეატრი და ცხოვრებაში“ პირველად დაიბეჭდა მის მერ ფანქარი შესრულებული იყოთ კლდამიჯლის პორტრეტი და ილუსტრაციები რ. ქორჭას მოთხრობისათვის).

ოსებ იმედამიჯლის „მზეთამზე“ მატარა ფორმატის წიგნია (16,2X10,5), მხატვარს შეუსრულებია თაფურცელი, ტიტული და ხუთი ილუსტრაცია.

წიგნის ვა და ტიტული სადაა, ძირითადად შრიფტით არის გაფორმებული და მკაბე ილუსტრაციათა ფრაგმენტები ერთვს. კადუში მხატვრის ავტორგრაფით. სამწუხაროდ, წიგნის გამოცემის პოლიგრაფიული დინე მდარეა, რის გამოც ჭირს წიგნის მხატვრობის სრულფასოვანი აღქმა და შეფასება. ილუსტრაციების კომპოზიციური აგება სახურათი ფორმატზე ზოგჯერ სივრცითად, ზოგჯერ კ განივად განხორციელვებული და ამ შემთხვევაში ნაბატის აღსაქმელად აუცილებელია წიგნის შემოპრუნება.

ამხარად იფრწობა, რომ მხატვარი ვერ შემოქმედებითი ძიების პროცესშია, ილუსტრაციები რამდენადაც ქაოტური ხასიათისა, იმ დროს, როდესაც მრავალფეროვანი კომპოზიციასთან გვევსება საქმე, ეს ქაოტურობა განსაკუთრებით ავალმხასაცქნია. მიუხედავად ილუსტრაციათა მკაცრი რეცხვისა, შესრულების ხასიათით მკვეთრი განსხვავებაც იფრწობა, ხან 1910-1920-იანი წლების წიგნის მხატვრობისთვის დამახასიათებელი ექსპერიმენტული ელემენტები შეიცნობა; ერთ ილუსტრაციაში კი ღადო ვუდიამილის მხატვრობის გაუქმებაც წმდება, უნდა აღინიშნოს, რომ მხატვარი ცდილობს მოცემულ პოემაში ასახული სიუჟეტების ზუსტი ილუსტრირება მოახდინოს და ზუსტად ჩახვას სათანადო ტექსტში, დახეწვოს და მხატვრული მნიშვნელობა მაინიჭოს ქართულ პროეტსაც - ეძახე და ტიტულზე.

1952 წელს შეექმნია უნა ვაფარაძეს იღია ჰაეკევაძის პოემის - „რამდენიმე სურათი ანუ ეპიზოდი ვახლის ცხოვრებიდან“ - ილუსტრაციები (ორივეხანალები ანახება საქართველოს გლეხობის სახელობის ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმში). ილუსტრაციები შესრულებულია ვრავიფერულად, გამოყენებულია შერეული ტექნიკა. ამ პოემისათვის იყო ასევე შექმნილი თავხაროის კომპოზიცია, ბატონის პორტრეტი და აღმზნის ველის პეიზაჟი, რომლებაც წიგნში არ შესულა.

პოემა წიგნად გამოაცა რუსულ ენაზე, 1975 წელს (Илья Чавчавадзе, несколько картин, или случай из жизни разбойника, Поэма, изд. „Мерани“, Тб., 1975).

ეს არის მკირვეფორმატიანი წიგნი, თხელი ვარეკანით და სუპერთი, სუპერზე გამოხახულია ილუსტრაცია პოემის შესავალში გადმოცემული სიუჟეტიდან:

„აღის ურბი და ვუცრავა
 ვიდაყამ ტოლან ასეეს ცხენი,
 მივარდა იგი ურუმ ზღვრავა,
 შექმნებზე ხაზით ასეად შენი.
 - ვერ მამსწავლო კლეფორის ვის? -
 ჰყოთ თამხად მან ზღვრებქა“..

1970
1970

646

646

تصویر ۶

აღსავსე, არ ივარძობა ბატონისადმი მლიქვნელოვანი და პირიქით დამოყიდებულება. ბატონის სხეული მის პირდაპირაა წამომართული. წვენიადი პროფილით, მარჯვენა ხელში აღმართული მოჭყეული ჯოხით, მარცხენათი დონჯემპოყრილი შედიდური პირით. ამ ფიგურაში კარგად არის განსახიერებული მისი უარყოფითი პერსონაჟი. ნახატი დახვეწილი და სრულყოფილია, თამამი, ცოცხალი ხელწერით არის გამორჩეული. მხატვარი ხელმწიფით იცავს წვენი ილუსტრაციის პრინციპს, ერთება ღრმა პლანების გამოხატვას და, მოუხედავად კომპოზიციების ფონთა „სიერეებისა“, მასაც ორ განზომილებაში წისკვირს ქნის ყველა მათგანს.

პოემის ბოლო ილუსტრაციაში წინა პლანზე მინამე დამხობილი მწარვე მტარალი ახალგაზრდა (ზაქრო) და დაფიქრებით შედრბი შეპანის მამაკაცი (კყო), რომელიც შინაგანი ვანცლით იზარებს ახალგაზრდის მძიმე შეფომარუობას (ილ.4). ასე სრულდება წვენი ტექსტაც და ეს ილუსტრაცია კიდევ უფრო მეტად აღრმავებს პოემის მსაფრ კანწრობის, თითქოს სიფქრადის უტოვებს მეთხველს და მაყურებელს. უკანა პლანი ხის მხეული ტანითაა ჩაეტრლი და კიდევ უფრო მეტად მოქეფრულს ხდის ვარქოსს, შეტ ემოციურობის მატებს ილუსტრაციას.

უჩა ვაფარბისის შემოქმედებაში შოთა რუსთაველი და მისი დიდებული ვუფხისტყაოსანი განსაკუთრებულ ადგილს იყავებს. ჯერ კიდევ 1937 წელს, შოთა რუსთაველის 750 წლისთავთან დაკავშირებით, მხატვარმა შექმნა პოეტის ფერწერული პორტრეტი, რომელიც ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმშია დაცული (ზტ. 152X116, 1937). მხატვრის მიერ შესრულებული ჩანახატები 1957, 1963, 1964, 1966 წლებს განეკუთვნება ისინი გამორჩევა თამამი, დახვეწილი ხელწერით, ფიგურათა მოძრაობებისა და პოზების მრავალფეროვნებით, კომპოზიციური სრულყოფილების ძიებით, ერთი და იგივე ეპიზოდის ასახვისათვის შემუშავებული ვარიაციების სიუხვით.

მაყურებლის წინაშე იშლება ვუფხისტყაოსნის სიუჟეტის სხვადასხვა ვარიანტები: „თინათინის გამოყება“ (1964), „პოემე წელის პირას“ (1957, 1963, 1964, ილ.5), „ავთანდილისა და ტარიელის სიუბარი“ (1964), „ვეფხისა და პოემის შესრბოლება“

1911
1912

1917

(1964), „ნესტანი წერილის წერის დროს“ (1963, 1964.), „ფაქმანისა და ავთანდილის არშიე“ (1964), „ნესტანი ფაქმანისან“ (1963), „ნესტან-დარეჯანის გატაცება“ (1963) და სხვა... ვუფხისტყაოსნის თემაზე შექმნილი მხატვრის ნამუშევრების რიცხვი სამ ათეულს აღწევს. მართალია, ეს ილუსტრაციები საბოლოო სახით არ განხორციელებულა, მაგრამ ვეღვა მათგანი სიოცრად დარებული და მნიშვნელოვანია. მხატვარს უდაოდ მათი საბოლოო სახით განხორციელება, წიგნის მიღიანი მკვეტის გაფორმება ჰქონდა ნაფიქრებული. უმრავლეს შემთხვევაში კომპოზიციანა განაწილება ფურცელთან მიმართებაში განგარიშებითაა გათვლილი და განაწილებული. შემთხვევის სახით დართული აქვს მისივე ხელით შესრულებული მინასწერება. ზოგჯერ სათანადო ტექსტის სტრუქტურა არის ამოწერილი, მითითებულია ზომები, არევის დაცილებება. ხშირად ერთ ფურცელზე კომპოზიციის რამდენიმე ეარანსტია მოცემული, ამავე დროს ვეღვა ილუსტრაციას ახლავს მხატვრის ხელმოწერა და შესრულების თარიღი.

უფხისტყაოსნის ამ მრავალრაციზოეანი და მრავალფეროვანი ილუსტრაციებიდან ფართო საზოგადოებისათვის მხოლოდ ორი ნამუშევარია ცნობილი. ისინი ფერშია შესრულებული, გამოყენებულია შერეული ტექნიკა (გუამი, აკვარელი, 1966). ეს კომპოზიციები ფაქტურად დამჯერ ნამუშევრებს წარმოადგენს, ორივეზე ნესტან-დარეჯანის ფიგურაა გამოსახული. ერთზე ფე ულამბესი, ახალგაზრდა ქალის სახით გვევლინება (ილ. 6), ქართული კაბით, ჩიხტიკობითა და ფაქტით, უკან, ფრესკის ფონზე, ჩანს ქართული ასომთავრული წარწერა, ქალის გვემამოსილებით სავსე გარეგნობას კიდევ უფრო მეტ სიფაქიზესა და სინანეს ანიჭებს საშობის ოხელი, გამჭვარვალე ქსოვილის სიმსებუვე. ამ კომპოზიციას წინ უსწრებს 1963 წელს შესრულებული ჩანახატა, რომელზეც თითქმის უცვლელად არის გადმოცემული ფიგურის მოძრაობა, თუმცა ფონი აქ სადაა.

მორე კომპოზიციანზე ქაჯეთის ცხებში გამოწვედეული, მეგადისონ არაბდ შედომი ნესტან-დარეჯანი, ტარიელისადმი წერილის წერის დროს, წამერი დაფიქრების მოქმტება გამოსახული, მარეჯნა ხელბ

შეზღუდული კალიბრი, მარცხენა, იდავეზე დაყრდნობულ ხელზე ჩამოდებული, მკურებლისგან მოძრეხებული თაყი. მისი ფიგურა ასეთივე მშვენიერად და სინატიციო არის აღსაქვ. როგორც მარჯული (ილ.7) 288-289

უჩა ვაფარაძის შემოქმედებისათვის უცხო არ იყო არც ვრადიული ხელოვნების მინიატურული სახეობა, წიგნის საყუთრების აღმნიშვნელი ნიშანი - ექსლიბრისი. შემონახულია მის მიერ შესრულებული სამი ექსლიბრისი, რომლებიც მისი საყუთარი ბიბლიოთეკისთვის იყო განკუთვნილი. სამივე ექსლიბრისის კომპოზიციური განაწილების ხერხი მსგავსია (ილ.8) ოთხეუბა სადა მოხატულობაში ჩასმულია სხვადასხვა სახის დეუსტრაცია და კომპოზიციურად განაწილებულია ექსლიბრისის დიაბინური შრიფტი და მხატვრის ავტოგრაფი.

ამრიგად, ჩვენ შევეცადეთ შეიხვედრისათვის ვაგვეცნო წიგნის მხატვრობისა და ექსლიბრისის ხელოვნების ნიმუშები ფერმწერისა და ვრადიულის უჩა ვაფარაძის შემოქმედებაში. მართალია, მათი რიცხვი მხატვრის დამზერი ფერწერისა და ვრადიუის რაოდენობასთან შედარებით მცირეა, მაგრამ თითოეული ნიმუში ძალზე თავისებური და მნიშვნელოვანია, თითოეულშია ჩაღებული მხატვრის ხელის ნაწილი და ჩვენც შეძლებისდაგვარად, შევეცადეთ ჩაეწვდომოდით ავტორის ჩანაფიქრს.

ბაგრატიონული დინასტია

1. დ.ჯანელიძე, უჩა ვაფარაძე, კატალოგი „სახეობა საქართველო“, თბ., 1962.
2. В. Беридзе, Н.Езерская, Искусство Советской Грузии, изд. «Советский художник» М., 1975.

ბარაკ თაყნისაშვილი

საზრახველის პერიოდული პოეზიის შესახებ

საზრახველის საუკუნეთა განმავლობაში უდიდესი წვლილი შეიტანა და შეაქვს მსოფლიო კულტურის წინსვლის საქმეში. ამ თვალსაზრისით უზრუნველყოფდა საზრახველის დიდი ბიბლიოთეკა, რომლებიც მოქმედებდნენ ჯერ კიდევ IX-X საუკუნეებში. ამ პერიოდში თავიანთი სავანისხანადლებლო საქმიანობით გამოირჩეოდნენ შარტრის, კამბრეს, კლერმონის, ლიონისა და რეიმსის სამონასტრო კომპლექსებში არსებული წიგნსაცავები. XIII საუკუნიდან საზრახველში ვლინდება საზრახველისტიკა და კიდევ უფრო არსებული ბიბლიოთეკა. მომდევნო პერიოდში? ბეჭდური პრინციპის ზრდასთან ერთად ფართოვდება ბიბლიოთეკების ქსელი, თუმცა საზრახველისტიკის ფუნქციას ცოცხალი მათგანი თუ ასრულებდა. პირველი ბიბლიოთეკა, სადაც შეთხვევითა მომსახურება შეუძლებელია წარმოებდა, იყო მონასტრის ბიბლიოთეკა, რომელიც 1644 წელს გაიხსნა. შემდგომში სხვა საზრახველისტიკა და სპეციალურმა ბიბლიოთეკებმა გაუღეს კარი შეთხვევითა სხვადასხვა სპეციალურ ჯგუფებს - სწავლულებს, სახელმწიფო მოხელეებს, თეოლოგებს.

საზრახველისტიკის სახელო ბიბლიოთეკა დაარსდა 1480 წელს. თავის შიგნით ეს ბიბლიოთეკა სათავეს იდებს 1368 წლიდან. როდესაც მეფე შარლ V-მ შექმნა საკუთარი ბიბლიოთეკა ლუერში. სამდგომო ეროვნული ბიბლიოთეკა ჩამოყალიბდა მეფე ლუი XI-ის შეუობის (1461-1483 წ.წ.) დროს. საზრახველისტიკის ბურჟუაზიული რევოლუციის (1783-1794 წ.წ.) შემდეგ გაფართოვდა მისი მომსახურების სფერო; სწორედ ამ ბიბლიოთეკის ფონდები დაედო საფუძვლად საზრახველისტიკის ეროვნულ ბიბლიოთეკას, საზრახველისტიკის

ეროვნული ბიბლიოთეკის სტატუსი მას მიენიჭა 1795 წლის 16 ნოემბრის დეკრეტით, თუმცა ამ ბიბლიოთეკას 1814 წლამდე უწოდებდნენ სამეფო ბიბლიოთეკას. საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკის ფონდები სწრაფად იზრდებოდა შემოწირულობების გზით; მისი ფონდების დინამიკური ზრდა ერობ შუაფერხა ბერეჟამიული რეკოლუციის დროს მიღებულმა დეკრეტმა (1537 წელს) სავალდებულო ცალების აკრძალვის შესახებ. აღნიშნული კანონი აღადგინეს 1810 წელს, რამაც ყოველმხრივ შეუწყო ხელი ეროვნული ბიბლიოთეკის ფონდების შექმნას. XVIII საუკუნის ბოლო ათწლეულიდან მოყოლებული ეროვნული ბიბლიოთეკის ფონდები სწრაფად გაიზარდა სამონასტრო ბიბლიოთეკების ლიკვიდაციის ხარჯზე. ეს ღონისძიება გატარდა დამფუძნებელი კრების მიერ მიღებული დეკრეტის საფუძველზე 1789 წლიდან. ეროვნულ ბიბლიოთეკას გადაეცა აგრეთვე შეფხის მიმხრეთა ქონების კონფისკაციით მიღებული წიგნების დიდი ნაწილი. ზემოაღნიშნული დეკრეტის საფუძველზე საფრანგეთში შეიქმნა ე.წ. „ლიტერატურული დესპარტამენტები“, რომელთაც დაევალო კონფისკაციის შედეგად სახელმწიფოსთვის გადაცემული წიგნების გადანიწილება ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეებში. ასეთი სახის წიგნობრივი ფონდების რაოდენობა შეადგენდა 1,5 მლნ ტომს პარიზში და 6 მლნ ტომზე მეტს პროვინციებში. ამ ფართომასშტაბიანი ღონისძიების მხანა იყო ბეჭდური პროდუქციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა მთიხველთა ფართო ფენებისათვის. კონფისკაციის შედეგად ქვეყანაში ორგანიზებული წიგნობრივი ფონდის ერთი ნაწილი გადაეცა საფრანგეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკას. ამ დროისათვის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში იყო 300 ათასი ტომი, რომელიც შეგროვდა საფრანგეთის ბერეჟამიული რეკოლუციისა და ნაპოლეონის ომების პერიოდში. კონფისკაციაქმნილი წიგნებიდან ეროვნულ ბიბლიოთეკას გადაეცა 157 ათასი ტომი. ეროვნული ბიბლიოთეკის ერთ-ერთი განყოფილების, ე.წ. „ლიტერატურული დესპარტამენტის“, საფუძველზე ჩამოყალიბდა არსენალის ბიბლიოთეკა, სადაც შემოიღდა ცნობილი პოლიონელი პოეტი ადამ მიტლეინი (1798-1855); საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკის

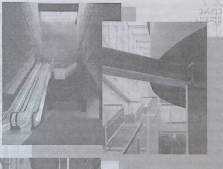
წიგნობრივი ფონდის კატალოგისაცა დასრულდა მხოლოდ მე-20 საუკუნის დასაწყისისათვის. ამ პროექტს ხელმძღვანელობდა ლეოპოლდ ფენსლა, ამჟამ ბიბლიოთეკის დირექტორი 1874-1905 წლებში. ამ პერიოდისათვის შედგენილი იყო ბარათული ანბანური კატალოგი ბიბლიოთეკის მილიანი ფონდისათვის. 1867 წელს ეროვნულ ბიბლიოთეკაში გაიხსნა ახალი სამკითხველო დარბაზი, რომელიც უწყაღური იყო თავისი არქიტექტურული და ესთეტიკური გადაწყვეტის თვალსაზრისით. პროექტის ავტორი იყო არქიტექტორი ანრი ლაბრუსტა. პროექტის მიხედვით წიგნსაცავები გამოგნული იყო სამკითხველო დარბაზებისაგან. წიგნსაცავებში პირველად გამოიყენეს ლითონის კონსტრუქციები. მუარე მხოლოდ რომის დროს მნიშვნელოვნად დაზარალდა ეროვნული ბიბლიოთეკის შენობა.

შემდგომში თანდათანობით ახევენებოდა და ეკლავებოდა ბიბლიოთეკის სტრუქტურა. XVI საუკუნიდან ბიბლიოთეკა გადაიტყა ევროპის ერთ-ერთ წამყვან კულტურულ და ინფორმაციულ ცენტრად. 1670 წელს ბიბლიოთეკის მთავარმა ბიბლიოთეკარმა ნიკოლას კლეშენტმა ჩამოაყალიბა კლასიფიკაციის სისტემა ბუბღური გამოცემებისათვის. ეს სისტემა ამჟამადაც გამოიყენება ამ ბიბლიოთეკაში. ნ. კლეშენტმა მილიანი წიგნობრივი ფონდი დაყო 23 კატეგორიად. თითოეული კატეგორია აღნიშნული იყო ასოებით. მომდევნო წლებში ბიბლიოთეკა საგრძობლად აფართოებდა მოძიახურების ხარისხს და ეს კეთლებოდა პირველ რეგში სახელმწიფოს ხელშეწყობით. მეოცე საუკუნის განმავლობაში - 1934, 1954 და 1971 წლებში, ამენდა სამი დამატებითი წიგნსაცავი.

საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკა ითვლება ქვეყნის უდიდეს სამეცნიერო, საინფორმაციო და კულტურულ ცენტრად. რომლის უწყურსაღური შემადგენლობის ფონდები მრავლდებოდა წლითაწლიობით; ბიბლიოთეკაში ამჟამად დაცულია 15 მილიონზე მეტი საბიბლიოთეკო დოკუმენტი, რომელთაგან 10 მილიონამდე მხოლოდ წიგნია, 180 ათასი ხელნაწერი, 5 მლნ ესტამპი, 400 ათასი მედალი, 500 ათასი ტომი პერიოდული გამოცემა, 5 მლნ

ՆԱԲԻՅՈՒՆԻ
ԱՌՔԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌՔԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Գրադասարանի ճեմարանի ներքինը և գրադասարանի ճեմարանի ներքինը

რეპროდუქცია და ფოტომასალა. 1877 წელს ბიბლიოთეკაში გაიხსნა საერთაშორისო წიგნბეჭდვითი ეროვნული ცენტრი. წიგნბეჭდვა წარმოებს მიღებული საეპიდემიოლოგიური ცვლილების საფუძველზე. ეროვნული ბიბლიოთეკის დინამიურ ზრდასა და აღმავლობას ხელს უწყობდა თავიდან საერანგეთის მეფეთა (მარლ V, დუ XI, მარლ VIII), ხოლო შემდგომ პრეზიდენტთა მუდმივი ზრუნვა, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ მათ ნათლად ესმოდათ ბიბლიოთეკის მისია საერანგეთის ეროვნული შესხორების დაკვირვებისა და მომავალი თაობებისათვის გადაცემის საქმეში.

1995 წელს პრეზიდენტმა ფრანსუა მიტერანმა სამედიცინო ეთარებაში გახსნა ახალი სამბიბლიოთეკო კომპლექსი მდინარე სენის მარცხენა სანაპიროზე. ამ კომპლექსის პროექტის შესაქმნელად 1989 წელს გამოცხადდა სპეციალური კონკურსი. კონკურსში მონაწილეობა მიიღო 244 პრეტენდენტმა, მათ შორის 139 იყო საზღვარგარეთის ქვეყნიებიდან. საერთაშორისო ფორმ უპირატესობა მიანიჭა ახალგაზრდა ფრანგი არქიტექტორის დომინიკა პეროს პროექტს. ამ პროექტის მიხედვით ბიბლიოთეკის კომპლექსის მომსახურების სფერო განთავსდა ორ მიწისქვეშა სართულზე. 21 მეტრის სიღრმეში მოწყობილ დარბაზებში იდეალურად არის დაცული როგორც სამბიბლიოთეკო დოკუმენტები, ასევე სხვადასხვა სახის საბიბლიოთეკო უკეთესობები. უკეთესობები შექმნილი გალერეა-გადასასვლელიებით, რომლებიც ქმნიან ბიბლიოთეკის ინტერიერის ბუნებრივ შერწყმას ფერწერული ბაღის სივრცესთან. სამედიცინო დარბაზების პირველ სართულზე ემსახურებიან მეცნიერ-მუშაკებს. აქ ერთდროულად შესაძლებელია მოემსახურონ 1900 მკითხველს. ზედა სართული ერთდროულად იტევს 1645 მომსახურებელს. აქ ემსახურებიან ნებისმიერი სოციალური ჯგუფის მკითხველს, რომელსაც შეუძრავდა 16 წელი. ზედა ზონის მკითხველიაგან 82 პროცენტს შეადგენენ სტუდენტები.

მიწისქვეშა სართულზე ფუნქციონირებს საინფორმაციო ბიურო, რომელიც მკითხველს აწედას ყოველგვარ ინფორმაციას ბიბლიოთეკის საცნობო აპარატისა და მომსახურების სისტემის შესახებ. აქვე მომსახურებულია მკითხველის ბაღის, რომლის

წლიური დარეხულება შეადგენს 200 ურანგს. სტუდენტისათვის დაწესებულია ორივე საკლესი გადასახადი.

მკითხველთა მომსახურების გაუმჯობესების მიზნით ბიბლიოთეკაში დაწერა ინტეგრირებული ავტომატიზებული საინფორმაციო სისტემები, რომლებაც შემუშავებულია სპეციალურად ეროვნული ბიბლიოთეკისათვის. 1998 წლიდან ბიბლიოთეკაში 1655 ავტომატიზირებული სამუშაო აღვიდა ბიბლიოთეკის პერსონალისათვის, მათგან 1340 სამსახურებზე შენობებში, ხოლო 315 მომსახურების განყოფილებებშია. 580 ავტომატიზებული სამუშაო აღვიდა განყოფილება მკითხველისათვის. თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვამ მკეთრად ამაღლა ბიბლიოთეკაში დოკუმენტების კატალოგისა და ფონდების დაცვის და სხვა პროცესების ხარისხი. როგორც ცალკეული სისტემების ექსპლოატაციის პროცესში გაირეკა, ყველა ავტომატიზებული უბანი ერთ მუშაობდა მწიფობში, დანამორი ნიშნით. მაგალითად, საბიბლიოთეკო დოკუმენტების გაცემის ავტომატიზებული სისტემის მოდული არ მუშაობს ოპერატიულად, რამაც აიძულა მკითხველები 24 საათით ადრე შეეცვათ საჭირო მასალა ამის გამო ბევრი მკითხველი უკმაყოფილო იყო. შეიმუშავდა მათი კლება, ბიბლიოთეკის ადმინისტრაციამ გადახედა ამ სისტემის შემქმნელებთან დადებულ კონტრაქტს და გააფორმა ახალი ხელშეკრულება. ავტომატიზებული სისტემის ეფექტური მუშაობისათვის შექმნეს სპეციალური ეგვიფა, რომლებმაც 1999 წლისათვის შეიმუშავეს პრაქტიკული რეკომენდაციები მომსახურების პროცესთა ოპერატიულად წარმართვისათვის. ასეთი თანმიმდევრული მუშაობის შედეგად ბიბლიოთეკამ შეძლო მკითხველთა შეცვითების შესრულება მათი მძღების დღესვე. ამის გამო მკეთრად გაიხარდა მკითხველთა რაოდენობა, ქვედა ზონის საკითხველო დარბაზებში მკითხველთა რაოდენობამ მიადწია 220720-ს. საშუალოდ ყოველდღიურად ამ ზონის დარბაზებში მოძღველთა რაოდენობა შეადგენდა 920 კაცს. ისევე წლის მონაცემებით, ქვედა ზონაში მკითხველებზე გაცემული დოკუმენტების რაოდენობამ შეადგინა 646047 ეროველი, რომელთაგან 90

პროცენტი გაიცა საინფორმაციო სისტემების დახმარებით; ერთ მკაიხეელზე საშუალოდ გაიცა 2,9 საბიბლიოთეკო დოკუმენტა.

ეს ფრაგმენტული მანერებლებიც კი ცხადყოფენ, თუ როგორია ინტენსივობით წარმოებს მკაიხეელთა მომსახურება ავტომატიზებული სისტემების ეფექტური გამოყენების შესახებ. ბიბლიოთეკაში დიდი ყურადღება აქცევა მკაიხეელთა დისტანციურ მომსახურებას ინტერნეტის საშუალებით. ბიბლიოთეკის საიტზე თავსდება რატარტული ინფორმაცია მომსახურების სრული სპექტრის შესახებ; ეს ეხება ბიბლიოთეკით სარგებლობის წესებს, მომსახურების ასაღ ფორმებს, მკაიხეელებსა მიადებს ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ მათ შეუძლიათ ერთი დღის განმავლობაში შეუკვეთონ არა უმეტეს 25 საბიბლიოთეკო დოკუმენტისა. ბიბლიოთეკაში შემოსობ საინფორმაციო ბოჭო, რეგულარულია მკაიხეელთა სწავლება დოკუმენტებით სარგებლობის წესების შესახებ.

ბეჭდური გამოცემების ვერტრალური კატალოგი შედგენილია მანქანაზე წასკითხი კატალოგის შეერთებით ძირითად კატალოგთან რეტროსპექტული კონფერისიის შემდეგ. კატალოგი შეიცავს წიგნების აღწერილობებს 1970 წლიდან და პერიოდული გამოცემების აღწერილობებს - 1960 წლიდან. 2000 წლისათვის აღნიშნული კატალოგი შეიცავდა 7 მილიონზე მეტ ბიბლიოგრაფიულ და 3,5 მლნ ავტორიტეტულ ჩანაწერს.

1999 წლისათვის ბიბლიოთეკაში დამთავრდა სამუშაოები ციფრული ფონდის შესაქმნელად. ე.წ. „ბაღიყა“. ეს ფონდი შეიცავს ეროვნული კულტურული დოკუმენტების მასალებს, რომელთა მოპოვება მკაიხეელთათვის უფასოა. ციფრული ბიბლიოთეკა შეიცავს სხვადასხვა თემატიკის 80 ათას დოკუმენტს. მასაღა შერჩეულია საშუალო საუკუნეებიდან მე-20 საუკუნამდე. ციფრული ბიბლიოთეკა შეიცავს 12 მილიონამდე გვერდს. ეფექტრობული ფონდის დაცვის მიზნით პარადელურად წარმოებს მათი გადატანა ოპტიკურ დისკებზე.

ეროვნული ბიბლიოთეკის საიტზე ასევე განთავსებულია საფრანგეთის შეერთებული კატალოგი 1992 წელს საკაღდებულო ცადების შესახებ მიღებული კანონის (პარეველად მიადებს 1537

წელს) თანამშავე ეროვნული ბიბლიოთეკა ითვლება საბიბლიოთეკო დოკუმენტების მთავარ სახელმწიფო წიგნსაცავად. ვველა სახის დოკუმენტა შედის აქ 1537 წლიდან საკლდებული ცალეების სახით. ვველა გამომცემლი კალდებულია ეროვნულ ბიბლიოთეკას გადასცებ 4 ებეხლარი თითოეული ბეკდური პროდეკტიდარ, და ორ-ორი ცალი ინფორმაციის მატარებელი სხეა სახის მახალეებისა, კანონი ითვალისწინებს, ავრეოე, სტამბების მიერ ბიბლიოთეკებისათვის 2-2 ებეხმლარი ბეკდური მახალის სავალდებული ვადაცემას. საფრანგეთში არსებობს სხეადისხეა ტაისისა და უწეებს ბიბლიოთეკათა ქსელი, მათ ვანეეუთენება 400-ზე მეტა მენიციპალური ბიბლიოთეკა, სენივერსიტეტეო და სამეცნიერო დაწესებულებათა ბიბლიოთეკება, ეროვნულ ბიბლიოთეკას დაკისრებული აქეს სამეცნიერო-მეთოდური, საკონსულტაციო და საკოორდინაციო ფუნქციება.

საფრანგეთის შერეობულ კატალოგში არის ინფორმაცია, ავრეოე, იმ დოკუმენტების შესახებ, რომლებიც ინახება დიდ მენიციპალურ ბიბლიოთეკებში, ასეთი დოკუმენტების რაოდენობა შეადგენს 2 მილიონზე მეტს. საბიბლიოთეკო დოკუმენტების დაციისა და ფიზიკური მოლიაობის შენარჩუნებისათვის სისტემატურად წარმოებს მათი რეპროდეკტირება, უპირეელებს ყოვლისა, მეროფილიმირების წესით, სავალდებული ცალეებიდან(4) შესამე ებეხმლარი ვანეუთენილია „საფრანგეთის ბიბლიოგრაფიის“ შესადგენად, რომელიც სათაეებს იღებს 1811 წლიდან, 1934 წლიდან ეროვნული ბიბლიოთეკის კატალოგებსა და ბიბლიოგრაფიის სექტორი გამოსცემს „ბიბლიოგრაფიული დოკუმენტების ბიულეტენს“.

ეროვნული ბიბლიოთეკა ვარეეულ მუშაობას აწარმოებს მეთხველების მოზიდვის მიზნით, სისტემატურად იმართება სემინარება მედავოვითავის ბიბლიოთეკით სარეგებლობის შესახებ, თანამედროე ეტაპზე საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკა აქტიურად მონაწილეობს საერთაშორისო პროექტში „დისტანციური სწელების ცენტრების შექნა უნივერსიტეტებსა და ბიბლიოთეკებში“. ეროვნული ბიბლიოთეკის მართვა ხორციელდება

თანამედროვე მენეჯმენტის პრინციპით, გენერალური დირექტორის აპარატში ფუნქციონირებს 6 სამსახური. მილიანად ბიბლიოთეკის მართვა ხორციელდება 3 მიმართულებით – კოლექციითა, მართვა-სამსახურებისა და ქველების მართვა და ადმინისტრირება და კადრების მართვა. ბიბლიოთეკის სტრუქტურაში ცალკე გამოყოფილი საერთაშორისო ურთიერთობების განყოფილების სამსახური.

საერთაშორისო ურთიერთობები

1. В. Володин, Всемирная история культуры, СПб., 2002.
2. Bibliothèque de France: 1988-1999. De l'Europe au chantierBibli. de France. 1991. 54 p.
3. Rapport d'activité 1998. Bibliothèque nationale de France. 1999. 48 p.
4. Rapport d'activité 1998. Bibliothèque nationale de France. 2000. 43 p.

სამბაკი მს უსწავრო მოღვაწე

მერი კარბელაძეელი გარდაიცვალა 2006 წლის 23-24 აპრილის ღამეს, ბრიყინვალე შუადეულის დასაწყისში. ამბობენ, ბრიყინვალე შუადეულში ვსე ტოეებს ამქვეყნიურ ყოფას, მისთვის სამოთხის კარი ვახსნილიათ და, აღბათ, სხვანაირად არე შეიძლება იყოს.

ვეელა, ვსე კი ქალბატონ მერის იცნობდა, იყოდა მისი შეუპოვარი და დაუფერობელი ხასიათი – ზოგჯერ მვეთარი პირდაპირობათ, რომ მოვახლდეთათ ხათქულს და არ დავიღვედეთ წვერას, მვერამ ვველამ იყოდა, რომ ამ „რისხვას“ მელმა სვეტაკი და უახვარი ადამიანი იღვა, უღალატო და მწრუჩეული.

მერი კარბელაძეელი თანამედროვე ქართული სახეობი ხელოვნების ვრთ-ვრთი უწინმეტყლოებახესი მველევარი იყო, მის მვერ

შესრულებულ ნაშრომათა თემატიკა მრავალფეროვანია, ძირითადად კი, ქართული ვრცელყოფილი ხელოვნების ხელოსანთა მოღვაწეობის შესახებ.

მკარბელაძის კუთვნილი გამოცემები სერგო ქობულაძის, ელენე ახელედიანის, დავით (ფუფა) გამამყვილის, ლევან ცუცქერიძის, ანა შალვაშვილის, პინტის პრინციპის, ისევე შერლონგის და სხვა მხატვართა შესახებ, აგრეთვე, სტატიები თანამედროვე მხატვრულ მიმდინარეობებზე, ქართულ არქიტექტურულ ძეგლთა გამოცემები წყაროები ქართულ მოქანდაკეთა ნამუშევრების შესახებ და სხვა მრავალი, იგი აქტიურად თანამშრომლობდა ილია ჭავჭავაძის სახელობის შწიგნობართა ასოციაციასთან, აღმსარებლურად „შწიგნობარში“ ხშირად იბეჭდებოდა მისი გამოცემები.

სამსოხლოზე უხმოვდ შეგვარებული ადამიანი იყო. ხეცოცხლის დიდი ნაწილი გ.კუბისანიძის სახელობის ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტში გაატარა.

ძირად საქმეში ჩართულ ავტობიოგრაფიაში ვკითხვლობთ: „მე, მერი კარბელაძე, დავიბადე 1927 წელს, ქალაქ თბილისში, მოსამსახურის ოჯახში. 1944 წელს დავაბრუნე VI კლასი ხანკალი სკოლა, 1944 წელს შევედი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტზე (საქართველოს ისტორიის სპეციალობით), რომელიც 1949 წელს დავაბრუნე, 1951-1954 წ.წ. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტის ასპირანტი ვიყავი. 1956 წლიდან ამავე ინსტიტუტში ვმუშაობდი, ვერ უმცროს თანამშრომლად, ხოლო 1967 წლიდან – უფროს მეცნიერ თანამშრომლად. ჩემი ვალდების საგანია ახალი და თანამედროვე ქართული სახეობა ხელოვნება. 1963 წელს ხელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად დავიცაე დისერტაცია. ნაშრომი გამოქვეყნდა მხატვრის სერგო ქობულაძის შემოქმედებას მივხედვა.“

1988 წლიდან ეხელმძღვანელობ ახალი და თანამედროვე ქართული ხელოვნების განყოფილებას“ (25.07.2005 წ.).

სულ ეს არის, რასაც იგი თავის შესახებ წერს. ამ მშრალი ცნობების მიღმა კი ქალბატონი მერისა და მისი ოჯახის ტრავმული ისტორია და განვლილი ცხოვრების უროვნული წლები იმალება. მის არ უფეროდა თავის თავზე, თავის ვასაქარსა და ვანკლებზე საუბარი. მხოლოდ

საზრდად წლების სახლეუბის აქ-იქ შემთხვევითი სურბების დროს თუ წამოსტეხობდა ოროდუ სიტყვა მისი ცხოვრების მისე მქროდზე მერი კარბელამუელი ცნობელი ქაროველი სასულეორო მოლეაწის, კისყოობის სტეეენედ წოდებული ეასილ კარბელამუელის შვილიშვილი იყო. მამამისი, მალეა კარბელამუელი, 1937 წლის რეპრესიების ემბეერბლა. იგი ერთადერთი ბარეელი იყო, ენცე საქაროველოში რეინიჭის მშენებლობას ედეა სათავეში.

ქალბატონი მერი ივონებდა მუდმივად გადასახლების მოლოდინში მყოფ ედეას, საბეჯინეოროდ, იგი გადასახლებას ვადიურჩია.

ათი წლის, მამის ნებერა, ვოფონა უეერად დაობლდა. მერის ედეის - ბაბლე კანსახის უმერობი მშ, ეასილი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრა, სამშობლოშე უსახლეროდ შეეკარებული, მეტეხის ციხეში დაატევეეს და დაბერატეს 1924 წელს. მარტი დარწენელ ედეა-შეელს ქალბატონი მერის ბიძები სიეოლოზ და დავით კანსახეები შეკარეელოდნენ.

მერის უსახლეროდ უეერად თაეისი ახლობლები, მისე მეტეველესს თენდაე ერთი ახეი თეეტეა მისი უსაეეარლესი ბიძის დათეოს ვარდაეეალებს მერის დაბალების დეეს 8 თებერვალს დავისთეა, ამის შესდეე ქალბატონი მერი თაეის დაბალების დეედ 4 დეეემბერს აღიარებდა, - მარამ ელეისმშობლის ტაბრად მივეანის დეეს.

ბატონი დავითის ეეი ალექსანდრე (ალეკ) იხებენბდა მამის უკანსენელი დანახარეხი ყოფილა - „მერის მისევეო“, და მაროლაე, ალექსანდრე კანსახის თეახი მისოეის უსაეეარლესი იყო, მათი შორენეელობის ტეე ვაატარა კოდე ეეელამე რიეული, სეკოეხლის უკანსენელი დეესი.

ქალბატონი მერის ბაროენების უედეეეოფისათეის ევინდოდა ყოველივე ამის ვახებენბა, რადეან, ეეეეერობი, ასე უეეო იეეეოება მისი ბაროენული დარსებები, ის ხიბლი, ურომლისოდაეც დეეს შეეეესებელი სიეაროელის ვანცეადა დაეკერჩია.

აღსნახ „მწიერობრის“ სარედაქციო ბაქეო

წიგნი ანაკლია

ნ. ხაზარაძის ნაშრომი

„სამხრეთი კავკასია და ახლი აღმოსავლეთი“

პროფ. ნანა ხაზარაძის ოთხნობიანი ნაშრომი „სამხრეთი კავკასია და ახლი აღმოსავლეთი“ (თბ., 2005), ფაქტობრივად, მეორე კრებულაა, რომელიც ძველადმოსავლურ და ქართველოლოგიურ ძეგლებს მოიცავს. მასში განხილული საკითხები ისტორიული გეოგრაფიის, ეთნოლინგვისტიკის, ეთნოეტიმოლოგიის, ინოვაციური პრობლემატიკის შეიცავს. ნაშრომში, ასევე, შეხულია ეთნოგრაფიის, პოლიტიკური და სოციალური ისტორიის საკითხები.

კრებული რამოდენიმე ნაწილისგან შედგება: პირველ ნაწილში წარმოდგენილია ავტორის მიერ 1966-2005 წლებში სხვადასხვა გამოცემაში გამოქვეყნებული სამეცნიერო სტატიები და სხვადასხვა მეცნიერულ ფორუმებზე წაკითხული მოხსენებების ნაწილი, რომლებიც შეხლევი სტატიების სახითაა წარმოდგენილი: სამხრეთ-აღმოსავლეთი მდინარე აზის ისტორიული გეოგრაფიიდან, სტატიამ განხილულია სახელწოდება „ხილაქუ“, რომელიც პირველად საღმანასარ III-ის (ძვ. წ. 852-824 წ.წ.) ე.წ. „შავ ობელისკზე“ მოწმდება (Arab. I, 600). მკვლევრის აზრით, ხილაქუს ლოკალიზაცია ბულღარ-დაღის კალთებთან (ანტიკური ხანის ვილიკის დასავლეთ საზღვართან) აქამოფილეს ასურული წყაროების ამ ძირითად მოთხოვნებს, რომელთა თანახმადაც ზემოთ ხსენებული ქვეყანა მდებარეობს მოუვალ მოებში და ტერიტორიულად დაკავშირებულია ერთი მხრით, ილუბრუქუქესთან, ხოლო მეორე მხრით – თაბალთან. ამგვარი ლოკალიზაციის საფუძველზე, მის არგვლივ მდებარე ქვეყნები შემდეგნაირად ლაგდება რეკავზე: ხილაქუს დასავლეთით – ზუბიშა (თანამედროვე ერეკლი), მის ჩრდილოეთით – თაბალი.

ხილთ აღმოსავლეთით - ქვე (კილიყის დაბლობი). ფონეტურად მსგავსი ელერადობის „ხილაქე“ და „კილიყა“, ავტორის აზრით უფროდ სხედასხვა, მაგრამ მუხობელი ოლქების აღმნიშვნელი სახელებია. ნაშრომში ღასარაყაა, ავრეოვე, ტერმან „ხილაქეს“ შინაარსის შესყველელ პოლიტიკურ ფაქტორებზე.

მატიანების ღოყალიზაციის სყათიბი ძველბერძნული წერილობითი წყაროების შყეზე (ძ.წ. VI-V ს.ს.) სტატიაში გამოვლენილია ის, რომ ჰყატე მღლეულისა და პეროდოტეს მონაცემების მიხედვით, ძ.წ. VI-V ს.ს. მატინების ტომები ცხოვრობდნენ სამ სხედასხვა სეკტორში: დიდი კასადოისის უიღურეს დასავლეთში, მდინარე აღლის შესართავთან და მდინარე არაქსის სათავეებში.

აღმოსავლეთ მყარე მთის კონომოლიტიკური ვრთულები ძ.წ. I ათასწლეულში ნაშრომში განხილულია მყარე მთის ისტორიის ვ.წ. „მხელი“ პერიოდი (ძ.წ. XII-X ს.ს.) და მისი თანმდევი პრივეტები აღნიშნულ ისტორიულ არეალში ძ.წ. I ათასწლეულში აღმოსავლეთ მყარე მთის კონომოლიტიკურ ვერითანებებში გამოყოფილია თამალია ქვეყანა განხილულია თამალის ღოყალიზაციის სყათიბები, გამოვლენილია თამალია ქვეყნის რელი ძ.წ. I ათასწლეულში აღმოსავლეთ მყარე მთის კონომოლიტიკურ ვერითანებებში და სხვ.

სამეფო მუქვიდრობის წესი გვიანბეოური ხამეფობში სტატიაში, ივროვლიიფურ-ღეეოური წარწერების შყდარებასა და ანალიზის საეეეველზე, გვიანბეოური სამეფო ხელისეეელებს მუქვიდრობის დაყმონებული წესი არის გამოვლენილი, რომლის მიხედვით იგი მამიდან შეაღზე ვადიიოდა.

ქაღვის და კანათლების სყათიბები ძველ საქართველოში.

ისტორიული გეოგრაფიის პრიბლემსტყეა ეადეეეის სიბინ ვანამას მუქნერულ მუქვიდრობაში სტატიაში განხილულია ს. ვანამას მიღიარ მუქნერულ მუქვიდრობაში საქართველოსა და მისი მუხობელი ქვეყნების ისტორიული გეოგრაფიის პრიბლემსტყეა, კრბოვ სორბქეს თენტიფიეეეისა და ღოყალიზაციის სყათიბები, რომელიც ორგანიულად არის დაეეეებებული ძ.წ. IV სეეეენისა და მისი წინარე ხინის ბერის (ქარაღის სამეფოს) პოლიტიკურ ისტორიასთან.

ძველი მცარეებრივი ცხოველთა სამყაროს ამსახველი ლუკიური იეროგლიფებია. სტატეაში იეროგლიფურ-ლიეიური დაშწერლობის მონაცემების შედარების ასურულ, ხეიურ ლუკიურ და იეროგლიფურ-ლუკიურ ტექსტებში შემონახულ მრავალფეროვან ინფორმაციასთან, ამ დასვენამდე მოეხს ავტორი, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ცხოველთა გამოსახულებების იეროგლიფების დიდი ნაწილი იქნებოდაცარებული არ არის, იეროგლიფურ-ლუკიურ დაშწერლობაში მცარეებრივი ცხოველთა სამყარო საქმიად აღდგურად არის ასახული. სადღესოდ ცნობილი ლუკიური იეროგლიფების შესწავლამ ცხადყო, რომ ამ დაშწერლობის შესქმნელები პრიორიტეტულ მნიშვნელობას მცარეებრივი ცხოველთა სამყაროს იმ სახეობებს (ხარია, ცხენი, ვარი, ვირია, ცხენია, ღორი, ძაღლი, ღოძი, კურდღელი, ძრეხი) ანიჭებდნენ, რომლებიც ძველი აღმოსავლეთის ამ უმსხვილესი რეგიონის პოლიტიკურ (სამხედრო საქმე), სოციალურ-ეკონომიკურ (მნიათობიქმეება, შესაკონსერვოება, მონადირეობა, ტრანსპორტი) და კულტურულ (რელიგიური რწმენა-წარმოდგენები, მითი, რიტუალი) ცხოვრებაში განსაყოფიებულად მნიშვნელოვან როლს თამაშობდნენ.

ძველმცარეებრივი სამყაროსთან ქართულთა ეთნოკულტურული ერთეურობის იტორიისათვის სტატეაში ხეიური წყნდობითი წყაროების, ძველი ქართული მწერლობის, საქართულოს სხვადასხვა მხარეში ქართული ვანოვრეების მიერ მოძებული მასალების და სხვა ინფორმაციის გათვალისწინებით, ავტორი დაბეჯითებით ამტკიცებს, რომ ქართულთა ყოფაში შერობის საბირველის (ეუბის) ჩაყრის ოდესღაც ყართოდ ვაერელებული რიტუალი, რომელიც ტრანსფორმირებული სახით დღემდე ცოცხლობს, ტამოლიფურ პარალელებს ძველ ანტილიურ სამყაროში პოვლობს, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმ თვალსაზრისის მართებულობას, რომ ქართულური ტომების უძველესი ისტორია და კულტურა ძველ-აღმოსავლური ეთნოკულტურული სამყაროს ვანოვრეულ ნაწილს წარმოადგენს.

საქართულოსა და ქართულების აღმნიშვნელი ტერმინების იტორიისათვის სტატეაში ავტორი აღნიშნავს, რომ მის მიერ მოტანილ ცნობებში „გეორგია“ (Georgia) და „გეორგეანები“

(Georgiani) ერთმნიშვნელოვნად წმ. ვიორგის უკავშირდება: ერთ შემთხვევაში ეს ტერმინები წმ. ვიორგისადმი ქართველების უდიდესი თაყვანისცემითა და მოწიწებითა ახსნილი, შიორგის - ამ მიზეზით, რომ ქართველები ქრისტიანულ სარწმუნოებაზე თავად წმ. ვიორგიმ მოატყუა და, შესაძრ შემთხვევაში ამ ვარჯემოებით, რომ თითქოს წმ. ვიორგი წარმოშობით ქართველი იყო.

პილიგრამულ ლიტერატურაში „გორგია“, „გორგიანების“ ახსნის სხვა ვერსიებიც დასტურდება. მაგალითისთვის მოტანილია 1717 წელს წმინდა მიწაზე შიორი ფრანკ ფერდინანდ ფონ ტრაილის თვალსაზრისი, რომლის მიხედვით ავტორისთვის სანტერესო ტერმინები ბერძნულში მიწათმოქმედის აღმნიშვნელი „ვიორგოს“ სიტყვიდან მომდინარეობს. პრაქაღწლიანი კვლევამების შედეგად ქართველმა და უცხოელმა სპეციალისტებმა დამაჯერებლად ასეჩქეს, რომ საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი სახელწოდებები: ისტლისური „ვიორგის“ - „ვიორგისას“, გერმანული „ვიორგიუს“ - „ვიორგიუსი“, ფრანგული „ვიორგი“ - „ვიორგიუსი“, იტალიური „ვიორჯი“ - „ვიორჯიანი“, ესპანური „ხორხია“ - „ხორხიანის“, რუსული „გორჯია“ - „გორჯინი“, სპარსულ-არაბულ-სირიული „ვიორჯი“ - „ვიორჯი“ დან მომდინარეობს, რომელიც ამ რეგზე „შელის ქვეყნის“ ნიშნავს. შვედურის შირით, ავიუ უნდა ითქვას პილიგრამისხეულ Georgia, Georgiani-ის და შისი კარიანტები (Jordans, Jorsy, Jorsites, Jorgani, Gorzi, Gorziani...) წარმოშადელობაზეც.

კამერალები წერილობითი წყაროების მონაცემთა კონტექსტში. ავტორის კარაუღით, სარგის II-ის დროინდელ ასურულ წერილობით წყაროებში, სადამეერვი ხახათის კორესპონდენციებში მოხსენიებული ვერაიანის შემობელი გამიარების (კამერალების) ადგილსამყოფელი სეგანის ტბისა და ბამბაყის მთების წრდილოეთით მდებარე ქვემო ქარაღის ტერიტორიაზეა საძებნელი. ამგეარ კარაუღს, ავტორის შირით, გარევეულწილად ქვემო ქარაღის ცნობილი ტომონიმაყ უნდა უჭერდეს მხარს. ვერობდ, ქვემო ქარაღის ტერიტორიაზე სევაიურ-კამერაული ტომების არსებობის შესაძლო საყვალევიად მიხსნული „ვიორჯიუსი“, „ორიაღეი“ (სომხ.

„თრედ“-ი) და სამშვილდესთან ახლო მდებარე ქედის სახელწოდება „გომერ“, რომელიც ზუსტად შეესაბამება ჰაბლიის მასშობრივ ხელნაწერის Gomar-ს, ხეპტუაგინტას „გამერ-გომერს“ და ქვევლისხეულ „გომერ“-ს.

ნაგებობების აღმნიშვნელი ლუკური იეროგლიფების ისტორიისათვის მკვლევრის მხრივ, თუ ნაგებობების აღმნიშვნელი ლუკური იეროგლიფები მოეხილ პარველწყაროთა მონაცემების კონტექსტში აქნება განხილული, თვალსაჩინო ვახდება, რომ ძვ. XVI საუკუნეში შექმნილი ლუკური იეროგლიფები საუკუნეების მანძილზე სავსებით ადეკვატურად ასახავენ ხეობისა და ვიწარხეობის სამშენებლო ტრადიციების ისტორიას და, ამდენად, მათ თავად გააჩნდათ პარველწყაროს შიშველობა.

„შედ“-ის სიმბოლოებისათვის „ქართლის ცხოვრებაში“, სტატიაში ნახეხნება, რომ „ქართლის ცხოვრების“ I-II ტომებში წარმოდგენილ თხზულებებში „შედ“-ი და „შედ“ კომპონენტაინი რიცხვითი სახელები უმთავრესად საკრალური სიმბოლოით ხასიათდება. ავტორი ეარაუდობს, რომ შვიდის საკრალბაცის სათავეები არა მხოლოდ ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებში, პავიოვრაფიულ და პამოვრაფიულ ლიტერატურაშია საძიებელი, არამედ ქართულთა უკველეს, წინაქრისტიანულ რწმენა-წარმოდგენებშიც, რომელთა რეკონსტრუქციას დღიად უწყობს ხელს საქართველოს ტერიტორიაზე აღმოჩენილი არქეოლოგიური მონამოვარი, ბერძენ-რომაულ ავტორთა ცნობები, ქართული ფილკლორის ნიმუშები, ხატოვანი სიტყვა-თქმანი და ვიწარხეობილი ვლევა-ძიების მუღვად დაგროვილი უნიკალური მასალა.

წარღუნის შესახებ მითისის ერთი ქართული ვერსია ძველადმოსახელურ მითოლოგიის მონაცემთა კონტექსტში სტატია ვახეხნება ვ. პარდაველიძის მიერ ფშავში (სოფელ არტანში) მოცუ საუკუნის 30-იან წლებში დადასტურებული წარღუნის მითის ერთ ვერსიას. შუბერული, აქადური, ბაბილონური, ებრაული და ქართული მასალების შეუკერების საფუძველზე ავტორი ასეხნის, რომ ხეობით ხეჩებული მითი მიეკუთხება ვ.წ. „მცირე წარღუნის“ მითების ციკლს, რომლებიც საქართველოს სხეადასხეა კუთხებში

დასტურდება. მოუხედავად სემანტიკური არასრულყოფილებისა, ამაყარად დაკავშირებული ხანს ბიბლიურ და შესაბამისოვ სტორიების, რომლებიც ფართოდ ან გავრცელებული უძველესი დროიდან ძვ. წ. III ათასწლეულში.

ტიმარუნების განსახლებობს ისტორიისათვის სტატიაში განხილულია ტიმარუნების და მათი ქვეყნის ლოკალიზაციის შესახებ ძველ ბერძენ, რომელ და ბაბილონელ ავტორთა თხზულებებში დაყვანი ცნობები. მათი ანალიზის საფუძველზე ავტორი აცხადებს, რომ ძვ. წ. I და ახ. წ. I ათასწლეულებში ტიმარუნების ქვეყანა სამხრეთ-აღმოსავლეთ პონტოსპორიისა და პონტოს მთიანეთს შორის გადაჭიმულ ტერიტორიაზე მდებარეობდა. თუმცა ავტორი არც ამ ვარაუდს გამოიხატავს, რომ აღნიშნულ რეგიონში ტიმარუნები ძვ. წ. II ათასწლეულში ყოფილიყვნენ განსახლებული.

ხუთრა წერილობითი წყაროების „ურუ ქერ თიფას“ / „ურუ ქერ თიფას“ აფრთხილებს ავტორისთვის ვლევის თბილის ქალაქი (ქაშქარი) თხზილსტორიისა და მომდინარე ტომობა ურუქერ თიფა / ურუ ქერ ტიბა წარმოადგენს. მკვლევრისთვის აღნიშნული ტომობა სეფიქიანი წარმოება და მისი ფუტის (Tir-) თბილის აღნიშნული საერთო ქართულურთან კავშირის გამო არის ხასტერესი, რომელმაც აღნიშნული სახელწოდების გენეზისი ქართულური ენების წიაღში თქვნიდა.

აად, ვიორჯი მელაქიშვილის წერილი ქართული ბაღის უანოვანების პრობლემის კვლევაში სტატია ეხება აად, ვ. მელაქიშვილის მდიდარ სამეცნიერო მუშაობებში უანოვანების პრობლემის კვლევასა და მის ანალიზს.

კრებულის მეორე ნაწილში წარმოდგენილია ვიორჯი ცხტიშვილის, თამილა ცაგარეიშვილის, მერი ინახიასა, მანანა ხიდაშვილის, კარლი თოფურიაშის, ვიორჯი ვიორჯაძის, ნუნუ მინდაქიას თანაავტორობით გამოქვეყნებული შემდეგი სტატიები:

ცხა-ვიორჯი III ფენაში (ძვ. წ. IV ს.) კრახტზე დადასტურებული ასო-ნიშნების ისტორიკოგრაფიას ცხა-ვიორჯი კრახტზე დადასტურებული ასო-ნიშნების შესწავლის პირველ ეტაპზე მკვლევრები

მართებულად თუღან აღნიშნული ნიშნების რაცხეით სახელეხად განხილვას, რაც მცირეხმარე ძველბერძნულ (აბხურ) ანბანური ნუსხერაციის სისტემას განეკუთვნება;

საერალური ბის საკათხეხე საქართულელოში, რომელშიც ინდოევროპული და ქართული ტრადიციების საფუძველზე საერალური ხე „კამ ვა“ სემანტიკური თვალსაზრისით იფხტიფიციარდება ურახელთან;

ძველი ისტორიის, ფილოლოგიას და არქეოლოგიას კვლევის ძირითადი შედეგები (1978-87 წ.წ.);

წარმართული მინაეონის საკათხეხე „ქართლის ცხოვრების“ ჩანართში აღნიშნულ ტექსტში არტემიდეხა და ამბროსის შესახებ ინფორმაცია, ავტორების ვარაუდით, შესაძლოა უცნობი ბერძნული პირველწყაროდან მოხვედრილიყო. ამ პირობებზე პირველწყაროს ავტორსავე უნდა ვეუთხოვდეს შესხური წარმართული ლეოახებების ძველბერძნულთან იფხტიფიციაციაც და სხვ.

ძველადმოსავლური წარმოსავლობის ქართული ტექსტური ტერმინოლოგიას ისტორიაც ქართულ და ძველადმოსავლურ (შუმერული, აქადურ-ბაბილონური, ხეთური, ხურიტული) წერილობით წყაროებში დამოწმებული ლექსიკის შესწავლის და შედარებითი ანალიზის საფუძველზე ავტორები მივჩნებენ, რომ ქართულ ტექსტურ ტერმინოლოგიამო ძველადმოსავლური წარმოსავლობის ტერმინებს სრულად განსაეუარებული ადვილი უკავია, რაც ძველადმოსავლურ ცივილიზაციებთან ქართულის უბედული კონტაქტების ლოგიკურ შედეგს უნდა წარმოადგენდეს;

ქართული ხალხის ეთნოგენეზისა და ძველადმოსავლური ეთნოლოგიური საბერძნის შესახებ სტატის ავტორები ქართველური და ძველადმოსავლური ენების (შუმერული, ხეთური, ხურიტული, ურარტული, სემიტური) ლექსიკური და გრამატიკული სისტემების მონაცემებზე დაერდნობით მივჩნებენ, რომ ქართველურ და ახლადმოსავლურ ენოსებს შორის ურთიერთობებს დიდი გავლენა უნდა მოეხდინა ქართველურ ტომთა ეთნოგენეზის პროცესის განვითარებზე. ძ.წ. III-II ათასწლეულებში ქართველური ენოსი წარმოედგა, როგორც ერთ-ერთი დამოუკიდებელი და მყარად

ჩამოყალიბებული ვინაიერ-ქობორიე უარობა თავისი დამოუკიდებელი კულტურულ-ისტორიული ტერატორიით. იგი არსებობდა არა მხოლოდებულა სახით, არამედ როგორც მის თანადროულ ცივილიზაციებთან შედაროდ დეკემპარებული ვინაიერა უარობა, საყმოდ განუთარებელი ქობორიე სისტემით და კულტურით.

ველასი კესარელის ვრათ ცნობის ინტერპრეტაციას – იმერებში არსებული ეპიორული ცოდნის საყობს უხება. აქტორები არვევენ, რომ ძველ იმერებში სამყურნადო საქმანობა სქესობრივი ნაშით იყო განაწილებული: მსნაური ნამლებით მეურნალობა ქალთა საქმანობის წარმოდვენდა. სტატიაში განხილული ცნობები IV საუკუნის რეალურ ეთარების ასახავს და, უმარველეს ვოელისა, იმის ვამოა საინტერესო, რომ ვარვეულ ქრონოლოგიურ მონაცემთა საქაროველოში სამედიცინო საქმის მეგომარობის შესახებ იძლევა ინფორმაციას. ვარდა ამისა, მათ განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნიჭებთ არა მხოლოდ მედიცინის ისტორიის, არამედ ქაროელი კულტურის ისტორიის შესწავლის თვალსმარისითაც.

კრებულში თანდობს იმეხება ქალბატონ ნანას პორტრეტა, რომელიც მას წარმოველვეს როგორც პაროვნესას, რომელიც აქვს უდადეხი ნიჭი მეგომარებისა და კოლეგების წარმეტების ვითარებისა და ვათაებისებისა. ამის დანტურია რეცენზიები, რომელიც კრებულის შესამე ნაწილს წარმოდვეს. აქვე უნდა აღინაშნოს აღბათ, რომ იმ უმარვი რეცენზიიდან, რომელიც მას დარწმუნა (დამბლოებით ირანსამდე) კრებულში შესულია მხოლოდ ის, რომელიც ვამოქვეყნებულა. ამ შეუთვეებით არე რეცენზენტების ჩამოთვლას და არე რეცენზენტის განხილვას. აღნიშნათ მხოლოდ, რომ ქალბატონი ნანა უარო ველამე სასურველი რეცენზენტა და იმინენტაა, რომელიც განსახილველი საყნის ხედსწეწით წეღობით, იმეცტერობითა და კოალიმბოურნობით ვამოარწევა. ეს მისი მოღვაწეობის კოლე ურთი მმარე, რომელიც იმეწად მნიშვნელოვანი და საინტერესოა მისთვის და სტეებისთვისაც, რომ იგი მათ შეტანას არე ამ კრებულში იფარვეს.

წყნახს მუშოვე ნაწილს Memoria წარმოდვეს, რომელიც დიდი სიყვარულით არის ვახსენებული ქალბატონი ირანე მიტელათე. იქვე დაბეჭდილია ვამოთხოვება რეწო კეწახესთან, ტატა კეწახესთან.

შალვა ხადაშელთან, ავთანდილ ბენდუქიძესთან, მოგონება რთარ ღამშაშიძეზე, დურისონ ხახუტაიანიძეზე.

ნაშრომის გული სამშობლოს სიყვარულია. ამიტომ ავტორს ვერ უვლის გვერდს ვერც 9 აპრილის თემის და ვერც აფხაზეთის საკითხს. შესაბამისად, მისი შემდეგი ნაწილის სახელწოდებაც - პიზიციაც - აქედან გამომდინარეა. იგი იწყება 1989 წლის 9 აპრილით დათარიღებული შიშარვეთ საქართველოს კომპარტიის მამხინველი ცენტრალური კომიტეტისადმი:

ამავე ნაწილშია წარმოდგენილი ღია წერილი სსრკ სახალხო დეპუტატ ე.არბისძისადმი: ისტერიკურ ე. ხითარშიელთან სახელწოდებით „ისტორია იწყება დღემ“; ძრალდების მოწმე; ღია წერილი მინორეატიის - „აფხაზეთი - 1992. პოსტკომუნისტური ქართული კანდეა“ - ავტორის სვეტლანა სერგოვსწიათაისადმი (ღამელიქაშიელთან ერთად): რამ აბნნა ქართველებო.

„დაუუწყარო ოცი დღე“ ეძღვნება ავტორის ისრაელში ქალთა ორგანიზაციის სემინარში მონაწილეობას, რომელშიც იგი საქართველოს ქალთა საბჭოს წარმოადგენდა.

ნაშრომის ამ ნაწილში კიდევ ერთხელ ჩანს, თუ როგორ არის ქალბატონი ნანა ჩართული საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ტრიალებს მის ველში და თუ როგორ იზიარებს საზოგადოების ტყაივის, სიხარულის, ზრუნვას და მისწრაფებებს.

„არ იყო გულგრილი“ - ეს არის დევიზი მისი ცხოვრებისა.

კრებული, რომელიც ეძღვნება ქალბატონი ნანას მშობლების ხათელ ხსოვნას, იწყება იდილიური, სამოთხისეული მშობს სახელის სურათით, რომელსაც აუცილებლად მშობს ამოხვდა და ახალი სასწაულები უნდა მოხვეს და რამდენადაც დასაბამში, წვეულებრივ, დასასრული იმალება, ნაშრომი სრულად ლოგიკურად მთავრდება კვლავ იდილიური სურათით, რომელიც, ამჯერად, თბილისის მე-18 სამუდლო სკოლის ვახსენებას წარმოადგენს, ანუ ამ საკრალური ადგილის ვახსენებას, ავტორის სიტყვები რომ გაეძიჟოროთ, სადაც იგი დაიბადა, როგორც მოქალაქე და სამშობლოს მსახური.

პარადოქსული სიბრძნე

(ზაბრა არსენიშვილი, „ეა, სოფლო...“)

ზაბრა არსენიშვილის რომანი „ეა, სოფლო...“ უმნიშვნელოვანესი სალიტერატურო მოვლენაა, რომელიც თავის კუთხილ ადგილს დაიჭერს თანამედროვე მხატვრული მხროვნების განვითარების პროცესში და, შესაძლოა, მიმართულების ურთ-ერთი განმსაზღვრელის როლიც კი შეასრულოს, რადგან მასში გრძელდება ქართული პროზის საუკეთესო ტრადიციები და, ამასთან, ამკარად იგრძნობა სწრაფვა სახელისადმი, ახალი გამოშახველობითი ხერხების ძიებისა და ტრადიციის პარამორული შერწყმის შედეგად კი დაიბადა შესანიშნავი რომანი – დაბეჭდილი მხატვრული ქსოვილით გამოირჩეული, ღრმა ფსიქოლოგიანობით, მძაფრი განცდებითა და გრძნობებით, ტკივილითა და ნათელი ხედათ ხაზე თვითმოყოფადი მხატვრული ხაჭპარი.

„ეა, სოფლო...“-ს XX საუკუნის I ნახევრის იმ ტრადიციული ამბების შესახებ მოგვიხსრობს, რომელთა ექო და გამოძახილიც ავტო აქამდე, XXI საუკუნემდე, მკვეთრად ჟღერს და როგორც ბოლომდე მოუნანიებელი ცოდვა დაუფრუბელი ტკივილი, ისეც და ისეც ხედათ და დარდით აესებს ხვენს გულებს. და, აღბათ, ამის დაეიწეება არც შეიძლება, რადგან დაეიწეების შემდეგ იწეება სიცარიელე, სიცივე, გულგრილობა და ისეც, ხელახლა გამოიწეება იგივე უფსკრული, სადაც ერთხელ უკვე გადაიწეებენ ადამიანები. „ეა, სოფლო...“ თავის მკითხველს აღარ მისცემს რაიმეს დაეიწეების უფლებას და ხელახალი ძალით იყვითლებს მის გულში ტკივილიც, შიშიც, დარდიც და იმედიც, სინათლის რწმენაც, მოძულის, აწმუოს და წარსულის განუყოფლობის მძაფრი და აუცილებელი შეგრძნება.

რომანში ტრადიციული ისტორიული მოვლენები უღამძეს მხატვრულ ქსოვილშია გახვეული, ისტორიული მოვლენების,

ისტორიული დროის საოცრად ფაქტია, პირადული ვანკა კახეძე უფრო ამეფთხრებს საოქმელს და განზოგადების შესაძლებლობასაც შეიძლება მოეწინებანი და სინამდვილე. ზმანება და ცხადი, ხილვა და რეალობა თვალთ უხილავი, მაგრამ უმტკაცესი ძაფებით არის გადაავსებული ერთმანეთთან და მათი ერთიანობიდან წარმოსდგება ეპოქის და ადამიანის ხელის მიღიანი, სავსე, სრულყოფილი ხატა.

რომანის თითოეულ პერსონაჟსა და მოვლენას თითქოს თავისი მუსიკალურია თვის აქვს, თავისი მელოდია, რომლებიც ხან ცალკე ელერს, ხან ერთმანეთის პარალელურად. ზოგჯერ თითქოს უსინისპირდების ერთუროს ან უკვებ მრავალი ხმა ერთად, ერთიანი ძალით ამოიფრქვევა და სავსეხელის, სიყვდილის, დროის, ადამიანის, მოვლი სამყაროს ამბავს ერთიან და მრავალხმისან ხაყად ამოიქვამს. „ვა, სოფელის...“ პოლიფონიურობა და მინიგანი პარპინია მის ყოველ სტრიქონში იგრინობა. სწორედ მრავალხმისანობა და მრავალღმინიანობა აძლევს მწერალს სამუალებს, ისე გარდაცემის ინდივიდუალური ხედვის პრინციპში ისტორიული მოვლენები, რომ არ გაფერმკრთალდეს მათი ეპოქალური მნიშვნელობა და არც გრინობების, ვანკადების, თითოეული ადამიანის პირადი ტკივლის სიმძაფრის შეგრინება შესესტდეს.

„ვა, სოფელი...“ იწყება ევას სიყვდილით უღამამესი ევა მოყვდა. მწერალი თხრობას იწყებს ამ მომენტთან, როდესაც, როგორც თამის პირადი ამბობდა ტეხის შესახებ, ბედისწერამ დაასრულა მისთან თამამი (და ეს, თავის მხრივ ესტუმეს ჰერაფრამბია). თითქოს ყველაფერი უკვე დასრულდა. ევამ ვანკო თავისი სიყვარულით და ტანჯუით სავსე ვნა და ასეენია სარდაფში, მხოლოდ უერთგულესი მეგობრის, მოხუცი რუსუდინის და მისი შეილიშვილის ამათა მიტოვებულა. მარტო მათ სტკივით ველი, რომ ამ ქვეყნიდან წავიდა ევა, ბედისწერასთან ჰიდლით დაღლილი, მშეწინიერი, ვითარმობილი და ტანჯული. ვადო თუ არა რომანის კარი, მეთხველს თვალეებში ჩახედა ყოვლისმომცემს სიყვდილმა, მაგრამ... იქვე, ხელახლა იწყება ევას სიყოყმელე ყველაფერი მეთარდება, თავიდან იმადება, ახალი ძალით ამერობს ველს და სულს.

ევა დევს მკვლარი და ამავე დროს ის ცოცხალია. იგი პატარა
 ლამაზი ვოფონაა. მაწაყ იქნეა. ნამდვილი ვალეხაყი და მამის
 განაფხულები და ზამთარიც იქნეა. მტერიც და მკვობარიც. ევა
 მკვლარი ასვენია სარდაუმში და ამავე დროს ის აფრიალი, ხილუებით
 საესე წუთობიც იქნეა, ვითრების ის დღეც, როცა დაიწყო ევას და
 ვაოს სიყვარული. ევა მკვლარია და ვაოც ახლა. აქვე კვდება და
 ხელახლა იწყება ევას ტანჯული გზა ვაოს შემდეგ. სიძლიერადაც
 ამწუთას შემოდის. შემოდარება დამსხვრეული სიყვარულის
 სივრცეში და აეთარითი ისაკუთრებს იმას, რაც მისი წილი არ
 არის. და მამისაც, როცა აღარც ევა და აღარც ვაო აღარ არიან,
 ვაოს და ევას სიყვარული ისევ აქაა, პარალელურად არსებობს,
 ფეთქავს. მათი ცხენების ფეხის ხმა ისმის, მათი სიყვარულის
 მულოდია. ევა მკვლარია და ევა ცოცხალია. ასე ვრძელდება
 ნაწარმოების დასაწყისიდან დასასრულამდე. ყველაფერი მუდმივად
 ხელახლა ხდება, სიყვდილი გადაედინება სიცოცხლეში, სიცოცხლე
 - სიყვდილში, ეს არის ამ რომანის იდეალური ხიბლის გასაღები:
 ყველაფერი მოხდა, მაგრამ არ დამთავრებულა. ყოველივე მუდმივად
 ხელახლა ცოცხლდება: სისხლიანი ქორწილიც, შოქქმულია დევნა,
 რეპრესიები, ვალათია თარეში. პატარა ბიჭი მუდმივად კვდება
 და ცოცხლდება, რათა კიდევ ერთხელ და მერე კიდევ ერთხელ
 ხელახლა ვანიყადოს ტანჯვა და, რაც მთავარია, ამ ტანჯვის
 ძალა იგრძნოს იმან, ვინც ამ სიყვდილ-სიცოცხლის წრეებრუნებაში
 წართული სტრუქტურების ქარს მიჰყვება, მის მორევში გადაეშლება
 სიყვდილი აქ არ არის დასასრული, რადგან მას მუდმივად
 ჩაწაცვლება სიცოცხლე.

სიყვდილის დათრგუნვას, იმ შეგრძნების წარმოქმნას, რომ
 ყველაფერი მუდმივად, მრავალჯერის მყოფდება და არაფერი ქრება.
 უზრუნველყოფს მხატვრულ ქოვალში მიღლი ძალით ამოქმედებული
 ხსოვნის მექანიზმი, ხსოვნა სიცოცხლეა. უფაქმუხი ნიუანსებით,
 შექმნილიებით, გამჭვრეტალე ფერებით, პანაწინა, ნატოი
 დეტალებით, ხელის სიღრმეში მოძალული განცდებით იქსოება
 მძლავრი, ღრმა, ქარიშხლითა და მზით მოყული მხატვრული
 სამყარო, სადაც ისევ და ისევ თამაშდება სიყვითისა და ბოროტების,

სიყვდილისა და სიყოცხლის ჭაღვილის მარადიული ღრმა, მთხრობელის ხსოვნა ხელახლა ბადებს მთელ ამბავს, რომელიც მის სიყვდილით დაიწყო. თავის მხრივ ამ ამბის მივითა იღვიძებს კიდევ ერთი შრე ხსოვნისა - ბებია რუსუდინის მოგონებანი, რომელიც აცოცხლებს ევას და მთელ ეპოქას. საბოლოოდ იმლება ზღვარი არსებულსა და ვარდისულს შორის და ეს იმდენად ბუნებრივად, ძალდაუტანებლად ხდება, რომ თითქმის შეუქმნეველიც კი რჩება მკითხველისათვის. ის უკვე თვითონაც ვროუება ამ წრებრუნებაში და შესაბამისად, ვოველივე მომხდარს ან მოსახდენს აღიქვამს, როგორც ამწუთის თანაარსებულს, მიმდინარეს, ანუ ხედროულ რეალობას.

ხსოვნის მექანიზმის ამგვარი მოქმედება მარსველ პრუსტსა აქვს აღწერილი ესეში „წიგნის კითხვა“. ერთ გაელევებას, ნაცნობ სურნელს, იფესლავ ნახარ ნიეთს ან სახეს შეუძლია აღძრას ასოციაციითა ვრბელი ვაქევი, რომელსაც ღრმა და ვრძობიერებით გამსჭვალული საყვარის მექნიამდე მიამეავს ხელოვანი. ზაირა არსენიშიელის რომანში ასეთი, უაღრესად მარადიული პანაწინა ნიუნანსები ხდება სულის სიღრმეში მოგზაურობის დაწყებისა და ვარდისულის ვაციცხლებისათვის აუცილებელი იმბული. ფინჯნის, რომელსაც ვარდაცვლილი ევას ხარდაეში ზედაეს მთხრობელი, შეუქლია აღძრას მოგონებანი, ვარდასული მეგონებები, ვახხნის და ნათელი მოძინის აღამაინის სულის მფვომარეობას, მის სწრაფვას უსახლერეობისადმი. ეს ზემო ფინჯანი იყო, ზენი სახლიდან გამოყოფილი და მე მივეარდა ამ ფინჯნით ჩაის დაღვეა. უვეურებდი ზოლდე უწმინდესი თერთი ზოლებით დაფარულ ტბას. ისეთი ახლობელს, რომ ცხვარი მიმბეჯინა ამ ტბისთვის, და თან ისეთი მოჩუელისა და საოცნებოს... უვეურებდი წეროების ფაქტად გამოხატულ ფროების მარაოს და პანია ფეხებს, უფაქტნესი წითელი წეძლების ზღაბოებს რომ ქნიდნენ ფაიფურის ლაფეარბე-ცისფერი ლამსაქი კი მოფენილი იყო პანია, დაეკობულმტოიანი, უცნაური მეცნარეობით. ამის გამო, ბებიაწინის, ან ბებია ევას დაყენებული პეტნის ჩაი შეხავებული და მერწყული იყო მოჩუელ ტბებთან, ვაფრენილ წეროებთან, რაღაც უცნაურ, არსახელ

მკენარეობთან და უცხო ლაყვარდთან... და როცა წევს სახლი დაგვამბრუნებს და ამ ხარდაყვიდან მივდივართ, მაშინ ვართ ეს ფანჯანი ვვას“.

საქართველოს
საზოგადოებრივი
მემკვიდრეობის
სამსახური

ამგვარი პასაჟი ნაწარმოებში ძალიან ბევრია. არსებითად, მიუღი ტექსტი ასეთი ურთიერთგადაჯექვეული პატარა სახეებითა და მათი თანამდგევი განცდებით ივსება და მწერლის მხატვრულ ოსტატობაზე მოუთხოვს, რომ მან შეძლოს არა მხოლოდ „მოეგროვებისა“ ფერადი ნამსხვრევები, არამედ შეეცადოს მათგან მუდმივად არსებული, მუდმივად განსმორცხადი, დაუმარცხებელი სიყოცხლის, ეპოქის მონუმენტური მოხაყა.

ზაინა არსენიშვილის მხატვრული სამუშაო მკვიდრია, შეერული, მძლავრი და ნათელია. ამ შეგრძობებს საფუძვლად უდევს მკარი ზნეობრივი სიმრეცეა, დანა რელიგიური რწმენა და უმტკაცესი დროთა კეუმანი. აქ, სადაც დროთა კეუმანი არღვევა ვეღაფერი ღებება და იმღება. „ეა, სოფელში...“ წარსული, აწმყო და მომავალი განუყოფელია. აწმყოში ცოცხლდება წარსული, თავის მხრეც ეს აწმყოც ისევე მხატვრულ ქსოვილში მოგვიანებით იტყვევს წარსულად, რომელიც ისევე გაყოცხლდება ახალ აწმყოში – მომავალში. შემდეგ ვეღაფერი ზღვასდა შემობრუნდება და კეუმანიც ივრება. ამ მტკაცე კეუმანში უკვე შეუღებულია დაყვარების პატარა განცდა, ერთი სახე, ერთი თითქოს უმნიშვნელო დეტალიც კი. არღაფრეებს და მუდმივო თანაგანცდა მომავლისკენ ივალავს გზას და იბადება წიგნი, როგორც მარადისობის და უკვდავების შემსახევი ცოცხალი სხეული. დროთა კეუმანის ბუნებრივად შეკერის პროცესი ძალიან რთული და მტკაცეულია და ეს რომანი ნათელი ძაგალითა იბნა, თუ როგორ შეიძლება თანაბარი ძალით და უდამაყარეოდ ამოქმედდეს მხატვრულ ტექსტში სამივე კომპონენტი – წარსულიც, აწმყოც და მომავალიც.

საერთოდ, თანამომავრება და პარპორიულობა ამ რომანის უმთავრესი დინისებაა. როგორც აღენიშნევი, ვეღა თემა თანაბარი ძალით ვღვრს. ისტორიის, დროის, ეპოქის ტრაგეიული მოკლენების არ არის ფორი სოფეტის განუთარებისათვის და, შესაბამისად, არც თავისთავად პერსონაჟთა თავგადასაველია დამსმარე

სამუაღება ებოქის სულის გასახსნელად. დრო და ადამიანები შერწყმულია ერთმანეთთან. ვეას მშვენიერი სიყვარულის ამბავი. მისი გამოჩნეული სახე, ბეზია რუსუდანი, რომლის „ფხვნილი და დაუცხრომელი სული მოძარბული იყო მოუღუნაათა წყდომისაგან და ნიადვ იძის ესწრაფეოდა. წყალი სათავით მოეჩახა“, მაკას ორბეგნაღური და თეთიმყოფადი ხასიათი, მოხრობელის ფაქტში განცდები და მოაბეჭდილებები და სხვა მრავალი სახე და ხატი, რომლითაც საოცრად მდიდარია ტექსტი, ქნის ერთ მოღიანობას, რომელიც შემოქმედის სულში გამოტარებულ, ძველი არსებით განცდულ და მხატვრულად გარდასახულ დროის სრულყოფილად წარმოჩენს.

რომანს ზუსტად განსაზღვრული სივრცული დოკალი აქვს - კახეთი, თელავი, ვეელაფერი, რაც მოხდა, ანუ სულ მუდმივად ხდება, თელავს უკავშირდება. მაგრამ ეს არის მწერლისეული თელავი, წარმოსახეთი სამყარო, რომელშიც ერთმანეთს ერწყმის რეალობა და ფანტაზია. უელამ ფულტურის თენამატყოვას მშავესად, ზაირა არსენიშვილის რომანშიც იბადება ახალი მხატვრული სივრცე, რომელიც შეიძლება განესაზღვროთ, როგორც „განზობისშიერი თელავი“ და ამ სივრცეზე „მავრდება“ ის მყრული, სახეც დრო, რომელიც ნაწარმოებს, მის ვმბრებსა და მოუღუნებს ახალ, რეალობაზე აღმატებულ, მუდმივ მხატვრულ სიყოცხლეს ანიჭებს.

საიდან მოდის სიღამსზე და სად მოდისო, მასებს ვიხუბდა პოეტი. მარბლაც, საიდან და სად... სად წავიდა ვეას სიღამსზე, სიყოცხლე, სიყვარული? მაგრამ წავიდა კი? თუ მარბლაც მხოლოდ თვალს მიეფარა, რათა კიდევ ერთხელ, კიდევ ერთხელ იფეთქოს ხელახლა, ისევ და ისევ, მუდმივად... „ვა, სოფელის“ პირველი სტრაქორებიდან თან გვედეს ვბ განცდა - სიყვილ-სიყოცხლის განუყოფლობის მარადიულობის, სოეჩნის და ყოველივეს ხელახლა დაბრუნების, სულიერი ინტენსივობის ნებისშიერი შედეგი - ყოველი ტოლო, ყოველი მულოდია, ყოველი წიენი თავისთავად ვევე ნამსხერვეთი მარადისობის, ზაირა არსენიშვილის რომანის „ვა, სოფელის...“ მხატვრულ სამყაროში „დროის ვადამჩენა“ მიზანმიმართულად

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

საქართველოს

ხდება. ავი თავის წიგნში შობს, ზრდას და ანახავს სიბრძნის
მარადიულობას.

და რადგან ამ რომანის აღქმა თანავსებდას, ადამიანურ
თანავსებობას, მონათესავე სულთა თანამართობის ექვარება,
ბუნებრივად ხდება სურვილი - ხმა შევერთო ბუნია რუსუდანის
ლოცვას:

— ვხელობ უფალო,
მშობაზე უმთავრეს მკენებს:
შევესთიანება ასევე ზრუნეთ
და ტანჯვა მისი შენ ბიჭვე
სეულოთ ტანჯვად...
ვხელობ უფალო,
ქრესთ ვეფელს და სურვილთ შემობიხვდა,
შეველ შევესთიანება მთავრეზე
შობს და ბრწილად
ეფს ჩამბობს ხმა სიბრძნისა,
ვხელობ უფალო,
არ ვაქვარე შენ სიბრძნით
და შევერთო ხეს შემობიხვ
ბატონა ვეფრება...

სამართლებრივი ილუსტრაციების სახელწოდებით მწიგნობართა ასოციაციის VII კონგრესი

2005 წლის 30 ნოემბერს გაიმართა საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მწიგნობართა ასოციაციის VII ყრილობა.

ყრილობაზე საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მწიგნობართა ასოციაციის გამგეობის მიერ 1998 წლის ოქტომბრიდან 2005 წლის ნოემბრამდე გაწეული მუშაობის შესახებ საინფორმაციო მოხსენებით გამოვიდა მწიგნობართა ასოციაციის თავმჯდომარე ქალბატონი ლია ნადარეჟაძე.

სიტყვებით გამოვიდნენ მწიგნობართა ასოციაციის ქუთაისის საქალაქო ორგანიზაციის საბჭოს თავმჯდომარე ქალბატონი მერი ქადარია, საქართველოს პოლიტექნიკური უნივერსიტეტის მწიგნობართა ორგანიზაციის თავმჯდომარე, მწიგნობართა ასოციაციის გამგეობის წევრი, ქალბატონი ნანა ხაშარაძე, ეურნალ „საქართველოს ბიბლიოთეკის“ მთავარი რედაქტორი, ბატონი ალექსანდრე ღოთია, ილია ჭავჭავაძის სახელობის ენისა და კულტურის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მწიგნობართა ორგანიზაციის თავმჯდომარე, ქალბატონი გულნარა სტურუა, შოთა რუსთაველის სამოვადიოების თავმჯდომარე, აღმსახ მწიგნობრის“ მთავარი რედაქტორის მოადგილე ბატონი მიხეილ ქვრიანი, კრიტიკოსი ბატონი ჯემშირ თითაშერია, მწიგნობართა ასოციაციის გამგეობის წევრი, ქალბატონი სული გურგენაძე, აღმსახ მწიგნობრის“ მთავარი რედაქტორი, ბატონი ნოდარ ტაბიძე.

აღნიშნულ საკითხზე ყრილობამ მთელი შესაბამისი დაღვივლება, ყრილობამ დაამტკიცა სარეგისტრაციო კომისიის ანგარიში.

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მწიგნობართა ასოციაციის წესდებაში ცვლილებების შეტანის შესახებ მოხსენებით გამოვიდა ასოციაციის თავმჯდომარე ქალბატონი ლია ნადარეიშვილი.

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მწიგნობართა ასოციაციის VII ყრილობამ დაამტკიცა მწიგნობართა ასოციაციის წესდება ახალი რედაქციით.

ყრილობამ აირჩია ასოციაციის გამგეობა შემდეგი შემადგენლობით: რეებს ბაღანსივადე, ლეილა ბარბაძე, ვია გემაია, ნელი გურგენიძე, შოთა კობიაშვილი, ფარხაოს ღომაშვილი, ნაზი მიქელაძე, ლია ნადარეიშვილი, სიღარ ტაბიძე, ლიანა ჭანტურია, ნანა ხაზარაძე.

სარევიზო კომისია არჩეულია შემდეგი შემადგენლობით: ნანა ელაშვილი, ვალერიან ღომეხანიძე, ინეზა ლვალაძე.

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მწიგნობართა ასოციაციის თავმჯდომარედ არჩეულია ქალბატონი ლია ნადარეიშვილი, თავმჯდომარის მოადგილედ – ბატონი რეებს ბაღანსივადე.

სარევიზო კომისიის თავმჯდომარედ არჩეულია ბატონი ვალერიან ღომეხანიძე.

**საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის
მწიგნობართა ასოციაციის წევრთა
როგვარეშე სამართ კრება**

2006 წლის 7 აპრილს გაიმართა საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მწიგნობართა ასოციაციის წევრთა როგვარეშე საერთო კრება.

კრებაზე "საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მწიგნობართა ასოციაციის წესდებაში შესწორებების შეტანის შესახებ" მოხსენებით გამოვიდა ასოციაციის გამგეობის თავმჯდომარე ქალბატონი ლია ნადარეიშვილი.

ასოციაციის წევრთა როგვარეშე საერთო კრებამ ერთხმად მიიღო საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მოთხოვნების შესაბამისად შესწორებული წესდება.

მწიგნობართა ასოციაციის მიერ 2005 წლის
განსაზღვრავად ჩატარებული ღონისძიებები

2 მარტი

მიხეილ მახარაძის წიგნის „ფილოსოფია, პოლიტიკა, მცარე ქრისტიანობა“ წარდგენა.

30 მარტი

ავტორთა ჯგუფის წიგნის „პატრიარქონები - სამეცნიერო და კულტურული მემკვიდრეობა“ წარდგენა.

7 აპრილი

ვაირე შიხაშვილის მიერ შედგენილი წიგნების: „საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის მეცნიერების, განათლების, კულტურისა და ხელოვნების შესახებ“ და „საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების აქტუალური საკითხების შესახებ“ - წარდგენა.

15 აპრილი

თეიმურაზ ფანჯიყაძის წიგნის „ქრისტიანობა ქართულ-რუსულ ურთიერთობაში“ პრეზენტაცია-დისკუსია.

27 აპრილი

ლ.ა. მელიქიშვილის რედაქტორობით გამოცემული წიგნის - „ანა“ („ხეულებრივი ადამიანის ცხოვრება“) წარდგენა.

20 მაისი

ნინო როინიშვილისა და მანანა სვანიძის წიგნის „სამეაროს ევოლუცია - დიდი აფეთქებიდან დიდ გახლეჩამდე“ წარდგენა თბილისის მასწავლებელთა დახელოვნების ინსტიტუტთან ერთობლივად.

25 მაისი

მაყვალა ნათყვალაძის და ალექსანდრე დაუმეილის წიგნის „საქართველოს უახლესი ისტორიის“ განხილვა.

15 ივნისი

ვახტანგ ვოჟუაძის წიგნის „მანუოლის“ წარდგენა.

შეხვედრა პოეტ ანა კალანდაძესთან.

26 ივლისი

შეხვედრა პოეტ ანა კალანდაძესთან.

5 ოქტომბერი

პაატა კოლუაშვილის წიგნის „საქართველოს სასურსათო უშიშროება; რეალობა და პროგნოზების“ განხილვა.

28 ოქტომბერი

გიორგი ხუბუას წიგნის „სამართლის თეორიის“ წარდგენა.

2 ნოემბერი

ვინა სოფოეაძის წიგნის „ინფორმაცია, ინფორმაცია, სპოზადოვება, ადამიანის“ წარდგენა.

11 ნოემბერი

წარდგენა წიგნისა „ოთარ ხერქეზია – თაობის ღირსება“.

13 დეკემბერი

ზაირა არსენიშვილის რომანის „ვა, სოფელი“
ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტთან ერთობლივად.

განხილვა

20 დეკემბერი

წიგნობართა ასოციაციამ მონაწილეობა მიიღო ქულისიკის მოქალაქეთა ასამბლეის საქართველოს ეროვნული კომიტეტის მიერ ქუისხედალში ჩატარებულ კონფერენციაში თემაზე „პრავაღმხროცი დაპლომატიის პერსპექტივები ცხინვალის კონფლიქტის ევამპტური მართვის საკითხში“.

შამხადა დეილა მარაბაძემ

შენიშვნები

შენიშვნის სათავეს - 900

ვიორგო მჭედლიძე, ველაოსი ვაფუხია - ბრეტანისულ-მუსიკისტური
 კულტურის სათავეებიან. 3

შენიშვნის სათავეს

გურამ შარაძე, დიდი ქართული ენობრივი 20
 დიდი ავადიანი, ცისფერმწველები. 32

შენიშვნის სათავეს

კოტე ანთაძე, შერას კაღანდაძე, კრისტიან ვაშლიანი
 მეცნიერული გამოკვლევების ხარისხის ანალიზი 55
 ნოდარ ტაბიძე, გამოკვლევის „ანტიკვობა“ 66
 მელა ვაშლიანი, აღმნიშნა „კოტე“ 73

შენიშვნის სათავეს

შიპა ნინოძე, უხუცესი ნინო (გურამ კუპტუბაძე - 80) 81

შენიშვნის სათავეს

შიპა ნინოძე, „ეკონომიკის“ სტრატეგია 93
 ვიქტორია, მღვდლისთვის მიწოდებული ქართული
 თარგმანების ისტორიისათვის 101
 მიხეილ ლეონიძე, ვაქანის
 (წინასწარმეტყველება) 105
 *** სავა 108

შენიშვნის სათავეს

ნინო ნინოძე, ბეჭდურ-საგამომცემლო საქმიანობა
 XVII-XVIII საუკუნეებში და XIX საუკუნის დასაწყისში 108
 შიპა ნინოძე, დიდი ქართული ენობრივი (განმარტული) 123
 განმარტული, რქება 133

წიგნაკრები

რუსულად გვარამია, აღმოსავლურ ხელნაწერთა ფონდი 134

ჩხიმი თარგმანები

თამაზ მჭერედი, ბატონი ვეროსტი (ვ. ქაქოსი - 120) 146

ჯუშუხერ თათბერია, "მწერალი უნდა წაიგავდეს შერას"
(რეჯას აბანაშვილი - 80) 151

აბაშურიანი

ათეს გოგობანიშვილი, ტოკის ტაძრის აგებობა 165

ბაგრატიონი და წიგნები

მარიამ ვაჩხაძე, უსა ვაგრატიონი - წიგნის მატყარი 169

ბაქრაძის მემორიალი

გურამ ბაგრაძის მემორიალი, სურათების კრებული ხელნაწერზე 186

ბაშინაშვილი

სეტყო და უნებარი მოღვაწე 195

წიგნი... წიგნი... წიგნი...

ნინო აბაყელია, ნ. ხმარაძის ნაშრომი „სამხრეთ კავკასია და
ახალი აღმოსავლეთი“ 198

სეტყო მოღვაწე, მარადიული სიკვდილი (ბარბაკაძის ავტ.
სიუჟეტი) 208

ძაწინა

საქართველოს ა. ქაქუცაძის ხელნაწრის შეყვანობა
მოციციას VII კრებობა 215

საქართველოს ა. ქაქუცაძის ხელნაწრის შეყვანობა
მოციციას წიგნი რეგისტრულ საერთო კრება 216

შეყვანობა მოციციას მიერ 2005 წლის განსჯილობის ჩატარებულ
ღონისძიებებზე (ბრძანება დედა მარიაშვილი) 217

მწიგნობარი '06

საქართველოს კრწანთის
 ეპისკოპოსოს კთბის
 რედაქტორი დარეჯან კაციტაძე
 კორექტორი რუსუდან ბუღისყვია

ტექსტი ასეუ ლიანა ბესელიამ
 დაყვანდინ გიორგი წიქარიშვილმა

ხელმოწერილი დასაბუდად 12.12.06წ.
 ფორმატი 60X84 1/16.

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის
 მწიგნობართა ასოციაცია.
 თბილისი, რუსთაველის გამზ., 40/1. ტ., 93-29-12, 93-31-79

MTSIGNOBARI '06

An annual Almanac of Bibliophiles has been issued since 1980 year, which us on books and book's authors, libraries and Bibliophiles, researches in the world of books, old books and on Bibliophiles of different countries and sides.

Editor-in-chief: NODAR TABIDZE

Painter: ANZOR TODRIA

Ilia Chavchavadze Georgian Association Of Book-Lovers.
Tbilisi-2006

03 / 111

გზისკენ

სტ

აქვე და დაკავშირდა „საქართველო“
დაიბეჭდა შპს „საქართველო“

